శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

విషయసూచికా

బాలకాణ్డే

పుట సంఖ్యా.

సున్దరకాణ్డే.

యు ద్ధ కా ణ్డే.

పటముల పట్టిక.



శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీమద్రామాయణపారాయణారమ్భే శ్రీవైష్ణవైః పఠనీయాః శ్లోకాః,
ప్రథమత స్స్వస్వసంప్రదాయనిర్వాహకాచార్యానుసన్ధానమ్. తతః.

లక్ష్మీనాథసమారమ్భాం నాథయామునమధ్యమామ్,
అస్మదాచార్యపర్యన్తాం వన్దే గురుపరంపరామ్ ౧

యో నిత్య మచ్యుతపదామ్బుజయుగ్మరుక్మ
వ్యామోహత స్తదితరాణి తృణాయ మేనే,
అస్మద్గురో ర్భగవతోఽస్య దయైకసిన్ధో
రామానుజస్య చరణౌ శరణం ప్రపద్యే. ౨

మాతా పితా యువతయ స్తనయా విభూతి
స్సర్వం యదేవ నియమేన మదన్వయానామ్.
ఆద్యస్య నః కులపతే ర్వకులాభిరామం
శ్రీమ త్తదఙ్ఘ్రియుగళం ప్రణమామి మూర్ధ్నా ౩

భూతం సరశ్చ మహదాహ్వయభట్టనాథ
శ్రీభక్తిసారకులశేఖరయోగివాహాన్,
భక్తాఙ్ఘ్రిరేణుపరకాలయతీన్ద్రమిశ్రాన్
శ్రీమత్పరాఙ్కుశమునిం ప్రణతోఽస్మి నిత్యమ్ ౪

అథ శ్రీశైలపూర్ణవిషయమ్.

పితామహస్యాపి పితామహాయ
ప్రాచేతసాదేశఫలప్రదాయ,

శ్రీభాష్యకారోత్తమదేశికాయ
శ్రీశైలపూర్ణాయ నమోనమస్తాత్. ౫

ఇతి శ్లోక మారభ్య శ్రీభాష్యకారప్రభృతి స్వాచార్యపర్యన్తవిషయా
స్సాంప్రదాయికాః శ్లోకా అనుసన్ధేయాః
యద్వా స్వాచార్యప్రభృతి శ్రీధరపర్యన్తం ప్రత్యేకవిషయాః
శ్లోకా అనుసన్ధేయాః

విష్వక్సేనధ్యానమ్

శుక్లామ్బరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్,
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే ౧
యస్య ద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శతమ్,
విఘ్నం నిఘ్నన్తి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే. ౨

శ్రీహయగ్రీవధ్యానమ్

జ్ఞానానన్దమయం దేవం నిర్మలస్ఫటికాకృతిమ్,
ఆధారం సర్వవిద్యానాం హయగ్రీవ ముపాస్మహే ౧
అభఙ్గురకలాదానస్థూలలక్షత్వ మాయుషే,
తుఙ్గాయ మహసే తస్మై తురఙ్గాయ ముఖే నమః ౨

వాల్మీకిధ్యానమ్

కూజన్తం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్,
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వన్దే వాల్మీకికోకిలమ్ ౧
వాల్మీకే ర్మునిసింహస్య కవితావనచారిణః,
శృణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిమ్ ౨
యః పిబన్ సతతం రామచరితామృతసాగరమ్,
అతృప్త స్తం మునిం వన్దే ప్రాచేతస మకల్మషమ్ ౩

ఆఞ్జనేయప్రార్థనా

గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసమ్,
రామాయణమహామాలారత్నం వన్దేఽనిలాత్మజమ్
అఞ్జనానన్దనం వీరం జానకీశోకనాశనమ్,
కపీశ మక్షహన్తారం వన్దే లఙ్కాభయఙ్కరమ్ ౨
[అమిషీకృతమార్తణ్డం గోష్పదీకృతసాగరమ్,
తృణీకృతదశగ్రీవ మాఞ్జనేయం నమామ్యహమ్] ౩
మనోజవం మారుతతుల్యవేగం జితేన్ద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్,
వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి
ఉల్లఙ్ఘ్య సిన్ధోః సలిలం సలీలం యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః,
ఆదాయ తేనైవ దదాహ లఙ్కాం నమామి తం ప్రాఞ్జలిరాఞ్జనేయమ్
ఆఞ్జనేయ మతిపాటలాననం కాఞ్చనాద్రికమనీయవిగ్రహమ్,
పారిజాతతరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననన్దనమ్ ౬
యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్ర తత్ర కృతమస్తకాఞ్జలిమ్,
బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్షసాన్తకమ్

శ్రీమద్రామాయణప్రార్థనా.

వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే,
వేదః ప్రాచేతసా దాసీ త్సాక్షాద్రామాయణాత్మనా ౧
[చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరమ్,
ఏకైక మక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్ ౨
శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పదమేవ వా,
స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ౩
వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామసాగరగామినీ,
పునాతి భువనం పుణ్యా రామాయణమహానదీ ౪

శ్లోకసారసమాకీర్ణం సర్గకల్లోలసఙ్కులమ్,
కాణ్డగ్రాహమహామీనం వన్దే రామాయణార్ణవమ్ ౫
యః కర్ణాఞ్జలిసంపుటై రహరహ స్సమ్యక్పిబ త్యాదరా
ద్వాల్మీకే ర్వదనారవిన్దగళితం రామాయణాఖ్యం మధు,
జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణై రత్యన్తసోపద్రవం
సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమా న్విష్ణోఃపదంశాశ్వతమ్.౬
తదుపగతసమాససన్ధియోగంసమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధమ్,
రఘువరచరితం మునిప్రణీతందశశిరసశ్చవధంనిశామయధ్వమ్.

శ్రీరామచన్ద్రప్రార్థనా

శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజ మప్రమేయం
సీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపమ్,
ఆజానుబాహు మరవిన్దదళాయతాక్షం
రామం నిశాచరవినాశకరం నమామి ౧
వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామణ్డపే
మధ్యేపుష్పక మాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితమ్,
అగ్రే వాచయతి ప్రభఞ్జనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాన్తం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలమ్.

—తతో యథాశక్తి శ్రీకోశోపరి భగవదారాధనం కార్యమ్—

అథ "ధర్మాత్మా సత్యసన్ధశ్చ రామో దాశరథి ర్యది,
పౌరుషే చాప్రతిద్వన్ద్వ శ్శరైనం జహి రావణమ్. ౩
తపస్స్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్,
నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకి ర్మునిపుఙ్గవమ్" ౪

ఇతి శ్లోకద్వయం పఠిత్వా, శ్రీరఘునన్దనపరబ్రహ్మణేనమః ఇత్యుక్త్వా
పారాయణ మారభేత

పారాయణసమాపనేఽనుసన్ధేయశ్లోకక్రమః

ఏవ మేత త్పురావృత్త మాఖ్యానం భద్ర మస్తు వః,
ప్రత్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతామ్ ౧
లాభ స్తేషాం జయ స్తేషాం కుత స్తేషాం పరాభవః,
యేషా మిన్దీవరశ్యామో హృదయే సుప్రతిష్ఠితః ౨
కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ,
దేశోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణా స్సన్తు నిర్భయాః ౩
కావేరీ వర్ధతాం కాలే కాలే వర్షతు వాసవః,
శ్రీరఙ్గనాథో జయతు శ్రీరఙ్గశ్రీశ్చ వర్ధతామ్ ౪
స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయన్తాం
న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః,
గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభ మస్తు నిత్యం
లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవన్తు. ౫
మఙ్గళం కోసలేన్ద్రాయ మహనీయగుణాబ్ధయే,
చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మఙ్గళమ్ ౬
వేదవేదాన్తవేద్యాయ మేఘశ్యామలమూర్తయే,
పుంసాం మోహనరూపాయ పుణ్యశ్లోకాయ మఙ్గళమ్. ౭
విశ్వామిత్రాన్తరఙ్గాయ మిథిలానగరీపతేః,
భాగ్యానాం పరిపాకాయ భవ్యరూపాయ మఙ్గళమ్ ౮
పితృభక్తాయ సతతం భ్రాతృభి స్సహ సీతయా,
నన్దితాఖిలలోకాయ రామభద్రాయ మఙ్గళమ్. ౯
త్యక్తనాకేతవాసాయ చిత్రకూటవిహారిణే,
సేవ్యాయ సర్వయమినాం ధీరోదారాయ మఙ్గళమ్. ౧౦

సౌమిత్రిణా చ జానక్యా చాపబాణాసిధారిణే,
సంసేవ్యాయ సదా భక్త్యా స్వామినే మమ మఙ్గళమ్ ౧౧
దణ్డకారణ్యవాసాయ ఖణ్డితామరశత్రవే,
గృధ్రరాజాయ భక్తాయ ముక్తిదాయాస్తు మఙ్గళమ్. ౧౨
నాదరం శబరీదత్త ఫలమూలాభిలాషిణే,
సౌలభ్యపరిపూర్ణాయ సత్త్వోద్రిక్తాయ మఙ్గళమ్ ౧౩
హనుమత్సమవేతాయ హరీశాభీష్టదాయినే,
వాలిప్రమథనాయాస్తు మహాధీరాయ మఙ్గళమ్ ౧౪
శ్రీమతే రఘువీరాయ సేతూల్లఙ్ఘితసిన్ధవే,
జితరాక్షసరాజాయ రణధీరాయ మఙ్గళమ్ ౧౫
ఆసాద్య నగరీం దివ్యా మభిషిక్తాయ సీతయా,
రాజాధిరాజరాజాయ రామభద్రాయ మఙ్గళమ్. ౧౬
మఙ్గళాశాసనపరై ర్మదాచార్యపురోగమైః,
సర్వైశ్చ పూర్వై రాచార్యై స్సత్కృతాయాస్తుమఙ్గళమ్
కాయేన వాచా మనసేన్ద్రియై ర్వా
బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతే స్స్వభావాత్,
కరోమి యద్య త్సకలం పరస్మై
నారాయణా యేతి సమర్పయామి ౧౭

తతః పితామహ స్యేత్యారభ్య స్వాచార్యపర్యన్తశ్లోకా అనుసన్ధేయాః.
యద్వా స్వాచార్య మారభ్య శ్రీధరపర్యన్తా గురుపరంపరాఽనుసన్ధేయా.

*సీతావివాహ పట్టాభిషేక సర్గయోస్తు "ఇయం సీతా మమ
సుతా" "అభ్యషిఞ్చ న్నరవ్యాఘ్రమ్" ఇతిశ్లోకపరనా
తూర్వ్యం మధ్యే విశేషతో భగవదారాధనం చ
కర్తవ్యమ్

స్మార్తాదీనాం శ్రీమద్రామాయణోపక్రమేఽనుసన్ధేయశ్లోకక్రమః

ఆదౌ శ్రీమహాగణపతిధ్యానమ్.

శుక్లామ్బరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్,
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే ౧
అగజాననపద్మార్కం గజానన మహర్నిశమ్,
అనేకదం తం భక్తానా మేకదన్త ముపాస్మహే ౨
వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా ముపక్రమే,
యం నత్వా కృతకృత్యా స్స్యు స్తం నమామి గజాననమ్ 3

సరస్వతీప్రార్థనా.

శారదా శారదామ్భోజవదనా వదనామ్బుజే,
సర్వదా సర్వదాఽస్మాకం సన్నిధి స్సన్నిధిం క్రియాత్ ౧
యా కున్దేన్దుతుషారహారధవళా యా శుభ్రవస్త్రావృతా
యా వీణావరదణ్డమణ్డితకరా యా శ్వేతపద్మాసనా,
యా బ్రహ్మాచ్యుతశఙ్కరప్రభృతిభి ర్దేవై స్సదా పూజితా
సా మాం పాతు సరస్వతీ భగవతీ నిశ్శేషజాడ్యాపహా. ౨
దోర్భిర్యుక్తా చతుర్భి స్స్ఫటికమణిమయీమక్షమాలాందధానా
హస్తేనైకేన పద్మం సితమపి చ తథా పుస్తకం చాపరేణ,
భాసా కున్దేన్దుశఙ్ఖస్ఫటికమణినిభా భాసమానాఽసమానా
సా మే వాగ్దేవతేయం నివసతు వదనే సర్వదా సుప్రసన్నా.

వాల్మీకినమస్క్రియా

కూజన్తం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్,
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వన్దే వాల్మీకికోకిలమ్ ౧
వాల్మీకే ర్మునిసింహస్య కవితావనచారిణః,
శృణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిమ్. ౨

యః పిబన్ సతతం రామచరితామృతసాగరమ్,
అతృప్తస్తం మునిం వన్దే ప్రాచేతస మకల్మషమ్. ౩

ఆఞ్జనేయనమస్క్రియా.

గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసమ్,
రామాయణమహామాలారత్నం వన్దేఽనిలాత్మజమ్. ౧
అఞ్జనానన్దనం వీరం జానకీశోకనాశనమ్,
కపీశ మక్షహన్తారం వన్దే లఙ్కాభయఙ్కరమ్. ౨
ఆమిషీకృతమార్తణ్డం గోష్పదీకృతసాగరమ్,
తృణీకృతదశగ్రీవ మాఞ్జనేయం నమామ్యహమ్. ౩
ఉల్లఙ్ఘ్య సిన్ధో స్సలిలం సలీలం
య శ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః,
ఆదాయ తేనైవ దదాహ లఙ్కాం
నమామి తం ప్రాఞ్జలి రాఞ్జనేయమ్ ౪
ఆఞ్జనేయ మతిపాటలాననం కాఞ్చనాద్రికమనీయవిగ్రహమ్,
పారిజాతతరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననన్దనమ్ ౫
యత్రయత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్రతత్ర కృతమస్తకాఞ్జలిమ్,
బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్షసాన్తకమ్.
మనోజవం మారుతతుల్యవేగం
జితేన్ద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్,
వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం
శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి ౭

శ్రీమద్రామాయణప్రార్థనా

వాల్మీకిసన్మతిమన్దరేణ మథిత స్సీతారమాసంభవ,
స్సుగ్రీవామరభూరుహోఽఙ్గదగజ స్సౌమిత్రిచన్ద్రోదయః,

వాతోత్పన్నమణి ర్విభీషణసుధః పౌలస్త్యహాలాహల
శ్శ్రీరామాయణదుగ్ధసిన్ధు రమలో భూయాత్స నః శ్రేయసే ౧
యః కర్ణాఞ్జలిసమ్పుటై రహరహ స్సమ్యక్పిబ త్యాదరా
ద్వాల్మీకే ర్వదనారవిన్దగళితం రామాయణాఖ్యం మధు,
జన్మ వ్యాధి జరా విపత్తి మరణై రత్యన్తసోపద్రవం
సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమా న్విష్ణోః పదం శాశ్వతమ్.
తదుపగతసమాస సన్ధియోగం
సమమధురోపనతార్థ వాక్యబన్ధమ్,
రఘువరచరితం మునిప్రణీతం
దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వమ్ ౩
వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామసాగరగామినీ,
పునాతి భువనం పుణ్యా రామాయణమహానదీ ౪
శ్లోకసారసమాకీర్ణం సర్గకల్లోలసఙ్కులమ్,
కాణ్డగ్రాహమహామీనం వన్దే రామాయణార్ణవమ్ ౫
వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే
వేదః ప్రాచేతసా దాసీ త్సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా. ౬

శ్రీరామద్యానక్రమః

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామణ్డపే
మధ్యేపుష్పక మాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితమ్,
అగ్రే వాచయతి ప్రభఞ్జనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాన్తం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలమ్
వామేభూమిసుతా పురశ్చ హనుమా న్పశ్చా త్సుమిత్రాసుత
శ్శత్రుఘ్నో భరతశ్చ పార్శ్వదళయో ర్వాయ్వాదికోణేషు చ,

సుగ్రీవశ్చ విభీషణశ్చ యువరాట్తారాసుతో జామ్బవా
న్మధ్యే నీలసరోజకోమలరుచిం రామం భజే శ్యామలమ్ ౨
మాతా రామో మత్పితా రామభద్రో
భ్రాతా రామో మత్సఖా రాఘవేశః,
సర్వస్వం మే రామచన్ద్రో దయాళు
ర్నాన్యం దేవం నైవ జానే న జానే 3
సాకేతే శరదిన్దుకున్దధవళే సౌధే మహామణ్డపే
పర్యస్తాగురుధూపదీపలలితే కర్పూరదీపోజ్జ్వలే,
సుగ్రీవాఙ్గదజామ్బవత్పరివృతం సౌమిత్రిణా సేవితం
లీలామానుషవిగ్రహం రఘువరం రామం భజే శ్యామలమ్. ౪
నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ
దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై,
నమోఽస్తు రుద్రేన్ద్రయమానిలేభ్యో
నమోఽస్తు చన్ద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ౫

తత శ్శ్రీకోశోపరి శ్రీరామావాహనాదినైవేద్యాన్తపూజా విధేయా
పారాయణావసానే చ పునః పూజాకర్తవ్యా

పారాయణసమాపనసమయేఽనుసన్ధేయశ్లోకక్రమః

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయన్తాం
న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః,
గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభ మస్తు నిత్యం
లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవన్తు. ౧
కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ,
దేశోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణా స్సన్తు నిర్భయాః. ౨

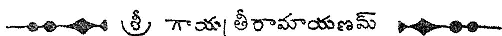
అపుత్త్రాః పుత్త్రిణ స్సన్తు పుత్త్రిణ స్సన్తు పౌత్త్రిణః,
అధనా స్సధనా స్సన్తు జీవన్తు శరదాం శతమ్ ౩
చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరమ్,
ఏకైక మక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్ ౪
శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పదమేవ వా,
స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ౫
రామాయ రామభద్రాయ రామచన్ద్రాయ వేధసే,
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః ౬
మఙ్గళం కోసలేన్ద్రాయ మహనీయగుణాబ్ధయే,
చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మఙ్గళమ్ ౭
యన్మఙ్గళం సహస్రాక్షే సర్వదేవనమస్కృతే,
వృత్రనాశే సమభవ త్తత్తే భవతు మఙ్గళమ్ ౮
యన్మఙ్గళం సుపర్ణస్య వినతాఽకల్పయ త్పురా,
అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మఙ్గళమ్. ౯
అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్,
అదితి ర్మఙ్గళం ప్రాదా త్తత్తే భవతు మఙ్గళమ్ ౧౦
త్రీన్విక్రమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణో రమితతేజసః,
యదాసీ న్మఙ్గళం రామ! తత్తే భవతు మఙ్గళమ్. ౧౧
ఋతవ స్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశ శ్చ తే,
మఙ్గళాని మహాబాహో! దిశన్తు తవ సర్వదా ౧౨
కాయేన వాచా మనసేన్ద్రియై ర్వా
బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతే స్స్వభావాత్,
కరోమి యద్య త్సకలం పరస్మై
శ్రీరాఘవాయేతి సమర్పయామి. ౧౩

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం తు యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ! శ్రీరాఘవ! నమోఽస్తు తే ౧౮
ఆత్మా త్వం క్షితిజా మతిః పరిజనాః ప్రాణా శ్శరీరం గృహం
పూజా తే విషయోపభోగరచనా నిద్రా సమాధిస్థితిః,
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణవిధిః స్తోత్రాణి సర్వా గిరో
యద్యత్కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం రామాస్తు తే పూజనమ్

సీతావివాహ పట్టాభిషేక సర్గయోస్తు "ఇయం సీతా మమ సుతా"
"అభ్యషిఞ్చన్నరవ్యాఘ్రమ్" ఇతి శ్లోకపరనా పూర్వం
విశేషతో ద్యానావాహన నైవేద్యాది
నీరాజనాన్త సపర్యా
సంవిధేయా

అనేన శ్రీమద్రామాయణపారాయణేన భగవాన్ సర్వదేవా
త్మకః సీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత
శ్శ్రీరామచన్ద్ర స్సుప్రీత స్సుప్రసన్నో
వరదో భవతు
న్యూనాతిరిక్తం సర్వం సగుణమస్తు
సర్వం శ్రీరామచన్ద్రార్పణ మస్తు

———



* తపస్స్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్,
నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకి ర్మునిపుంగవమ్ ౧
* స హత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునన్దనః,
ఋషిభిః పూజిత స్సమ్య గ్యథేన్ద్రో విజయీ పురా. ౨
* విశ్వామిత్ర స్స ధర్మాత్మా శ్రుత్వా జనకభాషితమ్,
వత్స రామ! ధనుః పశ్య ఇతి రాఘవ మబ్రవీత్ ౩
* తుష్టావాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాంపతేః,
శయనియం నరేన్ద్రస్య తదాఽఽసాద్య వ్యతిష్ఠత ౪
* వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాం స్యాభరణాని చ,
భర్తార మనుగచ్ఛన్త్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ. ౫
* రాజా సత్యం చ ధర్మం చ రాజా కులవతాం కులమ్,
రాజా మాతా పితా చైవ రాజా హితకరో నృణామ్. ౬
* నిరీక్ష్య స ముహూర్తం తు దదర్శ భరతో గురుమ్,
ఉటజే రామ మాసీనం జటావల్కలధారిణమ్ ౭
* యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టు మగస్త్యం తం మహామునిమ్,
అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశాః ౮
* భరతస్యాఽఽర్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో!,
మృగరూప మిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి ౯
* గచ్ఛ శీఘ్ర మితో రామ! సుగ్రీవం తం మహాబలమ్,
వయస్యం తం కురు క్షిప్ర మితో గత్వాఽద్య రాఘవ!. ౧౦
* దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ క్షమమాణః ప్రియాప్రియే,
సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవవశగో భవ ౧౧

* వన్ద్యా స్తే తు తపస్సిద్ధా స్తపసా వీతకల్మషాః,
ప్రష్టవ్యా మపి సీతాయాః ప్రవృత్తిం వినయాన్వితైః. ౧౨
* స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లఙ్కాం తాం కామరూపిణీమ్,
విక్రమేణ మహాతేజా హనుమా న్మారుతాత్మజః ౧౩
* ధన్యా దేవా స్సగన్ధర్వా స్సిద్ధా శ్చ పరమర్షయః,
మమ పశ్యన్తి యే నాథం రామం రాజీవలోచనమ్ ౧౪
* మఙ్గళాభిముఖీ తస్య సా తదాఽఽసీ న్మహాకపేః,
ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్. ౧౫
* హితం మహార్థం మృదుపూర్వసంహితం
వ్యతీతకాలాయతి సంప్రతిక్షమమ్,
నిశమ్య తద్వాక్య ముపస్థితజ్వరః
ప్రసఙ్గవా నుత్తర మేత దబ్రవీత్ ౧౬
* ధర్మాత్మా రక్షసాం శ్రేష్ఠ స్సంప్రాప్తోఽయం విభీషణః,
లఙ్కైశ్వర్యం ధ్రువం శ్రీమా నయం ప్రాప్నో త్యకణ్టకమ్ ౧౭
* యో వజ్రపాతాశనిసన్నిపాతా
న్న చుక్షుభే నాపి చచాల రాజా,
స రామబాణాభిహతో భృశార్త
శ్చచాల చాపం చ ముమోచ వీరః ౧౮
* యస్య విక్రమ మాసాద్య రాక్షసా నిధనం గతాః,
తం మన్యే రాఘవం వీరం నారాయణ మనామయమ్. ౧౯
* న తే దదృశిరే రామం దహన్త మరివాహినీమ్,
మోహితాః పరమాస్త్రేణ గాన్ధర్వేణ మహాత్మనా ౨౦
* ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్య శ్చ మైథిలీ,
బద్ధాఞ్జలిపుటా చేద మువాచాగ్నిసమీపతః. ౨౧

* చలనా త్పర్వతేన్ద్రస్య గణా దేవా శ్చ కమ్పితాః,
చచాల పార్వతీ చాపి తదాశ్లిష్టా మహేశ్వరమ్ ౨౨
* దారాః పుత్రాః పురం రాష్ట్రం భోగాచ్ఛాదనభాజనమ్,
సర్వమే వావిభక్తం నో భవిష్యతి హరీశ్వర!. ౨౩
* యామేవ రాత్రిం శత్రుఘ్నః పర్ణశాలాం సమావిశత్,
తామేవ రాత్రిం సీతాఽపి ప్రసూతా దారకద్వయమ్ ౨౪
ఇదం రామాయణం కృత్స్నం గాయత్రీబీజసంయుతమ్,
త్రిసన్ధ్యం యః పఠే న్నిత్యం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౨౫

గాయత్రీ రామాయణం సంపూర్ణమ్

ఓమ్.

అఙ్గన్యాస కరన్యాసాది

అస్మాకం సకుటుమ్బానాం క్షేమస్థైర్య విజయాయురారోగ్యై శ్వర్యాభివృద్ధ్యర్థం సర్వానిష్టనివారణార్థం సర్వాభీష్టసిద్ధ్యర్థం చ సున్దరకాణ్డపారాయణం కరిష్యే అస్య శ్రీసున్దరకాణ్డమహా మన్త్రస్య వాల్మీకిః ఋషిః అనుష్టుప్ఛన్దః ఆఞ్జనేయో దేవతా. రామదూతాయ కపయ ఇతి బీజమ్ నమో వాతాత్మజాయేతి శక్తిః సముద్రతారకాయేతి కీలకమ్ సర్వానిష్టనివారణార్థే సర్వాభీష్టసిద్ధ్యర్థే శ్రీసున్దరకాణ్డపారాయణజపే వినియోగః.

అం-జ్ఞ- ఉదధిక్రామిణే తుభ్యం నమో రాక్షసమర్దినే,
త-ఐ- ఛాయాగ్రహవినాశాయ సురసామారకాయ చ. ౧
మ-శ- మైనాకదర్శినే తుభ్యం మైనాకగిరిమానినే,
అ-బ- ఆకాశగామినే దేవమానినే సర్వదాయినే ౨
క-తే- వాయుపుత్రాయ ధీరాయ లఙ్కాదర్పాపహారిణే,
క-వీ- అష్టమన్త్రిసుతానాం చ గర్వభఙ్గకృతే నమః ౩
ది- అక్షహన్త్రే నమస్తుభ్యం పుచ్ఛవహ్నిప్రదీపినే

వ్యాహృతిభిర్దిగ్బన్ధః

ధ్యానమ్. సర్వానిష్టనివారకం శుభకరం పిఙ్గాక్షమక్షాపహం
సీతాన్వేషణతత్పరం కపివరం కోటీన్దుసూర్యప్రభమ్,
లఙ్కాద్వీపభయంకరం సకలదం సుగ్రీవసమ్మానితం
దేవేన్ద్రాదిసమస్తదేవవినుతం కాకుత్స్థదూతం భజే

బుద్ధిర్బలం యశో ధైర్యం నిర్భయత్వ మరోగతా,
అజాడ్యం వాక్పటుత్వం చ హనుమత్స్మరణా ద్భవేత్.

శ్రీ సీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత
శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.



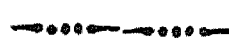
శ్రీరస్తు.

శ్రీ సీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత

శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే బాలకాండే

శ్రీమద్రామాయణకథా సంక్షేపః



హరిః ఓమ్ తపస్స్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్,
నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకి ర్మునిపుంగవమ్ ౧
కో న్వస్మిన్ సాంప్రతం లోకే గుణవాన్ కశ్చ వీర్యవాన్,
ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ సత్యవాక్యో దృఢవ్రతః ౨
చారిత్రేణ చ కో యుక్తస్సర్వభూతేషు కో హితః,
విద్వాన్ కః కస్సమర్థశ్చ కశ్చైకప్రియదర్శనః. ౩
ఆత్మవాన్ కో జితక్రోధో ద్యుతిమాన్ కోఽనసూయకః,
కస్య బిభ్యతి దేవాశ్చ జాతరోషస్య సంయుగే. ౪
ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పరం కౌతూహలం హి మే,
మహర్షే! త్వం సమర్థోఽసి జ్ఞాతు మేవంవిధం నరమ్ ౫
శ్రుత్వా చైత త్త్రిలోకజ్ఞో వాల్మీకే ర్నారదో వచః,
శ్రూయతామితి చామంత్ర్య ప్రహృష్టో వాక్య మబ్రవీత్. ౬

బహవో దుర్లభా శ్చైవ యే త్వయా కీర్తితా గుణాః,
మునే! వక్ష్యామ్యహం బుద్ధ్వా తైర్యుక్త శ్శ్రూయతాం నరః.
ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో రామో నామ జనై శ్శ్రుతః,
నియతాత్మా మహావీర్యో ద్యుతిమాన్ ధృతిమాన్ వశీ. ౮

బుద్ధిమా న్నీతిమాన్ వాగ్మీ శ్రీమా న్ఛత్రునిబర్హణః,
విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవో మహాహనుః ౯

మహోరస్కో మహేష్వాసో గూఢజత్రు రరిందమః,
ఆజానుబాహు స్సుశిరా స్సులలాట స్సువిక్రమః ౧౦

సమ స్సమవిభక్తాఙ్గ స్స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్,
పీనవక్షా విశాలాక్షో లక్ష్మీవాన్ శుభలక్షణః ౧౧

ధర్మజ్ఞ స్సత్యసంధ శ్చ ప్రజానాం చ హితే రతః,
యశస్వీ జ్ఞానసంపన్న శ్శుచి ర్వశ్య స్సమాధిమాన్. ౧౨

ప్రజాపతిసమ శ్శ్రీమాన్ ధాతా రిపునిషూదనః,
రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య పరిరక్షితా ౧౩

రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా,
వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞో ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితః ౧౪

సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞః స్మృతిమాన్ ప్రతిభానవాన్,
సర్వలోకప్రియ స్సాధు రదీనాత్మా విచక్షణః ౧౫

సర్వదాఽభిగత స్సద్భి స్సముద్ర ఇవ సింధుభిః,
ఆర్య స్సర్వసమ శ్చైవ సదైకప్రియదర్శనః. ౧౬

సచ సర్వగుణోపేతః కౌసల్యానందవర్ధనః,
సముద్ర ఇవ గాంభీర్యే ధైర్యేణ హిమవానివ. ౧౭

విష్ణునా సదృశో వీర్యే సోమవ త్ప్రియదర్శనః,
కాలాగ్నిసదృశః క్రోధే క్షమయా పృథివీసమః. ౧౮

ధనదేన సమ స్త్యాగే సత్యే ధర్మ ఇవాపరః,
త మేవంగుణసంపన్నం రామం సత్యపరాక్రమమ్. ౧౯

జ్యేష్ఠం శ్రేష్ఠగుణై ర్యుక్తం ప్రియం దశరథస్సుతమ్,
ప్రకృతీనాం హితై ర్యుక్తం ప్రకృతిప్రియకామ్యయా ౨౦

యౌవరాజ్యేన సంయోక్తు మైచ్ఛ త్ప్రీత్యా మహీపతిః,
త స్యాభిషేకసంభారా న్దృష్ట్వా భార్యాఽథ కైకయీ ౨౧

పూర్వం ద త్తవరా దేవీ వర మేన మయాచత,
వివాసనం చ రామస్య భరత స్యాభిషేచనమ్. ౨౨

స సత్యవచనా ద్రాజా ధర్మపాశేన సంయతః,
వివాసయామాస సుతం రామం దశరథః ప్రియమ్. ౨౩

స జగామ వనం వీరః ప్రతిజ్ఞా మనుపాలయన్,
పితు ర్వచననిర్దేశా త్కైకేయ్యాః ప్రియకారణాత్. ౨౪

తం వ్రజ న్తం ప్రియో భ్రాతా లక్ష్మణోఽనుజగామ హ,
స్నేహా ద్వినయసంపన్న స్సుమిత్రానందవర్ధనః ౨౫

భ్రాతరం దయితో భ్రాతు స్సౌభ్రాత్ర మనుదర్శయన్,
రామస్య దయితా భార్యా నిత్యం ప్రాణసమా హితా. ౨౬

జనకస్య కులే జాతా దేవమాయేవ నిర్మితా,
సర్వలక్షణసంపన్నా నారీణా ము త్తమా వధూః ౨౭

సీతాఽప్యనుగతా రామం శశినం రోహిణీ యథా,
పౌరై రనుగతో దూరం పిత్రా దశరథేన చ. ౨౮

శృంగిబేరపురే సూతం గంగాకూలే వ్యసర్జయత్,
గుహ మాసాద్య ధర్మాత్మా నిషాదాధిపతిం ప్రియమ్. ౨౯
గుహేన సహితో రామో లక్ష్మణేన చ సీతయా,
తే వనేన వనం గత్వా నదీ స్తీర్త్వా బహూదకాః ౩౦
చిత్రకూట మనుప్రాప్య భరద్వాజస్య శాసనాత్,
రమ్య మావసథం కృత్వా రమమాణా వనే త్రయః ౩౧
దేవగంధర్వసంకాశా స్తత్ర తే న్యవసన్ సుఖమ్,
చిత్రకూటం గతే రామే పుత్రశోకాతుర స్తదా ౩౨
రాజా దశరథ స్స్వర్గం జగామ విలపన్ సుతమ్,
మృతే తు తస్మిన్ భరతో వసిష్ఠప్రముఖై ర్ద్విజైః. ౩౩
నియుజ్యమానో రాజ్యాయ నైచ్ఛ ద్రాజ్యం మహాబలః,
స జగామ వనం వీరో రామపాదప్రసాదకః. ౩౪
గత్వా తు సమహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్,
అయాచ ద్భ్రాతరం రామ మార్యభావపురస్కృతః ౩౫
త్వమేవ రాజా ధర్మజ్ఞ ఇతి రామం వచోఽబ్రవీత్,
రామోఽపి పరమోదార స్సుముఖ స్సుమహాయశాః. ౩౬
న చైచ్ఛ త్పితు రాదేశా ద్రాజ్యం రామో మహాబలః,
పాదుకే చాస్య రాజ్యాయ న్యాసం దత్త్వా పునఃపునః ౩౭
నివ ర్తయామాస తతో భరతం భరతాగ్రజః,
స కామ మనవాప్యైవ రామపాదా వుపస్పృశన్. ౩౮
నన్దిగ్రామేఽకరో ద్రాజ్యం రామాగమనకాఙ్క్షయా,
గతే తు భరతే శ్రీమా న్సత్యసంధో జితేంద్రియః. ౩౯

రామస్తు పున రాలక్ష్య నాగరస్య జనస్య చ,
తత్రా గమన మేకాగ్రో దండకాన్ ప్రవివేశ హ. ౪౦
ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం రామో రాజీవలోచనః,
విరాధం రాక్షసం హత్వా శరభఙ్గం దదర్శ హ. ౪౧
సుతీక్ష్ణం చాప్యగస్త్యం చ అగస్త్యభ్రాతరం తథా,
అగస్త్యవచనా చ్చైవ జగ్రాహైన్ద్రం శరాసనమ్. ౪౨
ఖడ్గం చ పరమప్రీత స్తూణీ చాక్షయసాయకౌ,
వసత స్తస్య రామస్య వనే వనచరై స్సహ ౪౩
ఋషయోఽభ్యాగమ న్సర్వే వధా యాసురరక్షసామ్,
స తేషాం ప్రతిశుశ్రావ రాక్షసానాం తథా వనే. ౪౪
ప్రతిజ్ఞాత శ్చ రామేణ వధ స్సంయతి రక్షసామ్,
ఋషీణా మగ్నికల్పానాం దండకారణ్యవాసినామ్. ౪౫
తేన తత్రైవ వసతా జనస్థాననివాసినీ,
విరూపితా శూర్పణఖా రాక్షసీ కామరూపిణీ. ౪౬
తత శ్శూర్పణఖావాక్యా దుద్యుక్తాన్ సర్వరాక్షసాన్,
ఖరం త్రిశిరసం చైవ దూషణం చైవ రాక్షసమ్. ౪౭
నిజఘాన రణే రామ స్తేషాం చైవ పదానుగాన్,
వనే తస్మి న్నివసతా జనస్థాననివాసినామ్ ౪౮
రక్షసాం నిహతా న్యాసన్ సహస్రాణి చతుర్దశ,
తతో జ్ఞాతివధం శ్రుత్వా రావణః క్రోధమూర్ఛితః. ౪౯
సహాయం వరయామాస మారీచం నామ రాక్షసమ్,
వార్యమాణ స్సుబహుశో మారీచేన స రావణః. ౫౦
న విరోధో బలవతా క్షమో రావణ! తేన తే,
అనాదృత్య తు తద్వాక్యం రావణః కాలచోదితః. ౫౧

జగామ సహమారీచ స్తస్యాశ్రమపదం తదా,
తేన మాయావినా దూర మపవాహ్య నృపాత్మజౌ ౫౩
జహార భార్యాం రామస్య గృధ్రం హత్వా జటాయుషమ్,
గృధ్రం చ నిహతం దృష్ట్వా హృతాం శ్రుత్వా చ మైథిలీమ్.
రాఘవ శ్శోకసంతప్తో విలలాపాకులేంద్రియః,
తత స్తేనైవ శోకేన గృధ్రం దగ్ధ్వా జటాయుషమ్ ౫౪
మార్గమాణో వనే సీతాం రాక్షసం సందదర్శ హ,
కబంధం నామ రూపేణ వికృతం ఘోరదర్శనమ్ ౫౫
తం నిహత్య మహాబాహు ర్దదాహ స్వర్గత శ్చ సః,
స చాస్య కథయామాస శబరీం ధర్మచారిణీమ్ ౫౬
శ్రమణీం ధర్మనిపుణా మభిగచ్ఛేతి రాఘవమ్,
సోఽభ్యగచ్ఛ న్మహాతేజా శ్శబరీం శత్రుసూదనః ౫౭
శబర్యా పూజిత స్సమ్య గ్రామో దశరథాత్మజః,
పంపాతీరే హనుమతా సంగతో వానరేణ హ ౫౮
హనుమద్వచనా చ్చైవ సుగ్రీవేణ సమాగతః,
సుగ్రీవాయ చ త త్సర్వం శంస ద్రామో మహాబలః. ౫౯
ఆదిత స్త ద్యథావృత్తం సీతాయా శ్చ విశేషతః,
సుగ్రీవ శ్చాపి త త్సర్వం శ్రుత్వా రామస్య వానరః ౬౦
చకార సఖ్యం రామేణ ప్రీత శ్చై వాగ్నిసాక్షికమ్,
తతో వానరరాజేన వైరానుకథనం ప్రతి ౬౧
రామాయాఽఽవేదితం సర్వం ప్రణయా ద్దుఃఖితేన చ,
ప్రతిజ్ఞాతం చ రామేణ తదా వాలివధం ప్రతి. ౬౨
వాలిన శ్చ బలం తత్ర కథయామాస వానరః,
సుగ్రీవ శ్శంకిత శ్చాఽసీ న్నిత్యం వీర్యేణ రాఘవే ౬౩

రాఘవప్రత్యయార్థం తు దుందుభేః కాయ ముత్తమమ్,
దర్శయామాస సుగ్రీవో మహాపర్వతసన్నిభమ్.　　౬౪
ఉత్స్మయిత్వా మహాబాహుః ప్రేక్ష్య చాస్థి మహాబలః,
పాదాంగుష్ఠేన చిక్షేప సంపూర్ణం దశయోజనమ్.　　౬౫
బిభేద చ పున స్సాలా న్సప్తైకేన మహేషుణా,
గిరిం రసాతలం చైవ జనయ న్ప్రత్యయం తదా.　　౬౬
తతః ప్రీతమనా స్తేన విశ్వస్త స్స మహాకపిః,
కిష్కింధాం రామసహితో జగామ చ గుహాం తదా　　౬౭
తతోఽగర్జ ద్ధరివర స్సుగ్రీవో హేమపింగళః,
తేన నాదేన మహతా నిర్జగామ హరీశ్వరః　　౬౮
అనుమాన్య తదా తారాం సుగ్రీవేణ సమాగతః,
నిజఘాన చ తత్రైనం శరే ణైకేన రాఘవః　　౬౯
తత స్సుగ్రీవవచనా ద్ధత్వా వాలిన మాహవే,
సుగ్రీవమేవ తద్రాజ్యే రాఘవః ప్రత్యపాదయత్.　　౭౦
స చ సర్వా న్సమానీయ వానరా న్వానరర్షభః,
దిశః ప్రస్థాపయామాస దిదృక్షు ర్జనకాత్మజామ్　　౭౧
తతో గృధ్రస్య వచనా త్సంపాతే ర్హనుమా న్బలీ,
శతయోజనవిస్తీర్ణం పుప్లువే లవణార్ణవమ్　　౭౨
తత్ర లంకాం సమాసాద్య పురీం రావణపాలితామ్,
దదర్శ సీతాం ధ్యాయంతీ మశోకవనికాం గతామ్　　౭౩
నివేదయిత్వాఽభిజ్ఞానం ప్రవృత్తిం చ నివేద్య చ,
సమాశ్వాస్య చ వైదేహీం మర్దయామాస తోరణమ్.　　౭౪
పఞ్చ సేనాగ్రగా న్హత్వా సప్త మంత్రిసుతానపి,
శూర మక్షం చ నిష్పిష్య గ్రహణం సముపాగమత్.　　౭౫

అస్త్రే ణోన్ముక్త మాత్మానం జ్ఞాత్వా పైతామహా ద్వరాత్,
మర్షయ న్రాక్షసా న్వీరో యంత్రిణ స్తా న్యదృచ్ఛయా. ౭౬
తతో దగ్ధ్వా పురీం లంకా మృతే సీతాం చ మైథిలీమ్,
రామాయ ప్రియ మాఖ్యాతుం పున రాయా న్మహాకపిః ౭౭
సోఽభిగమ్య మహాత్మానం కృత్వా రామం ప్రదక్షిణమ్,
న్యవేదయ దమేయాత్మా దృష్టా సీతేతి తత్త్వతః ౭౮
తత స్సుగ్రీవసహితో గత్వా తీరం మహోదధేః,
సముద్రం క్షోభయామాస శరై రాదిత్యసన్నిభైః ౭౯
దర్శయామాస చాత్మానం సముద్ర స్సరితాంపతిః,
సముద్రవచనా చ్చైవ నలం సేతు మకారయత్ ౮౦
తేన గత్వా పురీం లఙ్కాం హత్వా రావణ మాహవే,
రామ స్సీతామనుప్రాప్య పరాం వ్రీడా ముపాగమత్ ౮౧
తా మువాచ తతో రామః పరుషం జనసంసది,
అమృష్యమాణా సా సీతా వివేశ జ్వలనం సతీ ౮౨
తతోఽగ్నివచనా త్సీతాం జ్ఞాత్వా విగతకల్మషామ్,
బభౌ రామ స్సంప్రహృష్టః పూజిత స్సర్వదైవతైః ౮౩
కర్మణా తేన మహతా త్రైలోక్యం సచరాచరమ్,
సదేవర్షిగణం తుష్టం రాఘవస్య మహాత్మనః ౮౪
అభిషిచ్య చ లంకాయాం రాక్షసేంద్రం విభీషణమ్,
కృతకృత్య స్తదా రామో విజ్వరః ప్రముమోద హ ౮౫
దేవతాభ్యో వరం ప్రాప్య సముత్థాప్య చ వానరాన్,
అయోధ్యాం ప్రస్థితో రామః పుష్పకేణ సుహృద్వృతః ౮౬
భరద్వాజాశ్రమం గత్వా రామ స్సత్యపరాక్రమః,
భరత స్యాంతికం రామో హనూమంతం వ్యసర్జయత్. ౮౭

పునరాఖ్యాయికాం జల్పన్ సుగ్రీవసహిత శ్చ సః,
పుష్పకం త త్సమారుహ్య నందిగ్రామం యయౌ తదా ౮౮
నందిగ్రామే జటాం హిత్వా భ్రాతృభి స్సహితోఽనఘః,
రామ స్సీతా మనుప్రాప్య రాజ్యం పున రవాప్తవాన్. ౮౯
ప్రహృష్టముదితో లోక స్తుష్టః పుష్ట స్సుధార్మికః,
నిరామయో హ్యరోగ శ్చ దుర్భిక్షభయవర్జితః. ౯౦
న పుత్రమరణం కించి ద్ద్రక్ష్యంతి పురుషాః క్వచిత్,
నార్య శ్చావిధవా నిత్యం భవిష్యంతి పతివ్రతాః ౯౧
న చాగ్నిజం భయం కించి న్నాప్సు మజ్జంతి జంతవః,
న వాతజం భయం కించి న్నాపి జ్వరకృతం తథా ౯౨
న చాపి క్షుద్భయం తత్ర న తస్కరభయం తథా,
నగరాణి చ రాష్ట్రాణి ధనధాన్యయుతాని చ. ౯౩
నిత్యం ప్రముదితా స్సర్వే యథా కృతయుగే తథా,
అశ్వమేధశతై రిష్ట్వా తథా బహుసువర్ణకైః ౯౪
గవాం కోట్యయుతం దత్వా బ్రహ్మలోకం ప్రయాస్యతి,
అసంఖ్యేయం ధనం దత్త్వా బ్రాహ్మణేభ్యో మహాయశాః. ౯౫
రాజవంశాన్ శతగుణాన్ స్థాపయిష్యతి రాఘవః,
చాతుర్వర్ణ్యం చ లోకేఽస్మిన్ స్వే స్వే ధర్మే నియోక్ష్యతి.
దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ,
రామో రాజ్య ముపాసిత్వా బ్రహ్మలోకం గమిష్యతి. ౯౭
ఇదం పవిత్రం పాపఘ్నం పుణ్యం వేదై శ్చ సమ్మితమ్,
యః పఠే ద్రామచరితం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ౯౮
ఏత దాఖ్యాన మాయుష్యం పఠన్ రామాయణం నరః,
సపుత్రపౌత్ర స్సగణః ప్రేత్య స్వర్గే మహీయతే. ౯౯

పఠన్ ద్విజో వాగృషభత్వ మీయాత్
స్యాత్ క్షత్రియో భూమిపతిత్వ మీయాత్,
వణిగ్జనః పణ్యఫలత్వ మీయా
జ్జన శ్చ శూద్రోఽపి మహత్త్వ మీయాత్ ౧౦౦

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్బాలకాండే
శ్రీమద్రామాయణకథాసంక్షేపో నామ ప్రథమ స్సర్గః

శ్రీరామావతారసర్గః

నిర్వృత్తే తు క్రతౌ తస్మిన్ హయమేధే మహాత్మనః,
ప్రతిగృహ్య సురా భాగాన్ ప్రతిజగ్ము ర్యథాగతమ్ ౧
సమాప్తదీక్షానియమః పత్నీగణసమన్వితః,
ప్రవివేశ పురీం రాజా సభృత్యబలవాహనః ౨
యథార్హం పూజితా స్తేన రాజ్ఞా వై పృథివీశ్వరాః,
ముదితాః ప్రయయు ర్దేశాన్ ప్రణమ్య మునిపుంగవమ్. ౩
శ్రీమతాం గచ్ఛతాం తేషాం స్వపురాణి పురా త్తతః,
బలాని రాజ్ఞాం శుభ్రాణి ప్రహృష్టాని చకాశిరే ౪
గతేషు పృథివీశేషు రాజా దశరథ స్తదా,
ప్రవివేశ పురీం శ్రీమాన్ పురస్కృత్య ద్విజోత్తమాన్ ౫
శాంతయా ప్రయయౌ సార్ధ మృశ్యశృంగ స్సుపూజితః,
అన్వీయమానో రాజ్ఞాఽథ సానుయాత్రేణ ధీమతా ౬
ఏవం విసృజ్య తాన్ సర్వాన్ రాజా సంపూర్ణమానసః,
ఉవాస సుఖిత స్తత్ర పుత్రోత్పత్తిం విచింతయన్. ౭

శ్రీరామావతారఘట్టః.

తతో యజ్ఞే సమాప్తే తు ఋతూనాం షట్సమత్యయుః,
తత శ్చ ద్వాదశే మాసే చైత్రే నావమికే తిధౌ ౮
నక్షత్రేఽదితిదైవత్యే స్వోచ్చసంస్థేషు పఞ్చసు,
గ్రహేషు కర్కటే లగ్నే వాక్పతా విందునా సహ. ౯
ప్రోద్యమానే జగన్నాథం సర్వలోకనమస్కృతమ్,
కౌసల్యాఽజనయ ద్రామం సర్వలక్షణసంయుతమ్ ౧౦
విష్ణో రర్ధం మహాభాగం పుత్ర మైక్ష్వాకవర్ధనమ్,
కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా ౧౧
యధా వరేణ దేవానా మదితి ర్వజ్రపాణినా,
భరతో నామ కైకేయ్యాం జజ్ఞే సత్యపరాక్రమః ౧౨
సాక్షా ద్విష్ణో శ్చతుర్భాగ స్సర్వై స్సముదితో గుణైః,
అధ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ సుమిత్రాఽజనయ త్సుతౌ ౧౩
వీరౌ సర్వాస్త్రకుశలౌ విష్ణో రర్ధసమన్వితౌ,
పుష్యే జాతస్తు భరతో మీనలగ్నే ప్రసన్నధీః ౧౪
సార్పే జాతౌ తు సౌమిత్రీ కుళీరేఽభ్యుదితే రవౌ,
రాజ్ఞః పుత్రా మహాత్మాన శ్చత్వారో జజ్ఞిరే పృథక్ ౧౫
గుణవంతోఽనురూపా శ్చ రుచ్యా ప్రోష్ఠపదోపమాః,
జగుః కలం చ గంధర్వా ననృతు శ్చాప్సరోగణాః ౧౬
దేవదుందుభయో నేదుః పుష్పవృష్టి శ్చ ఖా చ్చ్యుతా,
ఉత్సవ శ్చ మహా నాసీ దయోధ్యాయాం జనాకులః ౧౭
రథ్యా శ్చ జనసంబాధా నటనర్తకసంకులాః,
గాయనై శ్చ విరావిణ్యో వాదనై శ్చ తధా పరైః. ౧౮
ప్రదేయాం శ్చ దదౌ రాజా సూత మాగధ వందినామ్,

బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ విత్తం గోధనాని సహస్రశః ౧౯
అతీత్యైకాదశాహం తు నామకర్మ తథాఽకరోత్,
జ్యేష్ఠం రామం మహాత్మానం భరతం కైకయీసుతమ్. ౨౦
సౌమిత్రిం లక్ష్మణ మితి శత్రుఘ్న మపరం తథా,
వసిష్ఠః పరమప్రీతో నామాని కురుతే తదా ౨౧
బ్రాహ్మణాన్ భోజయామాస పౌరాన్ జానపదానపి,
అదదా ద్బ్రాహ్మణానాం చ రత్నౌఘ మమితం బహు. ౨౨
తేషాం జన్మక్రియాదీని సర్వకర్మా ణ్యకారయత్,
తేషాం కేతురివ జ్యేష్ఠో రామో రతికరః పితుః ౨౩
బభూవ భూయో భూతానాం స్వయంభూరివ సమ్మతః,
సర్వే వేదవిద శ్శూరా స్సర్వే లోకహితే రతాః ౨౪
సర్వే జ్ఞానోపసంపన్నా స్సర్వే సముదితా గుణైః,
తేషా మపి మహాతేజా రామ స్సత్యపరాక్రమః ౨౫
ఇష్ట స్సర్వస్య లోకస్య శశాంక ఇవ నిర్మలః,
గజస్కంధేఽశ్వపృష్ఠే చ రథచర్యాసు సమ్మతః ౨౬
ధనుర్వేదే చ నిరతః పితృశుశ్రూషణే రతః
బాల్యా త్ప్రభృతి సుస్నిగ్ధో లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః ౨౭
రామస్య లోకరామస్య భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య నిత్యశః,
సర్వప్రియకర స్తస్య రామస్యాపి శరీరతః ౨౮
లక్ష్మణో లక్ష్మిసంపన్నో బహిఃప్రాణ ఇవాపరః,
న చ తేన వినా నిద్రాం లభతే పురుషోత్తమః. ౨౯
మృష్ట మన్న ముపానీత మశ్నాతి నచ తం వినా,
యదా హి హయ మారూఢో మృగయాం యాతి రాఘవః.
త దైనం పృష్ఠతోఽన్వేతి సధనుః పరిపాలయన్,

భరతస్యాపి శత్రుఘ్నో లక్ష్మణావరజో హి సః ౩౧
ప్రాణైః ప్రియతరో నిత్యం తస్య చాసీ త్తథా ప్రియః,
స చతుర్భి ర్మహాభాగైః పుత్రై ర్దశరథః ప్రియైః ౩౨
బభూవ పరమప్రీతో దేవై రివ పితామహః,
తే యదా జ్ఞానసంపన్నా స్సర్వే స్సముదితా గుణైః. ౩౩
హ్రీమంతః కీర్తిమంత శ్చ సర్వజ్ఞా దీర్ఘదర్శినః,
తేషా మేవంప్రభావానాం సర్వేషాం దీప్తతేజసామ్. ౩౪
పితా దశరథో హృష్టో బ్రహ్మలోకాధిపో యథా,
తే చాపి మనుజవ్యాఘ్రా వైదికాధ్యయనే రతాః ౩౫
పితృశుశ్రూషణరతా ధను ర్వేదే చ నిష్ఠితాః,
అథ రాజా దశరథ స్తేషాం దారక్రియాం ప్రతి ౩౬
చింతయామాస ధర్మాత్మా సోపాధ్యాయ స్సబాంధవః,
తస్య చింతయమానస్య మంత్రిమధ్యే మహాత్మనః ౩౭
అభ్యగచ్ఛ న్మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః,
స రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షీ ద్వారాధ్యక్షా నువాచ హ ౩౮
శీఘ్ర మాఖ్యాత మాం ప్రాప్తం కౌశికం గాధిన స్సుతమ్,
త చ్ఛ్రుత్వా వచనం త్రాసా ద్రాజ్ఞో వేశ్మ ప్రదుద్రువుః. ౩౯
సంభ్రాంతమనస స్సర్వే తేన వాక్యేన చోదితాః,
తే గత్వా రాజభవనం విశ్వామిత్ర మృషిం తదా. ౪౦
ప్రాప్త మావేదయామాసు ర్నృపా యైక్ష్వాకవే తదా,
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సపురోధా స్సమాహితః. ౪౧
ప్రత్యుజ్జగామ తం హృష్టో బ్రహ్మాణమివ వాసవః,
తం దృష్ట్వా జ్వలితం దీప్తతపసం సంశితవ్రతమ్. ౪౨
ప్రహృష్టవదనో రాజా తతోఽర్ఘ్య ముపహారయత్,

స రాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యార్ఘ్యం శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా. ౪౩
కుశలం చావ్యయం చైవ పర్యపృచ్ఛ న్నరాధిపమ్,
పురే కోశే జనపదే బాంధవేషు సుహృత్సు చ ౪౪
కుశలం కౌశికో రాజ్ఞః పర్యపృచ్ఛ త్సుధార్మికః,
అపి తే సన్నతా స్సర్వే సామంతా రిపవో జితాః ౪౫
దైవం చ మానుషం చాపి కర్మ తే సా ధ్వనుష్ఠితమ్,
వసిష్ఠం చ సమాగమ్య కుశలం మునిపుంగవః ౪౬
ఋషీం శ్చ తాన్ యథాన్యాయం మహాభాగా నువాచ హ,
తే సర్వే హృష్టమనస స్తస్య రాజ్ఞో నివేశనమ్. ౪౭
వివిశుః పూజితా స్తత్ర నిషేదు శ్చ యథార్హతః,
అథ హృష్టమనా రాజా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ ౪౮
ఉవాచ పరమోదారో హృష్ట స్త మభిపూజయన్,
యథా మృతస్య సంప్రాప్తి ర్యథా వర్ష మనూదకే ౪౯
యథా సదృశదారేషు పుత్రజ న్మాప్రజస్య చ,
ప్రణష్టస్య యథా లాభో యథా హర్షో మహోదయే ౫౦
తథైవాఽగమనం మన్యే స్వాగతం తే మహామునే!,
కం చ తే పరమం కామం కరోమి కిము హర్షితః ౫౧
పాత్రభూతోఽసి మే బ్రహ్మన్! దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి కౌశిక,
అద్య మే సఫలం జన్మ జీవితం చ సుజీవితమ్ ౫౨
పూర్వం రాజర్షిశబ్దేన తపసా ద్యోతితప్రభః,
బ్రహ్మర్షిత్వ మనుప్రాప్తః పూజ్యోఽసి బహుధా మయా ౫౩
త దద్భుత మిదం బ్రహ్మన్! పవిత్రం పరమం మమ,
శుభక్షేత్రగత శ్చాహం తవ సందర్శనా త్ప్రభో! ౫౪
బ్రూహి య త్ప్రార్థితం తుభ్యం కార్య మాగమనం ప్రతి,

ఇచ్ఛా మ్యనుగృహీతో౽హం త్వదర్థపరివృద్ధయే. ౫౫
కార్యస్య న విమర్శం చ గంతు మర్హసి కౌశిక!,
కర్తా చాహ మశేషేణ దైవతం హి భవా న్మమ ౫౬
మమ చాయ మనుప్రాప్తో మహా నభ్యుదయో ద్విజ!
తవా౽గమనజః కృత్స్నో ధర్మ శ్చానుత్తమో మమ. ౫౭

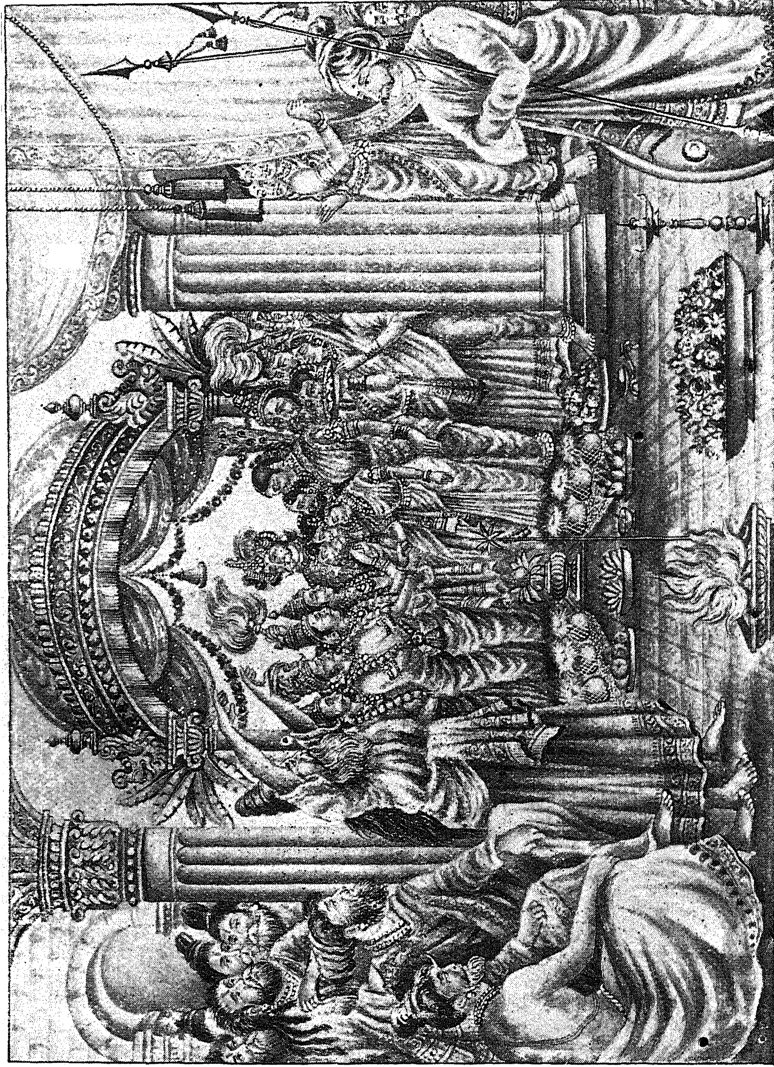
ఇతి హృదయసుఖం నిశమ్య వాక్యం
శ్రుతిసుఖ మాత్మవతా వినీత ముక్తమ్,
ప్రథితగుణయశా గుణై ర్విశిష్టః
పరమఋషిః పరమం జగామ హర్షమ్ ౫౮

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్బాలకాండే
శ్రీరామావతారో నామ అష్టావశ స్సర్గః

శ్రీసీతా వివాహసర్గః

యస్మిం స్తు దివసే రాజా చక్రే గోదాన ముత్తమమ్,
తస్మిం స్తు దివసే శూరో యుధాజి త్సముపేయివాన్. ౧
పుత్రః కేకయరాజస్య సాక్షా ద్భరతమాతులః,
దృష్ట్వా పృష్ట్వా చ కుశలం రాజాన మిద మబ్రవీత్. ౨
కేకయాధిపతీ రాజా స్నేహా త్కుశల మబ్రవీత్,
యేషాం కుశలకామో౽సి తేషాం సంప్ర త్యనామయమ్. ౩
స్వస్రీయం మమ రాజేంద్ర! ద్రష్టుకామో మహీపతిః,
తదర్థ ముపయాతో౽హ మయోధ్యాం రఘునందన! ౪
శ్రుత్వా త్వహ మయోధ్యాయాం వివాహార్థం తవా౽త్మజాన్,
మిథిలా ముపయాతాం స్తు త్వయా సహ మహీపతే!. ౫

త్వరయాఽభ్యుపయాతోఽహం ద్రష్టుకామ స్స్వసు స్సుతమ్,
అథ రాజా దశరథః ప్రియాతిథి ముపస్థితమ్ ౬
దృష్ట్వా పరమసత్కారైః పూజార్హం సమపూజయత్,
తత స్తా ముషితో రాత్రిం సహపుత్రై ర్మహాత్మభిః ౭
ప్రభాతే పున రుత్థాయ కృత్వా కర్మాణి కర్మవిత్,
ఋషీం స్తదా పురస్కృత్య యజ్ఞవాట ముపాగమత్. ౮
యుక్తే ముహూర్తే విజయే సర్వాభరణభూషితైః,
భ్రాతృభి స్సహితో రామః కృతకౌతుకమంగలః ౯
వసిష్ఠం పురతః కృత్వా మహర్షీ నపరానపి,
(పితు స్సమీప మాశ్రిత్య తస్థౌ భ్రాతృభి రావృతః)
వసిష్ఠో భగవా నేత్య వైదేహ మిద మబ్రవీత్ ౧౦
రాజా దశరథో రాజన్! కృతకౌతుకమంగళైః,
పుత్రై ర్నరవరశ్రేష్ఠ! దాతార మభికాంక్షతే ౧౧
దాతృప్రతిగ్రహీతృభ్యాం సర్వార్థాః ప్రభవంతి హి,
స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ కృత్వా వైవాహ్య ముత్తమమ్. ౧౨
ఇత్యుక్తః పరమోదారో వసిష్ఠేన మహాత్మనా,
ప్రత్యువాచ మహాతేజా వాక్యం పరమధర్మవిత్ ౧౩
కః స్థితః ప్రతిహారో మే కస్యాఽఽజ్ఞాసంప్రతీక్ష్యతే,
స్వగృహే కో విచారోఽస్తి యథా రాజ్య మిదం తవ. ౧౪
కృతకౌతుకసర్వస్వా వేదిమూల ముపాగతాః,
మమ కన్యా మునిశ్రేష్ఠ! దీప్తా వహ్నేరి వార్చిషః. ౧౫
సజ్జోఽహం త్వత్ప్రతీక్షోఽస్మి వేద్యా మస్యాం ప్రతిష్ఠితః,
అవిఘ్నం కురుతాం రాజా కిమర్థ మవలంబతే. ౧౬
త ద్వాక్యం జనకే నోక్తం శ్రుత్వా దశరథ స్తదా,



17 సీతాకల్యాణమ్

ప్రవేశయామాస సుతాన్ సర్వా నృషిగణానపి ౧౭
తతో రాజా విదేహానాం వసిష్ఠ మిద మబ్రవీత్,
కారయస్వ ఋషే! సర్వ మృషిభి స్సహ ధార్మిక! ౧౮
రామస్య లోకరామస్య క్రియాం వైవాహికీం విభో!,
తథే త్యుక్త్వా తు జనకం వసిష్ఠో భగవా నృషిః. ౧౯
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య శతానందం చ ధార్మికమ్,
ప్రపామధ్యే తు విధివ ద్వేదిం కృత్వా మహాతపాః, ౨౦
అలంచకార తాం వేదిం గంధపుష్పై స్సమంతతః,
సువర్ణపాలికాభి శ్చ ఛిద్రకుంభై శ్చ సాంకురైః ౨౧
అంకురాఢ్యై శ్శరావై శ్చ ధూపపాత్రై స్సధూపకైః,
శంఖపాత్రై స్స్రువై స్స్రుగ్భిః పాత్రై రర్ఘ్యాభిపూరితైః ౨౨
లాజపూర్ణై శ్చ పాత్రీభి రక్షతై రభిసంస్కృతైః,
దర్భై స్సమై స్సమా స్తీర్య విధివ న్మంత్రపూర్వకమ్ ౨౩
అగ్ని మాదాయ వేద్యాం తు విధిమంత్రపురస్కృతమ్,
జుహావాగ్నౌ మహాతేజా వసిష్ఠో భగవా నృషిః. ౨౪
తత స్సీతాం సమానీయ సర్వాభరణభూషితామ్,
సమక్ష మగ్నే స్సంస్థాప్య రాఘవాభిముఖే తదా ౨౫

శ్రీ సీతాదేవ్యాః పాణిగ్రహణఘట్టః

అబ్రవీ జ్జనకో రాజా కౌసల్యానందవర్ధనమ్,
ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్మచరీ తవ ౨౬
ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా,
పతివ్రతా మహాభాగా ఛాయే వానుగతా సదా, ౨౭
ఇత్యుక్త్వా ప్రాక్షిప ద్రాజా మంత్రపూతం జలం తదా,

సాధుసాధ్వితి దేవానా మృషీణాం వదతాం తదా. ౨౮
దేవదుందుభినిర్ఘోషః పుష్పవర్షో మహా నభూత్,
ఏవం దత్వా తదా సీతాం మంత్రోదకపురస్కృతామ్ ౨౯
అబ్రవీ జ్జనకో రాజా హర్షే ణాభిపరిప్లుతః,
లక్ష్మణాఽగచ్ఛ భద్రం తే ఊర్మిళా ముద్యతాం మయా. ౩౦
ప్రతీచ్ఛ పాణిం గృహ్ణీష్వ మాభూ త్కాలస్య పర్యయః,
త మేవ ముక్త్వా జనకో భరతం చాభ్యభాషత ౩౧
గృహాణ పాణిం మాండవ్యాః పాణినా రఘునందన!,
శత్రుఘ్నం చాపి ధర్మాత్మా అబ్రవీ జ్జనకేశ్వరః ౩౨
శ్రుతకీర్త్యా మహాబాహో! పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా,
సర్వే భవంత స్సౌమ్యా శ్చ సర్వే సుచరితవ్రతాః. ౩౩
పత్నీభి స్సంతు కాకుత్స్థా మాభూ త్కాలస్య పర్యయః,
జనకస్య వచ శ్శ్రుత్వా పాణీన్ పాణిభి రస్పృశన్. ౩౪
చత్వార స్తే చతస్రూణాం వసిష్ఠస్య మ తే స్థితాః,
అగ్నిం ప్రదక్షిణీకృత్య వేదిం రాజాన మేవ చ ౩౫
ఋషీం శ్చైవ మహాత్మాన స్సభార్యా రఘుసత్తమాః,
యథోక్తేన తదా చక్రు ర్వివాహం విధిపూర్వకమ్. ౩౬
(కాకుత్స్థై శ్చ గృహీతేషు లలితేషు చ పాణిషు,
పుష్పవృష్టి ర్మహ త్యాసీ దంతరిక్షా త్సుభాస్వరా. ౩౭
దివ్యదుందుభినిర్ఘోషై ర్గీతవాదిత్రనిస్వనైః,
ననృతు శ్చాప్సరస్సంఘా గంధర్వా శ్చ జగుః కలమ్. ౩౮
వివాహే రఘుముఖ్యానాం త దద్భుత మదృశ్యత,

ఈదృశే వర్తమానే తు తూర్యోద్ఘుష్టనినాదితే ౩౯
త్రిరగ్నిం తే పరిక్రమ్య ఊహు ర్భార్యాం మహౌజసః,
అథోపకార్యాం జగ్ము స్తే సభార్యా రఘునందనాః. ౪౦
రాజాఽప్యనుయయౌ పశ్యన్ సర్షిసంఘ స్సబాంధవః. ౪౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే బాలకాణ్డే
శ్రీసీతాకళ్యాణం నామ త్రిసప్తతితమ స్సర్గః.





21 హనూమత్కృతసముద్రలఙ్ఘనమ్.



శ్రీరస్తు.

శ్రీరామచన్ద్రాయ పరబ్రహ్మణే నమః

సున్దరకాణ్డః

ప్రథమసర్గః — శ్లోకాః. ౨౧౧

హనూమత్కృత సముద్రలఙ్ఘనమ్

శ్లో॥ తతో రావణనీతాయా స్సీతాయా శ్శత్రుకర్శనః,
ఇయేష పద మన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి ౧
దుష్కరం నిష్ప్రతిద్వన్ద్వం చికీర్షన్ కర్మ వానరః,
సముదగ్రశిరోగ్రీవో గవాంపతి రివాఽబభౌ ౨
అథ వైడూర్యవర్ణేషు శాద్వలేషు మహాబలః,
ధీర స్సలిలకల్పేషు విచచార యథాసుఖమ్ ౩
ద్విజాన్ విత్రాసయ న్ధీమా నురసా పాదపాన్ హరన్
మృగాంశ్చ సుబహూ న్నిఘ్నన్ ప్రవృద్ధ ఇవ కేసరీ. ౪
నీలలోహితమాఞ్జిష్ఠపత్త్రవర్ణై స్సితాసితైః,
స్వభావవిహితై శ్చిత్రై ర్ధాతుభి స్సమలఙ్కృతమ్. ౫
కామరూపిభి రావిష్ట మభీక్ష్ణం సపరిచ్ఛదైః,
యక్షకిన్నరగన్ధర్వై ర్దేవకల్పై శ్చ పన్నగైః. ౬

స తస్య గిరివర్యస్య తలే నాగవరాయుతే,
తిష్ఠన్ కపివర స్తత్ర హ్రదే నాగ ఇవాఽబభౌ ౭
స సూర్యాయ మహేన్ద్రాయ పవనాయ స్వయంభువే
భూతేభ్య శ్చాఞ్జలిం కృత్వా చకార గమనే మతిమ్ ౮
అఞ్జలిం ప్రాఙ్ముఖః కృత్వా పవనాయాఽత్మయోనయే,
(*మనసా వన్ద్య రామాయ లక్ష్మణాయ కృతాఞ్జలిః ౯
సరిత స్సాగరాం శ్చాపి ప్రణమ్య శిరసా హరిః,
జ్ఞాతీం స్తాన్ సంపరిష్వజ్య కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్) ౧౦
తతో హి వవృధే గన్తుం దక్షిణో దక్షిణాం దిశమ్,
ప్లవఙ్గప్రవరై ర్దృష్టః ప్లవనే కృతనిశ్చయః ౧౧
వవృధే రామవృద్ధ్యర్థం సముద్ర ఇవ పర్వసు,
నిష్ప్రమాణశరీరస్సన్ లిలఙ్ఘయిషు రర్ణవమ్ ౧౨
(ప్రగృహ్య బలవాన్ బాహూ లఙ్కా మభిముఖే స్థితః,)
బాహుభ్యాం పీడయామాస చరణాభ్యాం చ పర్వతమ్ ౧౩
స చచా లాచల శ్చాపి ముహూర్తం కపిపీడితః,
తరూణాం పుష్పితాగ్రాణాం సర్వం పుష్ప మశాతయత్ ౧౪
తేన పాదపముక్తేన పుష్పౌఘేణ సుగన్ధినా,
సర్వత స్సంవృత శ్శైలో బభౌ పుష్పమయో యథా ౧౫
తేన చోత్తమవీర్యేణ పీడ్యమాన స్స పర్వతః,
సలిలం సంప్రసుస్రావ మదం మత్త ఇవ ద్విపః. ౧౬
పీడ్యమాన స్తు బలినా మహేన్ద్ర స్తేన పర్వతః,
రీతీ ర్నిర్వ ర్తయామాస కాఞ్చనాఞ్జనరాజతీః ౧౭

* కుణ్డలితగ్రన్థో న వ్యాఖ్యాతః అతోఽయం ప్రక్షిప్త ఇతి ప్రతిభాతి. ఏవ మగ్రేఽపి బోద్ధవ్యమ్

ముమోచ చ శిలా శ్శైలో విశాలా స్సమనశ్శిలాః,
మధ్యమే నార్చిషా జుష్టో ధూమరాజీ రి వానలః ౧౮
గిరిణా పీడ్యమానేన పీడ్యమానాని సర్వతః,
గుహావిష్టాని భూతాని వినేదు ర్వికృతై స్స్వరైః ౧౯
స * మహాస త్త్వసన్నాద శ్శైలపీడానిమిత్తజః,
పృథివీం పూరయామాస దిశ శ్చోపవనాని చ ౨౦
శిరోభిః పృథుభి స్సర్పా వ్యక్తస్వస్తికలక్షణైః,
వమన్తః పావకం ఘోరం దదంశు ర్దశనై శ్శిలాః ౨౧
తా స్తదా సవిషై ర్దష్టాః కుపితై స్తై ర్మహాశిలాః,
జజ్వలుః పావకోద్దీప్తా బిభిదు శ్చ సహస్రధా ౨౨
(అప రేతు మహాకాయా వమన్తోఽగ్నిం స్వతేజసా,
కన్దరేభ్యో వినిష్పేతుః కపిపాదేన పీడితాః ౨౩
గిరే రాక్రమ్యమాణస్య తరవ స్తరుణాఙ్కురాః,
ముముచుః పుష్పవర్షాణి వ్యక్త ముత్పలగన్ధినః ౨౪
గైరికాఞ్జనసఙ్ఘుష్టా హరితాలసమావృతాః,
వ్యశీర్య న్త గిరే స్తస్య శిలా స్తా స్సమనశ్శిలాః. ౨౫
సచన్దనరస స్తామ్రం చిత్రకాననధాతుభిః,)
యాని చౌషధజాలాని తస్మి ఞ్జాతాని పర్వతే ౨౬
విషఘ్నా న్యపి నాగానాం న శేకు శ్శమితుం విషమ్,
భిద్యతేఽయం గిరి ర్భూతై రితి మత్వా తపస్వినః ౨౭
త్రస్తా విద్యాధరా స్తస్మా దుత్పేతుః స్త్రీగణై స్సహ,
పానభూమిగతం హిత్వా హైమ మాసవభాజనమ్. ౨౮
పాత్రాణి చ మహార్హాణి కరకాం శ్చ హిరణ్మయాన్,

* మహాన్ సత్త్వసన్నాదః - ఇతి పాఠాంతరమ్.

లేహ్యా నుచ్చావచా న్భక్ష్యా న్మాంసాని వివిధాని చ. ౨౯
ఆర్షభాణి చ చర్మాణి ఖడ్గాం శ్చ కనకత్సరూన్
కృతకణ్ఠగుణాః క్షీబా రక్తమాల్యానులేపనాః ౩౦
రక్తాక్షాః పుష్కరాక్షా శ్చ గగనం ప్రతిపేదిరే,
హారనూపురకేయూరపారిహార్యధరాః స్త్రియః. ౩౧
విస్మితా స్సస్మితా స్తస్థు రాకాశే రమణై స్సహ,
దర్శయన్తో మహావిద్యాం విద్యాధర మహర్షయః. ౩౨
సహితా స్తస్థు రాకాశే వీక్షాం చక్రు శ్చ పర్వతమ్,
శుశ్రువు శ్చ తదా శబ్ద మృషీణాం భావితాత్మనామ్. ౩౩
చారణానా ఞ్చ సిద్ధానాం స్థితానాం విమలేఽమ్బరే,
ఏష పర్వతసఙ్కాశో హనూమా న్మారుతాత్మజః. ౩౪
తితీర్షతి మహావేగ స్సముద్రం మకరాలయమ్,
రామార్థం వానరార్థ ఞ్చ చికీర్షన్ కర్మ దుష్కరమ్. ౩౫
సముద్రస్య పరం పారం దుష్ప్రాపం ప్రాప్తు మిచ్ఛతి,
ఇతి విద్యాధరా శ్శ్రుత్వా * వచ స్తేషాం మహాత్మనామ్
త మప్రమేయం దదృశుః పర్వతే వానరర్షభమ్,
దుధువే చ స రోమాణి చకమ్పే చాచలోపమః. ౩౭
ననాద సుమహానాదం సుమహా నివ తోయదః,
ఆనుపూర్వ్యేణ వృత్త ఞ్చ లాఙ్గూలం రోమభి శ్చితమ్ ౩౮
ఉత్పతిష్యన్ విచిక్షేప పక్షిరాజ ఇ వోరగమ్,
తస్య లాఙ్గూల మావిద్ధ మాత్తవేగస్య పృష్ఠతః. ౩౯
దదృశే గరుడేనేవ హ్రియమాణో మహోరగః,
బాహూ సంస్తమ్భయామాస మహాపరిఘసన్నిభౌ ౪౦

* వాచః - ఇతి పా

ససాద చ కపిః కట్యాం చరణౌ సఞ్చుకోచ చ,
సంహృత్య చ భుజౌ శ్రీమాం స్తథైవ చ శిరోధరామ్. ౪౧
తేజ స్సత్త్వం తథా వీర్య మావివేశ స వీర్యవాన్,
మార్గ మాలోకయ౯ దూరా దూర్ధ్వం ప్రణిహితేక్షణః
రురోధ హృదయే ప్రాణా నాకాశ మవలోకయన్.
పద్భ్యాం దృఢ మవస్థానం కృత్వా స కపికుఞ్జరః ౪౩
నికుఞ్చ్య కర్ణౌ హనుమా నుత్పతిష్య న్మహాబలః,
వానరా న్వానరశ్రేష్ఠ ఇదం వచన మబ్రవీత్ ౪౪
యథా రాఘవనిర్ముక్త శ్శర శ్శ్వసనవిక్రమః,
గచ్ఛే త్తద్వ ద్గమిష్యామి లఙ్కాం రావణపాలితామ్ ౪౫
న హి ద్రక్ష్యామి యది తాం లఙ్కాయాం జనకాత్మజామ్,
అనేనైవ హి వేగేన గమిష్యామి సురాలయమ్ ౪౬
యది వా త్రిదివే సీతాం న ద్రక్ష్యా మ్యకృతశ్రమః,
బద్ధ్వా రాక్షసరాజాన మానయిష్యామి రావణమ్ ౪౭
సర్వథా కృతకార్యోఽహ మేష్యామి సహ సీతయా,
ఆనయిష్యామి వా లఙ్కాం సముత్పాట్య సరావణామ్ ౪౮
ఏవ ముక్త్వా తు హనుమా న్వానరా౯ * వానరోత్తమః,
ఉత్పపా తాథ వేగేన వేగవా నవిచారయన్. ౪౯
సుపర్ణ మివ చాత్మానం మేనే స కపికుఞ్జరః,
సముత్పతతి తస్మిం స్తు వేగా త్తే నగరోహిణః ౫౦
సంహృత్య విటపా౯ సర్వా౯ సముత్పేతు స్సమన్తతః,
సమత్తకోయష్టిమకా౯ పాదపా౯ పుష్పశాలినః ౫౧
ఉద్వహ న్నూరువేగేన జగామ విమలేఽమ్బరే,

* వానరర్షభః.—ఇతి పా

ఊరువేగోద్ధతా వృక్షా ముహూర్తం కపి మన్వయుః ౫౨
ప్రస్థితం దీర్ఘ మధ్వానం స్వబన్ధు మివ బాన్ధవాః,
త మూరువేగోన్మథితా స్సాలా శ్చాన్యే నగోత్తమాః ౫౩
అనుజగ్ము ర్హనూమన్తం సైన్యా ఇవ మహీపతిమ్,
సుపుష్పితాగ్రై ర్బహుభిః పాదపై రన్వితః కపిః ౫౪
హనూమా న్పర్వతాకారో బభూ వాద్భుతదర్శనః,
సారవన్తోఽథ యే వృక్షా న్యమజ్జఁ లవణామ్భసి. ౫౫
భయా దివ మహేన్ద్రస్య పర్వతా వరుణాలయే,
స నానాకుసుమైః కీర్ణః కపి స్సాఙ్కురకోరకైః ౫౬
శుశుభే మేఘసఙ్కాశః ఖద్యోతై రివ పర్వతః,
విముక్తా స్తస్య వేగేన ముక్త్వా పుష్పాణి తే ద్రుమాః. ౫౭
అవశీర్యన్త సలిలే నివృత్తా స్సుహృదో యథా,
లఘుత్వే నోపపన్నం త ద్విచిత్రం సాగరేఽపతత్ ౫౮
ద్రుమాణాం వివిధం పుష్పం కపివాయుసమీరితమ్,
తారాచిత మివాఽఽకాశం ప్రబభౌ చ మహార్ణవః ౫౯
పుష్పౌఘే ణానుబద్ధేన నానావర్ణేన వానరః,
బభౌ మేఘ ఇవాఽఽకాశే విద్యుద్గణవిభూషితః ౬౦
తస్య వేగ * సమాధూతైః పుష్పై స్తోయ మదృశ్యత,
తారాభి రభిరామాభి రుదితాభి రి వామ్బరమ్. ౬౧
త స్యామ్బరగతౌ బాహూ దదృశాతే ప్రసారితౌ,
పర్వతాగ్రా ద్వినిష్క్రాన్తౌ పఞ్చాస్యావివ పన్నగౌ ౬౨
పిబన్నివ బభౌ † శ్రీమా న్సోర్మిజాలం మహార్ణవమ్,
పిపాసురివ చాఽఽకాశం దదృశే స మహాకపిః ౬౩

---

* సముద్ధూతై - ఇతి పా. † చాపి - ఇతి పా.

తస్య విద్యుత్ప్రభాకారే వాయుమార్గానుసారిణః,
నయనే విప్రకాశేతే పర్వతస్థావివానలౌ ౬౪
పిఙ్గే పిఙ్గాక్షముఖ్యస్య బృహతీ పరిమణ్డలే,
చక్షుషీ సమ్ప్రకాశేతే చన్ద్రసూర్యావివోదితౌ ౬౫
ముఖం నాసికయా తస్య తామ్రయా తామ్రమాబభౌ,
సన్ధ్యయా సమభిస్పృష్టం యథా తత్సూర్యమణ్డలమ్. ౬౬
లాఙ్గూలం చ సమావిద్ధం ప్లవమానస్య శోభతే,
అమ్బరే వాయుపుత్రస్య శక్రధ్వజ ఇవోచ్ఛ్రితః ౬౭
లాఙ్గూలచక్రేణ మహాఞ్ శుక్లదంష్ట్రోఽనిలాత్మజః,
వ్యరోచత మహాప్రాజ్ఞః పరివేషీవ భాస్కరః ౬౮
స్ఫిగ్దేశే నాభితామ్రేణ రరాజ స మహాకపిః,
మహతా దారితేనేవ గిరిర్గైరికధాతునా ౬౯
తస్య వానరసింహస్య ప్లవమానస్య సాగరమ్,
కక్షాన్తరగతో వాయుర్జీమూత ఇవ గర్జతి. ౭౦
ఖే యథా నిపతన్త్యుల్కా హ్యుత్తరాన్తాద్వినిస్సృతా,
దృశ్యతే సానుబన్ధా చ తథా స కపికుఞ్జరః ౭౧
పతత్పతఙ్గసఙ్కాశో వ్యాయతః శుశుభే కపిః,
ప్రవృద్ధ ఇవ మాతఙ్గః కక్ష్యయా బధ్యమానయా. ౭౨
ఉపరిష్టాచ్ఛరీరేణ ఛాయయా చావగాఢయా,
సాగరే మారుతావిష్టా నౌరివాఽసీత్తదా కపిః ౭౩
యం యం దేశం సముద్రస్య జగామ స మహాకపిః,
స స తస్యోరువేగేన సోన్మాద ఇవ లక్ష్యతే ౭౪
సాగరస్యోర్మిజాలానా మురసా శైలవర్ష్మణామ్,
అభిఘ్నంస్తు మహావేగః పుప్లువే స మహాకపిః. ౭౫

కపివాత శ్చ బలవా౯ మేఘవాత శ్చ నిస్సృతః,
సాగరం భీమనిర్ఘోషం కమ్పయామాసతు ర్భృశమ్ ౭౬
వికర్ష న్నూర్మిజాలాని బృహన్తి లవణామ్భసి,
పుప్లువే కపిశార్దూలో వికిరన్నివ రోదసీ ౭౭
మేరుమన్దరసఙ్కాశా నుద్గతా౯ స మహార్ణవే
*అతిక్రామ న్మహావేగ స్తరఙ్గా౯ గణయన్నివ ౭౮
తస్య వేగసముద్ధూతం జలం సజలదం తదా,
అమ్బరస్థం విబభ్రాజ శారదాభ్రమి వాఽఽతతమ్ ౭౯
తిమినక్రఝషాః కూర్మా దృశ్యన్తే వివృతా స్తదా,
వస్త్రాపకర్షణేనేవ శరీరాణి శరీరిణామ్ ౮౦
ప్లవమానం సమీక్ష్యాథ భుజఙ్గా స్సాగరాలయాః,
వ్యోమ్ని తం కపిశార్దూలం సుపర్ణ ఇతి మేనిరే ౮౧
దశయోజనవిస్తీర్ణా త్రింశద్యోజన మాయతా,
ఛాయా వానరసింహస్య జలే చారుతరాఽభవత్ ౮౨
శ్వేతాభ్రఘనరాజీవ వాయుపుత్రానుగామినీ,
తస్య సా శుశుభే చ్ఛాయా వితతా లవణామ్భసి ౮౩
శుశుభే స మహాతేజా మహాకాయో మహాకపిః,
వాయుమార్గే నిరాలమ్బే పక్షవా నివ పర్వతః ౮౪
యే నాసౌ యాతి బలవా౯ వేగేన కపికుఞ్జరః,
తేన మార్గేణ సహసా ద్రోణీకృత ఇ వార్ణ వః ౮౫
ఆపాతే పక్షిసఙ్ఘానాం పక్షిరాజ ఇవ వ్రజ౯,
హనూమా న్మేఘజాలాని ప్రకర్ష౯ మారుతో యథా ౮౬
పాణ్డురారుణవర్ణాని నీలమాఞ్జిష్ఠకాని చ,

* అత్యక్రామ న్మహావేగః - ఇతి పా.

కపినాఽఽ కృష్యమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే ౮౭
ప్రవిశ న్నభ్రజాలాని నిష్పతం శ్చ పునఃపునః,
ప్రచ్ఛన్న శ్చ ప్రకాశ శ్చ చన్ద్రమా ఇవ లక్ష్యతే. ౮౮
ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా ప్లవఙ్గం త్వరితం తదా,
*వవృషుః పుష్పవర్షాణి దేవగన్ధర్వదానవాః. ౮౯
తతాప న హి తం సూర్యః ప్లవన్తం వానరోత్తమమ్,
సిషేవే చ తదా వాయూ రామకార్యార్థసిద్ధయే ౯౦
ఋషయ స్తుష్టువు శ్చైనం ప్లవమానం విహాయసా,
జగు శ్చ దేవగన్ధర్వాః ప్రశంసన్తో మహౌజసమ్ ౯౧
నాగా శ్చ తుష్టువు ర్యక్షా రక్షాంసి విబుధాః ఖగాః,
ప్రేక్ష్య సర్వే కపివరం సహసా విగతక్లమమ్ ౯౨
తస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే ప్లవమానే హనూమతి,
ఇక్ష్వాకుకులమానార్థీ చిన్తయామాస సాగరః ౯౩
సాహాయ్యం వానరేన్ద్రస్య యది నాహం హనూమతః,
కరిష్యామి భవిష్యామి సర్వవాచ్యో వివక్షతామ్. ౯౪
అహ మిక్ష్వాకునాథేన సగరేణ వివర్ధితః,
ఇక్ష్వాకుసచివ శ్చాయం నావసీదితు మర్హతి ౯౫
తథా మయా విధాతవ్యం విశ్రమేత యథా కపిః,
శేషం చ మయి విశ్రాన్త స్సుఖే నాతిపతిష్యతి. ౯౬
ఇతి కృత్వా మతిం సాధ్వీం సముద్ర శ్ఛన్న మమ్భసి,
హిరణ్యనాభం మైనాక మువాచ గిరిసత్తమమ్ ౯౭
త్వ మిహాసురసఙ్ఘానాం పాతాలతలవాసినామ్,
దేవరాజ్ఞా గిరిశ్రేష్ఠ! పరిఘ స్సన్నివేశితః ౯౮

---

* వవర్షు - రితి పా

త్వ మేషాం జాతవీర్యాణాం పునరే వోత్పతిష్యతామ్,
పాతాల స్యాప్రమేయస్య ద్వార మావృత్య తిష్ఠసి ౯౯
తిర్య గూర్ధ్వ మధ శ్చైవ శక్తి స్తే శైల వర్ధితుమ్,
తస్మా త్సఞ్చోదయామి త్వా ముత్తిష్ఠ గిరిసత్తమ!. ౧౦౦
స ఏష కపిశార్దూల స్త్వా ముపర్యేతి వీర్యవాన్.
హనూమా న్రామకార్యార్థం భీమకర్మా ఖ మాప్లుతః ౧౦౧
అస్య సాహ్యం మయా కార్య మిక్ష్వాకుకులవర్తినః,
మమ హీక్ష్వాకవః పూజ్యాః పరం పూజ్యతమా స్తవ ౧౦౨
కురు సాచివ్య మస్మాకం న నః కార్య మతిక్రమేత్,
కర్తవ్య మకృతం కార్యం సతాం మన్యు ముదీరయేత్ ౧౦౩
సలిలా దూర్ధ్వ ముత్తిష్ఠ తిష్ఠ త్వేష కపి స్త్వయి,
అస్మాక మతిథి శ్చైవ పూజ్య శ్చ ప్లవతాం వరః ౧౦౪
చామీకరమహానాభ! దేవగన్ధర్వసేవిత!,
హనుమాం స్త్వయి విశ్రాన్త స్తత శ్శేషం గమిష్యతి. ౧౦౫
(స ఏష కపిశార్దూల * స్త్వా ముపేష్యతి వీర్యవాన్,)
కాకుత్స్థ స్యానృశంస్య ఞ్చ మైథిల్యా శ్చ వివాసనమ్ ౧౦౬
శ్రమ ఞ్చ ప్లవగేన్ద్రస్య సమీ క్ష్యోత్థాతు మర్హసి,
హిరణ్యనాభో మైనాకో నిశమ్య లవణామ్భసః ౧౦౭
ఉత్పపాత జలా త్తూర్ణం మహాద్రుమలతాయుతః,
స సాగరజలం భిత్త్వా బభూ వాభ్యుత్థిత స్తదా. ౧౦౮
యథా జలధరం భిత్త్వా దీప్తరశ్మి ర్దివాకరః,
స మహాత్మా ముహూర్తేన సర్వత స్సలిలావృతః. ౧౦౯
దర్శయామాస శృఙ్గాణి సాగరేణ నియోజితః,

---

* త్వా ముపర్యేతి - ఇతి పా.

శాతకుమ్భ *మయై శ్శృఙ్గై స్సకిన్నరమహోరగైః ౧౧౦
ఆదిత్యోదయసఙ్కాశై రాలిఖద్భి రివామ్బరమ్,
తప్తజామ్బూనదై శ్శృఙ్గైః పర్వతస్య సముత్థితైః ౧౧౧
ఆకాశం శస్త్రసఙ్కాశ మభవ త్కాఞ్చనప్రభమ్,
జాతరూపమయై శ్శృఙ్గై ర్భ్రాజమానై స్స్వయంప్రభైః
ఆదిత్యశతసఙ్కాశ స్సోఽభవ ద్గిరిసత్తమః,
త ముత్థిత మసఙ్గేన హనూమా నగ్రత స్థితమ్ ౧౧౩
మధ్యే లవణతోయస్య విఘ్నోఽయ మితి నిశ్చితః,
స త ముచ్ఛ్రిత మత్యర్థం మహావేగో మహాకపిః ౧౧౪
ఉరసా పాతయామాస జీమూతమివ మారుతః,
స తదా పాతిత స్తేన కపినా పర్వతోత్తమః ౧౧౫
బుద్ధ్వా తస్య కపే ర్వేగం జహర్ష చ †ననన్ద చ,
త మాకాశగతం వీర మాకాశే సముపస్థితః ౧౧౬
ప్రీతో హృష్టమనా వాక్య మబ్రవీ త్పర్వతః కపిమ్,
మానుషం ధారయ న్రూప మాత్మన శ్శిఖరే స్థితః. ౧౧౭
దుష్కరం కృతవా న్కర్మ త్వ మిదం వానరోత్తమ!,
నిపత్య మమ శృఙ్గేషు విశ్రమస్వ యథాసుఖమ్ ౧౧౮
రాఘవస్య కులే జాతై రుదధిః పరివర్ధితః,
స త్వాం రామహితే యుక్తం ప్రత్యర్చయతి సాగరః. ౧౧౯
కృతే చ ప్రతికర్తవ్య మేష ధర్మ స్సనాతనః,
సోఽయం తత్ప్రతికారార్థీ త్వత్త స్సమ్మాన మర్హతి. ౧౨౦
త్వన్నిమిత్త మనేనాహం బహుమానా త్ప్రచోదితః,
తిష్ఠ త్వం కపిశార్దూల! మయి విశ్రమ్య గమ్యతామ్. ౧౨౧

* నిభై - రితి పా. † ననాద చ. ఇతి పా.

యోజనానాం శత ఞ్చాపి కపి రేష సమాప్లుతః,
తవ సానుషు విశ్రాన్త శ్శేషం ప్రక్రమతా మితి ౧౨౨
త దిదం గన్ధవ త్స్వాదుక న్దమూల ఫలం బహు,
త దాస్వాద్య హరిశ్రేష్ఠ! విశ్రాన్తోఽనుగమిష్యసి ౧౨౩
అస్మాక మపి సమ్బన్ధః కపిముఖ్య! త్వయాఽస్తి వై,
ప్రఖ్యాత స్త్రిషు లోకేషు మహాగుణపరిగ్రహః ౧౨౪
వేగవన్తః ప్లవన్తో యే ప్లవగా మారుతాత్మజ!,
తేషాం ముఖ్యతమం మన్యే త్వా మహం కపికుఞ్జర! ౧౨౫
అతిథిః కిల పూజార్హః ప్రాకృతోఽపి విజానతా,
ధర్మం జిజ్ఞాసమానేన కిం పున స్త్వాదృశో మహాన్ ౧౨౬
త్వం హి దేవవరిష్ఠస్య మారుతస్య మహాత్మనః,
పుత్త్ర స్తస్యైవ వేగేన సదృశః కపికుఞ్జర! ౧౨౭
పూజితే త్వయి ధర్మజ్ఞ! పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః.
తస్మా త్త్వం పూజనీయో మే శృణు చాప్యత్ర కారణమ్
పూర్వం కృతయుగే తాత! పర్వతాః పక్షిణోఽభవన్,
* తే హి జగ్ము ర్దిశ స్సర్వా గరుడానిలవేగినః ౧౨౯
తత స్తేషు ప్రయాతేషు దేవసఙ్ఘా స్సహర్షిభిః,
భూతాని చ భయం జగ్ము స్తేషాం పతనశఙ్కయా. ౧౩౦
తతః క్రుద్ధ స్సహస్రాక్షః పర్వతానాం శతక్రతుః,
పక్షాం శ్చిచ్ఛేద వజ్రేణ తత్ర తత్ర సహస్రశః ౧౩౧
స మా ముపగతః క్రుద్ధో వజ్ర ముద్యమ్య దేవరాట్,
తతోఽహం సహసా క్షిప్త శ్శ్వసనేన మహాత్మనా. ౧౩౨
అస్మిన్ లవణతోయే చ ప్రక్షిప్తః ప్లవగోత్తమ!,

---

* తేఽభి - ఇతి పా.

* గుప్తపక్షసమగ్రశ్చ తవ పిత్రాఽభిరక్షితః ౧౩౩,
తతోఽహం మానయామి త్వాం మాన్యోఽసి మమ మారుతే,
త్వయా మే హ్యేష సమ్బన్ధః కపిముఖ్య మహాగుణః ౧౩౪
అస్మిన్నేవంగతే కార్యే సాగరస్య మమైవ చ,
ప్రీతిం ప్రీతమనాః కర్తుం త్వమర్హసి మహాకపే ౧౩౫
శ్రమం మోక్షయ పూజాం చ గృహాణ కపిసత్తమ,
ప్రీతిం చ బహుమన్యస్వ ప్రీతోఽస్మి తవ దర్శనాత్ ౧౩౬
ఏవముక్తః కపిశ్రేష్ఠస్తం నగోత్తమమబ్రవీత్,
ప్రీతోఽస్మి కృతమాతిథ్యం మన్యురేషోఽపనీయతామ్
త్వరతే కార్యకాలో మే అహశ్చాప్యతివర్తతే,
ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా న స్థాతవ్యమిహాన్తరే ౧౩౮
ఇత్యుక్త్వా పాణినా శైలమాలభ్య హరిపుఙ్గవః,
జగామాఽకాశమావిశ్య వీర్యవాన్ ప్రహసన్నివ. ౧౩౯
స పర్వతసముద్రాభ్యాం బహుమానాదవేక్షితః,
పూజితశ్చోపపన్నాభిరాశీర్భిరనిలాత్మజః ౧౪౦
అథోర్ధ్వం దూరముత్పత్య† హిత్వా శైలమహార్ణవౌ
పితుః పన్థానమాస్థాయ జగామ విమలేఽమ్బరే ౧౪౧
భూయశ్చోర్ధ్వగతిం ప్రాప్య గిరిం తమవలోకయన్,
వాయుసూనుర్నిరాలమ్బే జగామ విమలేఽమ్బరే ౧౪౨
తద్ద్వితీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్,
ప్రశశంసుః సురాః సర్వే సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ౧౪౩
దేవతాశ్చాభవన్ హృష్టాస్తత్రస్థాస్తస్య కర్మణా,
కాఞ్చనస్య సునాభస్య సహస్రాక్షశ్చ వాసవః. ౧౪౪

* గుప్తపక్షస్సమగ్రశ్చ - ఇతి పా.　† ఉత్ప్లుత్య - ఇతి పా.

ఉవాచ వచనం ధీమాన్ పరితోషా త్సగద్గదమ్,
సునాభం పర్వతశ్రేష్ఠం స్వయమేవ శచీపతిః. ౧౪౫
హిరణ్యనాభ! శైలేన్ద్ర! పరితుష్టోఽస్మి తే భృశమ్,
అభయం తే ప్రయచ్ఛామి తిష్ఠ సౌమ్య! యథాసుఖమ్ ౧౪౬
సాహ్యం కృతం తే సుమహ ద్విక్రాన్తస్య హనూమతః,
క్రమతో యోజనశతం నిర్భయస్య భయే సతి ౧౪౭
రామ స్యైష హి దూత్యేన యాతి దాశరథే ర్హరిః,
సత్క్రియాం కుర్వతా తస్య తోషితోఽస్మి దృఢం త్వయా.
తతః ప్రహర్ష మగమ ద్విపులం పర్వతోత్తమః,
దేవతానాం పతిం దృష్ట్వా పరితుష్టం శతక్రతుమ్ ౧౪౮
స వై దత్తవర శ్శైలో బభూ వావస్థిత స్తదా,
హనూమాం శ్చ ముహూర్తేన వ్యతిచక్రామ సాగరమ్ ౧౫౦
(తం ప్రయాన్తం సముద్వీక్ష్య ఆకాశే మారుతాత్మజమ్,)
తతో దేవా స్సగన్ధర్వా స్సిద్ధా శ్చ పరమర్షయః. ౧౫౧
అబ్రువన్ సూర్యసఙ్కాశాం సురసాం నాగమాతరమ్,
అయం వాతాత్మజ శ్శ్రీమాన్ ప్లవతే సాగరోపరి, ౧౫౨
హనూమా న్నామ, తస్య త్వం ముహూర్తం విఘ్న మాచర,
రాక్షసం రూప మాస్థాయ సుఘోరం పర్వతోపమమ్ ౧౫౩
దంష్ట్రాకరాలం పిఙ్గాక్షం వక్త్రం కృత్వా నభస్సమమ్,
బల మిచ్ఛామహే జ్ఞాతుం భూయ శ్చాస్య పరాక్రమమ్
త్వాం విజేష్య త్యుపాయేన విషాదం వా గమిష్యతి,
ఏవ ముక్తా తు సా దేవీ దైవతై రభిసత్కృతా ౧౫౫
సముద్రమధ్యే సురసా బిభ్రతీ రాక్షసం వపుః,
వికృతం చ విరూపం చ సర్వస్య చ భయావహమ్. ౧౫౬

ప్లవమానం హనూమన్త మావృత్యేద మువాచ హ,
మమ భక్షః ప్రదిష్ట స్త్వ మీశ్వరై ర్వానరర్షభ ౧౫౭
అహం త్వాం భక్షయిష్యామి ప్రవి శేదం మమాఽననమ్,
ఏవ ముక్త స్సురసయా ప్రాఞ్జలి ర్వానరర్షభః ౧౫౮
ప్రహృష్టవదన శ్శ్రీమా నిదం వచన మబ్రవీత్
రామో దాశరథి ర్నామ ప్రవిష్టో దణ్డకావనమ్ ౧౫౯
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా,
అన్యకార్యవిషక్తస్య బద్ధవైరస్య రాక్షసైః ౧౬౦
తస్య సీతా హృతా భార్యా రావణేన యశస్వినీ,
తస్యా స్సకాశం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్.
కర్తు మర్హసి రామస్య సాహ్యం విషయవాసిని !
అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్ ౧౬౨
ఆగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే,
ఏవ ముక్తా హనుమతా సురసా కామరూపిణీ ౧౬౩
* అబ్రవీ న్నాతివర్తే న్మాం కశ్చి దేష వరో మమ,
(తం ప్రయాన్తం సముద్వీక్ష్య సురసా వాక్య మబ్రవీత్. ౧౬౪
బలం జిజ్ఞాసమానా వై నాగమాతా హనూమతః,
ప్రవిశ్య వదనం మేఽద్య గన్తవ్యం వానరోత్తమ! ౧౬౫
వర ఏష పురా దత్తో మమ ధాత్రేతి సత్వరా,
వ్యాదాయ విపులం వక్త్రం స్థితా సా మారుతేః పురః ౧౬౬
ఏవ ముక్త స్సురసయా క్రుద్ధో వానరపుఙ్గవః,
అబ్రవీ త్కురు వై వక్త్రం యేన మాం విషహిష్యసే ౧౬౭

* అబ్రవీన్నాతివర్తేత - ఇతి పా.

ఇత్యుక్త్వా సురసాం క్రుద్ధో దశయోజన మాయతః,
దశయోజనవిస్తారో బభూవ హనుమాం స్తదా ౧౬౮
తం దృష్ట్వా మేఘసఙ్కాశం దశయోజన మాయతమ్,
చకార సురసా చాస్యం వింశద్యోజన మాయతమ్ ౧౬౯
తాం దృష్ట్వా విస్తృతాస్యాం తు వాయుపుత్త్రస్సుబుద్ధిమాన్,
హనూమాం స్తు తతః క్రుద్ధ స్త్రింశద్యోజన మాయతః ౧౭౦
చకార సురసా వక్త్రం చత్వారింశ త్తథోచ్ఛ్రితమ్,
బభూవ హనుమా న్వీరః పఞ్చాశద్యోజనోచ్ఛ్రితః ౧౭౧
చకార సురసా వక్త్రం షష్టియోజన మాయతమ్,
తథైవ హనుమా న్వీర స్సప్తతీయోజనోచ్ఛ్రితః ౧౭౨
చకార సురసా వక్త్ర మశీతీయోజనోచ్ఛ్రితమ్,
హనుమా నచలప్రఖ్యో నవతీయోజనోచ్ఛ్రితః ౧౭౩
చకార సురసా వక్త్రం శతయోజన మాయతమ్)
తద్దృష్ట్వా వ్యాదితం † త్వాస్యం వాయుపుత్త్రస్సుబుద్ధిమాన్.
(దీర్ఘజిహ్వం సురసయా సుఘోరం నరకోపమమ్),
సుసఙ్క్షిప్యాఽత్మనః కాయం బభూ వాఙ్గుష్ఠమాత్రకః ౧౭౫
సోఽభిపత్యాఽశు తద్వక్త్రం నిష్పత్య చ * మహాజవః,
అన్తరిక్షే స్థిత శ్శ్రీమా నిదం వచన మబ్రవీత్ ౧౭౬
ప్రవిష్టోఽస్మి హి తే వక్త్రం దాక్షాయణి! నమోఽస్తు తే,
గమిష్యే యత్ర వైదేహీ † సత్యం చాసీ ద్వర స్తవ ౧౭౭
తం దృష్ట్వా వదనా న్ముక్తం చన్ద్రం రాహుముఖా దివ,
అబ్రవీ త్సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ వానరమ్ ౧౭౮

* వక్త్ర - మితి పా. † మనోజవః, మహాబలః - ఇతి చ పా. † సత్య శ్చాసీ ద్వర స్తవ ఇతి పా.

అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ! గచ్ఛ సౌమ్య! యథాసుఖమ్,
సమానయస్వ వైదేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా ౧౭౯
తత్తృతీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్,
సాధుసాధ్వితి భూతాని ప్రశశంసు స్తదా హరిమ్. ౧౮౦
స సాగర మనాధృష్య మభ్యేత్య వరుణాలయమ్,
జగామాఽకాశ మావిశ్య వేగేన గరుడోపమః ౧౮౧
సేవితే వారిధారాభిః పతగైశ్చ నిషేవితే,
చరితే కైశికాచార్యై రైరావతనిషేవితే ౧౮౨
సింహ కుఞ్జర శార్దూల పతగోరగవాహనైః,
విమానైః సంపతద్భిశ్చ విమలైః సమలంకృతే. ౧౮౩
వజ్రాశనిసమాఘాతైః పావకైరుపశోభితే,
కృతపుణ్యై ర్మహాభాగైః స్వర్గజిద్భి రలంకృతే. ౧౮౪
వహతా హవ్య మత్యర్థం సేవితే చిత్రభానునా.
గ్రహ నక్షత్ర చన్ద్రార్క తారాగణవిభూషితే ౧౮౫
మహర్షిగణ గన్ధర్వ నాగ యక్ష సమాకులే,
వివిక్తే విమలే విశ్వే విశ్వావసునిషేవితే ౧౮౬
దేవరాజగజాక్రాన్తే చన్ద్రసూర్యపథే శివే,
వితానే జీవలోకస్య వితతే బ్రహ్మనిర్మితే. ౧౮౭
బహుశః సేవితే వీరై ర్విద్యాధరగణై ర్వరైః,
జగామ వాయుమార్గే తు గరుత్మానివ మారుతిః ౧౮౮
హనూమా న్మేఘజాలాని ప్రకర్ష న్మారుతో యథా,
కాలాగురుసవర్ణాని రక్తపీతసితాని చ ౧౮౯

కపినాఽఽకృష్యమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే,
ప్రవిశ న్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునఃపునః ౧౯౦
ప్రావృషీన్దు రివాఽభాతి ప్రవిశ న్నిష్పతం స్తదా,
ప్రదృశ్యమాన స్సర్వత్ర హనుమా న్మారుతాత్మజః ౧౯౧
భేజేఽమ్బరం నిరాలమ్బం లమ్బపక్ష ఇవాద్రిరాట్,
ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా సింహికా నామ రాక్షసీ ౧౯౨
మనసా చిన్తయామాస ప్రవృద్ధా కామరూపిణీ,
అద్య దీర్ఘస్య కాలస్య భవిష్యా మ్యహ మాశితా ౧౯౩
ఇదం హి మే మహ త్సత్త్వం చిరస్య వశ మాగతమ్,
ఇతి సంచిన్త్య మనసా చ్ఛాయా మస్య సమాక్షిపత్ ౧౯౪
ఛాయాయాం గృహ్యమాణాయాం చిన్తయామాస వానరః,
సమాక్షిప్తోఽస్మి సహసా పఙ్గూకృతపరాక్రమః ౧౯౫
ప్రతిలోమేన వాతేన మహానౌ రివ సాగరే,
తిర్య గూర్ధ్వ మధ శ్చైవ వీక్షమాణ స్తతః కపిః ౧౯౬
దదర్శ స మహ త్సత్త్వ ముత్థితం లవణామ్భసి,
త ద్దృష్ట్వా చిన్తయామాస మారుతి ర్వికృతాననమ్ ౧౯౭
కపిరాజేన కథితం సత్త్వ మద్భుతదర్శనమ్,
ఛాయాగ్రాహి మహావీర్యం త దిదం నాత్ర సంశయః ౧౯౮
స తాం బుద్ధ్వాఽర్థత త్త్వేన సింహికాం మతిమా న్కపిః,
వ్యవర్ధత మహాకాయః ప్రావృషీవ బలాహకః ౧౯౯
తస్య సా కాయ ముద్వీక్ష్య వర్ధమానం మహాకపేః,
వక్త్రం ప్రసారయామాస పాతాలా న్తరసన్నిభమ్ ౨౦౦

ఘనరాజీవ గర్జన్తీ వానరం సమభిద్రవత్,
స దదర్శ తత స్తస్యా వివృతం సుమహన్ముఖమ్. ౨౦౧
కాయమాత్ర శ్చ మేధావీ మర్మాణి చ మహాకపిః,
స తస్యా వివృతే వక్త్రే వజ్రసంహననః కపిః. ౨౦౨
సంక్షిప్య ముహు రాత్మానం నిష్పపాత మహాబలః,
ఆస్యే తస్యా నిమజ్జన్తం దదృశు స్సిద్ధచారణాః. ౨౦౩
గ్రస్యమానం యథా చన్ద్రం పూర్ణం పర్వణి రాహుణా,
తత స్తస్యా నఖై స్తీక్ష్ణై ర్మర్మా ణ్యుత్కృత్య వానరః. ౨౦౪
ఉత్పపా తాథ వేగేన మనస్సంపాతవిక్రమః,
తాం తు దృష్ట్యా చ ధృత్యా చ దాక్షిణ్యేన నిపాత్య చ ౨౦౫
స కపిప్రవరో వేగా ద్వవృధే పున రాత్మవాన్,
హృతహృత్సా హనుమతా పపాత విధురాఽమ్భసి. ౨౦౬
తాం హతాం వానరేణాఽఽశు పతితాం వీక్ష్య సింహికామ్.
భూతా న్యాకాశచారీణి త మూచుః ప్లవగోత్తమమ్ ౨౦౭
భీమ మద్య కృతం కర్మ మహ త్సత్త్వం త్వయా హతమ్,
సాధయార్థ మభిప్రేత మరిష్టం ప్లవతాం వర! ౨౦౮
యస్య త్వేతాని చత్వారి వానరేన్ద్ర! యథా తవ,
ధృతి ర్దృష్టి ర్మతి ర్దాక్ష్యం స్వకర్మసు న సీదతి ౨౦౯
*స తైః సంభావితః పూజ్యః ప్రతిపన్నప్రయోజనః,
జగామాఽఽకాశ మావిశ్య పన్నగాశనవ త్కపిః ౨౧౦
ప్రాప్తభూయిష్ఠపార స్తు సర్వతః ప్రతిలోకయన్,

* స తైః సంపూజితః పూజ్యైః - ఇతి పా.

యోజనానాం శత స్యాన్తే వనరాజిం దదర్శ సః ౨౧౧
దదర్శ చ పత న్నేవ వివిధద్రుమభూషితమ్,
ద్వీపం శాఖామృగశ్రేష్ఠో మలయోపవనాని చ ౨౧౨
సాగరం సాగరానూపం సాగరానూపజా న్ద్రుమాన్,
సాగరస్య చ పత్నీనాం ముఖాన్యపి విలోకయన్ ౨౧౩
స మహామేఘసఙ్కాశం సమీక్ష్యాఽఽత్మాన మాత్మవాన్,
నిరున్ధ న్త మివాఽఽకాశం చకార మతిమా న్మతిమ్ ౨౧౪
కాయవృద్ధిం ప్రవేగం చ మమ దృష్ట్వైవ రాక్షసాః,
మయి కౌతూహలం కుర్యు రితి మేనే మహాకపిః ౨౧౫
తత శ్శరీరం సఙ్క్షిప్య త న్మహీధరసన్నిభమ్,
పునః ప్రకృతి మాపేదే వీతమోహ ఇవాఽఽత్మవాన్ ౨౧౬
త ద్రూప మతిసఙ్క్షిప్య హనుమా న్ప్రకృతౌ స్థితః,
త్రీన్ క్రమా నివ విక్రమ్య బలివీర్యహరో హరిః ౨౧౭
స చారునానావిధరూపధారీ పరం సమాసాద్య సముద్రతీరమ్,
పరై రశక్యః ప్రతిపన్నరూపః సమీక్షితాత్మా సమవేక్షితార్థః
తత స్స లమ్బస్య గిరే స్సమృద్ధే విచిత్రకూటే నిపపాత కూటే,
సకేతకోద్దాలకనాలికేరే*మహాద్రికూటప్రతిమో మహాత్మా
తత స్తు సమ్ప్రాప్య సముద్రతీరం
సమీక్ష్య లఙ్కాం గిరివర్యమూర్ధ్ని,
కపి స్తు తస్మిన్ నిపపాత పర్వతే
విధూయ రూపం వ్యథయ న్మృగద్విజాన్ ౨౨౦

* మహాభ్ర - ఇతి పా.

స నాగరం దానవపన్నగాయుతం
బలేన విక్రమ్య మహోర్మిమాలినమ్,
నిపత్య తీరే చ మహోదధే స్తదా
దదర్శ లఙ్కా మమరావతీ మివ ౨౨౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ప్రథమస్సర్గః.

ద్వితీయసర్గః — శ్లోకాః. ౫౭.

లఙ్కోపసత్తిః

స నాగర మనాధృష్య మతిక్రమ్య మహాబలః,
* త్రికూటశిఖరే లఙ్కాం స్థితాం స్వస్థో దదర్శ హ. ౧
తతః పాదపముక్తేన పుష్పవర్షేణ వీర్యవాన్,
అభివృష్ట స్థ్సిత స్తత్ర బభౌ పుష్పమయో యథా ౨
యోజనానాం శతం శ్రీమాం స్తీర్త్వాఽప్యుత్తమవిక్రమః,
అనిశ్శ్వసన్ కపి స్తత్ర న గ్లాని మధిగచ్ఛతి. ౩
శతా న్యహం యోజనానాం క్రమేయం సుబహూ న్యపి,
కిం పున స్సాగర స్యాన్తం సఙ్ఖ్యాతం శతయోజనమ్. ౪
స తు వీర్యవతాం శ్రేష్ఠః ప్లవతా మపి చోత్తమః,
జగామ వేగవాన్ లఙ్కాం లఙ్ఘయిత్వా మహోదధిమ్ ౫
శాద్వలాని చ నీలాని గన్ధవన్తి వనాని చ,
గణ్డవన్తి చ మధ్యేన జగామ నగవన్తి చ ౬

---

* త్రికూటస్య తటే - ఇతి పా

శైలాంశ్చ తరుసఞ్ఛన్నాన్ వనరాజీశ్చ పుష్పితాః,
అభిచక్రామ తేజస్వీ హనూమాన్ ప్లవగర్షభః ౭
స తస్మిన్నచలే తిష్ఠన్ వనాన్యుపవనాని చ,
స నగాగ్రే చ తాం లఙ్కాం దదర్శ పవనాత్మజః ౮
సరలాన్ కర్ణికారాంశ్చ ఖర్జూరాంశ్చ సుపుష్పితాన్,
ప్రియాలాన్ముచులిన్దాంశ్చ కుటజాన్కేతకానపి ౯
ప్రియఙ్గూన్ గన్ధపూర్ణాంశ్చ నీపాన్ సప్తచ్ఛదాంస్తథా,
అసనాన్ కోవిదారాంశ్చ కరవీరాంశ్చ పుష్పితాన్. ౧౦
పుష్పభారనిబద్ధాంశ్చ తథా † ముకులితానపి,
పాదపాన్ విహగాకీర్ణాన్ పవనాధూతమస్తకాన్. ౧౧
హంసకారణ్డవాకీర్ణా వాపీః పద్మోత్పలాయుతాః,
ఆక్రీడాన్ వివిధాన్ రమ్యాన్ వివిధాంశ్చ జలాశయాన్ ౧౨
సన్తతాన్ వివిధైర్వృక్షైః సర్వర్తుఫలపుష్పితైః,
ఉద్యానాని చ రమ్యాణి దదర్శ కపికుఞ్జరః ౧౩
సమాసాద్య చ లక్ష్మీవాన్ లఙ్కాం రావణపాలితామ్,
పరిఖాభిస్సపద్మాభిస్సోత్పలాభిరలఙ్కృతామ్ ౧౪
సీతాపహరణార్థేన రావణేన సురక్షితామ్,
సమన్తాద్విచరద్భిశ్చ రాక్షసైరుగ్రధన్విభిః ౧౫
కాఞ్చనేనాఽఽవృతాం రమ్యాం ప్రాకారేణ మహాపురీమ్,
గృహైశ్చ గ్రహసఙ్కాశైశ్శారదామ్బుదసన్నిభైః ౧౬
పాణ్డురాభిః ప్రతోలీభిరుచ్చాభిరభిసంవృతామ్.
అట్టాలకశతాకీర్ణాం పతాకాధ్వజమాలినీమ్ ౧౭
తోరణైః కాఞ్చనైర్దివ్యైర్లతాపఙ్క్తివిచిత్రితైః,

† కన్దలితానపి ఇతి పా.

దదర్శ హనుమాన్ లఙ్కాం దివి * దేవపురీమివ ౧౮
గిరిమూర్ధ్ని స్థితాం లఙ్కాం † పాణ్డురై ర్భవనై శ్శుభైః,
దదర్శ స ‡ కపిశ్శ్రేష్ఠః పుర మాకాశగం యథా ౧౯
పాలితాం రాక్షసేన్ద్రేణ నిర్మితాం విశ్వకర్మణా,
ప్లవమానా మివాఽకాశే దదర్శ హనుమా న్పురీమ్ ౨౦
వప్రప్రాకారజఘనాం విపులామ్బునవామ్బరామ్,
శతఘ్నీశూలకేశాన్తా మట్టాలకవతంసకామ్. ౨౧
మనసేవ కృతాం లఙ్కాం నిర్మితాం విశ్వకర్మణా,
ద్వార ముత్తర మాసాద్య చిన్తయామాస వానరః ౨౨
§ కైలాసశిఖరప్రఖ్యా మాలిఖన్తీ మి వామ్బరమ్,
¶ డీయమానా మివాఽకాశ ముచ్ఛ్రితై ర్భవనోత్తమైః.
సంపూర్ణాం రాక్షసై ర్ఘోరై ర్నాగై ర్భోగవతీ మివ,
అచిన్త్యాం సుకృతాం స్పష్టాం కుబేరాధ్యుషితాం పురా ౨౪
దంష్ట్రిభి ర్బహుభి శ్శూరై శ్శూల పట్టసపాణిభిః,
రక్షితాం రాక్షసై ర్ఘోరై ర్గుహా మాశీవిషై రివ ౨౫
తస్యా శ్చ మహతీం గుప్తిం సాగర ఞ్చ నిరీక్ష్య సః,
రావణ ఞ్చ రిపుం ఘోరం చిన్తయామాస వానరః ౨౬
ఆగత్యాఽపీహ హరయో భవిష్యన్తి నిరర్థకాః,
న హి యుద్ధేన వై లఙ్కా శక్యా జేతుం సురైరపి ౨౭
ఇమా న్తు విషమాం దుర్గాం లఙ్కాం రావణపాలితామ్,
ప్రాప్యాపి స మహాబాహుః కిం కరిష్యతి రాఘవః ౨౮

* దేవపురీం యథా, దేవపురీయథా ఇతి చ పా. † పాణ్డురైర్భవనైర్వృతా మితి పా. ‡ కపిః శ్రీమాన్ - ఇతి పా. § కైలాసశిఖరప్రఖ్యైః - ఇతి పా. ¶ లీయమానాం - ఇతి పా.

అవకాశో న సాన్త్వస్య రాక్షసే ష్వభిగమ్యతే,
న దానస్య న భేదస్య నైవ యుద్ధస్య దృశ్యతే ౨౯
చతుర్ణా మేవ హి గతి ర్వానరాణాం మహాత్మనామ్,
వాలిపుత్త్రస్య నీలస్య మమ రాజ్ఞ శ్చ ధీమతః ౩౦
యావ జ్జానామి వైదేహీం యది జీవతి వా న వా,
తత్రైవ చిన్తయిష్యామి దృష్ట్వా తాం జనకాత్మజామ్ ౩౧
తత స్స చిన్తయామాస ముహూర్తం కపికుఞ్జరః,
గిరిశృఙ్గే స్థిత స్తస్మిన్ రామ స్యాభ్యుదయే రతః ౩౨
అనేన రూపేణ మయా న శక్యా రక్షసాం పురీ,
ప్రవేష్టుం రాక్షసై ర్గుప్తా క్రూరై ర్బలసమన్వితైః ౩౩
ఉగ్రౌజసో మహావీర్యా బలవన్త శ్చ రాక్షసాః,
వఞ్చనీయా మయా సర్వే జానకీం పరిమార్గతా ౩౪
లక్ష్యాలక్ష్యేణ రూపేణ రాత్రౌ లఙ్కా పురీ మయా,
ప్రవేష్టుం * ప్రాప్తకాలం మే కృత్యం సాధయితుం మహత్
తాం పురీం తాదృశీం దృష్ట్వా దురాధర్షాం † సురై రపి,
హనూమాం శ్చిన్తయామాస వినిశ్చిత్య ముహుర్ముహుః
కే నోపాయేన పశ్యేయం మైథిలీం జనకాత్మజామ్,
అదృష్టో రాక్షసేన్ద్రేణ రావణేన దురాత్మనా ౩౬
న వినశ్యే త్కథం కార్యం రామస్య విదితాత్మనః,
ఏకా మేక శ్చ పశ్యేయం రహితే జనకాత్మజామ్ ౩౭
భూతా శ్చార్థా విపద్యన్తే దేశకాలవిరోధితాః,
విక్లబం దూత మాసాద్య తమ స్సూర్యోదయే యథా ౩౮

* యుక్తకాలం - ఇతి పా. † సురాసురైః. ఇతి పా.

ప్రదోషకాలే హనుమాం స్తూర్ణ * ముత్ప్లుత్య వీర్యవాన్,
ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం సువిభక్తమహాపథామ్ ౫౦

ప్రాసాదమాలావితతాం స్తమ్భైః కాఞ్చనరాజతైః,
శాతకుమ్భమయై ర్జాలై ర్గన్ధర్వనగరోపమామ్ ౫౧

స ప్తభౌమాష్టభౌమై శ్చ స దదర్శ మహాపురీమ్,
తలై స్స్ఫాటికసఙ్కీర్ణైః కార్తస్వరవిభూషితైః ౫౨

వైడూర్యమణిచిత్రై శ్చ ముక్తాజాలవిభూషితైః,
తలై శ్శుశుభిరే తాని భవనా న్యత్ర రక్షసామ్. ౫౩

కాఞ్చనాని విచిత్రాణి తోరణాని చ రక్షసామ్,
లఙ్కా ముద్యోతయామాసు స్సర్వత స్సమలఙ్కృతామ్ ౫౪

అచిన్త్య మద్భుతాకారాం దృష్ట్వా లఙ్కాం మహాకపిః,
ఆసీ ద్విషణ్ణో హృష్ట శ్చ వైదేహ్యా దర్శనోత్సుకః ౫౫

స పాణ్డురోద్విద్ధవిమానమాలినీం
మహార్హజామ్బూనదజాలతోరణామ్,
యశస్వినీం రావణబాహుపాలితాం
క్షపాచరై ర్భీమబలై † స్సమావృతామ్ ౫౬

చన్ద్రోఽపి సాచివ్య మివాస్య కుర్వం
స్తారాగణై ర్మధ్యగతో విరాజన్,
జ్యోత్స్నావితానేన వితత్య లోక
ముత్తిష్ఠతే నైకసహస్రరశ్మిః ౫౭

* ఆప్లుత్య - ఇతి పా † దురాసదామ్ ఇతి పా

శఙ్ఖప్రభం * క్షీరమృణాలవర్ణ
ముద్గచ్ఛమానం వ్యవభాసమానమ్,
దదర్శ చన్ద్రం స హరిప్రవీరః
పోప్లూయమానం సరసీవ హంసమ్   ౫౮

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ద్వితీయస్సర్గః

తృతీయసర్గః.—శ్లోకాః ౫౧.

లఙ్కానగరవర్ణనమ్.

స లమ్బశిఖరే లమ్బే లమ్బతోయదసన్నిభే,
సత్త్వమాస్థాయ మేధావీ హనూమాన్మారుతాత్మజః.   ౧
నిశి లఙ్కాం మహాసత్త్వో వివేశ కపికుఞ్జరః.
రమ్యకాననతోయాఢ్యాం పురీం రావణపాలితామ్.   ౨
శారదామ్బుధరప్రఖ్యై ర్భవనై రుపశోభితామ్,
సాగరోపమనిర్ఘోషాం సాగరానిలసేవితామ్.   ౩
సుపుష్టబలసఙ్ఘుష్టాం యథైవ విటపావతీమ్,
చారుతోరణనిర్యూహాం పాణ్డురద్వారతోరణామ్.   ౪
భుజగాచరితాం గుప్తాం శుభాం భోగవతీమివ,
తాం స విద్యుద్ఘనాకీర్ణాం జ్యోతిర్మార్గనిషేవితామ్   ౫
† మన్దమారుతసఞ్చారాం యథేన్ద్ర స్యామరావతీమ్,

* హేమ - ఇతి పా. † చణ్డమారుతనిర్హ్రాదాం యథాచాప్యమరావతీ
మితి పా

శాతకుమ్భేన మహతా ప్రాకారేణాభిసంవృతామ్ ౬
కిఙ్కిణీజాలఘోషాభిః పతాకాభి రలఙ్కృతామ్,
ఆసాద్య సహసా హృష్టః ప్రాకార మభిపేదివాన్ ౭
విస్మయావిష్టహృదయః పురీ మాలోక్య సర్వతః,
జామ్బూనదమయై ర్ద్వారై ర్వైడూర్య కృతవేదికైః ౮
వజ్రస్ఫటికముక్తాభి ర్మణికుట్టిమభూషితైః,
తప్తహాటకనిర్యూహై రాజతామలపాణ్డురైః ౯
వైడూర్య †కృతసోపానైః స్ఫాటికా న్తరపాంసుభిః,
చారుసఞ్జవనోపేతైః ఖ మి వోత్పతితై శ్శుభైః ౧౦
క్రౌఞ్చబర్హిణసఙ్ఘుష్టై రాజహంసనిషేవితైః,
తూర్యాభరణనిర్ఘోషైః స్సర్వతః ప్రతినాదితామ్ ౧౧
వస్వోకసారాప్రతిమాం ‡ తాం వీక్ష్య నగరీం తతః,
§ఖ మివోత్పతితాం లఙ్కాం జహర్ష హనుమాన్ కపిః ౧౨
తాం సమీక్ష్య పురీం రమ్యాం రాక్షసాధిపతే శ్శుభామ్,
అనుత్తమా మృద్ధియుతాం చిన్తయామాస వీర్యవాన్ ౧౩
నేయ మన్యేన నగరీ శక్యా ధర్షయితుం బలాత్,
రక్షితా రావణబలై రుద్యతాయుధధారిభిః ౧౪
కుముదాఙ్గదయో ర్వాపి సుషేణస్య మహాకపేః,
ప్రసి ద్ధేయం భవే ద్భూమి ర్మైన్దద్వివిదయో రపి ౧౫
వివస్వత స్తనూజస్య హరే శ్చ కుశపర్వణః,
ఋక్షస్య కేతుమాలస్య మమ చైవ గతి ర్భవేత్ ౧౬

* మయ-ఇతి పా † తల - ఇతి పా. ‡ సమీక్ష్య - ఇతి. పా.
§ ఖమివోత్పతితుంకామాం - ఇతి పా

సమీక్ష్య తు మహాబాహూ రాఘవస్య పరాక్రమమ్,
లక్ష్మణస్య చ విక్రాన్త మభవ త్ప్రీతిమా న్కపిః. ౧౭
తాం రత్నవసనోపేతాం *కోష్ఠాగారావతంసకామ్,
యన్త్రాగార స్తనీ మృద్ధాం ప్రమదా మివ భూషితామ్. ౧౮
తాం నష్టతిమిరాం దీప్తై ర్భాస్వరై శ్చ మహాగృహైః,
నగరీం రాక్షసేన్ద్రస్య స దదర్శ మహాకపిః ౧౯
అథ సా హరిశార్దూలం ప్రవిశ న్తం మహాబలమ్,
నగరీ స్వేన రూపేణ దదర్శ పవనాత్మజమ్. ౨౦
సా తం హరివరం దృష్ట్వా లఙ్కా రావణపాలితా,
స్వయ మే వోత్థితా తత్ర వికృతాననదర్శనా. ౨౧
† పురస్తా త్కపివర్యస్య వాయుసూనో రతిష్ఠత,
ముఞ్చమానా మహానాద మబ్రవీ త్పవనాత్మజమ్ ౨౨
క స్త్వం? కేన చ కార్యేణ ఇహ ప్రాప్తో? వనాలయ!,
కథయ స్వేహ ‡ య త్తత్త్వం యావ త్ప్రాణా ధర న్తి తే.
§ న శక్యం ఖ ల్వియం లఙ్కా ప్రవేష్టుం వానర! త్వయా,
రక్షితా రావణబలై రభిగుప్తా సమ న్తతః ౨౩
అథ తా మబ్రవీ ద్వీరో హనుమా నగ్రత స్స్థితామ్,
కథయిష్యామి తే త త్త్వం య న్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి ౨౪
కా త్వం? విరూపనయనా పురద్వారేఽవతిష్ఠసి,
కిమర్థం చాపి మాం రుద్ధ్వా నిర్భ ర్త్సయసి దారుణా? ౨౫

* గోష్ఠా-ఇతి పా. † పురస్తాత్తస్యవీరస్య - ఇతి పా ‡ యత్సత్యం-ఇతి పా. § న శక్యా-ఇతి పా.

హనుమద్వచనం శ్రుత్వా లఙ్కా సా కామరూపిణీ,
ఉవాచ వచనం క్రుద్ధా పరుషం పవనాత్మజమ్ ౨౭
అహం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మనః,
ఆజ్ఞాప్రతీక్షా దుర్ధర్షా రక్షామి నగరీ మిమామ్ ౨౮
న శక్యా మా మవజ్ఞాయ ప్రవేష్టుం *నగరీ త్వయా,
అద్య ప్రాణైః పరిత్యక్త స్స్వప్స్యసే నిహతో మయా ౨౯
అహం హి నగరీ లఙ్కా స్వయమేవ ప్లవఙ్గమ!,
సర్వతః పరిరక్షామి హ్యేత త్తే కథితం మయా ౩౦
లఙ్కాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమా న్మారుతాత్మజః,
యత్నవా న్స హరిశ్రేష్ఠ స్స్థిత శ్శైల ఇవాపరః ౩౧
స తాం స్త్రీరూపవికృతాం దృష్ట్వా వానరపుఙ్గవః,
ఆబభాషేఽథ మేధావీ సత్త్వవా న్ప్లవగర్షభః. ౩౨
ద్రక్ష్యామి నగరీం లఙ్కాం సాట్టప్రాకారతోరణామ్,
† ఇత్యర్థ మిహ సంప్రాప్తః పరం కౌతూహలం హి మే. ౩౩
వనా న్యుపవనా నీహ లఙ్కాయాః కాననాని చ,
సర్వతో గృహముఖ్యాని ద్రష్టు మాగమనం హి మే ౩౪
తస్య త ద్వచనం శ్రుత్వా లఙ్కా సా కామరూపిణీ,
భూయ ఏవ పునర్వాక్యం బభాషే పరుషాక్షరమ్. ౩౫
మా మనిర్జిత్య దుర్బుద్ధే! ‡ రాక్షసేశ్వరపాలితా,
న శక్య మద్య తే ద్రష్టుం పురీయం వానరాధమ! ౩౬
తత స్స కపిశార్దూల స్తా మువాచ నిశాచరీమ్,
దృష్ట్వా పురీ మిమాం భద్రే! పున ర్యాస్యే యథాగతమ్ ౩౭

---

* వానర! - ఇతి పా. † అత్యర్థ - మితి పా. ‡ రాక్షసేశ్వర పాలితామ్ ఇతి పా.

తతః కృత్వా మహానాదం * సా వై లఙ్కా భయావహమ్,
తలేన వానరశ్రేష్ఠం తాడయామాస వేగితా ౩౮
తత స్స కపిశార్దూలో లఙ్కయా తాడితో భృశమ్,
ననాద సుమహానాదం వీర్యవా న్పవనాత్మజః. ౩౯
తత స్సంవర్తయామాస వామహస్తస్య సోఽఙ్గులీః,
ముష్టినాఽభిజఘా నైనాం హనూమా న్క్రోధమూర్ఛితః. ౪౦
స్త్రీ చేతి మన్యమానేన నాతిక్రోధ స్స్వయం కృతః,
సా తు తేన ప్రహారేణ విహ్వలాఙ్గీ నిశాచరీ ౪౧
పపాత సహసా భూమౌ వికృతాననదర్శనా,
తత స్తు హనుమా న్ప్రాజ్ఞ స్తాం దృష్ట్వా వినిపాతితామ్ ౪౨
కృపాం చకార † తేజస్వీ మన్యమాన స్స్త్రియ న్తు తామ్,
తతో వై భృశసంవిగ్నా లఙ్కా సా గద్గదాక్షరమ్. ౪౩
ఉవాచాగర్వితం వాక్యం హనూమన్తం ప్లవఙ్గమమ్,
ప్రసీద సుమహాబాహో! త్రాయస్వ హరిసత్తమ!. ౪౪
సమయే సౌమ్య! తిష్ఠన్తి సత్త్వవన్తో మహాబలాః,
అహ న్తు నగరీ లఙ్కా స్వయమేవ ప్లవఙ్గమ!. ౪౫
నిర్జితాఽహం త్వయా వీర! విక్రమేణ మహాబల!,
ఇద న్తు తథ్యం శృణు వై బ్రువన్త్యా మే హరీశ్వర! ౪౬
‡స్వయమ్భువా పురా దత్తం వరదానం యథా మమ,
యదా త్వాం వానరః కశ్చి ద్విక్రమా ద్వశ మానయేత్. ౪౭
తదా త్వయా హి విజ్ఞేయం రక్షసాం భయ మాగతమ్,
స హి మే సమయ స్సౌమ్య! ప్రాప్తోఽద్య తవ దర్శనాత్ ౪౮

* సా చ లఙ్కా భయానకమ్ ఇతి పా.। † మేధావీ-ఇతి పా.
‡ స్వయం స్వయంభువా దత్తం-ఇతి పా.

స్వయంభూవిహిత స్సత్యో న తస్యాస్తి వ్యతిక్రమః,
సీతానిమిత్తం రాజ్ఞస్తు రావణస్య దురాత్మనః ౪౯
రక్షసాం చైవ సర్వేషాం వినాశ స్సముపాగతః,
తత్ప్రవిశ్య హరిశ్రేష్ఠ! పురీం రావణపాలితామ్ ౫౦
విధత్స్వ సర్వకార్యాణి యాని యానీహ వాఞ్ఛసి
ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వర
శ్శుభాం పురీం రాక్షసముఖ్యపాలితామ్,
యదృచ్ఛయా త్వం జనకాత్మజాం సతీం
విమార్గ సర్వత్ర గతో యథాసుఖమ్ ౫౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
తృతీయ స్సర్గః

చతుర్థ స్సర్గః శ్లోకాః ౨౯

లఙ్కావలోకనమ్

స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లఙ్కాం తాం కామరూపిణీమ్,
విక్రమేణ మహాతేజా హనూమా న్కపిసత్తమః ౧
అద్వారేణ మహాబాహుః ప్రాకార మభిపుప్లువే,
ప్రవిశ్య నగరీం లఙ్కాం కపిరాజహితఙ్కరః ౨
చక్రేఽథ పాదం సవ్యం చ శత్రూణాం స తు మూర్ధని,
ప్రవిష్ట స్సత్త్వసమ్పన్నో నిశాయాం మారుతాత్మజః. ౩
స మహాపథ మాస్థాయ ముక్తపుష్పవిరాజితమ్,
తత స్తు తాం పురీం లఙ్కాం రమ్యా మభియయౌ కపిః. ౪
హసితోత్కృష్టనినదై స్తూర్యఘోషపురస్సరైః,
వజ్రాఙ్కుశనికాశై శ్చ వజ్రజాలవిభూషితైః. ౫

గృహమేఘైః పురీ రమ్యా బభాసే ద్యౌ రివామ్బుదైః,
ప్రజజ్వాల తదా లఙ్కా రక్షోగణగృహై శ్శుభైః. ౬
సితాభ్రసదృశై శ్చిత్రైః పద్మస్వస్తికసంస్థితైః,
వర్ధమానగృహై శ్చాపి సర్వత స్సువిభూషితా. ౭
తాం చిత్రమాల్యాభరణాం కపిరాజహితఙ్కరః,
రాఘవార్థం చరన్ శ్రీమాన్ దదర్శ చ *ననన్ద చ. ౮
భవనా ద్భవనం గచ్ఛన్ దదర్శ పవనాత్మజః,
వివిధాకృతిరూపాణి భవనాని తత స్తతః ౯
శుశ్రావ మధురం గీతం త్రిస్థానస్వరభూషితమ్,
స్త్రీణాం మదసమృద్ధానాం దివి చాప్సరసా మివ ౧౦
శుశ్రావ కాఞ్చీనినదం నూపురాణాం చ నిస్స్వనమ్,
సోపాననినదాం శ్చైవ భవనేషు మహాత్మనామ్ ౧౧
ఆస్ఫోటితనినాదాం శ్చ క్ష్వేలితాం శ్చ తత స్తతః,
శుశ్రావ జపతాం తత్ర మన్త్రాన్ రక్షోగృహేషు వై. ౧౨
స్వాధ్యాయనినదాం శ్చైవ యాతుధానాన్ దదర్శ సః,
రావణ స్తవసంయుక్తాన్ గర్జతో రాక్షసా నపి ౧౩
రాజమార్గం సమావృత్య స్థితం రక్షోబలం మహత్,
దదర్శ మధ్యమే గుల్మే రావణస్య చరా న్బహూన్. ౧౪
దీక్షితాన్ జటిలాన్ ముణ్డాన్ గోజినామ్బరవాససః,
దర్భముష్టిప్రహరణా నగ్నికుణ్డాయుధాం స్తథా ౧౫
కూటముద్గరపాణీం శ్చ దణ్డాయుధధరానపి,
ఏకాక్షా నేకకర్ణాం శ్చ లమ్బోదరపయోధరాన్. ౧౬

---

* ననాద చ ఇతి పా.

కరాలాన్ భుగ్నవక్త్రాంశ్చ వికటాన్ వామనాంస్తథా,
ధన్వినః ఖడ్గినశ్చైవ శతఘ్నీముసలాయుధాన్. ౧౭
పరిఘోత్తమహస్తాంశ్చ విచిత్రకవచోజ్జ్వలాన్,
నాతిస్థూలాన్నాతికృశాన్ నాతిదీర్ఘాతిహ్రస్వకాన్ ౧౮
నాతిగౌరాన్నాతికృష్ణాన్నాతికుబ్జాన్న వామనాన్,
విరూపాన్ బహురూపాంశ్చ సురూపాంశ్చ సువర్చసః ౧౯
ధ్వజీన్ పతాకినశ్చైవ దదర్శ వివిధాయుధాన్,
శక్తివృక్షాయుధాంశ్చైవ పట్టసాశనిధారిణః ౨౦
క్షేపణీపాశహస్తాంశ్చ దదర్శ స మహాకపిః,
స్రగ్విణస్త్వనులిప్తాంశ్చ వరాభరణభూషితాన్ ౨౧
నానా*వేషసమాయుక్తాన్ యథాస్వైరగతాన్ బహూన్,
తీక్ష్ణశూలధరాంశ్చైవ వజ్రిణశ్చ మహాబలాన్ ౨౨
శతసాహస్రమవ్యగ్రమారక్షం మధ్యమం కపిః,
రక్షోఽధిపతినిర్దిష్టం దదర్శాన్తఃపురాగ్రతః ౨౩
స తదా తద్గృహం దృష్ట్వా మహాహాటకతోరణమ్,
రాక్షసేన్ద్రస్య విఖ్యాతమద్రిమూర్ధ్ని ప్రతిష్ఠితమ్ ౨౪
పుణ్డరీకావతంసాభిః పరిఖాభిరలఙ్కృతమ్,
ప్రాకారావృతమత్యన్తం దదర్శ స మహాకపిః ౨౫
త్రివిష్టపనిభం దివ్యం దివ్యనాదవినాదితమ్,
వాజిహేషితసఙ్ఘుష్టం నాదితం భూషణైస్తథా ౨౬
రథైర్యానైర్విమానైశ్చ తథా హయగజైః శుభైః,
వారణైశ్చ చతుర్దన్తైః శ్వేతాభ్రనిచయోపమైః. ౨౭

* వర్ణ - ఇతి పా

భూషితం రుచిరద్వారం మత్తైశ్చ మృగపక్షిభిః,
రక్షితం సుమహావీర్యై ర్యాతుధానైస్సహస్రశః ౨౮
రాక్షసాధిపతే ర్గుప్త మావివేశ * మహాకపిః,
సహేమజామ్బూనదచక్రవాలం
మహార్హముక్తామణిభూషితాన్తమ్,
పరార్థ్యకాలాగరుచన్దనాక్తం
స రావణాన్తఃపుర మావివేశ ౨౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
చతుర్థస్సర్గః.

పంచమస్సర్గః—శ్లోకాః ౨౮

చన్ద్రవర్ణనమ్

తత స్స మధ్యం గత మంశుమన్తం
జ్యోత్స్నావితానం మహ దుద్వమన్తమ్,
దదర్శ ధీమా న్దివి భానుమన్తం
గోష్ఠే వృషం మత్త మివ భ్రమన్తమ్ ౧
లోకస్య పాపాని వినాశయన్తం
మహోదధిం చాపి సమేధయన్తమ్,
భూతాని సర్వాణి విరాజయన్తం
దదర్శ శీతాంశు మథాభియాన్తమ్ ౨
యా భాతి లక్ష్మీ ర్భువి మన్దరస్థా
తథా ప్రదోషేషు చ సాగరస్థా,

* గృహం కపిరితి పా

తథైవ తోయేషు చ పుష్కరస్థా
రరాజ సా చారు నిశాకరస్థా ౩
హంసో యథా రాజతపఞ్జరస్థ
స్సింహో యథా మన్దరకన్దరస్థః,
వీరో యథా గర్వితకుఞ్జరస్థ
*శ్చన్ద్రో ఽపి బభ్రాజ తథాఽమ్బరస్థః ౪
స్థితః కకుద్మా నివ తీక్ష్ణశృఙ్గో
మహాచల శ్శ్వేత ఇ వ్రోచ్చశృఙ్గః,
హస్తీవ జామ్బూనదబద్ధశృఙ్గో
రరాజ చన్ద్రః పరిపూర్ణశృఙ్గః ౫
వినష్టశీతామ్బుతుషారపఙ్కో
మహాగ్రహగ్రాహవినష్టపఙ్కః,
ప్రకాశలక్ష్మ్యాశ్రయనిర్మలాఙ్కో
రరాజ చన్ద్రో భగవాన్ శశాఙ్కః. ౬
శిలాతలం ప్రాప్య యథా మృగేన్ద్రో
మహారణం ప్రాప్య యథా గజేన్ద్రః,
రాజ్యం సమాసాద్య యథా నరేన్ద్ర
స్తథా ప్రకాశో విరరాజ చన్ద్రః ౭
ప్రకాశచన్ద్రోదయనష్టదోషః
†ప్రవృత్తరక్షఃపిశితాశదోషః,
రామాభిరామేరితచిత్తదోష
స్స్వర్గప్రకాశో భగవాన్ ప్రదోషః. ౮

* చన్ద్రో విబభ్రాజ - ఇతి పా. † ప్రవృద్ధ - ఇతి పా.

తన్త్రీస్వనాః కర్ణసుఖాః ప్రవృత్తా
స్స్వపన్తి నార్యః పతిభి స్సువృత్తాః,
నక్తఞ్చరా శ్చాపి తథా ప్రవృత్తా
విహర్తు మత్యద్భుతరౌద్రవృత్తాః ౯
మత్తప్రమత్తాని సమాకులాని
రథాశ్వభద్రాసనసఙ్కులాని,
*వీరశ్రియా చాపి సమాకులాని
దదర్శ ధీమాన్ స కపిః కులాని ౧౦
పరస్పరం చాధిక మాక్షిపన్తి
భుజాం శ్చ పీనా †నధివిక్షిపన్తి,
మత్తప్రలాపా ‡నధికం క్షిపన్తి
మత్తాని చాన్యోన్య మధిక్షిపన్తి ౧౧
రక్షాంసి వక్షాంసి చ విక్షిపన్తి
గాత్రాణి కాన్తాసు చ విక్షిపన్తి,
రూపాణి చిత్రాణి చ విక్షిపన్తి
దృఢాని చాపాని చ విక్షిపన్తి. ౧౨
దదర్శ కాన్తా శ్చ సమాలభన్త్య
స్తథా పరా స్తత్ర పున స్స్వపన్త్యః,
సురూపవక్త్రా శ్చ తథా హసన్త్యః
క్రుద్ధాః పరా శ్చాపి వినిశ్శ్వసన్త్యః ౧౩
మహాగజై శ్చాపి తథా నదద్భి
స్సుపూజితై శ్చాపి తథా సుసద్భిః,

---

* వీరః శ్రియా-ఇతి పా. † అధినిక్షిపన్తి, అధికం క్షిపన్తి - ఇతి చ పా. ‡ అధివిక్షిపన్తి - ఇతి పా.

రరాజ వీరై శ్చ వినిశ్శ్వసద్భి
ర్హ్రదో భుజఙ్గైరివ నిశ్శ్వసద్భిః. ౧౪
బుద్ధిప్రధానాఞ్ రుచిరాభిధానాఞ్
సంశ్రద్దధానాఞ్ జగతః ప్రధానాన్,
నానావిధానాఞ్ రుచిరాభిధానాఞ్
దదర్శ తస్యాం పురి యాతుధానాన్. ౧౫
ననన్ద దృష్ట్వా స చ తాఞ్ సురూపాఞ్
నానాగుణా నాత్మగుణానురూపాన్,
విద్యోతమానా స్సతదానురూపాఞ్
దదర్శ కాంశ్చి చ్చ పున ర్విరూపాన్. ౧౬
తతో వరార్హా స్సువిశుద్ధభావా
స్తేషాం స్త్రియ స్తత్ర మహానుభావాః,
ప్రియేషు పానేషు చ సక్తభావా
దదర్శ తారా ఇవ *సుప్రభావాః ౧౭
శ్రియా జ్వల న్తీ స్త్రప యోపగూఢా
నిశీథకాలే రమణోపగూఢాః
దదర్శ కాశ్చి త్ప్రమదోపగూఢా
యథా విహఙ్గాః కుసుమోపగూఢాః. ౧౮
అన్యాః పున ర్హర్మ్యతలోపవిష్టా
స్తత్ర ప్రియాఙ్కేషు సుఖోపవిష్టాః,
భర్తుః ప్రియా ధర్మపరా నివిష్టా
దదర్శ ధీమా న్మదనాభివిష్టాః ౧౯

* సుస్వభావాః. ఇతి పా

* అప్రావృతాః కాఞ్చనరాజివర్ణాః
కాశ్చి త్పరార్ధ్యా స్తపనీయవర్ణాః,
పున శ్చ కాశ్చి చ్ఛశలక్ష్మవర్ణాః
† కా న్తప్రహీణా రుచిరాఙ్గవర్ణాః ౨౦
తతః ప్రియా న్ప్రాప్య మనోభిరామాః
సప్రీతియుక్తాః ప్రసమీక్ష్య రామాః,
గృహేషు హృష్టాః పరమాభిరామా
హరిప్రవీర స్స దదర్శ రామాః ౨౧
చన్ద్రప్రకాశా శ్చ హి వక్త్రమాలా
వక్రాక్షిపక్ష్మా శ్చ సునేత్రమాలాః,
విభూషణానాం చ దదర్శ మాలా
శ్శతహ్రదానా మివ చారుమాలాః ౨౨
న త్వేవ సీతాం పరమాభిజాతాం
‡ పథి స్థితే రాజకులే ప్రజాతామ్,
లతాం ప్రఫుల్లా మివ సాధు జాతాం
దదర్శ తన్వీం మనసాఽభిజాతామ్ ౨౩
సనాతనే వర్త్మని సన్నివిష్టాం
రామేక్షణాం తాం మదనాభివిష్టామ్,
భర్తు ర్మన శ్శ్రీమ దనుప్రవిష్టాం
స్త్రీభ్యో వరాభ్య శ్చ సదా విశిష్టామ్. ౨౪
ఉష్ణార్దితాం సానుసృతాస్రకణ్ఠీం
పురా వరార్హోత్తమనిష్కకణ్ఠీమ్,

---

* అపావృతాః-ఇతి పా. † కాన్తాః - ఇతి పా. ‡ పథి స్థితో - ఇతి పా

సుజాతపక్ష్మా మభిరక్తకణ్ఠీం
వనే ప్రనృత్తా మివ నీలకణ్ఠీమ్ ౨౫
అవ్యక్తరేఖా మివ చన్ద్రరేఖాం
పాంసుప్రదిగ్ధా మివ హేమరేఖామ్,
క్షతప్రరూఢా మివ బాణరేఖాం
వాయు*ప్రభిన్నా మివ మేఘరేఖామ్. ౨౬
సీతా మపశ్య న్మనుజేశ్వరస్య
రామస్య పత్నీం వదతాం వరస్య,
బభూవ దుఃఖాభిహత శ్చిరస్య
ప్లవఙ్గమో మన్ద ఇ వాచిరస్య ౨౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
పఞ్చమస్సర్గః.

షష్ఠస్సర్గః శ్లోకాః ౪౪.

రావణగృహావర్ణనమ్

స నికామం విమానేషు విషణ్ణః కామరూపధృత్,
విచచార పున ర్లఙ్కాం లాఘవేన సమన్వితః. ౧
ఆససా దాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేన్ద్రనివేశనమ్,
ప్రాకారేణార్కవర్ణేన భాస్వరేణాభిసంవృతమ్ ౨
రక్షితం రాక్షసై ర్ఘోరై స్సింహై రివ మహ ద్వనమ్,
సమీక్షమాణో భవనం చకాశే కపికుఞ్జరః ౩

* ప్రభగ్నా మివ - ఇతి పా

రూప్యకోపహితై శ్చిత్రై స్తోరణై ర్హేమభూషితైః,
విచిత్రాభి శ్చ కక్ష్యాభి ర్ద్వారై శ్చ రుచిరై ర్వృతమ్. ౪
గజాస్థితై ర్మహామాత్రైః శూరై శ్చ విగతశ్రమైః,
ఉపస్థిత మసంహార్యై ర్హయైః స్యన్దనయాయిభిః ౫
సింహవ్యాఘ్రతనుత్రాణై ర్దాన్తకాఞ్చనరాజతైః,
ఘోషవద్భి ర్విచిత్రై శ్చ సదా విచరితం రథైః ౬
బహురత్నసమాకీర్ణం పరార్ధ్యాసనభాజనమ్,
మహారథ*సమావాసం మహారథమహాస్వనమ్. ౭
దృశ్యై శ్చ పరమోదారై స్తై స్తై శ్చ మృగపక్షిభిః,
వివిధై ర్బహుసాహస్రైః పరిపూర్ణం సమన్తతః ౮
వినీతై రన్తపాలై శ్చ రక్షోభి శ్చ సురక్షితమ్,
ముఖ్యాభి శ్చ వరస్త్రీభిః పరిపూర్ణం సమన్తతః. ౯
ముదితప్రమదారత్నం రాక్షసేన్ద్రనివేశనమ్,
వరాభరణసంహ్రాదై స్సముద్రస్వననిస్స్వనమ్ ౧౦
తద్రాజగుణసమ్పన్నం ముఖ్యై శ్చాగురుచన్దనైః,
మహాజనై స్సమాకీర్ణం సింహై రివ మహ ద్వనమ్. ౧౧
భేరీమృదఙ్గాభిరుతం శఙ్ఖఘోషవినాదితమ్,
నిత్యార్చితం †పర్వహుతం పూజితం రాక్షసై స్సదా. ౧౨
సముద్ర మివ గమ్భీరం సముద్ర మివ నిస్స్వనమ్,
మహాత్మనో మహ ద్వేశ్మ మహారత్నపరిచ్ఛదమ్. ౧౩
మహారత్నసమాకీర్ణం దదర్శ స మహాకపిః,
విరాజమానం వపుషా గజాశ్వరథసఙ్కులమ్. ౧౪

* సమావాప-మితి. పా. † సర్వసుఖమూర్జితం-ఇతి పా.

లఙ్కాభరణ మిత్యేవ సోఽమన్యత మహాకపిః,
చచార హనుమాం స్తత్ర రావణస్య సమీపతః. ౧౫
(స సంక్షిప్యాఽఽత్మనః కాయం ప్రవి శ్యానుపలక్షితః,
చి న్తయామాస మనసా ముహూర్తం ధ్యాన మాస్థితః ౧౬
కపిప్రవీరో హనుమాన్ రాఘవప్రియకామ్యయా,
కీదృశీ బన్ధనే బద్ధా ముక్తా వా స్వైరచారిణీ ౧౭
కాశ్చ రక్ష న్తి రాక్షస్యః కథంరూపా చ మైథిలీ,
న దృష్టపూర్వా చ మయా వైదేహీ జనకాత్మజా ౧౮
ఇఙ్గితై శ్చానుమానై శ్చ మయా జ్ఞేయా భవిష్యతి,
ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా హనూమా న్మారుతాత్మజః
అన్వేషత తదా సీతాం రాఘవప్రియకామ్యయా),
గృహా ద్గృహం రాక్షసానా ముద్యానాని చ వానరః ౨౦
వీక్షమాణో హ్యసంత్ర స్తః ప్రాసాదాం శ్చ చచార సః,
అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహ స్తస్య నివేశనమ్ ౨౧ ♦
తతోఽన్య త్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్,
అథ మేఘప్రతీకాశం కుమ్భకర్ణనివేశనమ్ ౨౨
విభీషణస్య చ తదా పుప్లువే స మహాకపిః,
మహోదరస్య చ గృహం విరూపాక్షస్య చైవ హి. ౨౩
విద్యుజ్జిహ్వస్య భవనం విద్యున్మాలే స్తథైవ చ,
వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః. ౨౪
శుకస్య చ * మహాతేజా స్సారణస్య చ ధీమతః,
తథా చేన్ద్రజితో వేశ్మ జగామ హరియూథపః ౨౫

---

* తథా వేశ్మ - ఇతి పా.

జమ్బుమాలేః సుమాలేశ్చ జగామ హరిసత్తమః,
రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రో స్తథైవ చ. ౨౬
* వజ్రకాయస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః,
ధూమ్రాక్షస్య చ సంపాతే ర్భవనం మారుతాత్మజః. ౨౭
విద్యుద్రూపస్య భీమస్య ఘనస్య విఘనస్య చ,
శుకనాసస్య వక్రస్య శఠస్య వికటస్య చ ౨౮
† బ్రహ్మకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః,
యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య నాదినః. ౨౯
‡విద్యుజ్జిహ్వేన్ద్రజిహ్వానాం తథా హస్తిముఖస్య చ,
కరాలస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి 30
(ఉగ్రవక్త్రస్య ఘోరస్య ఘోరరావస్య రక్షసః),
క్రమమాణః క్రమేణైవ హనూమా న్మారుతాత్మజః. 3౧
తేషు తేషు మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః,
తేషా మృద్ధిమతా మృద్ధిం దదర్శ స మహాకపిః. 3౨
సర్వేషాం సమతిక్రమ్య భవనాని సమన్తతః,
ఆససా దాథ లక్ష్మీవా న్రాక్షసేన్ద్రనివేశనమ్ 33
రావణ స్యోపశాయిన్యో దదర్శ హరిసత్తమః,
విచర న్హరిశార్దూలో రాక్షసీ ర్వికృతేక్షణాః 3౪
శూలముద్గరహస్తా శ్చ శక్తితోమరధారిణీః,
దదర్శ వివిధా న్గుల్మాం స్తస్య రక్షఃపతే ర్గృహే. 3౫
రాక్షసాం శ్చ మహాకాయా న్నానాప్రహరణోద్యతాన్,
రక్తాన్ శ్వేతాన్ సితాం శ్చైవ హరీం శ్చాపి మహాజవాన్.

---

* అతికాయస్య - ఇతి పా. † హ్రస్వకర్ణస్య-ఇతి పా. ‡ విద్యుజ్జిహ్వోరుజిహ్వానాం - ఇతి పా.

కులీనాన్ రూపసమ్పన్నాన్ గజాన్ పరగజారుజాన్,
నిష్ఠితాన్ గజశిక్షాయా మైరావతసమాన్ యుధి ౩౭
నిహన్తౄన్ పరసైన్యానాం గృహే తస్మిన్ దదర్శ సః
క్షరతశ్చ యథా మేఘాన్ స్రవతశ్చ యథా గిరీన్. ౩౮
మేఘస్తనితనిర్ఘోషాన్ దుర్ధర్షాన్ సమరే పరైః,
సహస్రం వాహినీ స్తత్ర జామ్బూనదపరిష్కృతాం ౩౯
హేమ *జాలపరిచ్ఛన్నా స్తరుణాదిత్యసన్నిభాః,
దదర్శ రాక్షసేన్ద్రస్య రావణస్య నివేశనే. ౪౦
శిబికా వివిధాకారా స్స కపి ర్మారుతాత్మజః,
లతాగృహాణి చిత్రాణి చిత్రశాలాగృహాణి చ ౪౧
క్రీడాగృహాణి చాన్యాని దారుపర్వతకా నపి,
కామస్య గృహకం రమ్యం దివాగృహక మేవ చ ౪౨
దదర్శ రాక్షసేన్ద్రస్య రావణస్య నివేశనే,
స మన్దరగిరిప్రఖ్యం మయూరస్థానసఙ్కులమ్ ౪౩
ధ్వజయష్టిభి రాకీర్ణం దదర్శ భవనోత్తమమ్,
† అనేకరత్నసఙ్కీర్ణం నిధిజాలం సమన్తతః ౪౪
ధీరనిష్ఠితకర్మాన్తం గృహం భూతపతేరివ,
అర్చిర్భి శ్చాపి రత్నానాం తేజసా రావణస్య చ ౪౫
విరరాజాథ తద్వేశ్మ రశ్మిమానివ రశ్మిభిః,
జామ్బూనదమయా న్యేవ శయనా న్యాసనాని చ ౪౬
‡ భాజనాని చ ముఖ్యాని దదర్శ హరియూథపః,
మధ్వాసవకృతక్లేదం మణిభాజనసఙ్కులమ్. ౪౭

---

* జాలై రవిచ్ఛిన్నాః - ఇతి పా. | అనన్తరత్ననిచయ - మితి పా
‡ భ్రాజమానాని శుభ్రాణి దదర్శ స మహాకపిః ఇతి పా.

మనోరమ మసంబాధం కుబేరభవనం యథా,
(చన్దనాగురుధూపై శ్చ దివ్యధూపై స్సుధూపితమ్ ౪౮
మాల్యదామభి రాకీర్ణం పుష్పభ క్తివిరాజితమ్,
దివ్యగన్ధావసిక్తాభి ర్దీపికాభి ర్విదీపితమ్ ౪౯
లోకపాలా న్పరిత్యజ్య తచ్ఛ్రియేవ సమాహృతమ్,)
నూపురాణా ఞ్చ ఘోషేణ కాఞ్చీనాం నినదేన చ ౫౦
మృదఙ్గతలఘోషై శ్చ ఘోషవద్భి ర్వినాదితమ్,
ప్రాసాదసంఘాతయుతం స్త్రీరత్నశతసఙ్కులమ్.
సువ్యూఢకక్ష్యం హనుమా న్ప్రవివేశ మహాగృహమ్ ౫౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
షష్ఠ స్సర్గః.

స ప్తమ సర్గః — శ్లోకాః ౧౭

రావణా న్తఃపుర నానావిధశాలావలోకనమ్

స వేశ్మజాలం బలవా౯ దదర్శ
వ్యాస క్తవై డూర్యసువర్ణజాలమ్,
యథా మహ త్ప్రావృషి మేఘజాలం
విద్యుత్పినద్ధం సవిహఙ్గజాలమ్. ౧
* నివేశనానాం వివిధా శ్చ శాలాః
ప్రధానశఙ్ఖాయుధచాపశాలాః,
మనోహరా శ్చాపి పున ర్విశాలా
దదర్శ † వేశ్మాద్రిషు చన్ద్రశాలాః. ౨

---

* కక్ష్యా శ్చ నానావిధకర్మ శాలాః-ఇతి పా † వేశ్మాదిషు-ఇతి పా.

గృహాణి నానావసురాజితాని
దేవాసురైశ్చాపి సుపూజితాని,
సర్వైశ్చ దోషైః పరివర్జితాని
కపిర్దదర్శ స్వబలార్జితాని ౩
తాని ప్రయత్నాభిసమాహితాని
మయేన సాక్షాదివ నిర్మితాని,
మహీతలే సర్వగుణోత్తరాణి
దదర్శ లఙ్కాధిపతేర్గృహాణి ౪
తతో దదర్శోచ్ఛ్రితమేఘరూపం
మనోహరం కాఞ్చనచారురూపమ్,
రక్షోఽధిపస్యాత్మబలానురూపం
గృహోత్తమం హ్యప్రతిరూపరూపమ్. ౫
మహీతలే స్వర్గమివ ప్రకీర్ణం
శ్రియా జ్వలన్తం బహురత్నకీర్ణమ్,
నానాతరూణాం కుసుమావకీర్ణం
గిరేరివాగ్రం రజసాఽవకీర్ణమ్. ౬
నారీప్రవేకైరివ దీప్యమానం
తటిద్భిరమ్భోదవదర్చ్యమానమ్,
హంసప్రవేకైరివ వాహ్యమానం
శ్రియా యుతం ఖే సుకృతాం విమానమ్. ౭
యథా నగాగ్రం బహుధాతుచిత్రం
యథా నభశ్చ గ్రహచన్ద్రచిత్రమ్,
దదర్శ యుక్తీకృతమేఘచిత్రం
విమానరత్నం బహురత్నచిత్రమ్ ౮

మహీ కృతా పర్వత*రాజిపూర్ణా
శైలాః కృతా వృక్షవితానపూర్ణాః,
వృక్షాః కృతాః పుష్పవితానపూర్ణాః
పుష్పం కృతం కేసరపత్రపూర్ణమ్ ౯

కృతాని వేశ్మాని † చ పాణ్డురాణి
తథా సుపుష్పాణ్యపి పుష్కరాణి,
పున శ్చ పద్మాని సకేసరాణి
ధన్యాని చిత్రాణి తథా వనాని ౧౦

పుష్పాహ్వయం నామ విరాజమానం
రత్నప్రభాభి శ్చ వివర్ధమానమ్,
వేశ్మోత్తమానా మపి చోచ్చమానం
మహాకపి స్తత్ర మహావిమానమ్ ౧౧

కృతా శ్చ వైడూర్యమయా విహఙ్గా
రూప్యప్రవాలై శ్చ తథా విహఙ్గాః,
చిత్రా శ్చ నానావసుభి ర్భుజఙ్గా
జాత్యానురూపా స్తురగా శ్శుభాఙ్గాః. ౧౨

ప్రవాల జామ్బూనద పుష్పపక్షా
స్సలీల మావర్జితజిహ్మపక్షాః,
కామస్య సాక్షా దివ భాన్తి పక్షాః
కృతా విహఙ్గా స్సుముఖా స్సుపక్షాః. ౧౩

నియుజ్యమానా స్తు గజా స్సుహస్తా
స్సకేసరా శ్చోత్పలపత్రహస్తాః,

---

* రాజ - పా † సు - ఇతి పా.

బభూవ దేవీ చ కృతా సుహస్తా
లక్ష్మీ స్తథా పద్మిని పద్మహస్తా ౧౪
ఇతీవ తద్గృహ మభిగమ్య శోభనం
సవిస్మయో నగమివ చారు శోభనమ్,
పున శ్చ త త్పరమసుగన్ధిసున్దరం
హిమాత్యయే నగమివ చారుకన్దరమ్ ౧౫
తత స్స తాం కపి రభిపత్య పూజితాం
చరన్ పురీం దశముఖబాహుపాలితామ్,
అదృశ్య తాం జనకసుతాం సుపూజితాం
సుదుఃఖితః పతిగుణవేగనిర్జితామ్. ౧౬
తత స్తదా బహువిధభావితాత్మనః
కృతాత్మనో జనకసుతాం సువర్త్మనః,
అపశ్యతో௨భవ దతిదుఃఖితం మన
స్సుచక్షుషః ప్రవిచరతో మహాత్మనః. ౧౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
సప్తమస్సర్గః.

అష్టమసర్గః, శ్లోకాః ౭.

పుష్పకవిమానవర్ణనమ్.

స తస్య మధ్యే భవనస్య సంస్థితం
మహ ద్విమానం మణివజ్రచిత్రితమ్,
ప్రతప్తజామ్బూనదజాలకృత్రిమం
దదర్శ వీరః పవనాత్మజః కపిః. ౧

తదప్రమేయాప్రతికారకృత్రిమం
కృతం స్వయం సాధ్వితి విశ్వకర్మణా,
దివంగతం వాయుపథప్రతిష్ఠితం
*వ్యరాజతాఽదిత్యపథస్య లక్ష్మవత్ ౨

న తత్ర కిఞ్చిన్న కృతం ప్రయత్నతో
న తత్ర కిఞ్చిన్న మహార్హరత్నవత్,
న తే విశేషా నియతా స్సురేష్వపి
న తత్ర కిఞ్చిన్న మహావిశేషవత్ ౩

తపస్సమాధానపరాక్రమార్జితం
మనస్సమాధానవిచారచారిణమ్,
అనేకసంస్థానవిశేషనిర్మితం
తత స్తత స్తుల్యవిశేషదర్శనమ్ ౪

మన స్సమాధాయ తు శీఘ్రగామినం
దురావరం మారుతతుల్యగామినమ్,
మహాత్మనాం పుణ్యకృతాం మహర్ధినాం
యశస్వినా మగ్ర్యముదామివాఽలయమ్. ౫

విశేష మాలమ్బ్య విశేషసంస్థితం
విచిత్రకూటం బహుకూటమణ్డితమ్,
మనోభిరామం శరదిన్దునిర్మలం
విచిత్రకూటం శిఖరం గిరే ర్యథా ౬

వహన్తి యం కుణ్డలశోభితాననా
మహాశనా వ్యోమచరా నిశాచరాః,

---

* వ్యరోచతాఽదిత్యపథస్య లక్ష్మ తత్. ఇతి పా.

నివృత్తవిధ్వస్తవిశాలలోచనా
మహోజవా భూతగణా స్సహస్రశః. ౭
వసన్తపుష్పోత్కరచారుదర్శనం
వసన్తమాసాదపి కాన్తదర్శనమ్,
స పుష్పకం తత్ర విమాన ముత్తమం
దదర్శ త ద్వానరవీరసత్తమః ౮

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
అష్టమ స్సర్గః

నవమ సర్గః శ్లోకాః ౭౬

పుష్పకవిమానే సీతాన్వేషణమ్

తస్యాలయవరిష్ఠస్య మధ్యే విపుల మాయతమ్,
దదర్శ భవనశ్రేష్ఠం హనుమా న్మారుతాత్మజః. ౧
అర్ధయోజనవిస్తీర్ణ మాయతం యోజనం హి తత్,
భవనం రాక్షసేన్ద్రస్య బహుప్రాసాదసఙ్కులమ్. ౨
మార్గమాణ స్తు వైదేహీం సీతా మాయతలోచనామ్,
సర్వతః పరిచక్రామ హనుమా నరిసూదనః ౩
ఉత్తమం రాక్షసావాసం హనుమా నవలోకయన్,
ఆససా దాథ లక్ష్మీవా న్రాక్షసేన్ద్రనివేశనమ్ ౪
చతుర్విషాణై ర్ద్విరదై స్త్రివిషాణై స్తథైవ చ,
పరిక్షిప్త మసంబాధం రక్ష్యమాణ ముదాయుధైః ౫
రాక్షసీభి శ్చ పత్నీభీ రావణస్య నివేశనమ్,
ఆహృతాభి శ్చ విక్రమ్య రాజకన్యాభి రావృతమ్ ౬

తన్నక్రమకరాకీర్ణం తిమిఙ్గిలఝషాకులమ్,
వాయువేగసమాధూతం పన్నగై రివ సాగరమ్ ౭
యా హి వైశ్రవణే లక్ష్మీ ర్యా చేన్ద్రే హరివాహనే,
సా రావణగృహే సర్వా నిత్యమేవానపాయినీ ౮
యా చ రాజ్ఞః కుబేరస్య యమస్య వరుణస్య చ,
*తాదృశీ తద్విశిష్టా వా ఋద్ధీ రక్షోగృహే ష్విహ ౯
తస్య హర్మ్యస్య మధ్యస్థం వేశ్మ చాన్య త్సునిర్మితమ్,
బహునిర్యూహసఙ్కీర్ణం దదర్శ పవనాత్మజః ౧౦
బ్రహ్మణోఽర్థే కృతం దివ్యం దివి య ద్విశ్వకర్మణా,
విమానం పుష్పకం నామ (కామగం కామదీపనమ్ ౧౧
త్రిలోకజనసేవ్యం తత్) సర్వరత్నవిభూషితమ్.
పరేణ తపసా లేభే య త్కుబేరః పితామహాత్ ౧౨
కుబేర మోజసా జిత్వా లేభే త ద్రాక్షసేశ్వరః,
ఈహామృగసమాయుక్తైః కార్తస్వరహిరణ్మయైః ౧౩
సుకృతై రాచితం స్తమ్భైః ప్రదీప్తమివ చ శ్రియా,
మేరుమన్దరసఙ్కాశై రుల్లిఖద్భి రివామ్బరమ్ ౧౪
కూటాగారై శ్శుభాకారై స్సర్వత స్సమలఙ్కృతమ్,
జ్వలనార్కప్రతీకాశం †సుకృతం విశ్వకర్మణా ౧౫
హేమసోపానసంయుక్తం చారుప్రవరవేదికమ్,
జాలవాతాయనై ర్యుక్తం కాఞ్చనైః స్ఫాటికై రపి ౧౬
ఇన్ద్రనీలమహానీలమణిప్రవరవేదికమ్,
విద్రుమేణ విచిత్రేణ మణిభి శ్చ మహాఘనైః ౧౭

---

* తాదృశీ తద్విశిష్టా యా తద్ధి రక్షోగృహేష్వపి. ఇతి పా.
† నిర్మితం ఇతి పా

నిస్తులాభి శ్చ ముక్తాభి స్తలే నాభివిరాజితమ్,
చన్దనేన చ రక్తేన తపనీయనిభేన చ ౧౮
సుపుణ్యగన్ధినా యుక్త మాదిత్యతరుణోపమమ్,
కూటాగారై ర్వరాకారై ర్వివిధై స్సమలఙ్కృతమ్ ౧౯
విమానం పుష్పకం దివ్య మారురోహ మహాకపిః,
తత్రస్థ స్స తదా గన్ధం పానభక్ష్యాన్నసమ్భవమ్. ౨౦
దివ్యం సమ్మూర్ఛితం * జిఘ్రద్రూపవన్త మివానిలమ్,
స గన్ధ స్తం మహాసత్త్వం బన్ధు ర్బన్ధు మివోత్తమమ్ ౨౧
ఇత ఏహీ త్యువాచేవ తత్ర యత్ర స రావణః,
తత స్తాం ప్రస్థిత శ్శాలాం దదర్శ మహతీం శుభామ్. ౨౨
రావణస్య మనఃకాన్తాం కాన్తామివ వరస్త్రియమ్,
మణిసోపానవికృతాం హేమజాలవిభూషితామ్ ౨౩
స్ఫాటికై రావృతతలాం దన్తాన్తరితరూపికామ్,
ముక్తాభి శ్చ ప్రవాలై శ్చ రూప్యచామీకరై రపి ౨౪
విభూషితాం మణి స్తమ్భై స్సుబహు స్తమ్భ భూషితామ్,
సమై రృజుభి రత్యుచ్చై స్సమన్తా త్సువిభూషితైః ౨౫
‡ స్తమ్భైః పక్షై రివాత్యుచ్చై ర్దివం సమ్ప్రస్థితామివ,
మహత్యా కుథయాఽఽస్తీర్ణాం పృథివీలక్షణాఙ్కయా ౨౬
పృథివీమివ విస్తీర్ణాం సరాష్ట్రగృహమాలినీమ్,
నాదితాం మత్తవిహగై ర్దివ్యగన్ధాధివాసితామ్ ౨౭
పరార్థ్యాస్తరణోపేతాం రక్షోధిపనిషేవితామ్,
ధూమ్రామగరుధూపేన విమలాం హంసపాణ్డురామ్ ౨౮

* అజిఘ్రదిత్యర్థః. † భూషితైః. ఇతి పా. ‡ స్తమ్భై ర్వ్యాళై రివా - ఇతి పా.

చిత్రాం పుష్పోపహారేణ కల్మాషీమివ సుప్రభామ్,
మనస్సంహ్లాదజననీం వర్ణస్యాపి ప్రసాదినీమ్ ౨౯
తాం శోకనాశినీం దివ్యాం శ్రియ స్సఞ్జననీ మివ,
ఇన్ద్రియాణీన్ద్రియార్థై స్తు పఞ్చ పఞ్చభి రుత్తమైః. ౩౦
తర్పయామాస మాతేవ తదా రావణపాలితా,
స్వర్గోఽయం దేవలోకోఽయ మిన్ద్ర స్యేయం పురీ భవేత్ ౩౧
సిద్ధి ర్వేయం పరా హి స్యా దిత్యమన్యత మారుతిః,
ప్రధ్యాయత ఇవాపశ్య త్ప్రదీప్తాం స్తత్ర కాఞ్చనాన్ ౩౨
ధూర్తానివ మహాధూర్తై ర్దేవనేన పరాజితాన్,
దీపానాం చ ప్రకాశేన తేజసా రావణస్య చ. ౩౩
అర్చిర్భి ర్భూషణానాం చ ప్రదీప్తే త్యభ్యమన్యత,
(కవాటజాలై ర్వితతై రుద్వమన్తీం ప్రభామివ) ౩౪
తతోఽపశ్య త్కుథాసీనం నానావర్ణామ్బరస్రజమ్,
సహస్రం వరనారీణాం నానావేషవిభూషితమ్. ౩౫
పరివృత్తేఽర్ధరాత్రే తు పాననిద్రావశఙ్గతమ్,
క్రీడిత్వోపరతం రాత్రౌ సుష్వాప బలవ త్తదా. ౩౬
త త్ప్రసుప్తం విరురుచే నిశ్శబ్దాన్తరభూషణమ్,
నిశ్శబ్దహంసభ్రమరం యథా పద్మవనం మహత్. ౩౭
తాసాం సంవృతదన్తాని * మీలితాక్షాణి మారుతిః,
అపశ్య త్పద్మగన్ధీని వదనాని సుయోషితామ్ ౩౮
ప్రబుద్ధానీవ పద్మాని తాసాం భూత్వా క్షపాక్షయే,
పున స్సంవృతపత్రాణి రాత్రా వివ బభు స్తదా. ౩౯

* చలితా - ఇతి పా

ఇమాని ముఖపద్మాని నియతం మత్తషట్పదాః,
అమ్బుజానీవ ఫుల్లాని ప్రార్థయన్తి పునః పునః ౪౦
*ఇతీ వామన్యత శ్రీమా నుపపత్త్యా మహాకపిః,
మేనే హి గుణత స్తాని సమాని సలిలోద్భవైః ౪౧
సా తస్య శుశుభే శాలా తాభిః స్త్రీభి ర్విరాజితా,
శారదీవ ప్రసన్నా ద్యౌ స్తారాభి రభిశోభితా ౪౨
స చ తాభిః పరివృత శ్శుశుభే రాక్షసాధిపః,
యథా హ్యుడుపతిః శ్రీమాం స్తారాభి రభిసంవృతః. ౪౩
యా శ్చ్యవన్తే ఽమ్బరా త్తారాః పుణ్యశేష †సమావృతాః,
ఇమా స్తా స్సఙ్గతాః కృత్స్నా ఇతి మేనే హరి స్తదా ౪౪
తారాణా మివ సువ్యక్తం మహతీనాం శుభార్చిషామ్,
ప్రభావర్ణప్రసాదా శ్చ విరేజు స్తత్ర యోషితామ్ ౪౫
వ్యావృత్తగురుపీనస్రక్ప్రకీర్ణవరభూషణాః,
పానవ్యాయామకాలేషు నిద్రాపహృతచేతసః ౪౬
వ్యావృత్తతిలకాః కాశ్చి త్కాశ్చి దుద్భ్రాన్తనూపురాః,
పార్శ్వే గలితహారా శ్చ కాశ్చి త్పరమయోషితః ౪౭
ముక్తాహారావృతా శ్చాన్యాః కాశ్చి ద్విస్రస్తవాససః,
వ్యావిద్ధరశనాదామాః కిశోర్య ఇవ వాహితాః ౪౮
సుకుణ్డలధరా శ్చాన్యా విచ్ఛిన్నమృదితస్రజః,
గజేన్ద్రమృదితాః ఫుల్లా లతా ఇవ మహావనే. ౪౯
చన్ద్రాంశుకిరణాభా శ్చ హారాః కాసాంచి దుత్కటాః,
హంసా ఇవ బభు స్సుప్తాః స్తనమధ్యేషు యోషితామ్ ౫౦

* ఇతి చా-ఇతి పా. | సమన్వితాః. ఇతి పా

అపరాసాం చ వైడూర్యాః కాదమ్బా ఇవ పక్షిణః,
హేమసూత్రాణి చాన్యాసాం చక్రవాకా ఇవాభవన్ ౫౧
హంసకారణ్డవాకీర్ణా శ్చక్రవాకోపశోభితాః,
ఆపగా ఇవ తా రేజు ర్జఘనైః పులినై రివ ౫౨
కిఙ్కిణీజాల * సఙ్కోశా స్తా హైమవిపులామ్బుజాః,
భావగ్రాహా యశస్తీరా స్సుప్తనద్య ఇవాబభుః. ౫౩
మృదుష్వఙ్గేషు కాసాంచి త్కుచాగ్రేషు చ సంస్థితాః,
† బభూవు ర్భూషణానీవ శుభా భూషణరాజయః ౫౪
అంశుకాన్తా శ్చ కాసాంచి న్ముఖమారుతకమ్పితాః,
ఉపర్యుపరి వక్త్రాణాం వ్యాధూయన్తే పునః పునః ౫౫
(సమోన్మాదమదనోద్దామమదఘూర్ణితచేతసామ్,
అలకభ్రమరా స్తాసాం చుమ్బన్తీవ ముఖామ్బుజమ్) ౫౬
తాః పతాకా ఇవోద్ధూతాః పత్నీనాం రుచిరప్రభాః,
నానావర్ణసువర్ణానాం వక్త్రమూలేషు రేజిరే ౫౭
వవల్గు శ్చాత్ర కాసాంచి త్కుణ్డలాని శుభార్చిషామ్,
ముఖమారుతసంసర్గా న్మన్దం మన్దం సుయోషితామ్ ౫౮
శర్కరాసవగన్ధై శ్చ ప్రకృత్యా సురభి స్సుఖః,
తాసాం వదననిశ్శ్వాస స్సిషేవే రావణం తదా ౫౯
రావణాననశఙ్కా శ్చ కాశ్చి ద్రావణయోషితః,
ముఖాని స్మ సపత్నీనా ముపాజిఘ్రు న్పునః పునః ౬౦

* సత్కోశాః - ఇతి పా ; బభూవు ర్భ్రమరాభా శ్చ, బభూవు ర్భ్రమరాణీవ - ఇతి చ పా

అత్యర్థం సక్తమనసో రావణే తా వరస్త్రియః,
అస్వతన్త్రాః సపత్నీనాం ప్రియ మేవాచరం స్తదా ౬౧
బాహూ నుపనిధా యాన్యాః పారిహార్యవిభూషితాన్,
అంశుకాని చ రమ్యాణి ప్రమదా స్తత్ర శిశ్యిరే ౬౨
అన్యా వక్షసి చాన్యస్యా స్తస్యాః కాచి త్పున ర్భుజమ్,
అపరా త్వఙ్క మన్యస్యా స్తస్యా శ్చాప్యపరా భుజౌ ౬౩
ఊరు పార్శ్వ కటీ పృష్ఠ మన్యోన్యస్య సమాశ్రితాః,
పరస్పరనివిష్టాఙ్గ్యో మదస్నేహవశానుగాః ౬౪
(అన్యోన్య స్యాఙ్గసంస్పర్శా త్ప్రీయమాణా స్సుమధ్యమాః,
ఏకీకృతభుజా స్సర్వా స్సుషుపు స్తత్ర యోషితః) ౬౫
అన్యోన్యభుజసూత్రేణ స్త్రీమాలా గ్రథితా *హి సా
మాలేవ గ్రథితా సూత్రే శుశుభే మత్తషట్పదా ౬౬
లతానాం మాధవే మాసి ఫుల్లానాం వాయుసేవనాత్,
అన్యోన్యమాలాగ్రథితం సంసక్తకుసుమోచ్చయమ్ ౬౭
వ్యతివేష్టితసుస్కన్ధ మన్యోన్యభ్రమరాకులమ్,
ఆసీ ద్వన మివోద్ధూతం స్త్రీవనం రావణస్య తత్ ౬౮
ఉచితేష్వపి సువ్యక్తం న తాసాం యోషితాం తదా,
వివేక శ్శక్య ఆధాతుం భూషణాఙ్గామ్బరస్రజామ్ ౬౯
రావణే సుఖసంవిష్టే తాః స్త్రియో వివిధప్రభాః,
జ్వలన్తః కాఞ్చనా దీపాః ప్రైక్ష న్తానిమిషా ఇవ ౭౦
రాజర్షి పితృ దైత్యానాం గన్ధర్వాణా శ్చ యోషితః,
రాక్షసానా శ్చ యాః కన్యా స్తస్య కామవశఙ్గతాః ౭౧

* ఇవ - ఇతి పా.

యుద్ధకామేన తా స్సర్వా రావణేన హృతా స్త్రియః,
సమదా మదనేనైవ మోహితాః కాశ్చి దాగతాః ౨౨
న తత్ర * కాచి త్ప్రమదా ప్రసహ్య
వీర్యోపపన్నేన గుణేన † లబ్ధా,
న చాన్యకామాఽపి న చాన్యపూర్వా
వినా వరార్హాం జనకాత్మజాం ‡ తామ్ ౨౩
న చాకులీనా న చ హీనరూపా
నాదక్షిణా నానుపచారయుక్తా,
భార్యాఽభవ త్తస్య న హీనసత్త్వా
న చాపి కా న్తస్య న కామనీయా ౨౪
బభూవ బుద్ధి స్తు హరీశ్వరస్య
య దీదృశీ రాఘవధర్మపత్నీ,
ఇమా యథా రాక్షసరాజభార్యాః
స్సుజాత మస్యేతి హి సాధుబుద్ధేః. ౨౫
పున శ్చ సోఽచి న్తయ దార్తరూపో
ధ్రువం విశిష్టా గుణతో హి సీతా,
అథాయ మస్యాం కృతవా న్మహాత్మా
లఙ్కేశ్వరః కష్ట మనార్యకర్మ ౨౬

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
న వ మ స్స ర్గః.

---

* న తత్ర కాశ్చి త్ప్రమదాః - ఇతి పా. † లబ్ధాః ఇతి పా.
‡ తు ఇతి పా

దశమస్సర్గః శ్లోకాః ౫౪

రావణాసనదర్శనం, రావణవర్ణనం చ.

తత్ర దివ్యోపమం ముఖ్యం స్ఫాటికం రత్నభూషితమ్,
అవేక్షమాణో హనుమాన్ దదర్శ శయనాసనమ్ ౧

దాన్తకాఞ్చనచిత్రాఙ్గై ర్వైడూర్యైశ్చ వరాసనైః,
మహార్హాస్తరణోపేతై రుపపన్నం మహాధనైః ౨

*తస్య చైకతమే దేశే సోఽగ్ర్యమాలావిభూషితమ్,
దదర్శ పాణ్డురం ఛత్రం తారాధిపతిసన్నిభమ్ ౩

జాతరూపపరిక్షిప్తం చిత్రభానుసమప్రభమ్,
అశోకమాలావితతం దదర్శ పరమాసనమ్ ౪

వాలవ్యజనహస్తాభి ర్వీజ్యమానం సమన్తతః,
గన్ధైశ్చ వివిధై ర్జుష్టం వరధూపేన ధూపితమ్ ౫

పరమాస్తరణాస్తీర్ణ మావికాజినసంవృతమ్,
దామభి ర్వరమాల్యానాం సమన్తా దుపశోభితమ్ ౬

తస్మిన్ జీమూతసఙ్కాశం ప్రదీప్తోత్తమకుణ్డలమ్,
లోహితాక్షం మహాబాహుం మహారజతవాససమ్. ౭

లోహితే నానులిప్తాఙ్గం చన్దనేన సుగన్ధినా,
సన్ధ్యారక్త మివాకాశే తోయదం సతటిద్గణమ్ ౮

వృత మాభరణై ర్దివ్యై స్సురూపం కామరూపిణమ్
సవృక్ష † వనగుల్మాఢ్యం ప్రసుప్తమివ మన్దరమ్ ౯

---

* అస్యస్థానే 'శయనాసనపర్యఙ్కముపపన్నంమహాధనైః' ఇతి కోశాన్తరే దృశ్యత ఇతి విద్వన్మోదనకారాః † మివ - ఇతి పా.

క్రీడిత్వోపరతం రాత్రౌ వరాభరణభూషితమ్,
ప్రియం రాక్షసకన్యానాం రాక్షసానాం సుఖావహమ్ ౧౦
పీత్వా ఽప్యుపరతం చాపి దదర్శ స మహాకపిః,
భాస్వరే శయనే వీరం ప్రసుప్తం రాక్షసాధిపమ్ ౧౧
నిశ్శ్వసన్తం యథా నాగం రావణం వానరర్షభః,
ఆసాద్య పరమోద్విగ్న స్సోపాసర్ప త్సుభీతవత్ ౧౨
అథారోహణ మాసాద్య వేదికాన్తర మాశ్రితః,
సుప్తం రాక్షసశార్దూలం ప్రేక్షతే * స్మ మహాకపిః ౧౩
శుశుభే రాక్షసేన్ద్రస్య స్వపత శ్శయనోత్తమమ్,
గన్ధహస్తిని † సంవిష్టే యథా ప్రస్రవణం మహత్ ౧౪
కాఞ్చనాఙ్గదనద్ధౌ చ దదర్శ స ‡ మహాత్మనః,
విక్షిప్తౌ రాక్షసేన్ద్రస్య భుజా విన్ద్రధ్వజోపమౌ. ౧౫
ఐరావతవిషాణాగ్రై § రాపీడనకృతవ్రణౌ,
వజ్రోల్లిఖితపీనాంసౌ విష్ణుచక్రపరిక్షతౌ ౧౬
పీనౌ సమసుజాతాంసౌ సఙ్గతౌ బలసంయుతౌ,
సులక్షణనఖాఙ్గుష్ఠౌ స్వఙ్గులీతలలక్షితౌ. ౧౭
¶ సంహతౌ పరిఘాకారౌ వృత్తౌ కరికరోపమౌ,
విక్షిప్తౌ శయనే శుభ్రే పఞ్చశీర్షా వివోరగౌ. ౧౮
శశక్షతజకల్పేన సుశీతేన సుగన్ధినా,
చన్దనేన పరార్ధ్యేన స్వనులిప్తౌ స్వలఙ్కృతౌ. ౧౯
ఉత్తమస్త్రీవిమృదితౌ గన్ధోత్తమనిషేవితౌ,
యక్ష పన్నగ గన్ధర్వ దేవ దానవ రావిణౌ. ౨౦

* స - ఇతి పా † సంవిష్టం - ఇతి పా ‡ మహాకపిః. ఇతి పా.
§ ఆపీడిత-ఇతి పా. ¶ సంగతౌ - ఇతి పా.

దదర్శ స కపి స్తస్య బాహూ శయనసంస్థితౌ,
మన్దర స్యాన్తరే సుప్తౌ మహాహీ రుషితావివ. ౨౧
తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః,
శుశుభేఽచలసఙ్కాశః శృఙ్గాభ్యా మివ మన్దరః. ౨౨
చూతపున్నాగసురభి ర్వకులోత్తమసంయుతః,
మృష్టాన్నరససంయుక్తః పానగన్ధపురస్సరః ౨౩
తస్య రాక్షస * సింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్,
శయానస్య వినిశ్శ్వాసః పూరయన్నివ తద్గృహమ్ ౨౪
ముక్తామణివిచిత్రేణ కాఞ్చనేన విరాజితమ్,
మకుటే నాపవృత్తేన కుణ్డలోజ్జ్వలితాననమ్. ౨౫
రక్తచన్దనదిగ్ధేన తథా హారేణ శోభినా,
పీనాయతవిశాలేన వక్షసాఽభివిరాజితమ్ ౨౬
పాణ్డరే ణాపవిద్ధేన క్షౌమేణ క్షతజేక్షణమ్,
మహార్హేణ సుసంవీతం † పీతే నోత్తమవాససా ౨౭
మాషరాశిప్రతీకాశం నిశ్శ్వసన్తం భుజఙ్గవత్,
గాఙ్గే మహతి తోయాన్తే ప్రసుప్తమివ కుఞ్జరమ్. ౨౮
చతుర్భిః కాఞ్చనై ర్దీపై ర్దీప్యమానచతుర్దిశమ్,
ప్రకాశీకృతసర్వాఙ్గం మేఘం విద్యుద్గణై రివ ౨౯
పాదమూలగతా శ్చాపి దదర్శ సుమహాత్మనః,
పత్నీ స్స ప్రియభార్యస్య తస్య రక్షఃపతే ర్గృహే ౩౦
శశిప్రకాశవదనా శ్చారుకుణ్డలభూషితాః,
అమ్లానమాల్యాభరణా దదర్శ హరియూథపః. ౩౧

* రాజస్య-ఇతి పా. † క్షౌమేణో-ఇతి పా

నృత్తవాదిత్రకుశలా రాక్షసేన్ద్రభుజాఙ్కగాః,
వరాభరణధారిణ్యో నిషణ్ణా దదృశే హరిః ౩౨
వజ్రవైడూర్యగర్భాణి శ్రవణాన్తేషు యోషితామ్,
దదర్శ తాపనీయాని కుణ్డలాన్యఙ్గదాని చ ౩౩
తాసాం చన్ద్రోపమై ర్వక్త్రైః శుభై ర్లలితకుణ్డలైః,
విరరాజ విమానం త న్నభ స్తారాగణై రివ ౩౪
మదవ్యాయామఖిన్నా స్తా రాక్షసేన్ద్రస్య యోషితః,
తేషు తేష్వవకాశేషు ప్రసుప్తా స్తనుమధ్యమాః ౩౫
అఙ్గహారై స్తథై వాన్యా కోమలై ర్నృత్తశాలినీ,
విన్యస్తశుభసర్వాఙ్గీ ప్రసుప్తా వరవర్ణినీ ౩౬
కాచి ద్వీణాం పరిష్వజ్య ప్రసుప్తా సంప్రకాశతే,
మహానదీ ప్రకీర్ణేవ నలినీ పోత మాశ్రితా ౩౭
అన్యా కక్షగతేనైవ మడ్డుకే నాసితేక్షణా,
ప్రసుప్తా భామినీ భాతి బాలపుత్రేవ వత్సలా ౩౮
పటహం చారుసర్వాఙ్గీ పీడ్య శేతే శుభస్తనీ,
చిరస్య రమణం లబ్ధ్వా పరిష్వజ్యేవ భామినీ ౩౯
కాచి ద్వంశం పరిష్వజ్య సుప్తా కమలలోచనా,
రహః ప్రియతమం గృహ్య సకామేవ చ కామినీ ౪౦
విపఞ్చీం పరిగృహ్యాన్యా నియతా నృత్తశాలినీ,
నిద్రావశ మనుప్రాప్తా సహకా న్తేవ భామినీ ౪౧
అన్యా కనకసఙ్కాశై ర్మృదుపీనై ర్మనోరమైః,
మృదఙ్గం పరిపీడ్యాఙ్గైః ప్రసుప్తా మత్తలోచనా. ౪౨
భుజపార్శ్వాన్తరస్థేన కక్షగేన కృశోదరీ,
పణవేన సహానిన్ద్యా సుప్తా మదకృతశ్రమా. ౪౩

డిణ్డిమం పరిగృహ్యాన్యా * తథైవాఽసక్తడిణ్డిమా,
ప్రసుప్తా తరుణం వత్స ముపగూహ్యేవ భామినీ ౪౪
కాచి ద్దాడమ్బరం నారీ భుజసంయోగపీడితమ్,
కృత్వా కమలపత్రాక్షీ ప్రసుప్తా మదమోహితా ౪౫
కలశీ మపవిధ్యాన్యా ప్రసుప్తా భాతి భామినీ,
వసన్తే పుష్పశబలా మాలేవ పరిమార్జితా ౪౬
పాణిభ్యాఞ్చ కుచౌ కాచి త్సువర్ణకలశోపమౌ,
ఉపగూహ్యాబలా సుప్తా నిద్రాబలపరాజితా ౪౭
అన్యా కమలపత్రాక్షీ పూర్ణేన్దుసదృశాననా,
అన్యా మాలిఙ్గ్య సుశ్రోణీం ప్రసుప్తా మదవిహ్వలా ౪౮
ఆతోద్యాని విచిత్రాణి పరిష్వజ్య వరస్త్రియః,
నిపీడ్య చ కుచై స్సుప్తాః కామిన్యః కాముకా నివ ౪౯
తాసా మేకాన్తవిన్యస్తే శయానాం శయనే శుభే,
దదర్శ రూపసంపన్నా మపరాం స కపిః స్త్రియమ్ ౫౦
ముక్తామణిసమాయుక్తై ర్భూషణై స్సువిభూషితామ్,
విభూషయన్తీ మివ త త్స్వశ్రియా భవనోత్తమమ్ ౫౧
గౌరీం కనక † వర్ణాభా మిష్టా మన్తఃపురేశ్వరీమ్,
కపి ర్మన్దోదరీం తత్ర శయానాం చారురూపిణీమ్ ౫౨
స తాం దృష్ట్వా మహాబాహు ర్భూషితాం మారుతాత్మజః,
తర్కయామాస సీతేతి రూపయౌవనసమ్పదా ౫౩
హర్షేణ మహతా యుక్తో ననన్ద హరియూధపః,

---

* ప్రసుప్తా భాతి భామినీ. ఇతి పా. † వర్ణాఙ్గీ-మితి పా.

ఆస్ఫోటయామాస చుచుమ్బ పుచ్ఛం
ననన్ద చిక్రీడ జగౌ జగామ,
స్తమ్భా నరోహ న్నిపపాత భూమౌ
నిదర్శయన్ స్వాం ప్రకృతిం కపీనామ్. ౫౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
దశమ స్సర్గః.

ఏకాదశ సర్గః. శ్లోకాః ౪౯

పానభూమి ప్రసుప్తానాం వర స్త్రీణాంవిలోకనమ్.

అవధూయ చ తాం * బుద్ధిం † బభూ వావస్థిత స్తదా,
జగామ చాపరాం చిన్తాం సీతాం ప్రతి మహాకపిః ౧

న రామేణ వియుక్తా సా స్వప్తు మర్హతి భామినీ,
న భోక్తుం నా ప్యలఙ్కర్తుం న పాన ముపసేవితుమ్ ౨

నాన్యం నర ముపస్థాతుం సురాణామపి చేశ్వరమ్,
న హి రామసమః కశ్చి ద్విద్యతే త్రిదశేష్వపి ౩

అన్యేయ మితి నిశ్చిత్య పానభూమౌ చచార సః,
క్రీడితే నాపరాః క్లాన్తా గీతేన చ తథాఽపరాః. ౪

నృత్తేన చాపరాః క్లాన్తాః పానవిప్రహతా స్తథా,
మురజేషు మృదఙ్గేషు పీఠికాసు చ సంస్థితాః. ౫

---

* చిన్తాం-ఇతి పా. † అత్ర 'బభూ వావస్థిత స్తదా । జగామ చాపరాం చిన్తామ్' ఇత్యేతత్పాదద్వయం కోశాన్తరే న దృశ్యతే ఇతి విద్వన్మోదనకారాః.

తథాఽఽస్తరణముఖ్యేషు సంవిష్టా శ్చాపరా స్త్రియః,
అఙ్గనానాం సహస్రేణ భూషితేన విభూషణైః. ౬
రూపసల్లాపశీలేన యుక్తగీతార్థభాషిణా,
దేశకాలాభియుక్తేన యుక్తవాక్యాభిధాయినా. ౭
రతాభిరతసంసుప్తం దదర్శ హరియూథపః,
తాసాం మధ్యే మహాబాహు శ్శుశుభే రాక్షసేశ్వరః ౮
గోష్ఠే మహతి ముఖ్యానాం గవాం మధ్యే యథా వృషః,
స రాక్షసేన్ద్ర శ్శుశుభే తాభిః పరివృత స్స్వయమ్ ౯
కరేణుభి ర్యథాఽరణ్యే పరికీర్ణో మహాద్విపః,
సర్వకామై రుపేతాం చ పానభూమిం మహాత్మనః ౧౦
దదర్శ హరిశార్దూల స్తస్య రక్షఃపతే ర్గృహే,
మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ భాగశః ౧౧
తత్ర న్యస్తాని మాంసాని పానభూమౌ దదర్శ సః,
రౌక్మేషు చ విశాలేషు భాజనే ష్వర్ధభక్షితాన్ ౧౨
దదర్శ హరిశార్దూలో మయూరా న్కుక్కుటాం స్తథా,
వరాహవార్ధ్రాణసకాన్ దధిసౌవర్చలాయుతాన్ ౧౩
* శల్యా న్మృగమయూరాం శ్చ హనుమా నన్వవైక్షత,
† క్రకరా న్వివిధా న్సిద్ధాం శ్చకోరా నర్ధభక్షితాన్ ౧౪
మహిషా నేకశల్యాం శ్చ ఛాగాం శ్చ కృతనిష్ఠితాన్,
లేహ్య నుచ్చావచా న్పేయాన్ భోజ్యాని వివిధాని చ ౧౫
తథాఽఽమ్లలవణోత్తంసై ర్వివిధై రాగషాడబైః,
హారనూపురకేయూరై రపవిద్ధై ర్మహాధనైః ౧౬

---

* శల్యాన్ శశ - ఇతి పా † కృసరాన్ - ఇతి పా.

పానభాజనవిక్షిప్తైః ఫలైశ్చ వివిధైరపి,
కృతపుష్పోపహారా భూ రధికం పుష్యతి శ్రియమ్ ౧౭
తత్ర తత్ర చ విన్యస్తైః సుశ్లిష్టైః శయనాసనైః,
పానభూమి ర్వినా వహ్నిం ప్రదీప్తే వోపలక్ష్యతే. ౧౮
బహుప్రకారై ర్వివిధై ర్వరసంస్కారసంస్కృతైః,
మాంసైః * కుశలసంపృక్తైః పానభూమిగతైః పృథక్. ౧౯
దివ్యాః ప్రసన్నా వివిధా స్సురాః కృతసురా అపి,
శర్కరాసవ మాధ్వీక పుష్పాసవ ఫలాసవాః. ౨౦
వాసచూర్ణైశ్చ వివిధై ర్దృష్టా స్తై స్తైః పృథక్పృథక్,
సంతతా శుశుభే భూమి ర్మాల్యైశ్చ బహుసంస్థితైః ౨౧
హిరణ్మయైశ్చ వివిధై ర్భాజనైః స్ఫాటికై రపి,
జామ్బూనదమయై శ్చాన్యైః కరకై రభిసంవృతా ౨౨
రాజతేషు చ కుమ్భేషు జామ్బూనదమయేషు చ,
పానశ్రేష్ఠం తదా భూరి కపి స్తత్ర దదర్శ హ ౨౩
సోఽపశ్య చ్ఛాతకుమ్భాని శిలామణిమయాని చ,
రాజతాని చ పూర్ణాని భాజనాని మహాకపిః. ౨౪
క్వచి దర్ధావశేషాణి క్వచి త్పీతాని సర్వశః,
క్వచి న్నైవ ప్రపీతాని పానాని స దదర్శ హ ౨౫
క్వచి ద్భక్ష్యాం శ్చ వివిధాన్ క్వచి త్పానాని భాగశః,
క్వచి దర్ధావశేషాణి పశ్య న్వై విచచార హ ౨౬
క్వచి త్ప్రభిన్నైః కరకైః క్వచి దాలోడితై ర్ఘటైః,
క్వచి త్సంపృక్తమాల్యాని జలాని చ ఫలాని చ ౨౭

* కలశసంయుక్తైః - ఇతి పా.

శయనా న్యత్ర నారీణాం * శూన్యాని బహుధా పునః,
పరస్పరం సమాశ్లిష్య కాశ్చి త్సుప్తా వరాఙ్గనాః ౨౮
కాశ్చి చ్చ వస్త్ర మన్యస్యా స్స్వపన్త్యాః పరిధాయ చ,
ఆహృత్య చాబలాః సుప్తా నిద్రాబలపరాజితాః ౨౯
తాసా ముచ్ఛ్వాసవాతేన వస్త్రం మాల్య ఞ్చ గాత్రజమ్,
నాత్యర్థం స్పన్దతే చిత్రం ప్రాప్య మన్ద మివానిలమ్ ౩౦
చన్దనస్య చ శీతస్య శీధో ర్మధురసస్య చ,
వివిధస్య చ మాల్యస్య ధూపస్య వివిధస్య చ ౩౧
బహుధా మారుత స్తత్ర గన్ధం వివిధ ముద్వహన్,
† స్నానానాం చన్దనానాం చ ధూపానాం చైవ మూర్ఛితః
ప్రవవౌ సురభి ర్గన్ధో విమానే పుష్పకే తదా,
శ్యామావదాతా స్తత్రాన్యాః కాశ్చి త్కృష్ణా వరాఙ్గనాః ౩౩
కాశ్చి త్కాఞ్చనవర్ణాఙ్గ్యః ప్రమదా రాక్షసాలయే,
తాసాం నిద్రావశత్వా చ్చ మదనేన విమూర్ఛితమ్ ౩౪
పద్మినీనాం ప్రసుప్తానాం రూప మాసీ ద్యథైవ హి,
ఏవం సర్వ మశేషేణ రావణా న్తఃపురం కపిః ౩౫
దదర్శ సుమహాతేజా న దదర్శ చ జానకీమ్,
నిరీక్షమాణ శ్చ తదా తా స్స్త్రియ స్స మహాకపిః ౩౬
జగామ మహతీం చిన్తాం ధర్మసాధ్వసశఙ్కితః,
పరదారావరోధస్య ప్రసుప్తస్య నిరీక్షణమ్ ౩౭
ఇదం ఖలు మమాత్యర్థం ధర్మలోపం కరిష్యతి,
న హి మే పరదారాణాం దృష్టి ర్విషయవర్తినీ. ౩౮

---

* శుభ్రాణి - ఇతి పా. † రసానాం - ఇతి పా.

అయం చాత్ర మయా దృష్టః పరదారపరిగ్రహః,
తస్య ప్రాదురభూ చ్చిన్తా పున రన్యా మనస్వినః. ౩౯
నిశ్చితైకాన్తచిత్తస్య కార్యనిశ్చయదర్శినః,
కామం దృష్ట్వా మయా సర్వా విశ్వస్తా రావణస్త్రియః ౪౦
న హి మే మనసః కిఞ్చి ద్వైకృత్య ముపపద్యతే,
మనో హి హేతు స్సర్వేషా మిన్ద్రియాణాం ప్రవర్తనే ౪౧
శుభాశుభా స్వవస్థాసు తచ్చ మే సువ్యవస్థితమ్,
నాన్యత్ర హి మయా శక్యా వైదేహీ పరిమార్గితుమ్. ౪౨
స్త్రియో హి స్త్రీషు దృశ్యన్తే సదా సంపరిమార్గణే,
యస్య సత్త్వస్య యా యోని స్తస్యాం తత్పరిమార్గ్యతే
న శక్యా ప్రమదా నష్టా మృగీషు పరిమార్గితుమ్,
త దిదం మార్గితం తావ చ్ఛుద్ధేన మనసా మయా ౪౪
రావణాన్తఃపురం సర్వం దృశ్యతే న చ జానకీ,
దేవగన్ధర్వకన్యా శ్చ నాగకన్యా శ్చ వీర్యవాన్ ౪౫
అవేక్షమాణో హనుమా న్నైవాపశ్యత జానకీమ్,
తా మపశ్య న్కపి స్తత్ర పశ్యం శ్చాన్యా వరస్త్రియః ౪౬
అపక్రమ్య తదా వీరః ప్రధ్యాతు ముపచక్రమే,
స భూయ స్తు పరం శ్రీమా న్మారుతి ర్యత్న మాస్థితః
ఆపానభూమి ముత్సృజ్య త ద్విచేతుం ప్రచక్రమే ౪౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏ కా ద శ స్స ర్గః



ద్వాదశ సర్గః శ్లోకాః ౨౫

సీతా మపశ్యత స్తత్ర విచిన్తయం హనూమతః

స తస్య మధ్యే భవనస్య మారుతి
ర్లతాగృహాం శ్చిత్రగృహా న్నిశాగృహాన్,
జగామ సీతాం ప్రతి దర్శనోత్సుకో
న చైవ తాం పశ్యతి చారుదర్శనామ్ ౧
స చిన్తయామాస తతో మహాకపిః
ప్రియా మపశ్య న్రఘునన్దనస్య తామ్,
ధ్రువం హి సీతా మ్రియతే యథా న మే
విచిన్వతో దర్శన మేతి మైథిలీ ౨
సా రాక్షసానాం ప్రవరేణ జానకీ
స్వశీలసంరక్షణతత్పరా సతీ,
అనేన నూనం ప్రతి దుష్టకర్మణా
హతా భవే దార్యపథే పరే స్థితా ౩
విరూపరూపా వికృతా వివర్చసో
మహాననా దీర్ఘవిరూపదర్శనాః,
సమీక్ష్య సా రాక్షసరాజయోషితో
భయా ద్వినష్టా జనకేశ్వరాత్మజా ౪
సీతా మదృష్ట్వా హ్యనవాప్య పౌరుషం
విహృత్య కాలం సహ వానరై శ్చిరమ్,
న మేఽస్తి సుగ్రీవసమీపగా గతి
స్సుతీక్ష్ణదణ్డో బలవాం శ్చ వానరః. ౫
దృష్ట మన్తఃపురం సర్వం దృష్టా రావణయోషితః,
న సీతా దృశ్యతే సాధ్వీ వృథా జాతో మమ శ్రమః. ౬

కిం ను మాం వానరా స్సర్వే గతం వక్ష్యన్తి సఙ్గతాః,
గత్వా తత్ర త్వయా వీర! కిం కృతం తద్వదస్వ నః ౭
అదృష్ట్వా కిం ప్రవక్ష్యామి తా మహం జనకాత్మజామ్,
ధ్రువం ప్రాయ ముపైష్యన్తి కాలస్య వ్యతివర్తనే ౮
కిం వా వక్ష్యతి వృద్ధ శ్చ జామ్బవా నఙ్గద శ్చ సః,
గతం పారం సముద్రస్య వానరా శ్చ సమాగతాః ౯
అనిర్వేద శ్శ్రియో మూల మనిర్వేదః పరం సుఖమ్,
అనిర్వేదో హి సతతం సర్వార్థేషు ప్రవర్తకః ౧౦
కరోతి సఫలం జన్తోః కర్మ యత్తత్కరోతి సః,
తస్మా దనిర్వేదకృతం యత్నం చేష్టేఽహ ముత్తమమ్ ౧౧
భూయ స్తావ ద్విచేష్యామి దేశా న్రావణపాలితాన్,
ఆపానశాలా విచితా స్తథా పుష్పగృహాణి చ ౧౨
చిత్రశాలా శ్చ విచితా భూయః క్రీడాగృహాణి చ,
నిష్కుటా న్తరరథ్యా శ్చ విమానాని చ సర్వశః. ౧౩
ఇతి సఞ్చిన్త్య భూయోఽపి విచేతు ముపచక్రమే,
భూమీగృహాం శ్చైత్యగృహాన్ * గృహాతిగృహకా నపి ౧౪
† ఉత్పత న్నిపతం శ్చాపి తిష్ఠన్ గచ్ఛన్ పునః పునః,
అపావృణ్వం శ్చ ద్వారాణి కవాటా న్యవఘాటయన్ ౧౫
ప్రవిశ న్నిష్పతం శ్చాపి ప్రపత న్నుత్పత న్నపి,
సర్వ మ ప్యవకాశం స విచచార మహాకపిః ౧౬
చతురఙ్గులమాత్రోఽపి నావకాశ స్స విద్యతే,
రావణా న్తఃపురే తస్మిన్ యం కపి ర్న జగామ సః ౧౭

---

* గృహా నతిగృహానపి. ఇతి పా.   † ఉత్పత న్నిష్పతం శ్చాపి - ఇతి పా.

ప్రాకారా న్తరరథ్యాశ్చ వేదికా శ్చైత్యసంశ్రయాః,
దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ సర్వం తే నావలోకితమ్ ౧౮
రాక్షస్యో వివిధాకారా విరూపా వికృతా స్తథా,
దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు సా జనకాత్మజా ౧౯
రూపే ణాప్రతిమా లోకే వరా విద్యాధరస్త్రియః,
దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు రాఘునన్దినీ ౨౦
నాగకన్యా వరారోహాః పూర్ణచన్ద్రనిభాననాః,
దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు సీతా సుమధ్యమా. ౨౧
ప్రమథ్య రాక్షసేన్ద్రేణ దేవకన్యా బలా ధ్ధృతాః,
దృష్టా హనుమతా తత్ర న సా జనకనన్దినీ ౨౨
సోఽపశ్యం స్తాం మహాబాహుః పశ్యం శ్చాన్యా వరస్త్రియః,
విషసాద ముహు ర్ధీమాన్ హనుమా న్మారుతాత్మజః ౨౩
ఉద్యోగం వానరేన్ద్రాణాం ప్లవనం సాగరస్య చ,
వ్యర్థం వీ క్ష్యానిలసుత శ్చిన్తాం పున రుపాగమత్ ౨౪
అవతీర్య విమానా చ్చ హనుమా న్మారుతాత్మజః,
చిన్తా ముపజగామాథ శోకోపహత చేతనః ౨౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ద్వాదశ స్సర్గః

త్రయోదశ సర్గః శ్లోకాః ౭౦

విచిన్తనం హనుమత స్సీతా మనధిగచ్ఛతః

విమానా త్తు సుసంక్రమ్య ప్రాకారం హరియూథపః,
హనుమా న్వేగవా నాసీ ద్యథా విద్యుద్ఘనా న్తరే ౧

సంపరిక్రమ్య హనుమా న్రావణస్య నివేశనాత్,
అదృష్ట్వా జానకీం సీతా మబ్రవీ ద్వచనం కపిః ౨
భూయిష్ఠం లోలితా లఙ్కా రామస్య చరతా ప్రియమ్,
న హి పశ్యామి వై దేహీం సీతాం సర్వాఙ్గశోభనామ్ ౩
పల్వలాని తటాకాని సరాంసి సరిత స్తథా,
* నద్యోఽనూపవనాన్తా శ్చ దుర్గా శ్చ ధరణీధరాః ౪
లోలితా వసుధా సర్వా న తు పశ్యామి జానకీమ్,
ఇహ సమ్పాతినా సీతా రావణస్య నివేశనే ౫
ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన న చ పశ్యామి తా మహమ్,
కిన్ను సీతాఽథ వై దేహీ మైథిలీ జనకాత్మజా ౬
ఉపతిష్ఠేత వివశా రావణం దుష్టచారిణమ్,
క్షిప్ర ముత్పతతో మన్యే సీతా మాదాయ రక్షసః ౭
బిభ్యతో రామబాణానా మన్తరా పతితా భవేత్,
అథవా హ్రియమాణాయాః పథి సిద్ధనిషేవితే ౮
మన్యే † పతిత మార్యాయా హృదయం ప్రేక్ష్య సాగరమ్,
రావణ స్యోరువేగేన భుజాభ్యాం పీడితేన చ ౯
తయా మన్యే విశాలాక్ష్యా త్యక్తం జీవిత మార్యయా,
ఉపర్యుపరి వా నూనం సాగరం క్రమత స్తదా ౧౦
వివేష్టమానా పతితా సముద్రే జనకాత్మజా,
అహో! క్షుద్రేణ ‡ వాఽనేన రక్ష స్త్రీ శీల మాత్మనః. ౧౧
అబన్ధు ర్భక్షితా సీతా రావణేన తపస్వినీ,
అథవా రాక్షసేన్ద్రస్య పత్నీభి రసితేక్షణా ౧౨

---

* ఉద్యానోపవనాన్తా శ్చ - ఇతి పా | † స్ఫుటిత - ఇతి పా
‡ చానేన రక్షసా శిథిలాత్మనా ఇతి పా.

అదుష్టా దుష్టభావాభి ర్భక్షితా [1]సా భవిష్యతి,
సమ్పూర్ణచన్ద్రప్రతిమం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్ ౧౩
రామస్య ధ్యాయతీ వక్త్రం పఞ్చత్వం [2] కృపణా గతా,
హా! రామ! లక్ష్మణేత్యేవం [3]హా యోధ్యేతి చ మైథిలీ ౧౪
విలప్య [4]బహు వైదేహీ న్యస్తదేహా భవిష్యతి,
అథవా [5]నిహితా మన్యే రావణస్య నివేశనే ౧౫
నూనం లాలప్యతే [6]సీతా పఞ్జరస్థేవ శారికా,
జనకస్య [7]సుతా సీతా రామపత్నీ సుమధ్యమా. ౧౬
కథ ముత్పలపత్రాక్షీ రావణస్య వశం వ్రజేత్,
వినష్టా వా ప్రణష్టా వా మృతా వా జనకాత్మజా ౧౭
రామస్య ప్రియభార్యస్య న నివేదయితుం క్షమమ్,
నివేద్యమానే దోష స్స్యా ద్దోష స్స్యా దనివేదనే ౧౮
కథ న్ను ఖలు కర్తవ్యం విషమం ప్రతిభాతి మే,
అస్మి న్నేవఙ్గతే కార్యే ప్రాప్తకాలం క్షమం చ కమ్ ౧౯
భవే దితి [8]మతం భూయో హనుమా న్ప్రవిచార[9]యత్,
యది సీతా మదృష్ట్వాఽహం వానరేన్ద్రపురీ మితః ౨౦
గమిష్యామి తతః కో మే పురుషార్థో భవిష్యతి,
మ మేదం లఙ్ఘనం వ్యర్థం సాగరస్య భవిష్యతి ౨౧
ప్రవేశ శ్చైవ లఙ్కాయా రాక్షసానాం చ దర్శనమ్,
కిం మాం వక్ష్యతి సుగ్రీవో హరయో వా సమాగతాః ౨౨

---

1 వా - ఇతి పా. 2 సు గతా సతీ ఇతి పా 3 హాయోధ్యే చేతి- ఇతి పా 4 బహుధా దేవీ-ఇతి పా 5 నిహితాఽన్యత్ర-ఇతి పా. 6 బాలా- ఇతి పా 7 కులే జాతా-ఇతి పా. 8 మతిం-ఇతి పా 9 యన్. ఇతి పా

కిష్కిన్ధాం సమనుప్రాప్తం తౌ వా దశరథాత్మజౌ,
గత్వా తు యది కాకుత్స్థం వక్ష్యామి పరమప్రియమ్ ౨౩
న దృష్టేతి మయా సీతా తత స్త్యక్ష్యతి జీవితమ్,
పరుషం దారుణం క్రూరం తీక్ష్ణ మిన్ద్రియతాపనమ్ ౨౪
సీతానిమిత్తం దుర్వాక్యం శ్రుత్వా స న భవిష్యతి,
తం తు కృచ్ఛ్రగతం దృష్ట్వా పఞ్చత్వగతమానసమ్ ౨౫
భృశానురక్తో మేధావీ న భవిష్యతి లక్ష్మణః,
వినష్టౌ భ్రాతరౌ శ్రుత్వా భరతోఽపి మరిష్యతి ౨౬
భరతం చ మృతం దృష్ట్వా శత్రుఘ్నో న భవిష్యతి,
పుత్రాన్ మృతాన్ సమీక్ష్యాథ న భవిష్యన్తి మాతరః ౨౭
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ కైకేయీ చ న సంశయః,
కృతజ్ఞ స్సత్యసన్ధ శ్చ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ౨౮
రామం తథాగతం దృష్ట్వా తత స్త్యక్ష్యతి జీవితమ్,
దుర్మనా *వ్యథితా దీనా నిరానన్దా తపస్వినీ ౨౯
పీడితా భర్తృశోకేన రుమా త్యక్ష్యతి జీవితమ్,
వాలిజేన తు దుఃఖేన పీడితా శోకకర్శితా ౩౦
పఞ్చత్వం † చ గతే రాజ్ఞి తారాఽపి న భవిష్యతి,
మాతాపిత్రో ర్వినాశేన సుగ్రీవవ్యసనేన చ ౩౧
‡ కుమారోఽప్యఙ్గదః కస్మా ద్ధారయిష్యతి జీవితమ్,
భర్తృజేన తు దుఃఖేన హ్యభిభూతా వనౌకసః ౩౨
శిరాం స్యభిహనిష్యన్తి తలై ర్ముష్టిభి రేవ చ,
§ సాన్త్వే నానుప్రదానేన మానేన చ యశస్వినా. ౩౩

---

* వ్యథితాఽనేన-ఇతి పా † తు-ఇతి పా ‡ కుమారోఽప్యఙ్గదః-ఇతి పా § సాన్త్వేన చ ప్ర-ఇతి పా.

లాలితాః కపిరాజేన ప్రాణాం స్త్యక్ష్యన్తి వానరాః,
న వనేషు న శైలేషు న నిరోధేషు వా పునః ౩౪
క్రీడా మనుభవిష్యన్తి సమేత్య కపికుఞ్జరాః,
సపుత్రదారా స్సామాత్యా భర్తృవ్యసనపీడితాః. ౩౫
శైలాగ్రేభ్యః పతిష్యన్తి సమేత్య విషమేషు చ,
విష ముద్బన్ధనం వాఽపి ప్రవేశం జ్వలనస్య వా ౩౬
ఉపవాస మథో శస్త్రం ప్రచరిష్యన్తి వానరాః,
ఘోర మారోదనం మన్యే గతే మయి భవిష్యతి ౩౭
ఇక్ష్వాకుకులనాశ శ్చ నాశ శ్చైవ వనౌకసామ్,
సోఽహం నైవ గమిష్యామి కిష్కిన్ధాం నగరీ మితః ౩౮
* న చ శక్ష్యా మ్యహం ద్రష్టుం సుగ్రీవం మైథిలీం వినా,
మ య్యగచ్ఛతి చేహాస్తే ధర్మాత్మానౌ మహారథౌ. ౩౯
ఆశయా తౌ ధరిష్యేతే వానరా శ్చ మనస్వినః,
హస్తాదానో ముఖాదానో నియతో వృక్షమూలికః ౪౦
వానప్రస్థో భవిష్యామి హ్యదృష్ట్వా జనకాత్మజామ్,
సాగరానూపజే దేశే బహుమూలఫలోదకే ౪౧
చితాం కృత్వా ప్రవేక్ష్యామి †సమిద్ధ మరణీసుతమ్,
ఉపవిష్టస్య వా సమ్య గ్లిఙ్గినీం సాధయిష్యతః ౪౨
శరీరం భక్షయిష్యన్తి వాయసా శ్శ్వాపదాని చ,
‡ ఇదం మహర్షిభి ర్దృష్టం నిర్యాణ మితి మే మతిః. ౪౩
సమ్య గాపః ప్రవేక్ష్యామి నచే త్పశ్యామి జానకీమ్,
ప్రజాతమూలా సుభగా కీర్తిమాలా యశస్వినీ ౪౪

---

* న హి - ఇతి పా. † సమిద్ధమరణిస్రుతమ్. ఇతి పా. ‡ ఇదప ష్యర్షిభి-రితి పా.

సుభగ్నా చిరరాత్రీయం మమ సీతా మపశ్యతః,
తాపసో వా భవిష్యామి నియతో వృక్షమూలికః ౪౫
నేతః ప్రతిగమిష్యామి తా మదృష్ట్వాఽసితేక్షణామ్,
య దీతః ప్రతిగచ్ఛామి సీతా మనధిగమ్య తామ్ ౪౬
అఙ్గద స్సహ తై స్సర్వై ర్వానరై ర్న భవిష్యతి,
అథవా నాహ మర్హామి ప్రక్షీణోఽప్యవసాదితుమ్ ౪౭
(అశోకవనికాం తత్ర ద్రక్ష్యామి చిరజీవనః,)
తస్మా త్ప్రాణా న్ధరిష్యామి ధ్రువో జీవితసంగమః. ౪౮
వినాశే బహవో దోషా జీవ న్భద్రాణి పశ్యతి,
ఏవం బహువిధం దుఃఖం మనసా ధారయ న్ముహుః ౪౯
నాధ్యగచ్ఛ త్తదా పారం శోకస్య కపికుఞ్జరః,
రావణం వా వధిష్యామి దశగ్రీవం మహాబలమ్. ౫౦
కామ మస్తు హృతా సీతా ప్రత్యాచీర్ణం భవిష్యతి,
అథ వైనం సముత్క్షిప్య * హ్యుపర్యుపరి సాగరమ్. ౫౧
రామా యోపహరిష్యామి పశుం పశుపతే రివ,
ఇతి చిన్తాం సమాపన్న స్సీతా మనధిగమ్య తామ్. ౫౨
ధ్యానశోకపరీతాత్మా చిన్తయామాస వానరః,
యావ త్సీతాం హి పశ్యామి రామపత్నీం యశస్వినీమ్. ౫౩
తావ దేతాం పురీం లఙ్కాం విచినోమి పునః పునః,
సంపాతివచనా చ్చాపి రామం య ద్యానయా మ్యహమ్ ౫౪
అపశ్య న్రాఘవో భార్యాం నిర్దహే త్సర్వవానరాన్,
ఇహైవ నియతాహారో వత్స్యామి నియతేన్ద్రియః. ౫౫

* సముత్క్షిప్య ఉపర్యు - ఇతి పా

న మత్కృతే వినశ్యేయు * స్సర్వే తే నరవానరాః,
అశోకవనికా చేయం దృశ్యతే యా మహాద్రుమా ౫౬
ఇమా మధిగమిష్యామి న హీయం విచితా మయా,
వసూ న్రుద్రాం స్తథాఽఽదిత్యా నశ్వినౌ మరుతోఽపి చ. ౫౭
నమస్కృత్వా గమిష్యామి రక్షసాం శోకవర్ధనః,
జిత్వా తు రాక్షసా న్సర్వా నిక్ష్వాకుకులనన్దినీం ౫౮
సంప్రదాస్యామి రామాయ యథా సిద్ధిం తపస్వినే,
స ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా చిన్తావగ్రథితేన్ద్రియః ౫౯
ఉదతిష్ఠ న్మహాతేజా హనూమా న్మారుతాత్మజః
నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ
దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై,
నమోఽస్తు రుద్రేన్ద్రయమానిలేభ్యో
నమోఽస్తు చన్ద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ౬౦
† స తేభ్య స్తు నమస్కృత్య సుగ్రీవాయ చ మారుతిః,
దిశ స్సర్వా స్సమాలోక్య హ్యశోకవనికాం ప్రతి. ౬౧
స గత్వా మనసా పూర్వ మశోకవనికాం శుభామ్,
ఉత్తరం చిన్తయామాస ‡ వానరో మారుతాత్మజః ౬౨
ధ్రువ న్తు రక్షోబహులా భవిష్యతి వనాకులా,
అశోకవనికాఽచిన్త్యా సర్వసంస్కారసంస్కృతా. ౬౩
రక్షిణ శ్చాత్ర విహితా నూనం రక్షన్తి పాదపాన్,
భగవానపి సర్వాత్మా నాతిక్షోభం ప్రవాతి వై ౬౪

---

* స్తే సర్వే - ఇతి పా. † స తు తేభ్యో నమస్కృత్వా-ఇతి పా.
‡ హనూమా న్నామ - ఇతి పా.

సంక్షిప్తోఽయం మయాఽఽత్మా చ రామార్థే రావణస్య చ,
సిద్ధిం మే సంవిధాస్యన్తి దేవాస్సర్షిగణా స్త్విహ ౬౫
బ్రహ్మా స్వయంభూ ర్భగవాన్ దేవా శ్చైవ దిశన్తు మే,
సిద్ధి మగ్ని శ్చ వాయు శ్చ పురుహూత శ్చ వజ్రభృత్ ౬౬
వరుణః పాశహస్త శ్చ సోమాదిత్యౌ తథైవ చ,
అశ్వినౌ చ మహాత్మానౌ మరుత శ్శర్వ ఏవ చ ౬౭
సిద్ధిం సర్వాణి భూతాని భూతానాం చైవ యః ప్రభుః,
దాస్యన్తి మమ యే చాన్యే హ్యదృష్టాః పథి గోచరాః ౬౮
త దున్నసం పాణ్డురదన్త మవ్రణం
శుచిస్మితం పద్మపలాశలోచనమ్,
ద్రక్ష్యే తదార్యావదనం కదా న్వహం
ప్రసన్నతారాధిపతుల్యదర్శనమ్. ౬౯
క్షుద్రేణ పాపేన నృశంసకర్మణా
సుదారుణాలంకృతవేషధారిణా,
బలాభిభూతా హ్యబలా తపస్వినీ
కథం ను మే దృష్టిపథేఽద్య సా భవేత్. ౭౦

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
త్రయోదశస్సర్గః

చతుర్దశ సర్గః . శ్లోకాః ౫౨

హనుమతోఽశోకవనికాప్రవేశః.

స ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా మనసా చాధిగమ్య తామ్,
అవప్లుతో మహాతేజాః ప్రాకారం తస్య వేశ్మనః. ౧

స తు సంహృష్టసర్వాఙ్గః ప్రాకారస్థో మహాకపిః,
పుష్పితాగ్రా న్వసన్తాదౌ దదర్శ వివిధా న్ద్రుమాన్ ౨
సాలా నశోకా న్భవ్యాంశ్చ చమ్పకాంశ్చ సుపుష్పితాన్,
ఉద్దాలకా న్నాగవృక్షాం శ్చూతా న్కపిముఖానపి ౩
అథామ్రవణసఞ్ఛన్నాం లతాశతసమావృతామ్,
జ్యాముక్త ఇవ నారాచః పుప్లువే వృక్షవాటికామ్ ౪
స ప్రవిశ్య విచిత్రాం తాం విహగై రభినాదితామ్,
రాజతైః కాఞ్చనై శ్చైవ పాదపై స్సర్వతో వృతామ్ ౫
విహగై ర్మృగసఙ్ఘై శ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననామ్,
ఉదితాదిత్యసఙ్కాశాం దదర్శ హనుమా న్కపిః. ౬
వృతాం నానావిధై ర్వృక్షైః పుష్పోపగఫలోపగైః,
కోకిలై ర్భృఙ్గరాజై శ్చ మత్తై ర్నిత్యనిషేవితామ్ ౭
ప్రహృష్టమనుజే కాలే మృగపక్షిసమాకులే,
మత్తబర్హిణసంఘుష్టాం నానాద్విజగణాయుతామ్ ౮
మార్గమాణో వరారోహాం రాజపుత్రీ మనిన్దితామ్,
సుఖప్రసుప్తా న్విహగాన్ బోధయామాస వానరః ౯
ఉత్పతద్భి ర్ద్విజగణైః పక్షై స్సాలా స్సమాహతాః,
అనేకవర్ణా వివిధా ముముచుః పుష్పవృష్టయః ౧౦
పుష్పావకీర్ణ శ్శుశుభే హనుమా న్మారుతాత్మజః,
అశోకవనికామధ్యే యథా పుష్పమయో గిరిః ౧౧
దిశ స్సర్వాః ప్రధావన్తం వృక్షషణ్డగతం కపిమ్,
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని వసన్త ఇతి మేనిరే ౧౨
వృక్షేభ్యః పతితైః పుష్పై రవకీర్ణా పృథగ్విధైః,
రరాజ వసుధా తత్ర ప్రమదేవ విభూషితా. ౧౩

తరస్వినా తే తరవ స్తరసాఽభిప్రకమ్పితాః,
కుసుమాని విచిత్రాణి ససృజుః కపినా తదా ౧౪
నిర్ధూతపత్రశిఖరా శ్శీర్ణపుష్పఫలా ద్రుమాః,
నిక్షిప్తవస్త్రాభరణా ధూర్తా ఇవ పరాజితాః ౧౫
హనూమతా వేగవతా కమ్పితా స్తే నగోత్తమాః,
పుష్పపర్ణఫలా న్యాశు ముముచుః పుష్పశాలినః ౧౬
విహఙ్గసఙ్ఘై ర్హీనా స్తే స్కన్ధమాత్రాశ్రయా ద్రుమాః,
బభూవు రగమా స్సర్వే మారుతేనేవ నిర్ధుతాః ౧౭
నిర్ధూతకేశీ యువతి ర్యథా మృదితవర్ణకా,
నిష్పీతశుభదన్తోష్ఠీ నఖై ర్దన్తై శ్చ విక్షతా ౧౮
తథా లాఙ్గూలహస్తై శ్చ చరణాభ్యాం చ మర్దితా,
బభూ వాశోకవనికా ప్రభగ్నవరపాదపా ౧౯
మహాలతానాం దామాని వ్యధమ త్తరసా కపిః,
యథా ప్రావృషి విన్ధ్యస్య మేఘజాలాని మారుతః ౨౦
స తత్ర మణిభూమీ శ్చ రాజతీ శ్చ మనోరమాః,
తథా కాఞ్చనభూమీ శ్చ దదర్శ విచర న్కపిః, ౨౧
వాపీ శ్చ వివిధాకారాః పూర్ణాః పరమవారిణా,
మహార్హై ర్మణిసోపానై రుపపన్నా స్తత స్తతః ౨౨
ముక్తాప్రవాలసికతాః స్ఫాటికాన్తరకుట్టిమాః,
కాఞ్చనై స్తరుభి శ్చిత్రై స్తీరజై రుపశోభితాః ౨౩
ఫుల్లపద్మోత్పలవనా శ్చక్రవాకోపకూజితాః,
నత్యూహారుతసఙ్ఘుష్టా హంససారసనాదితాః. ౨౪

దీర్ఘాభి ర్ద్రుమయుక్తాభి స్సరిద్భి శ్చ సమన్తతః,
అమృతోపమతోయాభి శ్శివాభి రుపసంస్కృతాః ౨౫

లతాశతై రవతతా స్సన్తానకుసుమావృతాః,
నానాగుల్మావృతఘనాః కరవీరకృతాన్తరాః ౨౬

తతోఽమ్బుధరసఙ్కాశం ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిమ్,
విచిత్రకూటం కూటై శ్చ సర్వతః పరివారితమ్. ౨౭

శిలాగృహై రవతతం నానావృక్షై స్సమావృతమ్,
దదర్శ హరిశార్దూలో రమ్యం జగతి పర్వతమ్ ౨౮

దదర్శ చ నగా త్తస్మా న్నదీం నిపతితాం కపిః,
అఙ్కా దివ సముత్పత్య ప్రియస్య పతితాం ప్రియామ్ ౨౯

జలే నిపతితాగ్రై శ్చ పాదపై రుపశోభితామ్,
వార్యమాణా మివ క్రుద్ధాం ప్రమదాం ప్రియబన్ధుభిః ౩౦

పునరావృత్తతోయాం చ దదర్శ స మహాకపిః,
ప్రసన్నా మివ కాన్తస్య కాన్తాం పునరుపస్థితామ్. ౩౧

తస్యాదూరా త్స పద్మిన్యో నానాద్విజగణాయుతాః,
దదర్శ హరిశార్దూలో హనుమా న్మారుతాత్మజః. ౩౨

కృత్రిమాం దీర్ఘికాం చాపి పూర్ణాం శీతేన వారిణా,
మణిప్రవరసోపానాం ముక్తాసికతశోభితామ్ ౩౩

వివిధై ర్మృగసఙ్ఘై శ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననామ్,
ప్రాసాదై స్సుమహద్భి శ్చ నిర్మితై ర్విశ్వకర్మణా ౩౪

కాననైః కృత్రిమై శ్చాపి సర్వత స్సమలఙ్కృతామ్,
యే కేచి త్పాదపా స్తత్ర పుష్పోపగ ఫలోపగాః ౩౫

సచ్ఛత్రా స్సవితర్ద్దికా స్సర్వే సౌవర్ణ వేదికాః,
లతాప్రతానై ర్బహుభిః పర్ణై శ్చ బహుభి ర్వృతామ్. ౩౬
కాఞ్చనీం శింశుపా మేకాం దదర్శ హనుమా న్కపిః,
వృతాం హేమమయీభి స్తు వేదికాభి స్సమ న్తతః ౩౭
సోఽపశ్య ద్భూమిభాగాం శ్చ గర్తప్రస్రవణాని చ,
సువర్ణవృక్షా నపరాన్ దదర్శ శిఖిసన్నిభాన్ ౩౮
తేషాం ద్రుమాణాం ప్రభయా మేరో రివ దివాకరః,
అమన్యత తదా వీరః కాఞ్చనోఽస్మీతి వానరః ౩౯
తాం కాఞ్చనై స్తరుగణై ర్మారుతేన చ వీజితామ్,
కిఙ్కిణీశతనిర్ఘోషాం దృష్ట్వా విస్మయ మాగమత్ ౪౦
* స పుష్పితాగ్రాం రుచిరాం తరుణాఙ్కురపల్లవామ్,
తా మారుహ్య మహాబాహు శ్శింశుపాం పర్ణసంవృతామ్ ౪౧
ఇతో ద్రక్ష్యామి వైదేహీం రామదర్శనలాలసామ్,
ఇత శ్చేత శ్చ దుఃఖార్తాం సమ్పత న్తీం యదృచ్ఛయా. ౪౨
అశోకవనికా చేయం దృఢం రమ్యా దురాత్మనః,
చమ్పకై శ్చన్దనై శ్చాపి వకుళై శ్చ విభూషితా ౪౩
ఇయం చ నళినీ రమ్యా ద్విజసఙ్ఘనిషేవితా,
ఇమాం సా రామమహిషీ నూన మేష్యతి జానకీ ౪౪
సా రామా రామమహిషీ రాఘవస్య ప్రియా సతీ,
వనసఞ్చారకుశలా నూన మేష్యతి జానకీ ౪౫
అథవా మృగశాబాక్షీ వన స్యాస్య విచక్షణా,
వన మేష్యతి సా చేహ రామచిన్తానుకర్శితా ౪౬

---

* సు - ఇతి పా.

రామశోకాభిసన్తప్తా సా దేవీ వామలోచనా,
వనవాసే రతా నిత్య మేష్యతే వనచారిణీ ౪౭
వనేచరాణాం సతతం నూనం స్పృహయతే పురా,
రామస్య దయితా భార్యా జనకస్య సుతా సతీ ౪౮
సన్ధ్యాకాలమనా శ్శ్యామా ధ్రువ మేష్యతి జానకీ,
నదీం చేమాం శివజలాం సన్ధ్యార్థే వరవర్ణినీ ౪౯
తస్యా శ్చాప్యనురూపేయ మశోకవనికా శుభా,
శుభా యా పార్థివేన్ద్రస్య పత్నీ రామస్య సమ్మతా, ౫౦
యది జీవతి సా దేవీ తారాధిపనిభాననా,
ఆగమిష్యతి సాఽవశ్య మిమాం శివజలాం నదీమ్ ౫౧
ఏవం తు మత్వా హనుమా న్మహాత్మా
ప్రతీక్షమాణో మనుజేన్ద్రపత్నీమ్,
అవేక్షమాణ శ్చ దదర్శ సర్వం
సుపుష్పితే పర్ణఘనే నిలీనః ౫౨

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
చతుర్దశ స్సర్గః.

పఞ్చదశ సర్గః శ్లోకాః ౫౫.

శింశుపాయా స్తరోర్మూలే జానక్యన్వేషణం కపేః.

స వీక్షమాణ స్తత్రస్థో మార్గమాణ శ్చ మైథిలీమ్,
అవేక్షమాణ శ్చ మహీం సర్వాం తా మన్వవైక్షత ౧
సన్తానకలతాభి శ్చ పాదపై రుపశోభితామ్,
దివ్యగన్ధరసోపేతాం సర్వత స్సమలఙ్కృతామ్. ౨

తాం స నన్దనసఙ్కాశం మృగపక్షిభి రావృతామ్,
హర్మ్యప్రాసాదసమ్బాధాం కోకిలాకులనిస్స్వనామ్ ౩
కాఞ్చనోత్పలపద్మాభి ర్వాపీభి రుపశోభితామ్,
బహ్వాసనకుథోపేతాం బహుభూమిగృహాయుతామ్ ౪
సర్వర్తుకుసుమై రమ్యాం ఫలవద్భి శ్చ పాదపైః,
పుష్పితానా మశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభామ్ ౫
ప్రదీప్తా మివ తత్రస్థో మారుతి స్సముదైక్షత,
నిష్పత్రశాఖాం విహగైః క్రియమాణా మివాసకృత్ ౬
వినిష్పతద్భి శ్శతశ శ్చిత్రైః పుష్పావతంసకైః,
ఆమూలపుష్పనిచితై రశోకై శ్శోకనాశనైః ౭
పుష్పభారాతిభారై శ్చ స్పృశద్భి రివ మేదినీమ్,
కర్ణికారైః కుసుమితైః కింశుకై శ్చ సుపుష్పితైః ౮
స దేశః ప్రభయా తేషాం ప్రదీప్త ఇవ సర్వతః,
పున్నాగా స్సప్తపర్ణా శ్చ చమ్పకోద్దాలకా స్తథా ౯
వివృద్ధమూలా బహవ శ్శోభన్తే స్మ సుపుష్పితాః,
శాతకుమ్భనిభాః కేచి త్కేచి దగ్నిశిఖోపమాః ౧౦
నీలాఞ్జననిభాః కేచి త్తత్రాశోకా స్సహస్రశః,
నన్దనం వివిధోద్యానం చిత్రం చైత్రరథం యథా ౧౧
అతివృత్త మివాచిన్త్యం దివ్యం రమ్యం శ్రియా వృతమ్,
ద్వితీయ మివ చాకాశం పుష్పజ్యోతిర్గణాయుతమ్ ౧౨
పుష్పరత్నశతై శ్చిత్రం పఞ్చమం సాగరం యథా,
సర్వర్తుపుష్పై ర్నిచితం పాదపై ర్మధుగన్ధిభిః ౧౩
నానానినాదై రుద్యానం రమ్యం మృగగణై ర్ద్విజైః,
అనేకగన్ధప్రవహం పుణ్యగన్ధం మనోరమమ్. ౧౪

శైలేన్ద్ర మివ గన్ధాఢ్యం ద్వితీయం గన్ధమాదనమ్,
అశోకవనికాయాం తు తస్యాం వానరపుఙ్గవః ౧౫
స దద ర్శావిదూరస్థం చైత్యప్రాసాద ముచ్ఛ్రితమ్,
మధ్యే స్తమ్భసహస్రేణ స్థితం కైలాసపాణ్డురమ్ ౧౬
ప్రవాలకృతసోపానం తప్తకాఞ్చనవేదికమ్,
ముష్ణన్త మివ చక్షూంషి ద్యోతమాన మివ శ్రియా ౧౭
విమలం ప్రాంశుభావత్వా దుల్లిఖన్త మివామ్బరమ్,
తతో మలినసంవీతాం రాక్షసీభి స్సమావృతామ్ ౧౮
ఉపవాసకృశాం దీనాం నిశ్శ్వసన్తీం పునఃపునః,
దదర్శ శుక్లపక్షాదౌ చన్ద్రరేఖా మివామలామ్ ౧౯
*మన్దప్రఖ్యాయమానేన రూపేణ రుచిరప్రభామ్,
పినద్ధాం ధూమజాలేన శిఖా మివ విభావసోః ౨౦
పీతే నైకేన సంవీతాం క్లిష్టే నోత్తమవాససా,
సపఙ్కా మనలఙ్కారాం విపద్మా మివ పద్మినీమ్ ౨౧
వ్రీడితాం దుఃఖసన్తప్తాం పరిమ్లానాం తపస్వినీమ్,
గ్రహే ణాఙ్గారకేణేవ పీడితామివ రోహిణీమ్ ౨౨
అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం కృశా మనశనేన చ,
శోకధ్యానపరాం దీనాం నిత్యం దుఃఖపరాయణామ్ ౨౩
ప్రియం జన మపశ్యన్తీం పశ్యన్తీం రాక్షసీగణమ్,
స్వగణేన మృగీం హీనాం శ్వగణాభివృతా మివ ౨౪
నీలనాగాభయా వేణ్యా జఘనం గత యైకయా,
నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీ మివ ౨౫

---

* మన్దం - ఇతి పా.

సుఖార్హాం దుఃఖసన్తప్తాం వ్యసనానా మకోవిదామ్,
తాం సమీక్ష్య విశాలాక్షీ మధికం మలినాం కృశామ్ ౨౬
తర్కయామాస సీతేతి కారణై రుపపాదిభిః,
హ్రియమాణా తదా తేన రక్షసా కామరూపిణా ౨౭
యథారూపా హి దృష్టా వై తథారూపేయ మఙ్గనా,
పూర్ణచన్ద్రాననాం సుభ్రూం చారువృత్తపయోధరామ్ ౨౮
కుర్వన్తీం ప్రభయా దేవీం సర్వా వితిమిరా దిశః,
తాం నీలకేశీం బిమ్బోష్ఠీం సుమధ్యాం సుప్రతిష్ఠితామ్ ౨౯
సీతాం పద్మపలాశాక్షీం మన్మథస్య రతిం యథా,
ఇష్టాం సర్వస్య జగతః పూర్ణచన్ద్రప్రభా మివ ౩౦
భూమౌ సుతను మాసీనాం నియతా మివ తాపసీమ్,
నిశ్శ్వాసబహులాం భీరుం భుజగేన్ద్రవధూమివ ౩౧
శోకజాలేన మహతా వితతేన న రాజతీమ్,
సంసక్తాం ధూమజాలేన శిఖామివ విభావసోః. ౩౨
తాం స్మృతీ మివ సన్దిగ్ధా మృద్ధిం నిపతితా మివ,
విహతా మివ చ శ్రద్ధా మాశాం ప్రతిహతా మివ ౩౩
సోపసర్గాం యథా సిద్ధిం బుద్ధిం సకలుషా మివ,
అభూతే నాపవాదేన కీర్తిం నిపతితా మివ. ౩౪
(కృశాం మలినదిగ్ధాఙ్గీం విద్యాం ప్రతిపదీ మివ,
రామోపరోధవ్యథితాం రక్షోహరణకర్శితామ్ ౩౫
అబలాం మృగశాబాక్షీం వీక్షమాణాం తత స్తతః,
బాష్పామ్బుపరిపూర్ణేన కృష్ణవక్రాక్షిపక్ష్మణా ౩౬
వదనే నాప్రసన్నేన నిశ్శ్వసన్తీం పునఃపునః,
మలపఙ్కధరాం దీనాం మణ్డనార్హా మమణ్డితామ్ ౩౭

ప్రభాం నక్షత్రరాజస్య కాలమేఘై రివాఽవృతామ్,
తస్య సన్దిదిహే బుద్ధి ర్ముహు స్సీతాం నిరీక్ష్య తు ౩౮
ఆమ్నాయానా మయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలా మివ,
దుఃఖేన బుబుధే సీతాం హనుమా ననలఙ్కృతామ్ ౩౯
సంస్కారేణ యథా హీనాం వాచ మర్థాన్తరం గతామ్,
తాం సమీక్ష్య విశాలాక్షీం రాజపుత్రీ మనిన్దితామ్ ౪౦
తర్కయామాస సీతేతి కారణై రుపపాదిభిః,
వైదేహ్యా యాని చాఙ్గేషు తదా రామోఽన్వకీర్తయత్ ౪౧
తా న్యాభరణజాలాని శాఖాశోభీ న్యలక్షయత్,
సుకృతౌ కర్ణవేష్టౌ చ శ్వదంష్ట్రౌ చ సుసంస్థితౌ ౪౨
మణివిద్రుమచిత్రాణి హస్తే ష్వాభరణాని చ,
శ్యామాని చిరయుక్తత్వా త్తథా సంస్థానవన్తి చ ౪౩
తా న్యేవై తాని మన్యేఽహం యాని రామోఽన్వకీర్తయత్,
తత్ర యా న్యవహీనాని తా న్యహం నోపలక్షయే ౪౪
యా న్యస్యా నావహీనాని తా నీమాని న సంశయః,
పీతం కనకపట్టాభం స్రస్తం తద్వసనం శుభమ్ ౪౫
ఉత్తరీయం నగాసక్తం తదా దృష్టం ప్లవఙ్గమైః,
భూషణాని చ ముఖ్యాని దృష్టాని ధరణీతలే ౪౬
అనయై వాపవిద్ధాని స్వనవన్తి మహాన్తి చ,
ఇదం చిరగృహీతత్వా ద్వసనం క్లిష్టవత్తరమ్ ౪౭
తథాఽపి నూనం తద్వర్ణం తథా శ్రీమ ద్యథేతరత్
ఇయం కనకవర్ణాఙ్గీ రామస్య మహిషీ ప్రియా ౪౮
ప్రణష్టాఽపి సతీ యాఽస్య మనసో న ప్రణశ్యతి,
ఇయం సా యత్కృతే రామ శ్చతుర్భిః పరితప్యతే. ౪౯

కారుణ్యే నాఽనృశంస్యేన శోకేన మదనేన చ,
స్త్రీ ప్రణష్టే తి కారుణ్యా దాశ్రితే త్యానృశంస్యతః ౫౦
పత్నీ నష్టేతి శోకేన ప్రియేతి మదనేన చ,
అస్యా దేవ్యా యథారూప మఙ్గప్రత్యఙ్గసౌష్ఠవమ్ ౫౧
రామస్య చ యథారూపం త స్యేయ మసి తేక్షణా,
అస్యా దేవ్యా మన స్తస్మిం స్తస్య చాస్యాం ప్రతిష్ఠితమ్
తే నేయం స చ ధర్మాత్మా ముహూర్త మపి జీవతి,
దుష్కరం కృతవా న్రామో హీనో య దనయా ప్రభుః ౫౩
ధారయ త్యాత్మనో దేహం న శోకే నావసీదతి,
దుష్కరం కురు తే రామో య ఇమాం మత్తకాశినీమ్ ౫౪
సీతాం వినా మహాబాహు ర్ముహూర్త మపి జీవతి,
ఏవం సీతాం తదా దృష్ట్వా హృష్టః పవనసమ్భవః
జగామ మనసా రామం ప్రశశంస చ తం ప్రభుమ్ ౫౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
పఞ్చదశస్సర్గః.

షోడశ సర్గః శ్లోకాః. ౩౨.

విషాదశ్చప్రశంసాచ వై దేహీం పశ్యతఃకపేః.

ప్రశస్య తు ప్రశ స్తవ్యాం సీతాం తాం హరిపుఙ్గవః
గుణాభిరామం రామం చ పున శ్చిన్తాపరోఽభవత్ ౧
స ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా బాష్పపర్యాకులేక్షణః,
సీతా మాశ్రిత్య తేజస్వీ హనుమా న్విలలాప హ ౨
మాన్యా గురువినీతస్య లక్ష్మణస్య గురుప్రియా,
యది సీతాఽపి దుఃఖార్తా కాలో హి దురతిక్రమః ౩

రామస్య వ్యవసాయజ్ఞా లక్ష్మణస్య చ ధీమతః,
నాత్యర్థం క్షుభ్యతే దేవీ గఙ్గేవ జలదాగమే
తుల్యశీలవయోవృత్తాం తుల్యాభిజనలక్షణామ్,
రాఘవోఽర్హతి వైదేహీం తం చేయ మసితేక్షణా ౫
తాం దృష్ట్వా నవహేమాభాం లోకకాన్తా మివ శ్రియమ్,
జగామ మనసా రామం వచనం చేద మబ్రవీత్ ౬
అస్యా హేతో ర్విశాలాక్ష్యా హతో వాలీ మహాబలః,
రావణప్రతిమో వీర్యే కబన్ధ శ్చ నిపాతితః ౭
విరాధ శ్చ హత స్సఙ్ఖ్యే రాక్షసో భీమవిక్రమః,
వనే రామేణ విక్రమ్య మహేన్ద్రేణేవ శమ్బరః ౮
చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్,
నిహతాని జనస్థానే శరై రగ్నిశిఖోపమైః ౯
ఖర శ్చ నిహత స్సఙ్ఖ్యే త్రిశిరా శ్చ నిపాతితః,
దూషణ శ్చ మహాతేజా రామేణ విదితాత్మనా ౧౦
ఐశ్వర్యం వానరాణాం చ దుర్లభం వాలిపాలితమ్,
అస్యా నిమిత్తే సుగ్రీవః ప్రాప్తవాన్ లోకసత్కృతమ్ ౧౧
సాగర శ్చ మయా క్రాన్త శ్శ్రీమా న్నదనదీపతిః,
అస్యా హేతో ర్విశాలాక్ష్యాః పురీ చేయం నిరీక్షితా ౧౨
యది రామ స్సముద్రాన్తాం మేదినీం పరివర్తయేత్,
అస్యాః కృతే జగ చ్చాపి యుక్త మిత్యేవ మే మతిః ౧౩
రాజ్యం వా త్రిషు లోకేషు సీతా వా జనకాత్మజా,
త్రైలోక్యరాజ్యం సకలం సీతాయా నాప్నుయా త్కలామ్ ౧౪
ఇయం సా ధర్మశీలస్య మైథిలస్య మహాత్మనః,
సుతా జనకరాజస్య సీతా భర్తృదృఢవ్రతా ౧౫

ఉత్థితా మేదినీం భిత్త్వా క్షేత్రే హలముఖక్షతే,
పద్మరేణునిభైః కీర్ణా శుభైః కేదారపాంసుభిః ౧౬
విక్రాన్తస్యార్యశీలస్య సంయుగే ష్వనివ ర్తినః,
స్నుషా దశరథ స్యైషా జ్యేష్ఠా రాజ్ఞో యశస్వినీ ౧౭
ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య రామస్య విదితాత్మనః,
ఇయం సా దయితా భార్యా రాక్షసీవశ మాగతా ౧౮
సర్వా న్భోగా న్పరిత్యజ్య భ ర్తృస్నేహబలాత్కృతా,
అచి న్తయిత్వా దుఃఖాని ప్రవిష్టా నిర్జనం వనమ్ ౧౯
సన్తుష్టా ఫలమూలేన భ ర్తృశుశ్రూషణే రతా,
యా పరాం భజతే ప్రీతిం వనేఽపి భవనే యథా ౨౦
సేయం కనకవర్ణాఙ్గీ నిత్యం సుస్మితభాషిణీ,
సహతే యాతనా మేతా మనర్థానా మభాగినీ. ౨౧
ఇమాం తు శీలసంపన్నాం ద్రష్టు మర్హతి రాఘవః,
రావణేన ప్రమథితాం ప్రపా మివ పిపాసితః. ౨౨
అస్యా నూనం పున ర్లాభా ద్రాఘవః ప్రీతి మేష్యతి,
రాజా రాజ్యపరిభ్రష్టః పునః ప్రాప్యేవ మేదినీమ్. ౨౩
కామభోగైః పరిత్యక్తా హీనా బన్ధుజనేన చ,
ధారయ త్యాత్మనో దేహం తత్సమాగమకాఙ్క్షిణీ ౨౪
నైషా పశ్యతి రాక్షస్యో నేమా న్పుష్పఫలద్రుమాన్,
ఏకస్థహృదయా నూనం రామ మే వానుపశ్యతి ౨౫
భర్తా నామ పరం నార్యా భూషణం భూషణా దపి,
ఏషా తు రహితా తేన భూషణార్హా న శోభతే ౨౬
దుష్కరం కురుతే రామో హీనో య దనయా ప్రభుః,
ధారయ త్యాత్మనో దేహం న దుఃఖే నావసీదతి. ౨౭

ఇమా మసితకేశాన్తాం శతపత్రనిభేక్షణామ్,
సుఖార్హాం దుఃఖితాం దృష్ట్వా మమాపి వ్యథితం మనః ౨౮
క్షితిక్షమా పుష్కరసన్నిభాక్షీ
యా రక్షితా రాఘవలక్ష్మణాభ్యామ్,
సా రాక్షసీభి ర్వికృతేక్షణాభి
స్సంరక్ష్యతే సంప్రతి వృక్షమూలే ౨౯
హిమహతనలినీవ నష్టశోభా
వ్యసనపరంపరయా నిపీడ్యమానా,
సహచరరహితేవ చక్రవాకీ
జనకసుతా కృపణాం దశాం ప్రపన్నా ౩౦
అస్యా హి పుష్పావనతాగ్రశాఖా
శ్శోకం దృఢం వై జనయ న్త్యశోకాః,
హిమవ్యపాయేన చ మన్దరశ్మి
రభ్యుత్థితో నైకసహస్రరశ్మిః ౩౧
ఇత్యేవ మర్థం కపి రన్వవేక్ష్య
సీతేయ మిత్యేవ నివిష్టబుద్ధిః,
సంశ్రిత్య తస్మి న్నిషసాద వృక్షే
బలీ హరీణా మృషభ స్తరస్వీ ౩౨

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
షోడశ స్సర్గః.

సప్తదశః సర్గః శ్లోకాః ౩౨

చన్ద్రోదయే హనుమతః పునస్సీతావలోకనమ్.

తతః కుముదషణ్డాభో నిర్మలో నిర్మలం స్వయమ్,
ప్రజగామ నభశ్చన్ద్రో హంసో నీల మివోదకమ్ ౧
సాచివ్య మివ కుర్వన్ స ప్రభయా నిర్మలప్రభః,
చన్ద్రమా రశ్మిభి శ్శీతైః సిషేవే పవనాత్మజమ్ ౨
స దదర్శ తత స్సీతాం పూర్ణచన్ద్రనిభాననామ్,
శోకభారై రివ న్యస్తాం భారై ర్నావ మివామ్భసి. ౩
దిదృక్షమాణో వైదేహీం హనుమా న్మారుతాత్మజః,
స దదర్శావిదూరస్థా రాక్షసీ ర్ఘోరదర్శనాః ౪
ఏకాక్షీ మేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా,
అకర్ణాం శఙ్కుకర్ణాం చ మస్తకోచ్ఛ్వాసనాసికామ్. ౫
అతికాయోత్తమాఙ్గీం చ తనుదీర్ఘశిరోధరామ్,
ధ్వస్తకేశీం తథా కేశీం కేశకమ్బలధారిణీమ్ ౬
లమ్బకర్ణలలాటాం చ లమ్బోదరపయోధరామ్,
లమ్బోష్ఠీం చుబుకోష్ఠీం చ లమ్బాస్యాం లమ్బజానుకామ్
హ్రస్వాం దీర్ఘాం తథా కుబ్జాం వికటాం వామనాం తథా,
కరాలాం భుగ్నవక్త్రాం చ పిఙ్గాక్షీం వికృతాననామ్ ౮
వికృతాః పిఙ్గలాః కాలాః క్రోధనాః కలహప్రియాః,
కాలాయస మహాశూల కూట ముద్గర ధారిణీః ౯
వరాహ మృగ శార్దూల మహిషాజ శివాముఖీః,
గజోష్ట్ర హయపాదీ శ్చ నిఖాతశిరసోఽపరాః ౧౦
ఏకహ స్తైకపాదా శ్చ ఖరకర్ణ్యశ్వకర్ణికాః,
గోకర్ణీ ర్హస్తికర్ణీ శ్చ హరికర్ణీ స్తథాఽపరాః. ౧౧

అనాసా అతినాసా శ్చ తిర్యఙ్నాసా వినాసికాః,
గజసన్నిభనాసా శ్చ లలాటోచ్ఛ్వాసనాసికాః ౧౨
హస్తి పాదా మహాపాదా గోపాదాః పాదచూలికాః,
అతిమాత్రశిరోగ్రీవా అతిమాత్రకుచోదరీః ౧౩
అతిమాత్రాస్యనేత్రా శ్చ దీర్ఘజిహ్వానఖా స్తథా,
అజాముఖీ ర్హస్తిముఖీ ర్గోముఖీ స్సూకరీముఖీః. ౧౪
హయోష్ట్రఖరవక్త్రా శ్చ రాక్షసీ ర్ఘోరదర్శనాః,
శూల ముద్గర హస్తా శ్చ క్రోధనాః కలహప్రియాః ౧౫
కరాలా ధూమ్రకేశీ శ్చ రాక్షసీ ర్వికృతాననాః,
పిబన్తీ స్సతతం పానం సదా మాంససురాప్రియాః ౧౬
మాంసశోణితదిగ్ధాఙ్గీ ర్మాంసశోణితభోజనాః,
తా దదర్శ కపిశ్రేష్ఠో రోమహర్షణదర్శనాః ౧౭
స్కన్ధవన్త ముపాసీనాః పరివార్య వనస్పతిమ్,
తస్యాధస్తా చ్చ తాం దేవీం రాజపుత్రీ మనిన్దితామ్ ౧౮
లక్షయామాస లక్ష్మీవాన్ హనుమా ఞ్జనకాత్మజామ్,
నిష్ప్రభాం శోకసన్తప్తాం మలసఙ్కులమూర్ధజామ్ ౧౯
క్షీణపుణ్యాం చ్యుతాం భూమౌ తారాం నిపతితామివ,
చారిత్రవ్యపదేశాఢ్యాం భర్తృదర్శనదుర్గతామ్ ౨౦
భూషణై రుత్తమై ర్హీనాం భర్తృవాత్సల్యభూషితామ్,
రాక్షసాధిపసంరుద్ధాం బన్ధుభి శ్చ వినాకృతామ్ ౨౧
వియూథాం సింహసంరుద్ధాం బద్ధాం గజవధూ మివ,
చన్ద్రరేఖాం పయోదాన్తే శారదాభ్రై రివావృతామ్. ౨౨
క్లిష్టరూపా మసంస్పర్శా దయుక్తా మివ వల్లకీమ్,
సీతాం భర్తృవశే యుక్తా మయుక్తాం రాక్షసీవశే. ౨౩

అశోకవనికామధ్యే శోకసాగర మాప్లుతామ్,
తాభిః పరివృతాం తత్ర సగ్రహా మివ రోహిణీమ్ ౨౪
దదర్శ హనుమా న్దేవీం లతా మకుసుమా మివ,
సా మలేన చ దిగ్ధాఙ్గీ వపుషా చా ప్యలఙ్కృతా ౨౫
మృణాలీ పఙ్కదిగ్ధేవ విభాతి న విభాతి చ,
మలినేన తు వ స్త్రేణ పరిక్లిష్టేన భామినీమ్ ౨౬
సంవృతాం మృగశావాక్షీం దదర్శ హనుమా న్కపిః,
తాం దేవీం దీనవదనా మదీనాం భ ర్తృతేజసా. ౨౭
రక్షితాం స్వేన శీలేన సీతా మసితలోచనామ్,
తాం దృష్ట్వా హనుమాన్ సీతాం మృగశావనిభేక్షణామ్ ౨౮
మృగకన్యా మివ త్రస్తాం వీక్షమాణాం సమ న్తతః,
దహ న్తీ మివ నిశ్వాసై ర్వృక్షా న్పల్లవధారిణః ౨౯
సంఘాతమివ శోకానాం దుఃఖ స్యోర్మిమి వోత్థితామ్,
తాం క్షమాం సువిభ క్తాఙ్గీం వినాభరణశోభినీమ్ 30
ప్రహర్ష మతులం లేభే మారుతిః ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్,
హర్షజాని చ సోఽశ్రూణి తాం దృష్ట్వా మదిరేక్షణామ్. 3౧
ముమోచ హనుమాం స్తత్ర నమ శ్చక్రే చ రాఘవమ్,
నమస్కృత్వా స రామాయ లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్.
సీతాదర్శనసంహృష్టో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్. 3౨

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
సప్తదశ స్సర్గః.

అష్టాదశ సర్గః శ్లోకాః ౩౨

రావణస్య ప్రబుద్ధస్య సీతాం ప్రత్యనుచిన్తనమ్

తథా విప్రేక్షమాణస్య వనం పుష్పితపాదపమ్,
విచిన్వత శ్చ వైదేహీం కించిచ్ఛేషా నిశాఽభవత్ ౧
షడఙ్గవేదవిదుషాం క్రతుప్రవరయాజినామ్,
శుశ్రావ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ విరాత్రే బ్రహ్మరక్షసామ్. ౨
అథ మఙ్గలవాదిత్రై శ్శబ్దై శ్శ్రోత్రమనోహరైః,
ప్రాబోధ్యత మహాబాహు ర్దశగ్రీవో మహాబలః ౩
విబుధ్య తు యథాకాలం రాక్షసేన్ద్రః ప్రతాపవాన్,
స్రస్తమాల్యామ్బరధరో వైదేహీ మన్వచిన్తయత్ ౪
భృశం నియుక్త స్తస్యాం చ మదనేన మదోత్కటః,
న స తం రాక్షసః కామం శశాకాఽఽత్మని గూహితుమ్. ౫
స సర్వాభరణై ర్యుక్తో బిభ్ర చ్ఛ్రియ మనుత్తమామ్,
తాం నగై ర్బహుభి ర్జుష్టాం సర్వపుష్పఫలోపగైః ౬
వృతాం పుష్కరిణీభి శ్చ నానాపుష్పోపశోభితామ్,
సదామదై శ్చ విహగై ర్విచిత్రాం పరమాద్భుతామ్ ౭
ఈహామృగై శ్చ వివిధై ర్జుష్టాం దృష్టిమనోహరైః,
వీథీ స్సంప్రేక్షమాణ శ్చ మణికాఞ్చనతోరణాః ౮
నానామృగగణాకీర్ణాం ఫలైః ప్రపతితై ర్వృతామ్,
అశోకవనికా మేవం ప్రావిశ త్సన్తతద్రుమామ్ ౯
అఙ్గనాశతమాత్ర న్తు తం వ్రజన్త మనువ్రజత్,
మహేన్ద్రమివ పౌలస్త్యం దేవగన్ధర్వయోషితః ౧౦
దీపికాః కాఞ్చనీః కాశ్చి జ్జగృహు స్తత్ర యోషితః,
వాలవ్యజనహస్తా శ్చ తాలవృన్తాని చాపరాః. ౧౧



115. రాత్రౌ వృక్షాగ్రస్థితేన హనుమతా సీతాం ప్రత్యుపయాతస్య రావణస్యావలోకనమ్.

కాఞ్చనై రపి భృఙ్గారై ర్జహ్రు స్సలిల మగ్రతః,
మణ్డలాగ్రా నసీం శ్చైవ గృహ్యాన్యాః పృష్ఠతో యయుః ౧౨
కాచి ద్రత్నమయీం స్థాలీం పూర్ణాం పానస్య భామినీ,
దక్షిణా దక్షిణేనైవ తదా జగ్రాహ పాణినా. ౧౩
రాజహంసప్రతీకాశం ఛత్త్రం పూర్ణశశిప్రభమ్,
సౌవర్ణదణ్డ మపరా గృహీత్వా పృష్ఠతో యయౌ. ౧౪
నిద్రామదపరీతాక్ష్యో రావణస్యోత్తమా స్స్త్రియః,
అనుజగ్ముః పతిం వీరం ఘనం విద్యుల్లతా ఇవ ౧౫
వ్యావిద్ధహారకేయూరా స్సమామృదితవర్ణకాః,
సమాగలితకేశాన్తా స్సస్వేదవదనా స్తథా ౧౬
ఘూర్ణన్త్యో మదశేషేణ నిద్రయా చ శుభాననాః,
స్వేదక్లిష్టాఙ్గకుసుమా స్సుమాల్యాకులమూర్ధజాః. ౧౭
ప్రయాన్తం నైరృతపతిం నార్యో మదిరలోచనాః,
బహుమానా చ్చ కామా చ్చ ప్రియా భార్యా స్త మన్వయుః.
స చ కామపరాధీనః పతి స్తాసాం మహాబలః,
సీతాసక్తమనా మన్దో మదాఞ్చితగతి ర్బభౌ ౧౯
తతః కాఞ్చీనినాదం చ నూపురాణాం చ నిస్స్వనమ్,
శుశ్రావ పరమస్త్రీణాం స కపి ర్మారుతాత్మజః ౨౦
తం చాప్రతిమకర్మాణ మచిన్త్యబలపౌరుషమ్,
ద్వారదేశ మనుప్రాప్తం దదర్శ హనుమా న్కపిః. ౨౧
దీపికాభి రనేకాభి స్సమన్తా దవభాసితమ్,
గన్ధతైలావసిక్తాభి ర్ధ్రియమాణాభి రగ్రతః. ౨౨
కామదర్పమదై ర్యుక్తం జిహ్మతామ్రాయతేక్షణమ్,
సమక్ష మివ కన్దర్ప మపవిద్ధశరాసనమ్. ౨౩

మథితామృతఫేనాభ మరజో వస్త్ర ముత్తమమ్,
సలీల మనుకర్షన్తం విస్రస్తం సక్త మఙ్గదే. ౨౪
తం పత్రవిటపే లీనః పత్రపుష్పఘనావృతః,
సమీప మివ సఙ్క్రాన్తం నిధ్యాతు ముపచక్రమే. ౨౫
అవేక్షమాణ స్తు తతో దదర్శ కపికుఞ్జరః,
రూపయౌవనసంపన్నా రావణస్య వరస్త్రియః ౨౬
తాభిః పరివృతో రాజా సురూపాభి ర్మహాయశాః,
తన్మృగద్విజసంఘుష్టం ప్రవిష్టః ప్రమదావనమ్ ౨౭
క్షీబో విచిత్రాభరణ శ్శఙ్కుకర్ణో మహాబలః,
తేన విశ్రవసః పుత్ర స్స దృష్టో రాక్షసాధిపః ౨౮
వృతః పరమనారీభి స్తారాభిరివ చన్ద్రమాః,
తం దదర్శ మహాతేజా స్తేజోవన్తం మహాకపిః ౨౯
రావణోఽయం మహాబాహు రితి సఞ్చిన్త్య వానరః,
అవప్లుతో మహాతేజా హనుమా న్మారుతాత్మజః. ౩౦
స తథాఽప్యుగ్రతేజా స్స న్నిర్ధూత స్తస్య తేజసా,
పత్రగుహ్యాన్తరే సక్తో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్ ౩౧
స తా మసితకేశాన్తాం సుశ్రోణీం సంహత స్తనీమ్,
దిదృక్షు రసితాపాఙ్గా ముపావర్తత రావణః ౩౨

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే

అష్టాదశ స్సర్గః.

ఏకోనవింశ స్సర్గః శ్లోకాః ౨౩.

రావణస్య సీతావలోకనమ్.

తస్మిన్నేవ తతః కాలే రాజపుత్రీ త్వనిన్దితా,
రూపయౌవనసంపన్నం భూషణోత్తమభూషితమ్ ౧
తతో దృష్ట్వైవ వైదేహీ రావణం రాక్షసాధిపమ్,
ప్రావేపత వరారోహా ప్రవాతే కదలీ యథా. ౨
ఆచ్ఛాద్యోదర మూరుభ్యాం బాహుభ్యాఞ్చ పయోధరౌ,
ఉపవిష్టా విశాలాక్షీ రుదన్తీ వరవర్ణినీ ౩
దశగ్రీవ స్తు వైదేహీం రక్షితాం రాక్షసీగణైః,
దదర్శ సీతాం దుఃఖార్తాం నావం సన్నా మివార్ణవే ౪
అసంవృతాయా మాసీనాం ధరణ్యాం సంశితవ్రతామ్,
ఛిన్నాం ప్రపతితాం భూమౌ శాఖామివ వనస్పతేః ౫
మలమణ్డనచిత్రాఙ్గీం మణ్డనార్హా మమణ్డితామ్,
మృణాలీ పఙ్కదిగ్ధేవ విభాతి న విభాతి చ ౬
సమీపం రాజసింహస్య రామస్య విదితాత్మనః,
సంకల్పహయసంయుక్తై ర్యాన్తీమివ మనోరథైః ౭
శుష్యన్తీం రుదతీ మేకాం ధ్యానశోకపరాయణామ్,
దుఃఖ స్యాన్త మపశ్యన్తీం రామాం రామ మనువ్రతామ్. ౮
వేష్టమానాం తథాఽఽవిష్టాం పన్నగేన్ద్రవధూ మివ,
ధూప్యమానాం గ్రహేణేవ రోహిణీం ధూమకేతునా. ౯
వృత్తశీలకులే జాతా మాచారవతి ధార్మికే,
పున స్సంస్కార మాపన్నాం జాతామివ చ దుష్కులే. ౧౦

అభూతే నాపవాదేన కీర్తిం నిపతితా మివ,
ఆమ్నాయానా మయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలా మివ ౧౧
సన్నా మివ మహాకీర్తిం శ్రద్ధా మివ విమానితామ్,
పూజా మివ పరిక్షీణా మాశాం ప్రతిహతా మివ ౧౨
ఆయతీ మివ విధ్వస్తా మాజ్ఞాం ప్రతిహతా మివ,
దీప్తా మివ దిశం కాలే పూజా మపహృతా మివ ౧౩
పద్మినీ మివ విధ్వస్తాం హతశూరాం చమూ మివ,
ప్రభా మివ తమోధ్వస్తా ముపక్షీణా మివాఽపగామ్ ౧౪
వేదీ మివ పరామృష్టాం శాన్తా మగ్నిశిఖా మివ,
పౌర్ణమాసీ మివ నిశాం రాహుగ్రస్తేన్దుమణ్డలామ్ ౧౫
ఉత్కృష్టపర్ణకమలాం విత్రాసితవిహఙ్గమామ్,
హస్తిహస్తపరామృష్టా మాకులాం పద్మినీ మివ ౧౬
పతిశోకాతురాం శుష్కాం నదీం విస్రావితా మివ,
పరయా మృజయా హీనాం కృష్ణపక్షనిశా మివ ౧౭
సుకుమారీం సుజాతాఙ్గీం రత్నగర్భగృహోచితామ్,
తప్యమానా మివోష్ణేన మృణాలీ మచిరోద్ధృతామ్. ౧౮
గృహీతా మాలితాం స్తమ్భే యూథపేన వినాకృతామ్,
నిశ్శ్వసన్తీం సుదుఃఖార్తాం గజరాజవధూ మివ ౧౯
ఏకయా దీర్ఘయా వేణ్యా శోభమానా మయత్నతః,
నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీ మివ ౨౦
ఉపవాసేన శోకేన ధ్యానేన చ భయేన చ,
పరిక్షీణాం కృశాం దీనా మల్పాహారాం తపోధనామ్ ౨౧
ఆయాచమానాం దుఃఖార్తాం ప్రాఞ్జలిం దేవతా మివ,
భావేన రఘుముఖ్యస్య దశగ్రీవపరాభవమ్ ౨౨

సమీక్షమాణాం రుదతీ మనిన్దితాం
సుపక్ష్మతామ్రాయతశుక్లలోచనామ్,
అనువ్రతాం రామ మతీవ మైథిలీం
ప్రలోభయామాస వధాయ రావణః. ౨౩

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏకోనవింశస్సర్గః

వింశ స్సర్గః శ్లోకాః ౩౬

రావణకృత సీతాప్రలోభనమ్

స తాం పతివ్రతాం దీనాం నిరానన్దాం తపస్వినీమ్,
సాకారై ర్మధురై ర్వాక్యై ర్న్యదర్శయత రావణః ౧
మాం దృష్ట్వా నాగనాసోరు! గూహమానా స్తనోదరమ్,
అదర్శన మివాఽఽత్మానం భయా న్నేతుం త్వ మిచ్ఛసి ౨
కామయే త్వాం విశాలాక్షి! బహుమన్యస్వ మాం ప్రియే!.
సర్వాఙ్గగుణసంపన్నే! సర్వలోకమనోహరే! ౩
నేహ కేచి న్మనుష్యా వా రాక్షసాః కామరూపిణః,
వ్యపసర్పతు తే సీతే! భయం మత్త స్సముత్థితమ్ ౪
స్వధర్మో రక్షసాం భీరు! సర్వథైవ న సంశయః,
గమనం వా పరస్త్రీణాం హరణం సంప్రమథ్య వా ౫
ఏవం చైత దకామాం తు న త్వాం స్ప్రక్ష్యామి మైథిలి!,
కామం కామ శ్శరీరే మే యథాకామం ప్రవర్తతామ్. ౬
దేవి! నేహ భయం కార్యం మయి విశ్వసిహి ప్రియే!,
ప్రణయస్వ చ తత్త్వేన మైవం భూ శ్శోకలాలసా ౭

ఏకవేణీ ధరాశయ్యా ధ్యానం మలిన మమ్బరమ్,
అస్థానేఽప్యుపవాస శ్చ నైతా న్యౌపయికాని తే ౮
విచిత్రాణి చ మాల్యాని చన్దనా న్యగురూణి చ,
వివిధాని చ వాసాంసి దివ్యా న్యాభరణాని చ ౯
మహార్హాణి చ పానాని శయనా న్యాసనాని చ,
గీతం నృత్తం చ వాద్యం చ లభ మాం ప్రాప్య మైథిలి! ౧౦
స్త్రీరత్న మసి మైవం భూః కురు గాత్రేషు భూషణమ్,
మాం ప్రాప్య హి కథం ను స్యా స్త్వ మనర్హా సువిగ్రహే!
ఇదం తే చారు సఞ్జాతం యౌవనం వ్యతివర్తతే,
య దతీతం పున ర్నైతి స్రోత శ్శీఘ్ర మపా మివ ౧౨
త్వాం కృత్వోపరతో మన్యే రూపకర్తా స విశ్వసృట్,
న హి రూపోపమా త్వన్యా తవాస్తి శుభదర్శనే! ౧౩
త్వాం సమాసాద్య వైదేహి! రూపయౌవనశాలినీమ్,
కః పుమా నతివర్తేత సాక్షా దపి పితామహః ౧౪
(రామ స్త్వత్సంగ్రహో ద్దేవి! దేవలోకేషు చ శ్రుతః,
సీతాభర్తేతి మాన్యో ఽభూ న్నృణాం భువి విశేషతః) ౧౫
యద్య త్పశ్యామి తే గాత్రం శీతాంశుసదృశాననే!,
తస్మిం స్తస్మి న్పృథుశ్రోణి! చక్షు ర్మమ నిబధ్యతే ౧౬
భవ మైథిలి! భార్యా మే మోహ మేనం విసర్జయ,
బహ్వీనా ముత్తమస్త్రీణా మాహృతానా మిత స్తతః ౧౭
సర్వాసా మేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ,
లోకేభ్యో యాని రత్నాని సంప్రమథ్యాఽహృతాని వై ౧౮
తాని మే భీరు! సర్వాణి రాజ్యం చైత దహం చ తే,
విజిత్య పృథివీం సర్వాం నానానగరమాలినీమ్ ౧౯

జనకాయ ప్రదాస్యామి తవ హేతో ర్విలాసిని!,
నేహ పశ్యామి లోకేఽన్యం యో మే ప్రతిబలో భవేత్ ౨౦
పశ్య మే సుమహ ద్వీర్య మప్రతిద్వన్ద్వ మాహవే,
అసకృ త్సంయుగే భగ్నా మయా విమృదితధ్వజాః. ౨౧
అశక్తాః ప్రత్యనీకేషు స్థాతుం మమ సురాసురాః,
ఇచ్ఛయా క్రియతా మద్య ప్రతికర్మ తవోత్తమమ్ ౨౨
సప్రభా ణ్యవసజ్యన్తాం తవాఙ్గే భూషణాని చ,
సాధు పశ్యామి తే రూపం సంయుక్తం ప్రతికర్మణా ౨౩
ప్రతికర్మాభిసంయుక్తా దాక్షిణ్యేన వరాననే!,
భుఙ్క్ష్వ భోగా న్యథాకామం పిబ భీరు! రమస్వ చ ౨౪
యథేష్టం చ ప్రయచ్ఛ త్వం పృథివీం వా ధనాని చ,
లలస్వ మయి విస్రబ్ధా ధృష్ట మాజ్ఞాపయస్వ చ ౨౫
మత్ప్రసాదా ల్లలన్త్యా శ్చ లలన్తాం బాన్ధవా స్తవ,
బుద్ధిం మమానుపశ్య త్వం శ్రియం భద్రే! యశ శ్చ మే ౨౬
కిం కరిష్యసి రామేణ సుభగే! చీరవాససా,
నిక్షిప్తవిజయో రామో గతశ్రీ ర్వనగోచరః ౨౭
వ్రతీ స్థణ్డిలశాయీ చ శఙ్కే జీవతి వా న వా,
న హి వైదేహి! రామ స్త్వాం ద్రష్టుం వాఽప్యుపలప్స్యతే
పురోబలాకై రసితై ర్మేఘై ర్జ్యోత్స్నామివాఽవృతామ్,
న చాపి మమ హస్తా త్త్వాం ప్రాప్తు మర్హతి రాఘవః ౨౮
హిరణ్యకశిపుః కీర్తి మిన్ద్రహస్తగతామివ,
చారుస్మితే! చారుదతి! చారునేత్రే! విలాసిని! ౩౦
మనో హరసి మే భీరు! సుపర్ణః పన్నగం యథా,
క్లిష్టకౌశేయవసనాం తన్వీ మప్యనలఙ్కృతామ్ ౩౧

త్వాం దృష్ట్వా స్వేషు దారేషు రతిం నోపలభా మ్యహమ్,
అన్తఃపురనివాసిన్యః స్త్రియ స్సర్వగుణాన్వితాః ౩౨
యావన్త్యో మమ సర్వాసా మైశ్వర్యం కురు జానకి!,
మమ హ్యసితకేశాన్తే! త్రైలోక్యప్రవరాః స్త్రియః ౩౩
తా స్త్వాం పరిచరిష్యన్తి శ్రియ మప్సరసో యథా,
యాని వైశ్రవణే సుభ్రు! రత్నాని చ ధనాని చ ౩౪
తాని లోకాం శ్చ సుశ్రోణి! మాం చ భుఙ్క్ష్వ యథాసుఖమ్,
న రామ స్తపసా దేవి! న బలేన న విక్రమైః ౩౫
న ధనేన మయా తుల్య స్తేజసా యశసాఽపి వా
పిబ విహర రమస్వ భుఙ్క్ష్వ భోగాన్
ధననిచయం ప్రదిశామి మేదినీం చ.
మయి లల లలనే! యథాసుఖం త్వం
త్వయి చ సమేత్య లలన్తు బాన్ధవా స్తే ౩౬
కుసుమిత తరుజాలసన్తతాని
భ్రమరయుతాని సముద్రతీరజాని,
కనకవిమలహారభూషితాఙ్గి!
విహర మయా సహ భీరు! కాననాని ౩౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
వింశ స్సర్గః

ఏకవింశ సర్గః శ్లోకాః ౩౪

హితోపదేశః సీతాయాః కృపయా రావణం ప్రతి

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సీతా రౌద్రస్య రక్షసః,
ఆర్తా దీనస్వరా దీనం ప్రత్యువాచ శనై ర్వచః ౧

దుఃఖార్తా రుదతీ సీతా వేపమానా తపస్వినీ,
చిన్తయన్తీ వరారోహా పతిమేవ పతివ్రతా ౨
తృణ మన్తరతః కృత్వా ప్రత్యువాచ శుచిస్మితా,
నివర్తయ మనో మత్తః స్వజనే క్రియతాం మనః ౩
న మాం ప్రార్థయితుం యుక్తం సుసిద్ధి మివ పాపకృత్,
అకార్యం న మయా కార్య మేకపత్న్యా విగర్హితమ్ ౪
కులం సంప్రాప్తయా పుణ్యం కులే మహతి జాతయా,
ఏవ ముక్త్వా తు వైదేహీ రావణం తం యశస్వినీ ౫
రాక్షసం పృష్ఠతః కృత్వా భూయో వచన మబ్రవీత్,
నాహ మౌపయికీ భార్యా పరభార్యా సతీ తవ ౬
సాధు ధర్మ మవేక్షస్వ సాధు సాధువ్రతం చర,
యథా తవ తథా ఽన్యేషాం దారా రక్ష్యా నిశాచర! ౭
ఆత్మాన ముపమాం కృత్వా స్వేషు దారేషు రమ్యతామ్,
అతుష్టం స్వేషు దారేషు చపలం చలితేన్ద్రియమ్ ౮
నయన్తి నికృతిప్రజ్ఞం పరదారాః పరాభవమ్,
ఇహ సన్తో న వా సన్తి సతో వా నానువర్తసే ౯
తథాహి విపరీతా తే బుద్ధి రాచారవర్జితా,
వచో మిథ్యా ప్రణీతాత్మా పథ్య ముక్తం విచక్షణైః ౧౦
రాక్షసానా మభావాయ త్వం వా న ప్రతిపద్యసే,
అకృతాత్మాన మాసాద్య రాజాన మనయే రతమ్ ౧౧
సమృద్ధాని వినశ్యన్తి రాష్ట్రాణి నగరాణి చ,
తథేయం త్వాం సమాసాద్య లఙ్కా రత్నౌఘసఙ్కులా ౧౨
అపరాధా త్తవైకస్య న చిరా ద్వినశిష్యతి,
స్వకృతై ర్హన్యమానస్య రావణాదీర్ఘదర్శినః ౧౩

అభినన్దన్తి భూతాని వినాశే పాపకర్మణః,
ఏవం త్వాం పాపకర్మాణం వక్ష్యన్తి నికృతా జనాః ౧౪
దిష్ట్యైత ద్వ్యసనం ప్రాప్తో రౌద్ర ఇత్యేవ హర్షితాః,
శక్యా లోభయితుం నాహ మైశ్వర్యేణ ధనేన వా ౧౫
అనన్యా రాఘవేణాహం భాస్కరేణ ప్రభా యథా,
ఉపధాయ భుజం తస్య లోకనాథస్య సత్కృతమ్ ౧౬
కథం నామోపధాస్యామి భుజ మన్యస్య కస్యచిత్,
అహ మౌపయికీ భార్యా తస్యైవ వసుధాపతేః ౧౭
వ్రతస్నాతస్య విప్రస్య విద్యేవ విదితాత్మనః,
సాధు రావణ! రామేణ మాం సమానయ దుఃఖితామ్ ౧౮
వనే వాశితయా సార్ధం కరేణ్వేవ గజాధిపమ్,
మిత్ర మౌపయికం కర్తుం రామ స్థానం పరీప్సతా ౧౯
వధం చానిచ్ఛతా ఘోరం త్వయాఽసౌ పురుషర్షభః,
విదిత స్స హి ధర్మజ్ఞ శ్శరణాగతవత్సలః ౨౦
తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవితు మిచ్ఛసి,
ప్రసాదయస్వ త్వం చైనం శరణాగతవత్సలమ్ ౨౧
మాం చాస్మై ప్రయతో భూత్వా నిర్యాతయితు మర్హసి,
ఏవం హి తే భవే త్స్వస్తి సంప్రదాయ రఘూత్తమే ౨౨
అన్యథా త్వం హి కుర్వాణో వధం ప్రాప్స్యసి రావణ!,
వర్జయే ద్వజ్ర ముత్సృష్టం వర్జయే దన్తక శ్చిరమ్ ౨౩
త్వద్విధం తు న సంక్రుద్ధో లోకనాథ స్స రాఘవః,
రామస్య ధనుష శ్శబ్దం శ్రోష్యసి త్వం మహాస్వనమ్ ౨౪
శతక్రతువిసృష్టస్య నిర్ఘోష మశనేరివ,

ఇహ శీఘ్రం సుపర్వాణో జ్వలితాస్యా ఇవోరగాః, ౨౫
ఇషవో నిపతిష్యన్తి రామలక్ష్మణలక్షణాః,
రక్షాంసి పరినిఘ్నన్తః పుర్యా మస్యాం సమన్తతః ౨౬
అసంపాతం కరిష్యన్తి పతన్తః కఙ్కవాససః,
రాక్షసేన్ద్రమహాసర్పా న్స రామగరుడో మహాన్ ౨౭
ఉద్ధరిష్యతి వేగేన వైనతేయ ఇవోరగాన్,
అపనేష్యతి మాం భర్తా త్వత్త శ్శీఘ్ర మరిన్దమః ౨౮
అసురేభ్య శ్శ్రియం దీప్తాం విష్ణు స్త్రిభి రివ క్రమైః,
జనస్థానే హతస్థానే నిహతే రక్షసాం బలే ౨౯
అశక్తేన త్వయా రక్షః కృత మేత దసాధు వై,
ఆశ్రమం తు తయో శ్శూన్యం ప్రవిశ్య నరసింహయోః. ౩౦
గోచరం గతయో ర్భ్రాత్రో రపనీతా త్వయాఽధమ!,
న హి గన్ధ ముపాఘ్రాయ రామలక్ష్మణయో స్త్వయా ౩౧
శక్యం సన్దర్శనే స్థాతుం శునా శార్దూలయోరివ,
తస్య తే విగ్రహే తాభ్యాం యుగగ్రహణ మస్థిరమ్. ౩౨
వృత్ర స్యేవేన్ద్రబాహుభ్యాం బాహో రేకస్య నిగ్రహః,
క్షిప్రం తవ స నాథో మే రామ స్సౌమిత్రిణా సహ. ౩౩
తోయ మల్ప మివాఽఽదిత్యః ప్రాణా నాదాస్యతే శరైః
గిరిం కుబేరస్య గతోఽపధాయ వా
సభాం గతో వా వరుణస్య రాజ్ఞః,
అసంశయం దాశరథే ర్న మోక్ష్యసే
మహాద్రుమః కాలహతోఽశనే రివ ౩౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏ క విం శ స్స ర్గః.

ద్వావింశ సర్గః, శ్లోకాః ౪౬.

సీతాయా స్తర్జనం ప్రేక్ష్య విషాదస్సురయోషితామ్

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రాక్షసాధిపః,
ప్రత్యువాచ తత స్సీతాం విప్రియం ప్రియదర్శనామ్ ౧
యథా యథా సాన్త్వయితా, వశ్య స్స్త్రీణాం తథాతథా,
యథా యథా ప్రియం వక్తా పరిభూత స్తథా తథా ౨
సన్నియచ్ఛతి మే క్రోధం త్వయి కామ స్సముత్థితః,
ద్రవతో మార్గ మాసాద్య హయానివ సుసారథిః ౩
వామః కామో మనుష్యాణాం యస్మిన్ కిల నిబధ్యతే,
జనే తస్మిం స్త్వనుక్రోశ స్స్నేహ శ్చ కిల జాయతే ౪
ఏతస్మా త్కారణా న్న త్వాం ఘాతయామి వరాననే!,
వధార్హా మవమానార్హాం మిథ్యాప్రవ్రజితే రతామ్ ౫
పరుషాణీహ వాక్యాని యాని యాని బ్రవీషి మామ్,
తేషు తేషు వధో యుక్త స్తవ మైథిలి! దారుణః ౬
ఏవ ముక్త్వా తు వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః
క్రోధసంరమ్భసంయుక్త స్సీతా ముత్తర మబ్రవీత్ ౭
ద్వౌ మాసౌ రక్షితవ్యౌ మే యోఽవధి స్తే మయా కృతః,
తత శ్శయన మారోహ మమ త్వం వరవర్ణిని!, ౮
ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాంతు మాసాభ్యాం భర్తారం మా మనిచ్ఛతీమ్,
మమ త్వాం ప్రాతరాశార్థ మాలభ న్తే మహానసే ౯
తాం తర్జ్యమానాం సంప్రేక్ష్య రాక్షసేన్ద్రేణ జానకీమ్,
దేవగన్ధర్వకన్యా స్తా విషేదు ర్వికృతేక్షణాః ౧౦
ఓష్ఠప్రకారై రపరా వక్త్రనేత్రై స్తథా ఽపరాః,
సీతా మాశ్వాసయామాసు స్తర్జితాం తేన రక్షసా. ౧౧

తాభి రాశ్వాసితా సీతా రావణం రాక్షసాధిపమ్,
ఉవాచాఽఽత్మహితం వాక్యం వృత్తశౌణ్డీర్యగర్వితమ్ ౧౨
నూనం న తే జనః కశ్చి దస్తి నిశ్శ్రేయసే స్థితః,
నివారయతి యో న త్వాం కర్మణోఽస్మా ద్విగర్హితాత్ ౧౩
మాం హి ధర్మాత్మనః పత్నీం శచీమివ శచీపతేః,
త్వదన్య స్త్రిషు లోకేషు ప్రార్థయే న్మనసాఽపి కః. ౧౪
రాక్షసాధమ! రామస్య భార్యా మమితతేజసః,
ఉక్తవా నసి య త్పాపం క్వ గత స్తస్య మోక్ష్యసే ౧౫
యథా దృప్త శ్చ మాతఙ్గ శ్శశ శ్చ సహితౌ వనే,
తథా ద్విరదవ ద్రామ స్త్వం నీచశశవత్ స్మృతః ౧౬
స త్వ మిక్ష్వాకునాథం వై క్షిప న్నిహ న లజ్జసే,
చక్షుషో ర్విషయం తస్య న తావ దుపగచ్ఛసి ౧౭
ఇమే తే నయనే క్రూరే విరూపే కృష్ణపిఙ్గలే,
క్షితౌ న పతితే కస్మా న్మా మనార్య! నిరీక్షతః. ౧౮
తస్య ధర్మాత్మనః పత్నీం స్నుషాం దశరథస్య చ,
కథం వ్యాహరతో మాం తే న జిహ్వా వ్యవశీర్యతే ౧౯
అసన్దేశా త్తు రామస్య తపస శ్చానుపాలనాత్,
న త్వాం కుర్మి దశగ్రీవ! భస్మ భస్మార్హతేజసా ౨౦
నాపహర్తు మహం శక్యా త్వయా రామస్య ధీమతః,
విధి స్తవ వధార్థాయ విహితో నాత్ర సంశయః ౨౧
శూరేణ ధనదభ్రాత్రా బలై స్సముదితేన చ,
అపోహ్య రామం కస్మా ద్ధి దారచౌర్యం త్వయా కృతమ్ ౨౨
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః,
వివృత్య నయనే క్రూరే జానకీ మన్వవైక్షత. ౨౩

నీలజీమూతసఙ్కాశో మహాభుజశిరోధరః,
సింహసత్త్వగతి శ్శ్రీమాన్ దీప్తజిహ్వాగ్రలోచనః ౨౪
చలాగ్రముకుటప్రాంశు శ్చిత్రమాల్యానులేపనః,
రక్తమాల్యామ్బరధర స్తప్తాఙ్గదవిభూషణః ౨౫
శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన సుసంవృతః,
అమృతోత్పాదనద్ధేన భుజగేనేవ మన్దరః ౨౬
తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః,
శుశుభేఽచలసఙ్కాశ శ్శృఙ్గాభ్యా మివ మన్దరః ౨౭
తరుణాదిత్యవర్ణాభ్యాం కుణ్డలాభ్యాం విభూషితః,
రక్తపల్లవపుష్పాభ్యా మశోకాభ్యా మివాచలః ౨౮
స కల్పవృక్షప్రతిమో వసన్త ఇవ మూర్తిమాన్,
శ్మశానచైత్యప్రతిమో భూషితోఽపి భయఙ్కరః ౨౯
అవేక్షమాణో వై దేహీం కోపసంరక్తలోచనః,
ఉవాచ రావణ స్సీతాం భుజఙ్గ ఇవ నిశ్శ్వసన్ ౩౦
అనయే నాభిసంపన్న మర్థహీన మనువ్రతే,
నాశయా మ్యహ మద్య త్వాం సూర్య స్సన్ధ్యా మివౌజసా ౩౧
ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణ శ్శత్రురావణః,
సన్దిదేశ తత స్సర్వా రాక్షసీ ర్ఘోరదర్శనాః. ౩౨
ఏకాక్షీ మేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా,
గోకర్ణీం హస్తికర్ణీం చ లమ్బకర్ణీ మకర్ణికామ్ ౩౩
హస్తిపాద్యశ్వపాద్యౌ చ గోపాదీం పాదచూలికామ్,
ఏకాక్షీ మేకపాదీం చ పృథుపాదీ మపాదికామ్. ౩౪
అతిమాత్రశిరోగ్రీవా మతిమాత్రకుచోదరీమ్,
అతిమాత్రాస్యనేత్రాం చ దీర్ఘజిహ్వా మజిహ్వికామ్. ౩౫

అనాసికాం సింహముఖీం గోముఖీం సూకరీముఖీమ్,
యథా మద్వశగా సీతా క్షిప్రం భవతి జానకీ. ౩౬
తథా కురుత రాక్షస్య! స్సర్వాః క్షిప్రం సమేత్య చ,
ప్రతిలోమానులోమైశ్చ సామదానాదిభేదనైః. ౩౭
ఆవర్జయత వైదేహీం దణ్డస్యోద్యమనేన చ,
ఇతి ప్రతి సమాదిశ్య రాక్షసేన్ద్రః పునః పునః ౩౮
కామమన్యుపరీతాత్మా జానకీం పర్యతర్జయత్,
ఉపగమ్య తతః క్షిప్రం రాక్షసీ ధాన్యమాలినీ ౩౯
పరిష్వజ్య దశగ్రీవ మిదం వచన మబ్రవీత్,
మయా క్రీడ మహారాజ! సీతయా కిం తవానయా ౪౦
వివర్ణయా కృపణయా మానుష్యా రాక్షసేశ్వర!,
నూన మస్యా మహారాజ! న దివ్యా న్భోగసత్తమాన్. ౪౧
విదధా త్యమరశ్రేష్ఠ స్తవ బాహుబలార్జితాన్,
అకామాం కామయానస్య శరీర ముపతప్యతే. ౪౨
ఇచ్ఛన్తీం కామయానస్య ప్రీతి ర్భవతి శోభనా,
ఏవ ముక్త స్తు రాక్షస్యా సముత్క్షిప్త స్తతో బలీ. ౪౩
ప్రహస న్మేఘసఙ్కాశో రాక్షస స్స న్యవర్తత,
ప్రస్థిత స్స దశగ్రీవః కమ్పయ న్నివ మేదినీమ్. ౪౪
జ్వలద్భాస్కరవర్ణాభం ప్రవివేశ నివేశనమ్,
దేవగన్ధర్వకన్యా శ్చ నాగకన్యా శ్చ సర్వతః. ౪౫
పరివార్య దశగ్రీవం వివిశు స్తద్గృహోత్తమమ్
స మైథిలీం ధర్మపరా మవస్థితాం
ప్రవేపమానాం పరిభర్త్స్య రావణః,

విహాయ సీతాం మదనేన మోహిత
స్స్వ మేవ వేశ్మ ప్రవివేశ భాస్వరమ్. ౪౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ద్వావింశస్సర్గః

త్రయోవింశ సర్గః శ్లోకాః ౨౧

రక్షస్త్రీకృత సీతాభితర్జనమ్.

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణ శ్శత్రురావణః,
సన్దిశ్య చ తత స్సర్వా రాక్షసీ ర్నిర్జగామ హ ౧
నిష్క్రాన్తే రాక్షసేన్ద్రే తు పున రన్తఃపురం గతే,
రాక్షస్యో భీమరూపా స్తా స్సీతాం సమభిదుద్రువుః. ౨
తత స్సీతా ముపాగమ్య రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః,
పరం పరుషయా వాచా వైదేహీ మిద మబ్రువన్. ౩
పౌలస్త్యస్య వరిష్ఠస్య రావణస్య మహాత్మనః,
దశగ్రీవస్య భార్యాత్వం సీతే! న బహుమన్యసే ౪
తత స్త్వేకజటా నామ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్,
ఆమన్త్ర్య క్రోధతామ్రాక్షీ సీతాం కరతలోదరీమ్. ౫
ప్రజాపతీనాం షణ్ణాం తు చతుర్థో యః ప్రజాపతిః,
మానసో బ్రహ్మణః పుత్రః పులస్త్య ఇతి విశ్రుతః. ౬
పులస్త్యస్య తు తేజస్వీ మహర్షి ర్మానస స్సుతః,
నామ్నా స విశ్రవా నామ ప్రజాపతిసమప్రభః ౭
తస్య పుత్రో విశాలాక్షి! రావణ శ్శత్రురావణః,
తస్య త్వం రాక్షసేన్ద్రస్య భార్యా భవితు మర్హసి. ౮

మయోక్తం చారు సర్వాఙ్గి! వాక్యం కిం నానుమన్యసే,
తతో హరిజటా నామ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్. ౯

వివర్త్య నయనే కోపా న్మార్జారసదృశేక్షణా,
యేన దేవా స్త్రయస్త్రింశ ద్దేవరాజ శ్చ నిర్జితాః ౧౦
తస్య త్వం రాక్షసేన్ద్రస్య భార్యా భవితు మర్హసి,
తతస్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా. ౧౧
భర్త్సయన్తీ తదా ఘోర మిదం వచన మబ్రవీత్,
వీర్యోత్సిక్తస్య శూరస్య సఙ్గ్రామే ష్వనివర్తినః. ౧౨
బలినో వీర్యయుక్తస్య భార్యాత్వం కిం న లప్స్యసే,
ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం త్యక్త్వా రాజా మహాబలః.
సర్వాసాం చ మహాభాగాం త్వా ముపైష్యతి రావణః,
సమృద్ధం స్త్రీసహస్రేణ నానారత్నోపశోభితమ్ ౧౪
అన్తఃపురం సముత్సృజ్య త్వా ముపైష్యతి రావణః,
అన్యా తు వికటా నామ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్. ౧౫
అసకృ ద్దేవతా యుద్ధే నాగగన్ధర్వదానవాః,
నిర్జితా స్సమరే యేన స తే పార్శ్వ ముపాగతః. ౧౬
తస్య సర్వసమృద్ధస్య రావణస్య మహాత్మనః,
కి మద్య రాక్షసేన్ద్రస్య భార్యాత్వం నేచ్ఛసే ఽధమే!. ౧౭
తత స్తు దుర్ముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్,
యస్య సూర్యో న తపతి భీతో యస్య చ మారుతః. ౧౮
న వాతి స్మాఽయతాపాఙ్గే! కిం త్వం తస్య న తిష్ఠసి,
పుష్పవృష్టిం చ తరవో ముముచు ర్యస్య వై భయాత్. ౧౯

శైలాశ్చ *సుభ్రు! పానీయం జలదాశ్చ యదేచ్ఛతి,
తస్య నైరృతరాజస్య రాజరాజస్య భామిని! ౨౮
కిం త్వం న కురుషే బుద్ధిం భార్యార్థే రావణస్య హి,
సాధు తే తత్త్వతో దేవి! కథితం సాధు భామిని!
గృహాణ సుస్మితే! వాక్య మన్యథా న భవిష్యసి ౨౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
త్రయోవింశస్సర్గః

చతుర్వింశస్సర్గః. శ్లోకాః ౪౭

రాక్షసీనాం సీతాం ప్రతి భాషణమ్

తత స్సీతా ముపాగమ్య రాక్షస్యో వికృతాననాః,
పరుషం పరుషా నార్య ఊచు స్తాం వాక్య మప్రియమ్ ౧
కిం త్వ మన్తఃపురే సీతే! సర్వభూతమనోహరే,
మహార్హశయనోపేతే న వాస మనుమన్యసే?. ౨
మానుషీ మానుష స్యైవ భార్యాత్వం బహుమన్యసే,
ప్రత్యాహర మనో రామా న్న త్వం జాతు భవిష్యసి ౩
త్రైలోక్యవసుభోక్తారం రావణం రాక్షసేశ్వరమ్,
భర్తార ముపసఙ్గమ్య విహరస్వ యథాసుఖమ్. ౪
మానుషీ మానుషం తం తు రామ మిచ్ఛసి శోభనే!,
రాజ్యా ద్భ్రష్ట మసిద్ధార్థం విక్లబం త్వ మనిన్దితే! ౫
రాక్షసీనాం వచ శ్శ్రుత్వా సీతా పద్మనిభేక్షణా,
నేత్రాభ్యా మశ్రుపూర్ణాభ్యా మిదం వచన మబ్రవీత్ ౬

---

* సుభ్రూః - ఇతి పా

య దిదం లోకవిద్విష్ట ముదాహరథ సఙ్గతాః,
నైత న్మనసి వాక్యం మే కిల్బిషం ప్రతిభాతి వః ౭
న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితు మర్హతి,
కామం ఖాదత మాం సర్వా న కరిష్యామి వో వచః ౮
దీనో వా రాజ్యహీనో వా యో మే భర్తా స మే గురుః,
తం నిత్య మనురక్తా ఽస్మి యథా సూర్యం సువర్చలా. ౯
యథా శచీ మహాభాగా శక్రం సముపతిష్ఠతి,
అరున్ధతీ వసిష్ఠం చ రోహిణీ శశినం యథా. ౧౦
లోపాముద్రా యథాఽగస్త్యం సుకన్యా చ్యవనం యథా,
సావిత్రీ సత్యవన్తం చ కపిలం శ్రీమతీ యథా ౧౧
సౌదాసం మదయన్తీవ కేశినీ సగరం యథా,
నైషధం దమయన్తీవ భైమీ పతి మనువ్రతా ౧౨
తథా ఽహ మిక్ష్వాకువరం రామం పతి మనువ్రతా,
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః ౧౩
భర్త్సయన్తి స్మ పరుషై ర్వాక్యై రావణచోదితాః,
అవలీన స్స నిర్వాక్యో హనుమాన్ శింశపాద్రుమే. ౧౪
సీతాం సన్తర్జయన్తీ స్తా రాక్షసీ రశృణో త్కపిః,
తా మభిక్రమ్య సంక్రుద్ధా వేపమానాం సమన్తతః ౧౫
భృశం సంలిలిహు ర్దీప్తా న్ప్రలమ్బా న్దశనచ్ఛదాన్,
ఊచు శ్చ పరమక్రుద్ధాః ప్రగృహ్యాఽశు పరశ్వధాన్. ౧౬
నేయ మర్హతి భర్తారం రావణం రాక్షసాధిపమ్,
సంభర్త్స్యమానా భీమాభీ రాక్షసీభి ర్వరాననా. ౧౭

సా బాష్ప*ముపమార్జన్తీ శింశపాం తా ముపాగమత్,
తత స్తాం శింశపాం సీతా రాక్షసీభి స్సమావృతా. ౧౮
అభిగమ్య విశాలాక్షీ తస్థౌ శోకపరిప్లుతా,
తాం కృశాం దీనవదనాం మలినామ్బరధారిణీమ్. ౧౯
భర్త్సయాంచక్రిరే సీతాం రాక్షస్య స్తాం సమన్తతః,
తత స్తాం వినతా నామ రాక్షసీ భీమదర్శనా ౨౦
అబ్రవీ త్కుపితాకారా కరాలా నిర్ణతోదరీ,
సీతే! పర్యాప్త మేతావ ద్భర్తు స్స్నేహో నిదర్శితః ౨౧
సర్వత్రాతికృతం భద్రే! వ్యసనా యోపకల్పతే,
పరితుష్టాఽస్మి భద్రం తే మానుష స్తే కృతో విధిః ౨౨
మమాపి తు వచః పథ్యం బ్రువన్త్యాః కురు మైథిలి!,
రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్ ౨౩
విక్రాన్తం రూపవన్తం చ సురేశ మివ వాసవమ్,
దక్షిణం త్యాగశీలం చ సర్వస్య ప్రియదర్శనమ్ ౨౪
మానుషం కృపణం రామం త్యక్త్వా రావణ మాశ్రయ,
దివ్యాఙ్గరాగా వైదేహి! దివ్యాభరణభూషితా. ౨౫
అద్యప్రభృతి సర్వేషాం లోకానా మీశ్వరీ భవ,
అగ్నే స్స్వాహా యథా దేవీ శచీ వేన్ద్రస్య శోభనే! ౨౬
కిం తే రామేణ వైదేహి కృపణేన గతాయుషా,
ఏత దుక్తం చ మే వాక్యం యది త్వం న కరిష్యసి ౨౭
అస్మి న్ముహూర్తే సర్వా స్త్వాం భక్షయిష్యామహే వయమ్,
అన్యా తు వికటా నామ లమ్బమానపయోధరా. ౨౮

* మపమా - ఇతి పా.

అబ్రవీ త్కుపితా సీతాం ముష్టి ముద్యమ్య గర్జతీ,
బహూ న్యప్రియరూపాణి వచనాని సుదుర్మతే!   ౨౯
అనుక్రోశా న్మృదుత్వా చ్చ సోఢాని తవ మైథిలి!,
న చ నః కురుషే వాక్యం హితం కాలపురస్సరమ్.   ౩౦
ఆనీతాఽసి సముద్రస్య పార మన్యై ర్దురాసదమ్,
రావణా న్తఃపురం ఘోరం ప్రవిష్టా చాసి మైథిలి!.   ౩౧
రావణస్య గృహే రుద్ధా మస్మాభి స్తు సురక్షితామ్,
న త్వాం శక్తః పరిత్రాతు మపి సాక్షా త్పురన్దరః.   ౩౨
కురుష్వ హితవాదిన్యా వచనం మమ మైథిలి!,
అల మశ్రుప్రపాతేన త్యజ శోక మనర్థకమ్.   ౩౩
భజ ప్రీతిం ప్రహర్షం చ త్యజై తాం నిత్యదైన్యతామ్,
సీతే! రాక్షసరాజేన సహ క్రీడ యథాసుఖమ్.   ౩౪
జానాసి హి యథా భీరు! స్త్రీణాం యౌవన మధ్రువమ్,
యావ న్న తే వ్యతిక్రామే త్తావ త్సుఖ మవాప్నుహి   ౩౫
ఉద్యానాని చ రమ్యాణి పర్వతోపవనాని చ,
సహ రాక్షసరాజేన చర త్వం మదిరేక్షణే!.   ౩౬
స్త్రీసహస్రాణి తే సప్త వశే స్థాస్యన్తి సున్దరి!,
రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్   ౩౭
ఉత్పాట్య వా తే హృదయం భక్షయిష్యామి మైథిలి!,
యది మే వ్యాహృతం వాక్యం న యథావ త్కరిష్యసి.   ౩౮
తత శ్చణ్డోదరీ నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా,
భ్రామయన్తీ మహ చ్ఛూల మిదం వచన మబ్రవీత్.   ౩౯
ఇమాం హరిణలోలాక్షీం త్రాసోత్కమ్పిపయోధరామ్,
రావణేన హృతాం దృష్ట్వా దౌహృదో మే మహా నభూత్.

యకృత్ ప్లీహ మధోత్పీడం హృదయం చ సబన్ధనమ్,
ఆన్త్రాణ్యపి తథా శీర్షం ఖాదేయ మితి మే మతిః. ౪౧
తత స్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్,
కణ్ఠ మస్యా నృశంసాయాః పీడయామ కి మాస్యతే. ౪౨
నివేద్యతాం తతో రాజ్ఞే మానుషీ సా మృతేతి హ,
నాత్ర కశ్చన సన్దేహః ఖాదతేతి స వక్ష్యతి ౪౩
తతః స్త్వజాముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్,
విశ స్యేమాం తత స్సర్వా స్సమా న్కురుత పీలుకాన్ ౪౪
విభజామ తత స్సర్వా వివాదో మే న రోచతే,
పేయ మానీయతాం క్షిప్రం లేహ్య ముచ్చావచం బహు. ౪౫
తత శ్శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్,
అజాముఖ్యా యదు క్తం హి తదేవ మమ రోచతే ౪౬
సురా చానీయతాం క్షిప్రం సర్వశోకవినాశినీ,
మానుషం మాంస మాస్వాద్య నృత్యామో ఽథ నికుమ్భిలామ్.
ఏవం సమ్భర్త్స్యమానా సా సీతా సురసుతోపమా,
రాక్షసీభి స్సుఘోరాభి ర్ధైర్య ముత్సృజ్య రోదితి ౪౮

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
చతుర్వింశ స్సర్గః.

పంచవింశ సర్గః శ్లోకాః. ౨౦.

తర్జ్యమానాయాస్సీతాయాశ్శోకమజ్జనమ్

తథా తాసాం వద న్తీనాం పరుషం దారుణం బహు,
రాక్షసీనా మసౌమ్యానాం రురోద జనకాత్మజా. ౧

ఏవ ముక్త్వా తు వైదేహీ రాక్షసీభి ర్మనస్వినీ,
ఉవాచ పరమత్రస్తా బాష్పగద్గదయా గిరా. ౨
న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితు మర్హతి,
కామం ఖాదత మాం సర్వా న కరిష్యామి వో వచః. ౩
సా రాక్షసీమధ్యగతా సీతా సురసుతోపమా,
న శర్మ లేభే దుఃఖార్తా రావణేన చ తర్జితా ౪
వేపతే స్మాధికం సీతా విశన్తీ వాఙ్గ మాత్మనః,
వనే యూథపరిభ్రష్టా మృగీ కోకై రివార్దితా. ౫
సా త్వశోకస్య విపులాం శాఖా మాలమ్బ్య పుష్పితామ్,
చిన్తయామాస శోకేన భర్తారం భగ్నమానసా. ౬
సా స్నాపయన్తీ విపులౌ స్తనౌ నేత్రజలస్రవైః,
చిన్తయన్తీ న శోకస్య తదాఽన్త మధిగచ్ఛతి ౭
సా వేపమానా పతితా ప్రవాతే కదలీ యథా,
రాక్షసీనాం భయత్రస్తా విషణ్ణవదనాఽభవత్ ౮
తస్యాః సా దీర్ఘవిపులా వేపన్త్యాః సీతయా తదా,
దదృశే కమ్పినీ వేణీ వ్యాళీవ పరిసర్పతీ ౯
సా నిశ్శ్వసన్తీ దుఃఖార్తా శోకోపహతచేతనా,
ఆర్తా వ్యసృజ దశ్రూణి మైథిలీ విలలాప హ. ౧౦
హా! రామేతి చ దుఃఖార్తా హా! పున ర్లక్ష్మణేతి చ,
హా! శ్వశ్రు! మమ కౌసల్యే! హా! సుమిత్రేతి భామినీ. ౧౧
లోకప్రవాద స్సత్యోఽయం పణ్డితై స్సముదాహృతః,
అకాలే దుర్లభో మృత్యుః స్త్రియా వా పురుషస్య వా. ౧౨
యత్రాహ మేవం క్రూరాభీ రాక్షసీభి రిహార్దితా,
జీవామి హీనా రామేణ ముహూర్త మపి దుఃఖితా. ౧౩

ఏషాఽల్పపుణ్యా కృపణా వినశిష్యా మ్యనాథవత్,
సముద్రమధ్యే నౌః పూర్ణా వాయువేగై రివాఽహతా ౧౪
భర్తారం త మపశ్యన్తీ రాక్షసీవశ మాగతా,
సీదామి ఖలు శోకేన కూలం తోయహతం యథా ౧౫
తం పద్మదలపత్రాక్షం సింహవిక్రాన్తగామినమ్,
ధన్యాః పశ్యన్తి మే నాథం కృతజ్ఞం ప్రియవాదినమ్ ౧౬
సర్వథా తేన హీనాయా రామేణ విదితాత్మనా,
తీక్ష్ణం విషమివాఽఽస్వాద్య దుర్లభం మమ జీవితమ్ ౧౭
కీదృశం తు మయా పాపం పురా జన్మాన్తరే కృతమ్,
యే నేదం ప్రాప్యతే దుఃఖం మయా ఘోరం సుదారుణమ్.
జీవితం త్యక్తు మిచ్ఛామి శోకేన మహతా ఽఽవృతా,
రాక్షసీభి శ్చ రక్షన్త్యా రామో నాఽఽసాద్యతే మయా ౧౯
ధి గస్తు ఖలు మానుష్యం ధి గస్తు పరవశ్యతామ్,
న శక్యం య త్పరిత్యక్తు మాత్మ చ్ఛన్దేన జీవితమ్. ౨౦

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
పఞ్చవింశస్సర్గః.

షడ్వింశ స్సర్గః శ్లోకాః ౫౧

సీతాయా విలాపః, రాక్షసీః ప్రత్యుత్తరం చ

ప్రసక్తాశ్రుముఖీ త్యేవం బ్రువన్తీ జనకాత్మజా,
అధోముఖముఖీ బాలా విలప్తు ముపచక్రమే ౧
ఉన్మత్తేవ ప్రమత్తేవ భ్రాన్తచిత్తేవ శోచతీ,
ఉపావృత్తా కిశోరీవ వివేష్టన్తీ మహీతలే ౨

రాఘవస్య ప్రమత్తస్య రక్షసా కామరూపిణా,
రావణేన ప్రమథ్యాహ మానీతా క్రోశతీ బలాత్ ౩
రాక్షసీవశ మాపన్నా భర్త్స్యమానా సుదారుణమ్,
చిన్తయన్తీ సుదుఃఖార్తా నాహం జీవితు ముత్సహే ౪
న హి మే * జీవితై రర్థో నైవార్థై ర్న చ భూషణైః,
వసన్త్యా రాక్షసీమధ్యే వినా రామం మహారథమ్ ౫
అశ్మసార మిదం నూన మథవాఽప్యజరామరమ్
హృదయం మమ యేనేదం న దుఃఖే నావశీర్యతే ౬
ధి ఙ్మా మనార్యా మసతీం యాఽహం తేన వినాకృతా,
ముహూర్తమపి రక్షామి జీవితం పాపజీవితా ౭
కా చ మే జీవితే శ్రద్ధా సుఖే వా తం ప్రియం వినా,
భర్తారం నాగరాన్తాయా వసుధాయాః ప్రియంవదమ్. ౮
భిద్యతాం భక్ష్యతాం వాఽపి శరీరం విసృజా మ్యహమ్,
న చాప్యహం చిరం దుఃఖం సహేయం ప్రియవర్జితా ౯
చరణేనాపి సవ్యేన న స్పృశేయం నిశాచరమ్,
రావణం కిం పున రహం కామయేయం విగర్హితమ్ ౧౦
ప్రత్యాఖ్యాతం న జానాతి నాఽఽత్మానం నాఽఽత్మనః కులమ్,
యో నృశంసస్వభావేన మాం ప్రార్థయితు మిచ్ఛతి. ౧౧
ఛిన్నా భిన్నా విభక్తా వా దీప్తే వాఽగ్నౌ ప్రదీపితా,
రావణం నోపతిష్ఠేయం కిం ప్రలాపేన వ శ్చిరమ్ ౧౨
ఖ్యాతః ప్రాజ్ఞః కృతజ్ఞ శ్చ సానుక్రోశ శ్చ రాఘవః,
సద్వృత్తో నిరనుక్రోశ శ్శఙ్కే మద్భాగ్యసంక్షయాత్ ౧౩

* జీవితేనార్థో - ఇతి పా.

రాక్షసానాం సహస్రాణి జనస్థానే చతుర్దశ,
యే నై కేన నిరస్తాని స మాం కిం నాభిపద్యతే ౧౪
నిరుద్ధా రావణే నాహ మల్పవీర్యేణ రక్షసా,
సమర్థః ఖలు మే భర్తా రావణం హన్తు మాహవే ౧౫
విరాధో దణ్డకారణ్యే యేన రాక్షసపుఙ్గవః,
రణే రామేణ నిహత స్స మాం కిం నాభిపద్యతే ౧౬
కామం మధ్యే సముద్రస్య లఙ్కేయం దుష్ప్రధర్షణా,
న తు రాఘవబాణానాం గతిరోధీహ విద్యతే ౧౭
* కిన్తు తత్కారణం యేన రామో దృఢపరాక్రమః,
రక్షసా ఉపహృతాం భార్యా మిష్టాం నాభ్యవపద్యతే ౧౮
ఇహస్థాం మాం న జానీతే శఙ్కే లక్ష్మణపూర్వజః,
జాన న్నపి హి తేజస్వీ ధర్షణం మర్షయిష్యతి ౧౯
హృతేతి యోఽధిగత్వా మాం రాఘవాయ నివేదయేత్,
గృధ్రరాజోఽపి స రణే రావణేన నిపాతితః ౨౦
కృతం కర్మ మహ త్తేన మాం తథాఽభ్యవపద్యతా,
తిష్ఠతా రావణద్వన్ద్వే వృద్ధేనాపి జటాయుషా ౨౧
యది మా మిహ జానీయా ద్వర్తమానాం స రాఘవః,
అద్య బాణై రభిక్రుద్ధః కుర్యా ల్లోక మరాక్షసమ్ ౨౨
విధమే చ్చ పురీం లఙ్కాం శోషయే చ్చ మహోదధిమ్,
రావణస్య చ నీచస్య కీర్తిం నామ చ నాశయేత్ ౨౩
తతో నిహతనాథానాం రాక్షసీనాం గృహే గృహే,
యథా ఽహ మేవం రుదతీ తథా భూయో న సంశయః. ౨౪

---

* కిన్ను - ఇతి పా.

అన్విష్య రక్షసాం లఙ్కాం కుర్యా ద్రామ స్సలక్ష్మణః,
న హి తాభ్యాం రిపు ర్దృష్టో ముహూర్త మపి జీవతి　　౨౫
చితా ధూమాకులపథా గృధ్రమణ్డలసఙ్కులా,
అచిరేణ తు లఙ్కేయం శ్మశానసదృశీ భవేత్　　౨౬
అచిరేణైవ కాలేన ప్రాప్స్యా మ్యేవ మనోరథమ్,
దుష్ప్రస్థానోఽయ మాఖ్యాతి సర్వేషాం వో విపర్యయమ్
యాదృశానీహ దృశ్యన్తే లఙ్కాయా మశుభాని వై,
అచిరేణ తు కాలేన భవిష్యతి హతప్రభా　　౨౭
నూనం లఙ్కా హతే పాపే రావణే రాక్షసాధమే,
శోకం యాస్యతి దుర్ధర్షా ప్రమదా విధవా యథా　　౨౮
పుణ్యోత్సవసముత్థా చ నష్టభర్త్రీ సరాక్షసీ,
భవిష్యతి పురీ లఙ్కా నష్టభర్త్రీ యథాఽఙ్గనా.　　౩౦
నూనం రాక్షసకన్యానాం రుదతీనాం గృహే గృహే,
శ్రోష్యామి న చిరాదేవ దుఃఖార్తానా మిహ ధ్వనిమ్　　౩౧
సాన్ధకారా హతద్యోతా హతరాక్షసపుఙ్గవా,
భవిష్యతి పురీ లఙ్కా నిర్దగ్ధా రామసాయకైః　　౩౨
యది నామ స శూరో మాం రామో రక్తాన్తలోచనః,
జానీయా ద్వర్తమానాం హి రావణస్య నివేశనే.　　౩౩
అనేన తు నృశంసేన రావణే నాధమేన మే,
సమయో యస్తు నిర్దిష్ట స్తస్య కాలోఽయ మాగతః　　౩౪
అకార్యం యే న జానన్తి నైరృతాః పాపకారిణః,
అధర్మాత్తు మహోత్పాతో భవిష్యతి హి సామ్ప్రతమ్　　౩౫
నైతే ధర్మం విజానన్తి రాక్షసాః పిశితాశనాః,
ధ్రువం మాం ప్రాతరాశార్థే రాక్షసః కల్పయిష్యతి.　　౩౬

సాఽహం కథం కరిష్యామి తం వినా ప్రియదర్శనమ్,
రామం రక్తాన్తనయన మపశ్యన్తీ సుదుఃఖితా. ౩౭
యది కశ్చి త్ప్రదాతా మే విష స్యాద్య భవే దిహ,
క్షిప్రం వైవస్వతం దేవం పశ్యేయం పతినా వినా ౩౮
నాజానా జ్జీవతీం రామ స్స మాం లక్ష్మణపూర్వజః,
జానన్తౌ తౌ న కుర్యాతాం నోర్వ్యాం హి మమ మార్గణమ్.
నూనం మమైవ శోకేన స వీరో లక్ష్మణాగ్రజః,
దేవలోక మితో యాత స్త్యక్త్వా దేహం మహీతలే. ౪౦
ధన్యా దేవా స్సగన్ధర్వా స్సిద్ధా శ్చ పరమర్షయః,
మమ పశ్యన్తి యే నాథం రామం రాజీవలోచనమ్ ౪౧
అథవా న హి తస్యార్థో ధర్మకామస్య ధీమతః,
మయా రామస్య రాజర్షే ర్భార్యయా పరమాత్మనః ౪౨
దృశ్యమానే భవే త్ప్రీతి స్సౌహృదం నా స్త్యపశ్యతః,
నాశయన్తి కృతఘ్నా స్తు న రామో నాశయిష్యతి. ౪౩
కిన్ను మే న గుణాః కేచిత్! కిం వా భాగ్యక్షయో మమ!,
యాఽహం సీదామి రామేణ హీనా ముఖ్యేన భామినీ. ౪౪
శ్రేయో మే జీవితా న్మర్తుం విహీనాయా మహాత్మనః,
రామా దక్లిష్టచారిత్రా చ్ఛూరా చ్ఛత్రునిబర్హణాత్. ౪౫
అథవా న్యస్తశస్త్రౌ తౌ వనే మూలఫలాశినౌ,
భ్రాతరౌ హి నరశ్రేష్ఠౌ సంవృత్తౌ వనగోచరౌ ౪౬
అథవా రాక్షసేన్ద్రేణ రావణేన దురాత్మనా,
ఛద్మనా సాదితౌ శూరౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ౪౭
నాఽహ మేవం గతే కాలే మర్తు మిచ్ఛామి సర్వథా,
న చ మే విహితో మృత్యు రస్మి న్దుఃఖేఽపి వర్తతి ౪౮

ధన్యాః ఖలు మహాత్మానో మునయ స్త్యక్తకిల్బిషాః,
జితాత్మానో మహాభాగా యేషాం న స్తః ప్రియాప్రియే. ౪౯
ప్రియా న్న సంభవే ద్దుఃఖ మప్రియా దధికం భయమ్,
తాభ్యాం హి యే వియుజ్యన్తే నమ స్తేషాం మహాత్మనామ్. ౫౦
సాఽహం త్యక్తా ప్రియార్హేణ రామేణ విదితాత్మనా,
ప్రాణాం స్త్యక్ష్యామి పాపస్య రావణస్య గతా వశమ్. ౫౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ష డ్విం శ స్స ర్గః.

సప్తవింశ సర్గః శ్లోకాః ౬౩

త్రిజటావచనమ్.

ఇత్యుక్తా స్సీతయా ఘోరా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః,
కాశ్చి జ్జగ్ము స్త దాఖ్యాతుం రావణస్య తరస్వినః ౧
తత స్సీతా ముపాగమ్య రాక్షస్యో ఘోరదర్శనాః,
పునః పరుష మేకార్థ మనర్థార్థ మథాబ్రువన్. ౨
అద్యేదానీం తవానార్యే సీతే పాపవినిశ్చయే,
రాక్షస్యో భక్షయిష్యన్తి మాంస మేత ద్యథాసుఖమ్ ౩
సీతాం తాభి రనార్యాభి ర్దృష్ట్వా సన్తర్జితాం తదా,
రాక్షసీ త్రిజటా వృద్ధా శయానా వాక్య మబ్రవీత్ ౪
ఆత్మానం ఖాద తానార్యా న సీతాం భక్షయిష్యథ,
జనకస్య సుతా మిష్టాం స్నుషాం దశరథస్య చ ౫
స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః,
రాక్షసానా మభావాయ భర్తు రస్యా భవాయ చ. ౬

ఏవ ముక్తా త్రిజటయా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః,
సర్వా ఏవాబ్రువన్ భీతా స్త్రిజటాం తా మిదం వచః. ౭
కథయస్వ త్వయా దృష్ట స్స్వప్నోఽయం కీదృశో నిశి,
తాసాం శ్రుత్వా తు వచనం రాక్షసీనాం ముఖా చ్చ్యుతమ్ ౮
ఉవాచ వచనం కాలే త్రిజటా స్వప్నసంశ్రితమ్
గజదన్తమయీం దివ్యాం శిబికా మన్తరిక్షగామ్ ౯
యుక్తాం హంససహస్రేణ స్వయ మాస్థాయ రాఘవః,
శుక్లమాల్యామ్బరధరో లక్ష్మణేన సహాఽఽగతః ౧౦
స్వప్నే చాద్య మయా దృష్టా సీతా శుక్లామ్బరావృతా,
సాగరేణ పరిక్షిప్తం శ్వేతం పర్వత మాస్థితా ౧౧
రామేణ సంగతా సీతా భాస్కరేణ ప్రభా యథా,
రాఘవ శ్చ మయా దృష్ట శ్చతుర్దన్తం మహాగజమ్. ౧౨
ఆరూఢ శ్శైలసఙ్కాశం చచార సహలక్ష్మణః,
తత స్తౌ నరశార్దూలౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా. ౧౩
శుక్లమాల్యామ్బరధరౌ జానకీం పర్యుపస్థితౌ,
తత స్తస్య నగ స్యాగ్రే హ్యాకాశస్థస్య దన్తినః ౧౪
భర్త్రా పరిగృహీతస్య జానకీ స్కన్ధ మాశ్రితా,
భర్తు రఙ్కా త్సముత్పత్య తతః కమలలోచనా. ౧౫
చన్ద్రసూర్యౌ మయా దృష్టా పాణినా పరిమార్జతీ,
తత స్తాభ్యాం కుమారాభ్యా మాస్థిత స్స గజోత్తమః. ౧౬
సీతయా చ విశాలాక్ష్యా లఙ్కాయా ఉపరిస్థితః,
పాణ్డురర్షభయుక్తేన రథే నాష్టయుజా స్వయమ్ ౧౭
ఇహోపయాతః కాకుత్స్థ స్సీతయా సహ భార్యయా,
స్రాణ్డం త్రిభువనం భీమం సర్వత స్సచరాచరమ్. ౧౮

సర్వాం గ్రస్తం మయా దృష్టం రామేణాక్లిష్టకర్మణా,
క్షీరోదధిజలే మధ్యే శ్వేత శ్శైల స్సముచ్ఛ్రితః ౧౯
తస్య మూర్ధ్ని తత శ్శ్వేత శ్చతుర్దన్తో మహాగజః,
తస్య పృష్ఠే స్థిత శ్శ్రీమా న్రామో రాజీవలోచనః ౨౦
ఆసీనః ప్రాఙ్ముఖ శ్శ్రీమా నాసనే పరమే శుభే,
అభిషిక్త స్తు కాకుత్స్థ స్సర్వదేవై ర్నమస్కృతః. ౨౧
సబ్రహ్మర్షిగణై స్సర్వై స్సర్వతీర్థజలేన చ,
శుక్లమాల్యామ్బరధరా శుక్లగన్ధానులేపనా ౨౨
సీతా తత్ర పృథుశ్రోణీ రరాజ జనకాత్మజా,
తతో దేవా స్సగన్ధర్వా స్సిద్ధా శ్చ పరమర్షయః ౨౩
బ్రహ్మాణ మగ్రతః కృత్వా రామం తత్ర వవన్దిరే,
పునరేవ మయా దృష్టో రామో రమయతాం వరః. ౨౪
విష్ణురేవ స్వయం భూత్వా తస్మి న్నాస్తే వరాసనే,
పరం బ్రహ్మ పరం సత్యం పరం జ్ఞానం పరం తపః ౨౫
పరం బీజం పరం క్షేత్రం పరం కారణకారణమ్,
శఙ్ఖచక్రధర శ్శ్రీమా న్పుణ్డరీకాయతేక్షణః. ౨౬
శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీ రజయ్య శ్శాశ్వతో ధ్రువః,
ఏవంభూతో మహాతేజా రామః కమలలోచనః. ౨౭
సర్వలోకేశ్వర శ్శ్రీమా న్రరాజ రఘునన్దనః 4
తతో మహేన్ద్రః పితరో మునీన్ద్రా
గన్ధర్వ విద్యాధర పన్నగేశ్వరాః,
కృతాభిషేకం పరివార్య రామం
ప్రతుష్టువుః ప్రాఞ్జలయః ప్రహృష్టాః. ౨౮

నృత్యన్తి గాయన్తి సమేత్య తత్ర
వాద్యం ప్రకుర్వన్తి సురేన్ద్రనార్యః,
వంశాశ్చ వీణా మురజాశ్చ భేర్యో
నదన్తి శఙ్ఖాః పణవాశ్చ సర్వే ౨౯
తతోఽన్యత్ర మయా దృష్టో రామ స్సత్యపరాక్రమః,
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా సహ * వీర్యవాన్ ౩౦
ఆరుహ్య పుష్పకం దివ్యం విమానం సూర్యసన్నిభమ్,
ఉత్తరాం దిశ మాలోక్య జగామ పురుషోత్తమః ౩౧
ఏవం స్వప్నే మయా దృష్టో రామో విష్ణుపరాక్రమః,
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా సహ † భార్యయా ౩౨
న హి రామో మహాతేజా శ్శక్యో జేతుం సురాసురైః,
రాక్షసై ర్వాఽపి చాన్యై ర్వా స్వర్గః పాపజనై రివ ౩౩
రావణ శ్చ మయా దృష్టః క్షితౌ తైలసముక్షితః,
రక్తవాసాః పిబ న్మత్తః కరవీరకృతస్రజః ౩౪
విమానా త్పుష్పకా దద్య రావణః పతితో భువి,
కృష్యమాణ స్స్త్రియా దృష్టో ముణ్డః కృష్ణామ్బరః పునః ౩౫
రథేన ఖరయుక్తేన రక్తమాల్యానులేపనః,
పిబం స్తైలం హస న్నృత్యన్ భ్రాన్తచిత్తాకులేన్ద్రియః ౩౬
గర్దభేన యయౌ శీఘ్రం దక్షిణాం దిశ మాస్థితః,
పున రేవ మయా దృష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః ౩౭
పతితోఽవాక్శిరా భూమౌ గర్దభా ద్భయమోహితః,
సహ సోత్థాయ సంభ్రాన్తో భయార్తో మదవిహ్వలః. ౩౮

---

* భార్యయా. ఇతి పా. † రాఘవః. ఇతి పా.

ఉన్మత్త ఇవ దిగ్వాసా దుర్వాక్యం ప్రలప న్బహు,
దుర్గన్ధం దుస్సహం ఘోరం తిమిరం నరకోపమమ్. ౩౯
మలపఙ్కం ప్రవిశ్యాఽశు మగ్న స్తత్ర స రావణః,
కణ్ఠే బద్ధ్వా దశగ్రీవం ప్రమదా రక్తవాసినీ. ౪౦
కాలీ కర్దమలిప్తాఙ్గీ దిశం యామ్యాం ప్రకర్షతి,
ఏవం తత్ర మయా దృష్టః కుమ్భకర్ణో నిశాచరః ౪౧
రావణస్య సుతా స్సర్వే దృష్టా స్తైలసముక్షితాః,
వరాహేణ దశగ్రీవ శ్శింశుమారేణ చేన్ద్రజిత్ ౪౨
ఉష్ట్రేణ కుమ్భకర్ణ శ్చ ప్రయాతో దక్షిణాం దిశమ్,
ఏక స్తత్ర మయా దృష్ట శ్శ్వేతచ్ఛత్రో విభీషణః ౪౩
శుక్లమాల్యామ్బరధర శ్శుక్లగన్ధానులేపనః,
శఙ్ఖదున్దుభినిర్ఘోషై ర్నృత్తగీతై రలఙ్కృతః. ౪౪
ఆరుహ్య * మేఘసఙ్కాశం మేఘస్తనితనిస్స్వనమ్,
చతుర్దన్తం గజం దివ్య మాస్తే తత్ర విభీషణః ౪౫
చతుర్భి స్సచివై స్సార్ధం వైహాయస ముపస్థితః,
సమాజ శ్చ మయా దృష్టో గీతవాదిత్రనిస్స్వనః ౪౬
పిబతాం రక్తమాల్యానాం రక్షసాం రక్తవాససామ్,
లఙ్కా చేయం పురీ రమ్యా సవాజిరథకుఞ్జరా ౪౭
సాగరే పతితా దృష్టా భగ్నగోపురతోరణా,
లఙ్కా దృష్టా మయా స్వప్నే రావణే నాభిరక్షితా ౪౮
దగ్ధా రామస్య దూతేన వానరేణ తరస్వినా,
పీత్వా తైలం ప్రనృత్తా శ్చ ప్రహసన్త్యో మహాస్వనాః. ౪౯

---

* శైల - ఇతి పా.

లఙ్కాయాం భస్మరూక్షాయాం ప్రవిష్టా రాక్షసస్త్రియః,
కుమ్భకర్ణాదయ శ్చేమే సర్వే రాక్షసపుఙ్గవాః ౫౦
రక్తం నివసనం గృహ్య ప్రవిష్టా గోమయహ్రదే,
అపగచ్ఛత నశ్యధ్వం సీతాం ప్రాప్య స రాఘవః ౫౧
ఘాతయే త్పరమామర్షీ సర్వై స్సార్ధం హి రాక్షసైః,
ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం వనవాస మనువ్రతామ్ ౫౨
భర్త్సితాం తర్జితాం వాఽపి నానుమంస్యతి రాఘవః,
త దలం క్రూరవాక్యై ర్వ స్సాన్త్వ మే వాభిధీయతామ్ ౫౩
అభియాచామ వైదేహీ మేతద్ధి మమ రోచతే,
యస్యా మేవంవిధ స్స్వప్నో దుఃఖితాయాం ప్రదృశ్యతే ౫౪
సా దుఃఖై ర్వివిధై ర్ముక్తా ప్రియం ప్రాప్నో త్యనుత్తమమ్,
భర్త్సితా మపి యాచధ్వం రాక్షస్యః! కిం వివక్షయా ౫౫
రాఘవా ద్ధి భయం ఘోరం రాక్షసానా ముపస్థితమ్,
ప్రణిపాతప్రసన్నా హి! మైథిలీ జనకాత్మజా ౫౬
అల మేషా పరిత్రాతుం రాక్షస్యో! మహతో భయాత్,
అపి చాస్యా విశాలాక్ష్యా న కిఞ్చి దుపలక్షయే ౫౭
విరూప మపి చాఙ్గేషు సుసూక్ష్మ మపి లక్షణమ్,
ఛాయా వైగుణ్యమాత్ర న్తు శఙ్కే దుఃఖ ముపస్థితమ్. ౫౮
అదుఃఖార్హా మిమాం దేవీం వైహాయస ముపస్థితామ్,
అర్థసిద్ధిం తు వైదేహ్యాః పశ్యా మ్యహ ముపస్థితామ్ ౫౯
రాక్షసేన్ద్రవినాశ ఞ్చ విజయం రాఘవస్య చ,
నిమిత్తభూత మేతత్తు శ్రోతు మస్యా మహ త్ప్రియమ్. ౬౦
దృశ్యతే చ స్ఫురచ్చక్షుఃపద్మపత్ర మివాఽఽయతమ్,
ఈష చ్చ హృషితో వాఽస్యా దక్షిణాయా హ్యదక్షిణః. ౬౧

అకస్మాదేవ వై దేహ్యా బాహు రేకః ప్రకమ్పతే,
కరేణుహస్తప్రతిమ స్సవ్య శ్చోరు రనుత్తమః ౬౨
వేపమాన స్సూచయతి రాఘవం పురత స్థితమ్. ౫
పక్షీ చ శాఖానిలయః *ప్రవిష్టః
పునః పున శ్చోత్తమసాన్త్వవాదీ,
సుస్వాగతాం వాచ ముదీరయానః
పునఃపున శ్చోదయతీవ హృష్టః ౬౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
సప్తవింశ స్సర్గః.

అష్టావింశ స్సర్గః శ్లోకాః ౨౦.

సీతా విలాపః.

సా రాక్షసేన్ద్రస్య వచో నిశమ్య
తద్రావణ స్యాప్రియ మప్రియార్తా,
సీతా వితత్రాస యథా వనాన్తే
సింహాభిపన్నా గజరాజకన్యా ౧
సా రాక్షసీమధ్యగతా చ భీరు
ర్వాగ్భి ర్భృశం రావణతర్జితా చ,
కాన్తారమధ్యే విజనే విసృష్టా
బాలేవ కన్యా విలలాప సీతా ౨
సత్యం బతేదం ప్రవదన్తి లోకే
నాకాలమృత్యు ర్భవతీతి సన్తః,

---

* ప్రహృష్టః - ఇతి పా.

యత్రాహ మేవం పరిభర్త్స్యమానా
జీవామి కిఞ్చిత్ క్షణ మప్యపుణ్యా ౩
సుఖా ద్విహీనం బహుదుఃఖపూర్ణ
మిదన్తు నూనం హృదయం స్థిరం మే,
విశీర్యతే య న్న సహస్రధాఽద్య
వజ్రాహతం శృఙ్గ మివాచలస్య. ౪
నై వా స్తి దోషో మమ నూన మత్ర
వధ్యాఽహ మస్యాప్రియదర్శనస్య,
భావం న చాస్యాహ మనుప్రదాతు
మలం ద్విజో మన్త్ర మివాద్విజాయ ౫
నూనం మమాఙ్గా న్యచిరా దనార్య
శ్శస్త్రై శ్శితై శ్ఛేత్స్యతి రాక్షసేన్ద్రః,
తస్మి న్ననాగచ్ఛతి లోకనాథే
గర్భస్థజన్తో రివ శల్యకృన్తః ౬
దుఃఖం బతేదం మమ దుఃఖితాయా
మాసౌ చిరా యాధిగమిష్యతో ద్వౌ,
బద్ధస్య వధ్యస్య యథా నిశాన్తే
రాజాపరాధా దివ తస్కరస్య. ౭
హా రామ ! హా లక్ష్మణ ! హా సుమిత్రే !
హా రామమాత ! స్సహ మే జనన్యా,
ఏషా విపద్యా మ్యహ మల్పభాగ్యా
మహార్ణవే నౌరివ మూఢవాతా. ౮
తరస్వినా ధారయతా మృగస్య
సత్త్వేన రూపం మనుజేన్ద్రపుత్రౌ,

నూనం విశస్తౌ మమ కారణా త్తౌ
సింహర్షభా ద్వా వివ వైద్యుతేన ౯
నూనం స కాలో మృగరూపధారీ
మా మల్పభాగ్యాం లులుభే తదానీమ్,
యత్రాఽఽర్యపుత్రం విససర్జ మూఢా
రామానుజం లక్ష్మణపూర్వజం చ ౧౦
హా! రామ! సత్యవ్రత! దీర్ఘబాహో!
హా! పూర్ణచన్ద్రప్రతిమానవక్త్ర!,
హా! జీవలోకస్య హితః ప్రియ శ్చ
వధ్యాం న మాం వేత్సి హి! రాక్షసానామ్ ౧౧
అనన్యదైవత్వ మియం క్షమా చ
భూమౌ చ శయ్యా నియమ శ్చ ధర్మే,
పతివ్రతాత్వం విఫలం మమేదం
కృతం కృతఘ్నేష్వివ మానుషాణామ్ ౧౨
మోఘో హి ధర్మ శ్చరితో మయాఽయం
తథైకపత్నీత్వ మిదం నిరర్థమ్,
యా త్వాం న పశ్యామి కృశా వివర్ణా
హీనా త్వయా సంగమనే నిరాశా. ౧౩
పితు ర్నిదేశం నియమేన కృత్వా
వనా న్నివృత్త శ్చరితవ్రత శ్చ,
స్త్రీభి స్తు మన్యే విపులేక్షణాభి
స్త్వం రంస్యసే వీతభయః కృతార్థః ౧౪
అహం తు రామ! త్వయి జాతకామా
చిరం వినాశాయ నిబద్ధభావా,

మోఘం చరిత్వాఽథ తపోవ్రతం చ
త్యక్ష్యామి ధిగ్జీవిత మల్పభాగ్యా ౧౫
సా జీవితం క్షిప్ర మహం త్యజేయం
విషేణ శస్త్రేణ శితేన వాఽపి,
విషస్య దాతా న హి మేఽస్తి కశ్చి
చ్ఛస్త్రస్య వా వేశ్మని రాక్షసస్య ౧౬
ఇతీవ దేవీ బహుధా విలప్య
సర్వాత్మనా రామ మనుస్మరన్తీ,
ప్రవేపమానా పరిశుష్కవక్త్రా
నగోత్తమం పుష్పిత మాససాద. ౧౭
శోకాభితప్తా బహుధా విచిన్త్య
సీతాఽథ వేణ్యుద్గ్రథనం గృహీత్వా,
ఉద్బధ్య వేణ్యుద్గ్రథనేన శీఘ్ర
మహం గమిష్యామి యమస్య మూలమ్. ౧౮
ఉపస్థితా సా మృదుసర్వగాత్రీ
శాఖాం గృహీత్వాఽథ నగస్య తస్య,
తస్యాస్తు రామం ప్రవిచిన్తయన్త్యా
రామానుజం స్వం చ కులం శుభాఙ్గ్యాః. ౧౯
శోకానిమిత్తాని తథా బహూని
ధైర్యార్జితాని ప్రవరాణి లోకే,
ప్రాదుర్నిమిత్తాని తదా బభూవుః
పురాఽపి సిద్ధాన్యుపలక్షితాని ౨౦

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
అష్టావింశస్సర్గః



152. శోకాభితప్తా సీతా వేణ్యుద్గ్రథనం గృహీత్వా యమస్య మూలం గమిష్యామీతి నిశ్చికాయ, వదన మున్నమ్య శాఖాయాం స్థితం హనుమన్త మవేక్ష్య పరం జహర్ష.

ఏకోనత్రింశ సర్గః. శ్లోకాః ౮

శోకేనవిలపన్త్యాః సీతాయా శ్శుభనిమిత్తసంప్రాప్తిః

తథాగతాం తాం వ్యథితా మనిన్దితాం
వ్యపేతహర్షాం పరిదీనమానసామ్,
శుభాం నిమిత్తాని శుభాని భేజిరే
నరం శ్రియా జుష్ట మి వోపజీవినః ౧
తస్యా శ్శుభం వామ మరాలపక్ష్మ
రాజీవృతం శుక్లవిశాలకృష్ణమ్,
ప్రాస్పన్ద తైకం నయనం సుకేశ్యా
మీనాహతం పద్మ మివాభితామ్రమ్ ౨
భుజ శ్చ చార్వఞ్చితపీనవృత్తః
పరార్థ్యకాలాగురుచన్దనార్హః,
అనుత్తమే నాధ్యుషితః ప్రియేణ
చిరేణ వామ స్సమవేపతాఽఽశు 3
గజేన్ద్రహస్తప్రతిమ శ్చ పీన
స్తయో ర్ద్వయో స్సంహతయో స్సుజాతః,
ప్రస్పన్దమానః పున రూరు రస్యా
రామం పురస్తాత్ స్థిత మాచచక్షే, ౪
శుభం పున ర్హేమసమానవర్ణ
మీషద్రజోధ్వస్త మివామలాక్ష్యాః,
వాస స్థితాయా శ్శిఖరాగ్రదన్త్యాః
కిఞ్చి త్పరిస్రంసత చారుగాత్ర్యాః ౫
ఏతై ర్నిమిత్తై రపరైశ్చ సుభ్రూ
స్సంబోధితా ప్రాగపి సాధుసిద్ధైః,

వాతాతపక్లాన్త మివ ప్రణష్టం
వర్షేణ బీజం ప్రతిసఞ్జహర్ష ౬
తస్యాః పున ర్బిమ్బఫలాధరోష్ఠం
స్వక్షిభ్రుకేశాన్త మరాలపక్ష్మ,
వక్త్రం బభాసేఽసితశుక్లదంష్ట్రం
రాహో ర్ముఖా చ్చన్ద్ర ఇవ ప్రముక్తః ౭
సా వీతశోకా వ్యపనీతతన్ద్రీ
శాన్తజ్వరా హర్షవివృద్ధసత్త్వా,
అశోభతాఽర్యా వదనేన శుక్లే
శీతాంశునా రాత్రి రివోదితేన ౮

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏకోనత్రింశస్సర్గః

త్రింశ సర్గః శ్లోకాః ౪౫.

శింశుపావృక్షస్థహనూమద్విచారః

హనుమా నపి విక్రాన్త స్సర్వం శుశ్రావ తత్త్వతః,
సీతాయా స్త్రిజటాయా శ్చ రాక్షసీనాం చ తర్జనమ్ ౧
అవేక్షమాణ స్తాం దేవీం దేవతా మివ నన్దనే,
తతో బహువిధాం చిన్తాం చిన్తయామాస వానరః. ౨
యాం కపీనాం సహస్రాణి సుబహూ న్యయుతాని చ,
దిక్షు సర్వాసు మార్గన్తే సేయ మాసాదితా మయా. ౩
చారేణ తు సుయుక్తేన శత్రోః శ్శక్తి మవేక్షతా,
గూఢేన చరతా తావ దవేక్షిత మిదం మయా. ౪

రాక్షసానాం విశేష శ్చ పురీ చేయ మవేక్షితా,
రాక్షసాధిపతే రస్య ప్రభావో రావణస్య చ ౫
యుక్తం తస్యాప్రమేయస్య సర్వసత్త్వదయావతః,
సమాశ్వాసయితుం భార్యాం పతిదర్శనకాఙ్క్షిణీమ్ ౬
అహ మాశ్వాసయా మ్యేనాం పూర్ణచన్ద్రనిభాననామ్,
అదృష్టదుఃఖాం దుఃఖార్తాం దుఃఖ స్యాన్త మగచ్ఛతీమ్. ౭
యద్య ప్యహ మిమాం దేవీం శోకోపహతచేతనామ్,
అనాశ్వాస్య గమిష్యామి దోషవ ద్గమనం భవేత్ ౮
గతే హి మయి తత్రేయం రాజపుత్రీ యశస్వినీ,
పరిత్రాణ మవిన్దన్తీ జానకీ జీవితం త్యజేత్ ౯
మయా చ స మహాబాహుః పూర్ణచన్ద్రనిభాననః,
సమాశ్వాసయితుం న్యాయ్య స్సీతాదర్శనలాలసః ౧౦
నిశాచరీణాం ప్రత్యక్ష మనర్హం చాపి భాషణమ్,
కథం ను ఖలు కర్తవ్య మిదం కృచ్ఛ్రగతో హ్యహమ్ ౧౧
అనేన రాత్రిశేషేణ యది నాశ్వాస్యతే మయా,
సర్వథా నాస్తి సన్దేహః పరిత్యక్ష్యతి జీవితమ్ ౧౨
రామ శ్చ యది పృచ్ఛే న్మాం కిం మాం సీతాఽబ్రవీ ద్వచః,
కి మహం తం ప్రతిబ్రూయా మసంభాష్య సుమధ్యమామ్ ౧౩
సీతాసన్దేశరహితం మా మిత స్త్వరయా గతమ్,
నిర్దహేదపి కాకుత్స్థః క్రుద్ధ స్తీవ్రేణ చక్షుషా. ౧౪
యది చోద్యోజయిష్యామి భర్తారం రామకారణాత్,
వ్యర్థ మాగమనం తస్య ససైన్యస్య భవిష్యతి ౧౫
అన్తరం త్వహ మాసాద్య రాక్షసీనా మిహ స్థితః,
శనై రాశ్వాసయిష్యామి సన్తాపబహులా మిమామ్ ౧౬

అహం త్వతితను శ్చైవ వానర శ్చ విశేషతః,
వాచం చోదాహరిష్యామి మానుషీ మిహ సంస్కృతామ్ ౧౭
యది వాచం ప్రదాస్యామి ద్విజాతి రివ సంస్కృతామ్,
రావణం మన్యమానా మాం సీతా భీతా భవిష్యతి. ౧౮
వానరస్య విశేషేణ కథం స్యా దభిభాషణమ్,
అవశ్య మేవ వక్తవ్యం మానుషం వాక్య మర్థవత్ ౧౯
మయా సాన్త్వయితుం శక్యా నాన్య థేయ మనిన్దితా,
సేయ మాలోక్య మే రూపం జానకీ భాషితం తథా ౨౦
రక్షోభి స్త్రాసితా పూర్వం భూయ స్త్రాసం గమిష్యతి,
తతో జాతపరిత్రాసా శబ్దం కుర్యా న్మనస్వినీ ౨౧
జానమానా విశాలాక్షీ రావణం కామరూపిణమ్,
సీతయా చ కృతే శబ్దే సహసా రాక్షసీగణః ౨౨
నానాప్రహరణో ఘోర స్సమేయా దన్తకోపమః,
తతో మాం సంపరిక్షిప్య సర్వతో వికృతాననాః ౨౩
వధే చ గ్రహణే చైవ కుర్యు ర్యత్నం మహాబలాః,
గృహ్య శాఖాః ప్రశాఖా శ్చ స్కన్ధాం శ్చోత్తమశాఖినామ్
దృష్ట్వా విపరిధావన్తం భవేయు ర్భయశఙ్కితాః,
మమ రూపం చ సంప్రేక్ష్య వనే విచరతో మహత్. ౨౫
రాక్షస్యో భయవిత్రస్తా భవేయు ర్వికృతాననాః,
తతః కుర్యు స్సమాహ్వానం రాక్షస్యో రక్షసా మపి ౨౬
రాక్షసేన్ద్రనియుక్తానాం రాక్షసేన్ద్రనివేశనే,
తే శూలశక్తినిస్త్రింశవివిధాయుధపాణయః ౨౭
ఆపతేయు ర్విమర్దేఽస్మి న్వేగే నోద్విగ్నకారిణః,
సంరుద్ధ స్తైస్తు పరితో విధమ న్రక్షసాం బలమ్, ౨౮

శక్నుయాన్న తు సంప్రాప్తుం పరం పారం మహోదధేః,
మాం వా గృహ్ణీయు రాప్లుత్య బహవ శ్శీఘ్రకారిణః ౨౯
స్యా దియం చాగృహీతార్థా మమ చ గ్రహణం భవేత్,
హింసాభిరుచయో హింస్యు రిమాం వా జనకాత్మజామ్ ౩౦
విపన్నం స్యా త్తతః కార్యం రామసుగ్రీవయో రిదమ్,
ఉద్దేశే నష్టమార్గేఽస్మి న్రాక్షసైః పరివారితే ౩౧
సాగరేణ పరిక్షిప్తే గుప్తే వసతి జానకీ,
విశస్తే వా గృహీతే వా రక్షోభి ర్మయి సంయుగే. ౩౨
నాన్యం పశ్యామి రామస్య సహాయం కార్యసాధనే,
విమృశంశ్చ న పశ్యామి యో హతే మయి వానరః ౩౩
శతయోజనవిస్తీర్ణం లఙ్ఘయేత మహోదధిమ్,
కామం హన్తుం సమర్థోఽస్మి సహస్రా ణ్యపి రక్షసామ్. ౩౪
న తు శక్ష్యామి సంప్రాప్తుం పరం పారం మహోదధేః,
అసత్యాని చ యుద్ధాని సంశయో మే న రోచతే ౩౫
కశ్చ నిస్సంశయం కార్యం కుర్యాత్ ప్రాజ్ఞ స్ససంశయమ్,?
ప్రాణత్యాగ శ్చ వైదేహ్యా భవే దనభిభాషణే ౩౬
ఏష దోషో మహాన్ హి స్యా న్మమ సీతాభిభాషణే,
భూతా శ్చార్థా విపద్యన్తే దేశకాలవిరోధితాః ౩౭
విక్లబం దూత మాసాద్య తమ స్సూర్యోదయే యథా,
అర్థానర్థాన్తరే బుద్ధి ర్నిశ్చితాఽపి న శోభతే ౩౮
యో హ్యర్థం బహుధా వేద స సమర్థో ఽర్థసాధనే,
ఘాతయన్తి హి కార్యాణి దూతాః పణ్డితమానినః ౩౯
న వినశ్యే త్కథం కార్యం వైక్లబ్యం న కథం భవేత్,
లఙ్ఘనం చ సముద్రస్య కథం ను న వృథా భవేత్. ౪౦

కథం ను ఖలు వాక్యం మే శృణుయా న్నోద్విజేత వా,
ఇతి సఞ్చిన్త్య హనుమాం శ్చకార మతిమా న్మతిమ్ 40
రామ మక్లిష్టకర్మాణ స్స్వబన్ధు మనుకీర్తయన్,
నైనా ముద్వేజయిష్యామి తద్బన్ధుగతమానసామ్ 41
ఇక్ష్వాకూణాం వరిష్ఠస్య రామస్య విదితాత్మనః,
శుభాని ధర్మయుక్తాని వచనాని సమర్పయన్ 43
శ్రావయిష్యామి సర్వాణి మధురాం ప్రబ్రువన్ గిరమ్,
శ్రద్ధాస్యతి యథా హీయం తథా సర్వం సమాదధే 44
ఇతి స బహువిధం మహానుభావో
జగతిపతేః ప్రమదా మవేక్షమాణః,
మధుర మవితథం జగాద వాక్యం
ద్రుమవిటపాన్తర మాస్థితో హనూమాన్ 45

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
త్రింశస్సర్గః

ఏకత్రింశసర్గః శ్లోకాః 19

సీతాప్రత్యయార్థం హనూమత్కృత రామప్రశంసనమ్

ఏవం బహువిధాం చిన్తాం చిన్తయిత్వా మహాకపిః,
సంశ్రవే మధురం వాక్యం వైదేహ్యా వ్యాజహార హ 1
రాజా దశరథో నామ రథకుఞ్జరవాజిమాన్,
పుణ్యశీలో మహాకీర్తి ర్ఋజు రాసీ న్మహాయశాః 2
రాజర్షీణాం గుణశ్రేష్ఠ స్తపసా చర్షిభి స్సమః,
చక్రవర్తికులే జాతః పురన్దరసమో బలే. 3

అహింసారతి రక్షుద్రో ఘృణీ సత్యపరాక్రమః,
ముఖ్య శ్చేక్ష్వాకువంశస్య లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మివర్ధనః ౪
పార్థివవ్యఞ్జనై ర్యుక్తః పృథుశ్రీః పార్థివర్షభః,
పృథివ్యాం చతురన్తాయాం విశ్రుత స్సుఖద స్సుఖీ ౫
తస్య పుత్రః ప్రియో జ్యేష్ఠ స్తారాధిపనిభాననః,
రామో నామ విశేషజ్ఞ శ్శ్రేష్ఠ స్సర్వధనుష్మతామ్ ౬
రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా,
రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య చ పరన్తపః ౭
తస్య సత్యాభిసన్ధస్య వృద్ధస్య వచనా త్పితుః,
సభార్య స్సహ చ భ్రాత్రా వీరః ప్రవ్రాజితో వనమ్ ౮
తేన తత్ర మహారణ్యే మృగయాం పరిధావతా,
రాక్షసా నిహతా శ్శూరా బహవః కామరూపిణః ౯
జనస్థానవధం శ్రుత్వా హతౌ చ ఖరదూషణౌ,
తత స్త్వమర్షాపహృతా జానకీ రావణేన తు ౧౦
వఞ్చయిత్వా వనే రామం మృగరూపేణ మాయయా,
స మార్గమాణ స్తాం దేవీం రామ స్సీతా మనిన్దితామ్ ౧౧
ఆససాద వనే మిత్రం సుగ్రీవం నామ వానరమ్,
తత స్స వాలినం హత్వా రామః పరపురఞ్జయః ౧౨
ప్రాయచ్ఛ త్కపిరాజ్యం త త్సుగ్రీవాయ మహాబలః,
సుగ్రీవేణాపి సన్దిష్టా హరయః కామరూపిణః. ౧౩
దిక్షు సర్వాసు తాం దేవీం విచిన్వన్తి సహస్రశః,
అహం సంపాతివచనా చ్ఛతయోజన మాయతమ్. ౧౪
అస్యా హేతో ర్విశాలాక్ష్యా స్సాగరం వేగవాన్ ప్లుతః,
యథారూపాం యథావర్ణాం యథాలక్ష్మీం చ నిశ్చితామ్. ౧౫

అశ్రౌషం రాఘవ స్యాహం సేయ మాసాదితా మయా,
విరరా మైవ ముక్త్వా ఽసౌ వాచం వానరపుఙ్గవః ౧౬
జానకీ చాపి త చ్ఛ్రుత్వా విస్మయం పరమం గతా,
తత స్సా వక్రకేశాన్తా సుకేశీ కేశసంవృతమ్ ౧౭
ఉన్నమ్య వదనం భీరు శ్శింశుపావృక్ష మైక్షత. ౪
నిశమ్య సీతా వచనం కపే శ్చ
దిశ శ్చ సర్వాః ప్రదిశ శ్చ వీక్ష్య,
స్వయం ప్రహర్షం పరమం జగామ
సర్వాత్మనా రామ మనుస్మర న్తీ. ౧౮
సా తిర్య గూర్ధ్వం చ తధా ఽప్యధ స్తా
న్నిరీక్షమాణా త మచి న్త్యబుద్ధిమ్,
దదర్శ పిఙ్గాధిప తే రమాత్యం
వాతాత్మజం సూర్య మివోదయస్థమ్ ౧౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏ క త్రిం శ స్స ర్గః.

ద్వాత్రింశ సర్గః. శ్లోకాః ౧౪.

సీతాయా హనూమదవలోకనమ్

తత శ్శాఖా న్తరే లీనం దృష్ట్వా చలితమానసా,
వేష్టితార్జునవస్త్రం తం విద్యుత్సఙ్ఘాతపిఙ్గలమ్ ౧
సా దదర్శ కపిం తత్ర ప్రశ్రితం ప్రియవాదినమ్,
ఫుల్లాశోకోత్కరాభాసం త ప్తచామీకరేక్షణమ్ ౨

మైథిలీ చిన్తయామాస విస్మయం పరమం గతా,
అహో! భీమ మిదం రూపం వానరస్య దురాసదమ్ ౩
దుర్నిరీక్ష మితి జ్ఞాత్వా పునరేవ ముమోహ సా,
విలలాప భృశం సీతా కరుణం భయమోహితా ౪
రామరామేతి దుఃఖార్తా లక్ష్మణేతి చ భామినీ,
రురోద మధురం సీతా మన్దం మన్దస్వరా సతీ ౫
సా తం దృష్ట్వా హరిశ్రేష్ఠం వినీతవ దుపస్థితమ్,
మైథిలీ చిన్తయామాస స్వప్నోఽయ మితి భామినీ. ౬
సా వీక్షమాణా పృథుభుగ్నవక్త్రం
శాఖామృగేన్ద్రస్య యథోక్తకారమ్,
దదర్శ పిఙ్గాధిపతే రమాత్యం
వాతాత్మజం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్. ౭
సా తం సమీక్ష్యైవ భృశం విసంజ్ఞా
గతాసుకల్పేవ బభూవ సీతా,
చిరేణ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య భూయో
విచిన్తయామాస విశాలనేత్రా. ౮
స్వప్నే మయాఽయం వికృతోఽద్య దృష్ట
శ్శాఖామృగ శ్శాస్త్రగణై ర్నిషిద్ధః,
స్వస్త్యస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ
తథా పితు ర్మే జనకస్య రాజ్ఞః. ౯
స్వప్నోఽపి నాయం న హి మే ఽస్తి నిద్రా
శోకేన దుఃఖేన చ పీడితాయాః,
సుఖం హి మే నాస్తి యతో ఽస్మి హీనా
తేనేన్దుపూర్ణప్రతిమాననేన. ౧౦

రామేతి రామేతి సదైవ బుద్ధ్యా
విచిన్త్య వాచా బ్రువతీ త మేవ,
త స్యానురూపాం చ కథాం త మర్థ
మేవం ప్రపశ్యామి తథా శృణోమి ౧౧
అహం హి తస్యాద్య మనోభవేన
సంపీడితా తద్గతసర్వభావా,
విచిన్తయన్తీ సతతం త మేవ
తథైవ పశ్యామి తథా శృణోమి ౧౨
మనోరథ స్స్యా దితి చిన్తయామి
తథాఽపి బుద్ధ్యా చ వితర్కయామి,
కి న్కారణం తస్య హి నాస్తి రూపం
సువ్యక్తరూప శ్చ వద త్యయం మామ్ ౧౩
నమోఽస్తు వాచస్పతయే సవజ్రిణే
స్వయంభువే చైవ హుతాశనాయ,
అనేన చోక్తం యదిదం మమాగ్రతో
వనౌకసా త చ్చ తథాఽస్తు నాన్యథా ౧౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ద్వాత్రింశస్సర్గః

త్రయోవింశసర్గః శ్లోకాః ౩౧౫.

సీతాంప్రతి హనూమత్కృతప్రశ్నః.

సోఽవతీర్య ద్రుమా త్తస్మా ద్విద్రుమప్రతిమాననః,
వినీతవేషః కృపణః ప్రణిప త్యోపసృత్య చ. ౧

తా మబ్రవీ న్మహాతేజా హనుమా న్మారుతాత్మజః,
శిర స్యఞ్జలి మాధాయ సీతాం మధురయా గిరా. ౨
హేమపద్మపలాశాక్షి! క్లిష్టకౌశేయవాసిని!,
ద్రుమస్య శాఖా మాలమ్బ్య తిష్ఠసి త్వ మనిన్దితే! ౩
కిమర్థం తవ నేత్రాభ్యాం వారి స్రవతి శోకజమ్,
పుణ్డరీకపలాశాభ్యాం విప్రకీర్ణ మివోదకమ్ ౪
సురాణా మసురాణాం వా నాగగన్ధర్వరక్షసామ్,
యక్షాణాం కిన్నరాణాం వా కా త్వం భవసి శోభనే!. ౫
కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే,
వసూనాం వా వరారోహే! దేవతా ప్రతిభాసి మే ౬
కిన్ను చన్ద్రమసా హీనా పతితా విబుధాలయాత్,
రోహిణీ జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠా శ్రేష్ఠసర్వగుణాన్వితా. ౭
కా త్వం భవసి కల్యాణి! త్వ మనిన్దితలోచనే!,
కోపా ద్వా యది వా మోహా ద్భర్తార మసితేక్షణే!, ౮
వసిష్ఠం కోపయిత్వా త్వం నాసి కల్యా! ణ్యరున్ధతీ,
కో ను పుత్రః పితా భ్రాతా భర్తా వా తే సుమధ్యమే! ౯
అస్మా ల్లోకా దముం లోకం గతం త్వ మనుశోచసి,
రోదనా దతినిశ్శ్వాసా ద్భూమిసంస్పర్శనా దపి ౧౦
న త్వాం దేవీ మహం మన్యే రాజ్ఞ స్సంజ్ఞావధారణాత్,
వ్యఞ్జనాని చ తే యాని లక్షణాని చ లక్షయే ౧౧
మహిషీ భూమిపాలస్య రాజకన్యాఽసి మే మతా,
రావణేన జనస్థానా ద్బలా దపహృతా యది. ౧౨
సీతా త్వ మసి భద్రం తే త న్మమాఽచక్ష్వ పృచ్ఛతః,
యథా హి తవ వై దైన్యం రూపం చా ప్యతిమానుషమ్. ౧౩

తపసా చాన్వితో వేష స్త్వం రామమహిషీ ధ్రువమ్,
సా తస్య వచనం శ్రుత్వా రామకీర్తనహర్షితా ౧౪
ఉవాచ వాక్యం వైదేహీ హనూమన్తం ద్రుమాశ్రితమ్,
పృథివ్యాం రాజసింహానాం ముఖ్యస్య విదితాత్మనః ౧౫
స్నుషా దశరథ స్యాహం శత్రుసైన్యప్రతాపినః,
దుహితా జనక స్యాహం వైదేహస్య మహాత్మనః. ౧౬
సీతా చ నామ నామ్నాఽహం భార్యా రామస్య ధీమతః,
సమా ద్వాదశ తత్రాహం రాఘవస్య నివేశనే ౧౭
భుఞ్జానా మానుషా న్భోగా న్సర్వకామసమృద్ధినీ,
తత్ర త్రయోదశే వర్షే రాజ్యే నేక్ష్వాకునన్దనమ్ ౧౮
అభిషేచయితుం రాజా సోపాధ్యాయః ప్రచక్రమే,
తస్మి న్సంభ్రియమాణే తు రాఘవ స్యాభిషేచనే. ౧౯
కైకేయీ నామ భర్తారం దేవీ వచన మబ్రవీత్,
న పిబేయం న ఖాదేయం ప్రత్యహం మమ భోజనమ్. ౨౦
ఏష మే జీవిత స్యాన్తో రామో య ద్యభిషిచ్యతే,
య త్త దుక్తం త్వయా వాక్యం ప్రీత్యా నృపతిసత్తమ!. ౨౧
తచ్చే న్న వితథం కార్యం వనం గచ్ఛతు రాఘవః,
స రాజా సత్యవా గ్దేవ్యా వరదాన మనుస్మరన్ ౨౨
ముమోహ వచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యాః క్రూర మప్రియమ్,
తత స్తు స్థవిరో రాజా సత్యే ధర్మే వ్యవస్థితః ౨౩
జ్యేష్ఠం యశస్వినం పుత్రం రుద న్రాజ్య మయాచత,
స పితు ర్వచనం శ్రీమా నభిషేకా త్పరం ప్రియమ్. ౨౪
మనసా పూర్వ మాసాద్య వాచా ప్రతిగృహీతవాన్,
దద్యా న్న ప్రతిగృహ్ణీయా న్న బ్రూయా త్కిఞ్చి దప్రియమ్

అపి జీవితహేతోర్వా రామ స్సత్యపరాక్రమః,
స విహాయోత్తరీయాణి మహార్హాణి మహాయశాః. ౨౬
విసృజ్య మనసా రాజ్యం జనన్యై మాం సమాదిశత్,
నాఽహం తస్యాగ్రత స్తూర్ణం ప్రస్థితా వనచారిణీ. ౨౭
న హి మే తేన హీనాయా వాస స్స్వర్గేఽపి రోచతే,
ప్రాగేవ తు మహాభాగ స్సౌమిత్రి ర్మిత్రనన్దనః. ౨౮
పూర్వజ స్యానుయాత్రార్థే ద్రుమచీరై రలఙ్కృతః,
తే వయం భర్తు రాదేశం బహుమాన్య దృఢవ్రతాః. ౨౯
ప్రవిష్టా స్స్మ పురా దృష్టం వనం గమ్భీరదర్శనమ్,
వసతో దణ్డకారణ్యే తస్యాహ మమితౌజసః ౩౦
రక్షసాఽపహృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా,
ద్వౌ మాసౌ తేన మే కాలో జీవితానుగ్రహః కృతః.
ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం తత స్త్యక్ష్యామి జీవితమ్.

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
త్రయ స్త్రింశ స్సర్గః.

చతుస్త్రింశసర్గః శ్లోకాః ౪౩.

సీతాహనూమతో స్సంలాపః.

తస్యా స్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూథపః,
దుఃఖా ద్దుఃఖాభిభూతాయా స్సాన్త్వ ముత్తర మబ్రవీత్. ౧
అహం రామస్య సన్దేశా ద్దేవి! దూత స్తవాఽఽగతః,
వైదేహి! కుశలీ రామ స్త్వాం చ కౌశల మబ్రవీత్. ౨

యో బ్రాహ్మ మస్త్రం వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం వరః,
స త్వాం దాశరథీ రామో దేవి! కౌశల మబ్రవీత్ ౩
లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా భర్తు స్తే ఽనుచరః ప్రియః,
కృతవా౯ శోకసన్తప్త శ్శిరసా తే ఽభివాదనమ్ ౪
సా తయోః కుశలం దేవీ నిశమ్య నరసింహయోః,
ప్రీతిసంహృష్టసర్వాఙ్గీ హనూమన్త మథాబ్రవీత్ ౫
కల్యాణీ బత గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మా,
ఏతి జీవన్త మానన్దో నరం వర్షశతా దపి ౬
తయా సమాగతే తస్మి౯ ప్రీతి రుత్పాదితాఽద్భుతా,
పరస్పరేణ చాఽఽలాపం విశ్వస్తౌ తౌ ప్రచక్రతుః ౭
తస్యా స్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమా౯ హరియూథపః,
సీతాయా శ్శోకదీనాయా స్సమీప ముపచక్రమే ౮
యథాయథా సమీపం స హనూమా నుపసర్పతి,
తథాతథా రావణం సా తం సీతా పరిశఙ్కతే ౯
అహో! ధి గ్దుష్కృత మిదం కథితం హి య దస్య మే,
రూపాన్తర ముపాగమ్య స ఏవాయం హి రావణః. ౧౦
తా మశోకస్య శాఖాం సా విముక్త్వా శోకకర్శితా
తస్యామే వానవద్యాఙ్గీ ధరణ్యాం సముపావిశత్. ౧౧
హనుమానపి దుఃఖార్తాం తాం దృష్ట్వా భయమోహితామ్,
అవన్దత మహాబాహు స్తత స్తాం జనకాత్మజామ్. ౧౨
సా చైనం భయవిత్రస్తా భూయో నైవాభ్యుదైక్షత,
తం దృష్ట్వా వన్దమానం తు సీతా శశినిభాననా. ౧౩
అబ్రవీ ద్దీర్ఘ ముచ్ఛ్వస్య వానరం మధురస్వరా,
మాయాం ప్రవిష్టో మాయావీ యది త్వం రావణ స్స్వయమ్

ఉత్పాదయసి మే భూయ స్సన్తాపం త న్న శోభనమ్,
స్వం పరిత్యజ్య రూపం యః పరివ్రాజకరూపధృత్ ౧౫
జనస్థానే మయా దృష్ట స్త్వం స ఏవాసి రావణః,
ఉపవాసకృశాం దీనాం కామరూప! నిశాచర! ౧౬
సన్తాపయసి మాం భూయ స్స న్తప్తాం త న్నశోభనమ్,
అథవా నైత దేవం హి య న్మయా పరిశఙ్కితమ్. ౧౭
మనసో హి మమ ప్రీతి రుత్పన్నా తవ దర్శనాత్,
యది రామస్య దూత స్త్వ మాగతో భద్ర మస్తు తే. ౧౮
పృచ్ఛామి త్వాం హరిశ్రేష్ఠ! ప్రియా రామకథా హి మే,
గుణా న్రామస్య కథయ ప్రియస్య మమ వానర! ౧౯
చి త్తం హరసి మే సౌమ్య! నదీకూలం యథా రయః,
అహో స్వప్నస్య సుఖతా యాఽహ మేవం చిరాహృతా.
ప్రేషితం నామ పశ్యామి రాఘవేణ వనౌకసమ్,
స్వప్నేఽపి యద్యహం వీరం రాఘవం సహలక్ష్మణమ్ ౨౧
పశ్యేయం నావసీదేయం స్వప్నోఽపి మమ మత్సరీ,
నాహం స్వప్న మిమం మన్యే స్వప్నే దృష్ట్వా హి వానరమ్.
న శక్యోఽభ్యుదయః ప్రాప్తుం ప్రా ప్త శ్చాభ్యుదయో మమ,
కిన్ను స్యా చ్చిత్తమోహోఽయం భవే ద్వాతగతి స్త్వియమ్.
ఉన్మాదజో వికారో వా స్యా దియం మృగతృష్ణికా,
అథవా నాయ మున్మాదో మోహోఽప్యున్మాదలక్షణః. ౨౪
సంబుధ్యే చాహ మాత్మాన మిమం చాపి వనౌకసమ్,
ఇత్యేవం బహుధా సీతా సంప్రధార్య బలాబలమ్. ౨౫
రక్షసాం కామరూపత్వా న్మేనే తం రాక్షసాధిపమ్,
ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా సీతా సా తనుమధ్యమా ౨౬

న ప్రతివ్యాజహారాథ వానరం జనకాత్మజా,
సీతాయా శ్చిన్తితం బుద్ధ్వా హనూమా న్మారుతాత్మజః ౨౭
శ్రోత్రానుకూలై ర్వచనై స్తదా తాం సంప్రహర్షయత్,
ఆదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాన్త శ్శశీ యథా ౨౮
(యస్తు విగ్రహవా న్ధర్మ న్సాధు స్సత్యప్రతిశ్రవః,
పరిత్రాతా ప్రదాతా చ సర్వభూతహితే రతః ౨౯
బలవా న్మాతరిశ్వేవ మహేన్ద్ర ఇవ దుర్జయః,)
రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవో వైశ్రవణో యథా ౩౦
విక్రమే ణోపపన్న శ్చ యథా విష్ణు ర్మహాయశాః,
సత్యవాదీ మధురవా గ్దేవో వాచస్పతి ర్యథా ౩౧
రూపవా న్సుభగ శ్శ్రీమాన్ కన్దర్ప ఇవ మూర్తిమాన్,
స్థానక్రోధః ప్రహర్తా చ శ్రేష్ఠో లోకే మహారథః ౩౨
బాహుచ్ఛాయా మవష్టబ్ధా యస్య లోకా మహాత్మనః,
దేవా ఇవ మహేన్ద్రస్య మోదన్తే విగతజ్వరాః ౩౩
అపకృష్యాఽశ్రమపదా న్మృగరూపేణ రాఘవమ్,
శూన్యే యేనాపనీతాఽసి తస్య ద్రక్ష్యసి యత్ఫలమ్. ౩౪
న చిరా ద్రావణం సఙ్ఖ్యే యో వధిష్యతి వీర్యవాన్,
రోషప్రముక్తై రిషుభి ర్జ్వలద్భి రివ పావకైః. ౩౫
తేనాహం ప్రేషితో దూత స్త్వత్సకాశ మిహాఽగతః,
త్వద్వియోగేన దుఃఖార్త స్స త్వాం కౌశల మబ్రవీత్. ౩౬
లక్ష్మణ శ్చ మహాతేజా స్సుమిత్రానన్దవర్ధనః,
అభివాద్య మహాబాహు స్స త్వాం కౌశల మబ్రవీత్. ౩౭
రామస్య చ సఖా దేవి! సుగ్రీవో నామ వానరః,
రాజా వానరముఖ్యానాం స త్వాం కౌశల మబ్రవీత్. ౩౮

నిత్యం స్మరతి రామ స్త్వాం సుగ్రీవ స్సహలక్ష్మణః,
దిష్ట్యా జీవసి వైదేహి! రాక్షసీవశ మాగతా. ౩౯
న చిరా ద్ద్రక్ష్యసే రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్,
మధ్యే వానరకోటీనాం సుగ్రీవం చామితౌజసమ్. ౪౦
అహం సుగ్రీవసచివో హనుమా న్నామ వానరః,
ప్రవిశ్య నగరీం లఙ్కాం లఙ్ఘయిత్వా మహోదధిమ్. ౪౧
కృత్వా మూర్ధ్ని పదన్యాసం రావణస్య దురాత్మనః,
త్వాం ద్రష్టు ముపయాతోఽహం సమాశ్రిత్య పరాక్రమమ్.
నాహ మస్మి తథా దేవి! యథా మా మవగచ్ఛసి,
విశఙ్కా త్యజ్యతా మేషా శ్రద్ధత్స్వ వదతో మమ. ౪౩

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
చతుస్త్రింశస్సర్గః.

పఞ్చత్రింశసర్గః శ్లోకాః ౮౯.

హనూమన్తం ప్రతి సీతాయాః ప్రశ్నః.

తాం తు రామకథాం శ్రుత్వా వైదేహీ వానరర్షభాత్,
ఉవాచ వచనం సా న్త్వ మిదం మధురయా గిరా. ౧
క్వ తే రామేణ సంసర్గః కథం జానాసి లక్ష్మణమ్,
వానరాణాం నరాణాం చ కథ మాసీ త్సమాగమః. ౨
యాని రామస్య లిఙ్గాని లక్ష్మణస్య చ వానర!,
తాని భూయ స్సమాచక్ష్వ న మాం శోక స్సమావిశేత్. ౩
కీదృశం తస్య సంస్థానం రూపం రామస్య కీదృశమ్,
కథ మూరూ కథం బాహూ లక్ష్మణస్య చ శంస మే. ౪

ఏవ ముక్త స్తు వైదేహ్యా హనూమా న్మారుతాత్మజః,
తతో రామం యథాతత్త్వ మాఖ్యాతు ముపచక్రమే. ౫
జానన్తీ బత దిష్ట్యా మాం వైదేహి! పరిపృచ్ఛసి,
భర్తుః కమలపత్రాక్షి! సంస్థానం లక్ష్మణస్య చ. ౬
యాని రామస్య చిహ్నాని లక్ష్మణస్య చ యాని వై,
లక్షితాని విశాలాక్షి! వదత శ్శృణు తాని మే. ౭
రామః కమలపత్రాక్ష స్సర్వసత్త్వమనోహరః,
రూపదాక్షిణ్యసంపన్నః ప్రసూతో జనకాత్మజే! ౮
తేజసా ఽఽదిత్యసఙ్కాశః క్షమయా పృథివీసమః,
బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా యశసా వాసవోపమః. ౯
రక్షితా జీవలోకస్య స్వజన స్యాభిరక్షితా,
రక్షితా స్వస్య వృత్తస్య ధర్మస్య చ పరన్తపః ౧౦
రామో భామిని! లోకస్య చాతుర్వర్ణ్యస్య రక్షితా,
మర్యాదానాం చ లోకస్య కర్తా కారయితా చ సః ౧౧
అర్చిష్మా నర్చితో ఽత్యర్థం బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః,
సాధూనా ముపకారజ్ఞః ప్రచారజ్ఞ శ్చ కర్మణామ్ ౧౨
రాజవిద్యావినీత శ్చ బ్రాహ్మణానా ముపాసితా,
శ్రుతవాన్ శీలసమ్పన్నో వినీత శ్చ పరన్తపః ౧౩
యజుర్వేదవినీత శ్చ వేదవిద్భి స్సుపూజితః,
ధనుర్వేదే చ వేదేషు వేదాఙ్గేషు చ నిష్ఠితః ౧౪
విపులాంసో మహాబాహుః కమ్బుగ్రీవ శ్శుభాననః,
గూఢజత్రు స్సుతామ్రాక్షో రామో దేవి! జనై శ్శ్రుతః ౧౫
దున్దుభిస్వననిర్ఘోష స్స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్,
సమ స్సమవిభక్తాఙ్గో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః. ౧౬

త్రిస్థిర స్త్రిప్రలమ్బ శ్చ త్రిసమ స్త్రిషు చోన్నతః,
త్రితామ్ర స్త్రిషు చ స్నిగ్ధో గమ్భీర స్త్రిషు నిత్యశః ౧౭
త్రివలీవాం స్త్ర్యవనత శ్చతుర్వ్యఙ్గ స్త్రిశీర్షవాన్,
చతుష్కల శ్చతుర్లేఖ శ్చతుష్కిష్కు శ్చతుస్సమః ౧౮
చతుర్దశ సమద్వన్ద్వ శ్చతుర్దంష్ట్ర శ్చతుర్గతిః,
మహోష్ఠహనునాస శ్చ పఞ్చస్నిగ్ధోఽష్టవంశవాన్ ౧౯
దశపద్మో దశబృహ త్త్రిభి ర్వ్యాప్తో ద్విశుక్లవాన్,
షడున్నతో నవతను స్త్రిభి ర్వ్యాప్నోతి రాఘవః ౨౦
సత్యధర్మపర శ్శ్రీమాన్ సంగ్రహానుగ్రహే రతః,
దేశకాలవిభాగజ్ఞ స్సర్వలోకప్రియంవదః ౨౧
భ్రాతా చ తస్య ద్వైమాత్ర స్సౌమిత్రి రపరాజితః,
అనురాగేణ రూపేణ గుణై శ్చైవ తథావిధః ౨౨
తా వుభౌ నరశార్దూలౌ త్వద్దర్శనసముత్సుకౌ,
విచిన్వన్తౌ మహీం కృత్స్నా మస్మాభి రభిసఙ్గతౌ ౨౩
త్వా మేవ మార్గమాణౌ తౌ విచరన్తౌ వసున్ధరామ్,
దదర్శతు ర్మృగపతిం పూర్వజే నావరోపితమ్ ౨౪
ఋశ్యమూకస్య పృష్ఠే తు బహుపాదపసఙ్కులే,
భ్రాతు ర్భయార్త మాసీనం సుగ్రీవం ప్రియదర్శనమ్ ౨౫
వయ స్తు హరిరాజం తం సుగ్రీవం సత్యసఙ్గరమ్,
పరిచర్యాస్మహే రాజ్యా త్పూర్వజే నావరోపితమ్ ౨౬
తత స్తౌ చీరవసనౌ ధనుఃప్రవరపాణినౌ,
ఋశ్యమూకస్య శైలస్య రమ్యం దేశ ముపాగతౌ ౨౭
స తౌ దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రౌ ధన్వినౌ వానరర్షభః,
అవప్లుతో గిరే స్తస్య శిఖరం భయమోహితః ౨౮

తత స్స శిఖరే తస్మిన్ వానరేన్ద్రో వ్యవస్థితః,
తయో స్సమీపం మామేవ ప్రేషయామాస సత్వరమ్. ౨౯
తా వహం పురుషవ్యాఘ్రౌ సుగ్రీవవచనా త్ప్రభూ,
రూపలక్షణసమ్పన్నౌ కృతాఞ్జలి రుపస్థితః ౩౦
తౌ పరిజ్ఞాతతత్త్వార్థౌ మయా ప్రీతిసమన్వితౌ,
పృష్ఠ మారోప్య తం దేశం ప్రాపితౌ పురుషర్షభౌ ౩౧
నివేదితౌ చ తత్త్వేన సుగ్రీవాయ మహాత్మనే.
తయో రన్యోన్యసల్లాపా ద్భృశం ప్రీతి రజాయత. ౩౨
తత స్తౌ ప్రీతిసమ్పన్నౌ హరీశ్వర నరేశ్వరౌ,
పరస్పరకృతాశ్వాసౌ కథయా పూర్వవృత్తయా. ౩౩
తత స్స సాన్త్వయామాస సుగ్రీవం లక్ష్మణాగ్రజః,
స్త్రీహేతో ర్వాలినా భ్రాత్రా నిరస్త మురుతేజసా ౩౪
తత స్త్వన్నాశజం శోకం రామ స్యాక్లిష్టకర్మణః,
లక్ష్మణో వానరేన్ద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్ ౩౫
స శ్రుత్వా వానరేన్ద్ర స్తు లక్ష్మణే నేరితం వచః,
తదాఽఽసీ న్నిష్ప్రభోఽత్యర్థం *గ్రహగ్రస్త ఇవాంశుమాన్
తత స్త్వద్గాత్రశోభీని రక్షసా హ్రియమాణయా,
యా న్యాభరణజాలాని పాతితాని మహీతలే. ౩౭
తాని సర్వాణి రామాయ ఆనీయ హరియూథపాః,
సంహృష్టా దర్శయామాసు ర్గతిం †తు న విదు స్తవ. ౩౮
తాని రామాయ దత్తాని మయైవోపహృతాని చ,
స్వనవ న్త్యవకీర్ణాని తస్మి న్విగతచేతసి ౩౯

---

* రాహుగ్రస్త - ఇతి పా † తే - ఇతి పా

తా న్యఙ్గే దర్శనీయాని కృత్వా బహువిధం తవ,
తేన దేవప్రకాశేన దేవేన పరిదేవితమ్ ౪౦
పశ్యత స్తాని రుదత స్తామ్యత శ్చ పునఃపునః,
ప్రాదీపయ ద్దాశరథే స్తాని శోకహుతాశనమ్ ౪౧
శయితం చ చిరం తేన దుఃఖార్తేన మహాత్మనా,
మయాఽపి వివిధై ర్వాక్యైః కృచ్ఛ్రా దుత్థాపితః పునః
తాని దృష్ట్వా మహాబాహు ర్దర్శయిత్వా ముహు ర్ముహుః,
రాఘవ స్సహసౌమిత్రి స్సుగ్రీవే సంన్యవేదయత్ ౪౩
స తవాదర్శనా దార్యే! రాఘవః పరితప్యతే,
మహతా జ్వలతా నిత్య మగ్నినే వాగ్నిపర్వతః ౪౪
త్వత్కృతే త మనిద్రా చ శోక శ్చిన్తా చ రాఘవమ్,
తాపయన్తి మహాత్మాన మగ్న్యగార మివాగ్నయః. ౪౫
తవాదర్శనశోకేన రాఘవః ప్రవిచాల్యతే,
మహతా భూమికమ్పేన మహా నివ శిలోచ్చయః ౪౬
కాననాని సురమ్యాణి నదీః ప్రస్రవణాని చ,
చర న్న రతి మాప్నోతి త్వా మపశ్య న్నృపాత్మజే! ౪౭
స త్వాం మనుజశార్దూలః క్షిప్రం ప్రాప్స్యతి రాఘవః,
సమిత్రబాన్ధవం హత్వా రావణం జనకాత్మజే!. ౪౮
సహితౌ రామసుగ్రీవా వుభా వకురుతాం తదా,
సమయం వాలినం హన్తుం తవ చాన్వేషణం తదా. ౪౯
తత స్తాభ్యాం కుమారాభ్యాం వీరాభ్యాం స హరీశ్వరః,
కిష్కిన్ధాం సముపాగమ్య వాలీ యుద్ధే నిపాతితః ౫౦
తతో నిహత్య తరసా రామో వాలిన మాహవే,
సర్వర్క్షహరిసఙ్ఘానాం సుగ్రీవ మకరో త్పతిమ్. ౫౧

రామసుగ్రీవయో రైక్యం దేవ్యేవం సమజాయత,
హనూమన్తం చ మాం విద్ధి తయో ర్దూత మిహాఽఽగతమ్.
స్వరాజ్యం ప్రాప్య సుగ్రీవ స్సమానీయ హరీశ్వరాన్,
త్వదర్థం ప్రేషయామాస దిశో దశ మహాబలాన్. ౫౩
ఆదిష్టా వానరేన్ద్రేణ సుగ్రీవేణ మహౌజసా,
అద్రిరాజప్రతీకాశా స్సర్వతః ప్రస్థితా మహీమ్ ౫౪
తత స్తే మార్గమాణా వై సుగ్రీవ వచనాతురాః,
చరన్తి వసుధాం కృత్స్నాం వయ మన్యే చ వానరాః ౫౫
అఙ్గదో నామ లక్ష్మీవాన్ వాలిసూను ర్మహాబలః,
ప్రస్థితః కపిశార్దూల స్త్రిభాగబలసంయుతః ౫౬
తేషాం నో విప్రణష్టానాం విన్ధ్యే పర్వతసత్తమే,
భృశం శోకపరీతానా మహోరాత్రగణా గతాః ౫౭
తే వయం కార్యనైరాశ్యా త్కాలస్యాతిక్రమేణ చ,
భయాచ్చ కపిరాజస్య ప్రాణాం స్త్యక్తుం వ్యవస్థితాః. ౫౮
విచిత్య వనదుర్గాణి గిరిప్రస్రవణాని చ,
అనాసాద్య పదం దేవ్యాః ప్రాణాం స్త్యక్తుం సముద్యతాః
దృష్ట్వా ప్రాయోపవిష్టాం శ్చ సర్వాన్ వానరపుఙ్గవాన్,
భృశం శోకార్ణవే మగ్నః పర్యదేవయ దఙ్గదః ౬౦
తవ నాశం చ వైదేహి! వాలిన శ్చ వధం తథా,
ప్రాయోపవేశ మస్మాకం మరణం చ జటాయుషః ౬౧
తేషాం న స్స్వామిసన్దేశా న్నిరాశానాం ముమూర్షతామ్,
కార్యహేతో రివాఽఽయాత శ్శకుని ర్వీర్యవాన్ మహాన్ ౬౨
గృధ్రరాజస్య సోదర్య స్సమ్పాతి ర్నామ గృధ్రరాట్,
శ్రుత్వా భ్రాతృవధం కోపా దిదం వచన మబ్రవీత్. ౬౩

యదీయా నేన మే భ్రాతా హతః క్వ చ నిపాతితః,
ఏత దాఖ్యాతు మిచ్ఛామి భవద్భి ర్వానరోత్తమాః. ౬౪
అఙ్గదో ఽకథయ త్తస్య జనస్థానే మహ ద్వధమ్,
రక్షసా భీమరూపేణ త్వా ముద్దిశ్య యథాతథమ్. ౬౫
జటాయుషో వధం శ్రుత్వా దుఃఖిత స్సో ఽరుణాత్మజః,
త్వాం శశంస వరారోహే! వస న్తీం రావణాలయే. ౬౬
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సమ్పాతేః ప్రీతివర్ధనమ్,
అఙ్గదప్రముఖా స్తూర్ణం తత స్సంప్రస్థితా వయమ్. ౬౭
విన్ధ్యా దుత్థాయ సంప్రాప్తా *స్సాగర స్యా న్త ముత్తరమ్,
త్వద్దర్శనకృతోత్సాహా హృష్టా స్తుష్టాః ప్లవఙ్గమాః. ౬౮
అఙ్గదప్రముఖా స్సర్వే వేలోపా న్త ముపస్థితాః,
చిన్తాం జగ్ముః పున ర్భీతా స్త్వద్దర్శనసముత్సుకాః ౬౯
అథాహం హరిసైన్యస్య సాగరం ప్రేక్ష్య సీదతః,
వ్యవధూయ భయం తీవ్రం యోజనానాం శతం ప్లుతః. ౭౦
లఙ్కా చాపి మయా రాత్రౌ ప్రవిష్టా రాక్షసాకులా,
రావణ శ్చ మయా దృష్ట స్త్వం చ శోకపరిప్లుతా. ౭౧
ఏత త్తే సర్వ మాఖ్యాతం యథావృత్త మనిన్దితే!,
అభిభాషస్వ మాం దేవి! దూతో దాశరథే రహమ్ ౭౨
తం మాం రామకృతోద్యోగం త్వన్నిమిత్త మిహాఽగతమ్,
సుగ్రీవసచివం దేవి! బుధ్యస్వ పవనాత్మజమ్. ౭౩
కుశలీ తవ కాకుత్స్థ స్సర్వశస్త్రభృతాం వరః,
గురో రారాధనే యుక్తో లక్ష్మణ శ్చ సులక్షణః ౭౪

* జలధే స్తీర - ఇతి పా.

తస్య వీర్యవతో దేవి! భర్తు స్తవ హితే రతః,
అహ మేక స్తు సంప్రాప్త స్సుగ్రీవవచనా దిహ ౮౫
మ యేయ మసహాయేన చరతా కామరూపిణా,
దక్షిణా ది గనుక్రాన్తా త్వన్మార్గవిచయైషిణా ౮౬
దిష్ట్యాఽహం హరిసైన్యానాం త్వన్నాశ మనుశోచతామ్,
అపనేష్యామి సన్తాపం తవాభిగమశంసనాత్ ౮౭
దిష్ట్యా హి మమ న వ్యర్థం దేవి! సాగరలఙ్ఘనమ్,
ప్రాప్స్య మ్యహ మిదం దిష్ట్యా త్వద్దర్శనకృతం యశః ౮౮
రాఘవ శ్చ మహావీర్యః క్షిప్రం త్వా మభిపత్స్యతే,
సమిత్రబాన్ధవం హత్వా రావణం రాక్షసాధిపమ్ ౮౯
మాల్యవా న్నామ వైదేహి! గిరీణా ముత్తమో గిరిః,
తతో గచ్ఛతి గోకర్ణం పర్వతం కేసరీ హరిః ౯౦
స చ దేవర్షిభి ర్దిష్టః పితా మమ మహాకపిః,
తీర్థే నదీపతేః పుణ్యే శమ్బసాదన ముద్ధరత్ ౯౧
తస్యాహం హరిణః క్షేత్రే జాతో వాతేన మైథిలి!,
హనూమా నితి విఖ్యాతో లోకే స్వేనైవ కర్మణా. ౯౨
విశ్వాసార్థం తు వైదేహి! భర్తు రుక్తా మయా గుణాః,
అచిరా ద్రాఘవో దేవి! త్వా మితో నయితాఽనఘే. ౯౩
ఏవం విశ్వాసితా సీతా హేతుభి శ్శోకకర్శితా,
ఉపపన్నై రభిజ్ఞానై ర్దూతం త మవగచ్ఛతి. ౯౪
అతులం చ గతా హర్షం ప్రహర్షేణ చ జానకీ,
నేత్రాభ్యాం వక్రపక్ష్మాభ్యాం ముమోచాఽనన్దజం జలమ్.
చారు తద్వదనం తస్యా స్తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్,
అశోభత విశాలాక్ష్యా రాహుము క్త ఇవోడురాట్. ౯౬

హనుమన్తం కపిం వ్యక్తం మన్యతే నాన్యథేతి సా,
అథోవాచ హనూమాం స్తా ముత్తరం ప్రియదర్శనామ్ ౮౭
ఏత త్తే సర్వ మాఖ్యాతం సమాశ్వసిహి మైథిలి!,
కిం కరోమి కథం వా తే రోచతే ప్రతియా మ్యహమ్ ౮౮
హతే ఽసురే సంయతి శమ్బసాదనే
కపిప్రవీరేణ మహర్షిచోదనాత్,
తతో ఽస్మి వాయుప్రభవో హి మైథిలి!
ప్రభావత స్తత్ప్రతిమ శ్చ వానరః ౮౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ప ఞ్చ త్రిం శ స్స ర్గః.

షట్త్రింశసర్గః—శ్లోకాః ౪౭

రామనామాఙ్కితాఙ్గులీయకప్రదానమ్

భూయ ఏవ మహాతేజా హనూమా న్మారుతాత్మజః,
అబ్రవీ త్ప్రశ్రితం వాక్యం సీతాప్రత్యయకారణాత్. ౧
వానరోఽహం మహాభాగే! దూతో రామస్య ధీమతః,
రామనామాఙ్కితం చేదం పశ్య దేవ్యఙ్గులీయకమ్ ౨
ప్రత్యయార్థం తవాఽఽనీతం తేన దత్తం మహాత్మనా,
సమాశ్వసిహి భద్రం తే క్షీణదుఃఖఫలా హ్యసి. ౩
గృహీత్వా ప్రేక్షమాణా సా భర్తుః కరవిభూషణమ్,
భర్తార మివ సంప్రాప్తా జానకీ ముదితాఽభవత్. ౪

చారు తద్వదనం తస్యా స్తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్,
అశోభత విశాలాక్ష్యా రాహుముక్త ఇవోడురాట్. ౫

తత స్సా హ్రీమతీ బాలా భర్తృసన్దేశహర్షితా,
పరితుష్టా ప్రియం కృత్వా ప్రశశంస మహాకపిమ్. ౬

విక్రాన్త స్త్వం సమర్థ స్త్వం ప్రాజ్ఞ స్త్వం వానరోత్తమ!,
యేనేదం రాక్షసపదం త్వయైకేన ప్రధర్షితమ్ ౭

శతయోజనవిస్తీర్ణ స్సాగరో మకరాలయః,
విక్రమశ్లాఘనీయేన క్రమతా గోష్పదీకృతః. ౮

న హి త్వాం ప్రాకృతం మన్యే వానరం వానరర్షభ!,
యస్య తే నాస్తి సన్త్రాసో రావణా న్నాపి సంభ్రమః. ౯

అర్హసే చ కపిశ్రేష్ఠ! మయా సమభిభాషితుమ్,
యద్యపి ప్రేషిత స్తేన రామేణ విదితాత్మనా ౧౦

ప్రేషయిష్యతి దుర్ధర్షో రామో న హ్యపరీక్షితమ్,
పరాక్రమ మవిజ్ఞాయ మత్సకాశం విశేషతః ౧౧

దిష్ట్యా చ కుశలీ రామో ధర్మాత్మా సత్యసఙ్గరః,
లక్ష్మణ శ్చ మహాతేజా స్సుమిత్రానన్దవర్ధనః ౧౨

కుశలీ యది కాకుత్స్థః కిన్ను సాగరమేఖలామ్,
మహీం దహతి కోపేన యుగాన్తాగ్ని రివోత్థితః. ౧౩

అథవా శక్తిమన్తౌ తౌ సురాణా మపి నిగ్రహే,
మమైవ తు న దుఃఖానా మస్తి మన్యే విపర్యయః. ౧౪

కచ్చి న్న వ్యథితో రామః కచ్చి న్న పరితప్యతే,
ఉత్తరాణి చ కార్యాణి కురుతే పురుషోత్తమః. ౧౫

కచ్చి న్న దీన స్సంభ్రాన్తః కార్యేషు చ న ముహ్యతి,
కచ్చి త్పురుషకారాణి కురుతే నృపతే స్సుతః. ౧౬
ద్వివిధం త్రివిధోపాయ ముపాయ మపి సేవతే,
విజిగీషు స్సుహృత్కచ్చి న్మిత్రేషు చ పరన్తపః. ౧౭
కచ్చి న్మిత్రాణి లభతే మిత్రైశ్చా ప్యభిగమ్యతే,
కచ్చి త్కల్యాణమిత్ర శ్చ మిత్రైశ్చాపి పురస్కృతః ౧౮
కచ్చి దాశాస్తి దేవానాం ప్రసాదం పార్థివాత్మజః,
కచ్చి త్పురుషకారం చ దైవం చ ప్రతిపద్యతే ౧౯
కచ్చి న్న విగతస్నేహః ప్రవాసా న్మయి రాఘవః,
కచ్చి న్మాం వ్యసనా దస్మా న్మోక్షయిష్యతి వానర!. ౨౦
సుఖానా ముచితో నిత్య మసుఖానా మనౌచితః,
దుఃఖ ముత్తర మాసాద్య కచ్చి ద్రామో న సీదతి. ౨౧
కౌసల్యాయా స్తథా కచ్చి త్సుమిత్రాయా స్తథైవ చ,
అభీక్ష్ణం శ్రూయతే కచ్చి త్కుశలం భరతస్య చ ౨౨
మన్నిమిత్తేన మానార్హః కచ్చి చ్ఛోకేన రాఘవః,
కచ్చి న్నాన్యమనా రామః కచ్చి న్మాం తారయిష్యతి. ౨౩
కచ్చి దక్షౌహిణీం భీమాం భరతో భ్రాతృవత్సలః,
ధ్వజినీం మన్త్రిభి ర్గుప్తాం ప్రేషయిష్యతి మత్కృతే. ౨౪
వానరాధిపతి శ్శ్రీమాన్ సుగ్రీవః కచ్చి దేష్యతి,
మత్కృతే హరిభి ర్వీరై ర్వృతో దన్తనఖాయుధైః ౨౫
కచ్చి చ్చ లక్ష్మణ శ్శూర స్సుమిత్రానన్దవర్ధనః,
అస్త్రవి చ్ఛరజాలేన రాక్షసా న్విధమిష్యతి. ౨౬
రౌద్రేణ కచ్చి దస్త్రేణ జ్వలతా నిహతం రణే,
ద్రక్ష్యా మ్యల్పేన కాలేన రావణం ససుహృజ్జనమ్. ౨౭

కచ్చిన్న త ద్ధేమసమానవర్ణం
తస్యాఽననం పద్మసమానగన్ధి,
మయా వినా శుష్యతి శోకదీనం
జలక్షయే పద్మ మివాఽతపేన ౨౮
ధర్మాపదేశా త్త్యజత శ్చ రాజ్యం
మాఞ్చాప్యరణ్యం నయతః పదాతిమ్,
నాసీ ద్వ్యథా యస్య న భీ ర్న శోకః
కచ్చి త్స ధైర్యం హృదయే కరోతి ౨౯
న చాస్య మాతా న పితా న చాన్య
స్స్నేహా ద్విశిష్టోఽస్తి మయా సమో వా,
తావ త్త్వహం దూత! జిజీవిషేయం
యావ త్ప్రవృత్తిం శృణుయాం ప్రియస్య. ౩౦
ఇతీవ దేవీ వచనం మహార్థం
తం వానరేన్ద్రం మధురార్థ ముక్త్వా,
శ్రోతుం పున స్తస్య వచోఽభిరామం
రామార్థయుక్తం విరరామ రామా ౩౧
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా మారుతి ర్భీమవిక్రమః,
శిర స్యఞ్జలి మాధాయ వాక్య ముత్తర మబ్రవీత్ ౩౨
న త్వా మిహస్థాం జానీతే రామః కమలలోచనే!,
తేన త్వాం నానయ త్యాశు శచీమివ పురన్దరః ౩౩
శ్రుత్వైవ తు వచో మహ్యం క్షిప్ర మేష్యతి రాఘవః,
చమూం ప్రకర్ష న్మహతీం హర్యృక్షగణసఙ్కులామ్. ౩౪
విష్టమ్భయిత్వా బాణౌఘై రక్షోభ్యం వరుణాలయమ్,
కరిష్యతి పురీం లఙ్కాం కాకుత్స్థ శ్శాన్తరాక్షసామ్. ౩౫

తత్ర యద్యన్తరా మృత్యు ర్యది దేవా స్సహాసురాః,
స్థాస్యన్తి పథి రామస్య స తా నపి వధిష్యతి. ౩౬
తవాదర్శనజేనాఽఽర్యే! శోకేన స పరిప్లుతః,
న శర్మ లభతే రామ స్సింహార్దిత ఇవ ద్విపః. ౩౭
మలయేన చ విన్ధ్యేన మేరుణా మన్దరేణ చ,
దర్దురేణ చ తే దేవి! శపే మూలఫలేన చ ౩౮
యథా సునయనం వల్గు బిమ్బోష్ఠం చారుకుణ్డలమ్,
ముఖం ద్రక్ష్యసి రామస్య పూర్ణచన్ద్ర మివోదితమ్. ౩౯
క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి వైదేహి! రామం ప్రస్రవణే గిరౌ,
శతక్రతు మివాఽఽసీనం నాకపృష్ఠస్య మూర్ధని. ౪౦
న మాంసం రాఘవో భుఙ్క్తే న చాపి మధు సేవతే,
వన్యం సువిహితం నిత్యం భక్త మశ్నాతి పఞ్చమమ్ ౪౧
నైవ దంశా న్న మశకా న్న కీటా న్న సరీసృపాన్,
రాఘవోఽపనయే ద్గాత్రా త్త్వద్గతే నాన్తరాత్మనా. ౪౨
నిత్యం ధ్యానపరో రామో నిత్యం శోకపరాయణః,
నాన్య చ్చిన్తయతే కించి త్స తు కామవశం గతః ౪౩
అనిద్ర స్సతతం రామ స్సుప్తోఽపి చ నరోత్తమః,
సీతేతి మధురాం వాణీం వ్యాహర న్ప్రతిబుధ్యతే ౪౪
దృష్ట్వా ఫలం వా పుష్పం వా యద్వాఽన్య త్సుమనోహరమ్,
బహుశో హా! ప్రియే త్యేవం శ్వసం స్త్వా మభిభాషతే. ౪౫
స దేవి! నిత్యం పరితప్యమాన
స్త్వామేవ సీతే త్యభిభాషమాణః,
ధృతవ్రతో రాజసుతో మహాత్మా
తవైవ లాభాయ కృతప్రయత్నః. ౪౬

సా రామసఙ్కీర్తనవీతశోకా
రామస్య శోకేన సమానశోకా,
శరన్ముఖే సామ్బుదశేషచన్ద్రా
నిశేవ వైదేహసుతా బభూవ. ౪౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
షట్త్రింశస్సర్గః

సప్తత్రింశస్సర్గః — శ్లోకాః ౬౬

సీతాయా హనుమన్తం ప్రత్యుక్తిః

సీతా తద్వచనం శ్రుత్వా పూర్ణచన్ద్రనిభాననా,
హనూమన్త మువా చేదం ధర్మార్థసహితం వచః ౧
అమృతం విషసంసృష్టం త్వయా వానర! భాషితమ్,
యచ్చ నాన్యమనా రామో యచ్చ శోకపరాయణః ౨
ఐశ్వర్యే వా సువిస్తీర్ణే వ్యసనే వా సుదారుణే,
రజ్జ్వేవ పురుషం బద్ధ్వా కృతాన్తః పరికర్షతి ౩
విధి ర్నూన మసంహార్యః ప్రాణినాం ప్లవగోత్తమ!,
సౌమిత్రిం మాం చ రామం చ వ్యసనైః పశ్య మోహితాన్. ౪
శోక స్యాస్య కదా పారం రాఘవోఽధిగమిష్యతి,
ప్లవమానః పరిశ్రాన్తో హతనౌ స్సాగరే యథా ౫
రాక్షసానాం వధం కృత్వా సూదయిత్వా చ రావణమ్,
లఙ్కా మున్మూలితాం కృత్వా కదా ద్రక్ష్యతి మాం పతిః ౬
స వాచ్య స్సన్త్వర స్వేతి యావ దేవ న పూర్యతే,
అయం సంవత్సరః కాల స్తావద్ధి మమ జీవితమ్. ౭

వర్తతే దశమో మాసో ద్వౌ తు శేషౌ ప్లవఙ్గమ!,
రావణేన నృశంసేన సమయో యః కృతో మమ. ౮
విభీషణేన చ భ్రాత్రా మమ నిర్యాతనం ప్రతి,
అనునీతః ప్రయత్నేన న చ తత్కురుతే మతిమ్ ౯
మమ ప్రతిప్రదానం హి రావణస్య న రోచతే,
రావణం మార్గతే సఙ్ఖ్యే మృత్యుః కాలవశం గతమ్ ౧౦
జ్యేష్ఠా కన్యా నలా నామ విభీషణసుతా కపే!,
తయా మమేద మాఖ్యాతం మాత్రా ప్రహితయా స్వయమ్.
అసంశయం హరిశ్రేష్ఠ! క్షిప్రం మాం ప్రాప్స్యతే పతిః,
అన్తరాత్మా హి మే శుద్ధ స్తస్మిం శ్చ బహవో గుణాః ౧౨
ఉత్సాహః పౌరుషం సత్త్వ మానృశంస్యం కృతజ్ఞతా,
విక్రమ శ్చ ప్రభావ శ్చ సన్తి వానర! రాఘవే ౧౩
చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం జఘాన యః,
జనస్థానే వినా భ్రాత్రా శత్రుః క స్తస్య నోద్విజేత్. ౧౪
న స శక్య స్తులయితుం వ్యసనైః పురుషర్షభః,
అహం తస్య ప్రభావజ్ఞా శక్రస్యేవ పులోమజా. ౧౫
శరజాలాంశుమా ఞ్ఛూరః కపే! రామదివాకరః,
శత్రురక్షోమయం తోయ ముపశోషం నయిష్యతి ౧౬
ఇతి సఞ్జల్పమానాం తాం రామార్థే శోకకర్శితామ్,
అశ్రుసంపూర్ణనయనా మువాచ వచనం కపిః ౧౭
శ్రుత్వైవ తు వచో మహ్యం క్షిప్ర మేష్యతి రాఘవః,
చమూం ప్రకర్ష న్మహతీం హర్యృక్షగణసఙ్కులామ్ ౧౮
అథవా మోచయిష్యామి త్వా మద్యైవ వరాననే!,
అస్మా ద్దుఃఖా దుపారోహ మమ పృష్ఠ మనిన్దితే!. ౧౯

త్వాం తు పృష్ఠగతాం కృత్వా స న్తరిష్యామి సాగరమ్,
శ క్తి ర స్తి హి మే వోఢుం లఙ్కామపి సరావణామ్ ౨౦
అహం ప్రస్రవణస్థాయ రాఘవా యాద్య మైథిలి!,
ప్రాపయిష్యామి శక్రాయ హవ్యం హుత మివానలః ౨౧
ద్రక్ష్య స్యద్యైవ వై దేహి! రాఘవం సహలక్ష్మణమ్,
వ్యవసాయసమాయు క్తం విష్ణుం దైత్యవధే యథా ౨౨
త్వద్దర్శనకృతోత్సాహ మాశ్రమస్థం మహాబలమ్,
పురన్దర మివాఽసీనం నాగరాజస్య మూర్ధని ౨౩
పృష్ఠ మారోహ మే దేవి! మా వికాఙ్క్షస్వ శోభనే!,
యోగ మన్విచ్ఛ రామేణ శశాఙ్కేనేవ రోహిణీ ౨౪
కథయ న్తీవ చన్ద్రేణ సూర్యేణ చ మహార్చిషా,
మత్పృష్ఠ మధిరుహ్య త్వం తరాఽకాశమహార్ణవౌ ౨౫
న హి మే సంప్రయాతస్య త్వా మితో నయతోఽఙ్గనే!,
అనుగన్తుం గతిం శక్తా స్సర్వే లఙ్కానివాసినః. ౨౬
యథై వాహ మిహ ప్రా ప్త స్తథై వాహ మసంశయః,
యాస్యామి పశ్య వై దేహి! త్వా ముద్యమ్య విహాయసమ్. ౨౭
మైథిలీ తు హరిశ్రేష్ఠా చ్ఛ్రుత్వా వచన మద్భుతమ్,
హర్ష విస్మితసర్వాఙ్గీ హనుమ న్త మథాబ్రవీత్ ౨౮
హనుమన్! దూర మధ్వానం కథం మాం వోఢు మిచ్ఛసి,
త దేవ ఖలు తే మన్యే కపిత్వం హరియూథప! ౨౯
కథం వాఽల్పశరీర స్త్వం మా మితో నేతు మిచ్ఛసి,
సకాశం మానవేన్ద్రస్య భ ర్తు ర్మే ప్లవగర్షభ! ౩౦
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమా న్మారుతాత్మజః,
చి న్తయామాస లక్ష్మీవా న్నవం పరిభవం కృతమ్. ౩౧



185. సీతాంప్రతి హనుమతః స్వరూపావిష్కరణమ్

న మే జానాతి సత్త్వం వా ప్రభావం వాఽసితేక్షణా,
తస్మాత్పశ్యతు వైదేహీ యద్రూపం మమ కామతః. 32
ఇతి సంచిన్త్య హనుమాం స్తదా ప్లవగసత్తమః,
దర్శయామాస వైదేహ్యా స్స్వరూప మరిమర్దనః. 33
స తస్మా త్పాదపా ద్ధీమా నాప్లుత్య ప్లవగర్షభః,
తతో వర్ధితు మారేభే సీతాప్రత్యయకారణాత్. 34
మేరుమన్దరసఙ్కాశో బభౌ దీప్తానలప్రభః,
అగ్రతో వ్యవతస్థే చ సీతాయా వానరోత్తమః. 35
హరిః పర్వతసఙ్కాశ స్తామ్రవక్త్రో మహాబలః,
వజ్రదంష్ట్రానఖో భీమో వైదేహీ మిద మబ్రవీత్. 36
సపర్వతవనోద్దేశాం సాట్టప్రాకారతోరణామ్,
లఙ్కా మిమాం సనాథాం వా నయితుం శక్తి రస్తి మే. 37
త దవస్థాప్యతాం బుద్ధి రలం దేవి! వికాఙ్క్షయా,
విశోకం కురు వైదేహి! రాఘవం సహలక్ష్మణమ్. 38
తం దృష్ట్వా భీమసఙ్కాశ మువాచ జనకాత్మజా,
పద్మపత్రవిశాలాక్షీ మారుత స్యౌరసం సుతమ్. 39
తవ సత్త్వం బలం చైవ విజానామి మహాకపే!,
వాయో రివ గతిం చాపి తేజ శ్చాగ్నే రివాద్భుతమ్. 40
ప్రాకృతోఽన్యః కథం చేమాం భూమి మాగన్తు మర్హతి,
ఉదధే రప్రమేయస్య పారం వానరపుఙ్గవ!. 41
జానామి గమనే శక్తిం నయనే చాపి తే మమ,
అవశ్యం సంప్రధార్యాఽఽశు కార్యసిద్ధి ర్మహాత్మనః 42
అయుక్తం తు కపిశ్రేష్ఠ! మమ గన్తుం త్వయాఽనఘ!,
వాయువేగసవేగస్య వేగో మాం మోహయే త్తవ. 43

అహ మాకాశ మాపన్నా హ్యుపర్యుపరి సాగరమ్,
ప్రపతేయం హి తే పృష్ఠా ద్భయా ద్వేగేన గచ్ఛతః ౪౪
పతితా సాగరే చాహం తిమినక్రఝషాకులే,
భవేయ మాశు వివశా యాదసా మన్న ముత్తమమ్ ౪౫
న చ శక్ష్యే త్వయా సార్ధం గన్తుం శత్రువినాశన!,
కలత్రవతి సన్దేహ స్త్వయ్యపి స్యా దసంశయః ౪౬
హ్రియమాణాం తు మాం దృష్ట్వా రాక్షసా భీమవిక్రమాః,
అనుగచ్ఛేయు రాదిష్టా రావణేన దురాత్మనా ౪౭
తై స్త్వం పరివృత శ్శూరై శ్శూలముద్గరపాణిభిః,
భవే స్త్వం సంశయం ప్రాప్తో మయా వీర! కలత్రవాన్. ౪౮
సాయుధా బహవో వ్యోమ్ని రాక్షసా స్త్వం నిరాయుధః,
కథం శక్ష్యసి సంయాతుం మాం చైవ పరిరక్షితుమ్ ౪౯
యుధ్యమానస్య రక్షోభి స్తవ తైః క్రూరకర్మభిః,
ప్రపతేయం హి తే పృష్ఠా ద్భయార్తా కపిసత్తమ! ౫౦
అథ రక్షాంసి భీమాని మహాన్తి బలవన్తి చ,
కథంచి త్సాంపరాయే త్వాం జయేయుః కపిసత్తమ! ౫౧
అథవా యుధ్యమానస్య పతేయం విముఖస్య తే,
పతితాం చ గృహీత్వా మాం నయేయుః పాపరాక్షసాః ౫౨
మాం వా హరేయు స్త్వద్ధస్తా ద్విశసేయు రథాపి వా,
అవ్యవస్థౌ హి దృశ్యేతే యుద్ధే జయపరాజయౌ ౫౩
అహం వాఽపి విపద్యేయం రక్షోభి రభితర్జితా,
త్వత్ప్రయత్నో హరిశ్రేష్ఠ! భవే న్నిష్ఫల ఏవ తు ౫౪
కామం త్వ మసి పర్యాప్తో నిహన్తుం సర్వరాక్షసాన్,
రాఘవస్య యశో హీయే త్త్వయా శస్తై స్తు రాక్షసైః ౫౫

అథవాఽఽదాయ రక్షాంసి న్యసేయు స్సంవృతే హి మామ్,
యత్ర తే నాభిజానీయు ర్హరయో నాపి రాఘవౌ ౫౬

ఆరమ్భ స్తు మదర్థోఽయం తత స్తవ నిరర్థకః,
త్వయా హి సహ రామస్య మహా నాగమనే గుణః ౫౭

మయి జీవిత మాయత్తం రాఘవస్య మహాత్మనః,
భ్రాతౄణాం చ మహాబాహో! తవ రాజకులస్య చ. ౫౮

తౌ నిరాశౌ మదర్థం తు శోకసన్తాపకర్శితౌ,
సహ సర్వర్క్షహరిభి స్త్యక్ష్యతః ప్రాణసంగ్రహమ్. ౫౯

భర్తృభక్తిం పురస్కృత్య రామా దన్యస్య వానర!,
న స్పృశామి శరీరం తు పుంసో వానరపుఙ్గవ! ౬౦

య దహం గాత్రసంస్పర్శం రావణస్య బలా ద్గతా,
అనీశా కిం కరిష్యామి వినాథా వివశా సతీ ౬౧

యది రామో దశగ్రీవ మిహ హత్వా సబాన్ధవమ్,
మా మితో గృహ్య గచ్ఛేత త త్తస్య సదృశం భవేత్ ౬౨

శ్రుతా హి దృష్టాశ్చ మయా పరాక్రమా
మహాత్మన స్తస్య రణావమర్దినః,
న దేవగన్ధర్వభుజఙ్గరాక్షసా
భవన్తి రామేణ సమా హి సంయుగే ౬౩

సమీక్ష్య తం సంయతి చిత్రకార్ముకం
మహాబలం వాసవతుల్యవిక్రమమ్,
సలక్ష్మణం కో విషహేత రాఘవం
హుతాశనం దీప్త మివానిలేరితమ్ ౬౪

సలక్ష్మణం రాఘవ మాజిమర్దనం
దిశాగజం మత్తమివ వ్యవస్థితమ్,
సహేత కో వానరముఖ్య! సంయుగే
యుగాన్తసూర్యప్రతిమం శరార్చిషమ్. ౬౫
న మే హరిశ్రేష్ఠ! సలక్ష్మణాం పతిం
సయూథపం క్షిప్ర మిహోపపాదయ,
చిరాయ రామం ప్రతి శోకకర్శితాం
కురుష్వ మాం వానరముఖ్య! హర్షితామ్. ౬౬

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
సప్తత్రింశస్సర్గః.



అష్టత్రింశ సర్గః — శ్లోకాః ౭౩

సీతాయా రామాయ కాకాసురవృత్తాన్తాభిజ్ఞానకథనమ్

తత స్స కపిశార్దూల స్తేన వాక్యేన హర్షితః,
సీతా మువాచ త చ్ఛ్రుత్వా వాక్యం వాక్యవిశారదః. ౧
యుక్తరూపం త్వయా దేవి! భాషితం శుభదర్శనే!,
సదృశం స్త్రీస్వభావస్య సాధ్వీనాం వినయస్య చ ౨
స్త్రీత్వం న తు సమర్థం హి సాగరం వ్యతివర్తితుమ్,
మా మధిష్ఠాయ విస్తీర్ణం శతయోజన మాయతమ్. ౩
ద్వితీయం కారణం యచ్చ బ్రవీషి వినయాన్వితే!,
రామా దన్యస్య నార్హామి సంస్పర్శ మితి జానకి!. ౪
ఏత త్తే దేవి! సదృశం పత్న్యా స్తస్య మహాత్మనః,
కా హ్యన్యా త్వా మృతే దేవి! బ్రూయా ద్వచన మీదృశమ్.

శ్రోష్యతే చైవ కాకుత్ స్థ స్సర్వం నిరవశేషతః,
చేష్టితం య త్త్వయా దేవి! భాషితం మమ చాగ్రతః. ౬
కారణై ర్బహుభి ర్దేవి! రామప్రియచికీర్షయా,
స్నేహప్రస్కన్నమనసా మయైత త్సముదీరితమ్ ౭
లఙ్కాయా దుష్ప్రవేశత్వా ద్దుస్తరత్వా న్మహోదధేః,
సామర్థ్యా దాత్మన శ్చైవ మయైత త్సముదీరితమ్ ౮
ఇచ్ఛామి త్వాం సమానేతు మద్యైవ రఘుబన్ధునా,
గురుస్నేహేన భక్త్యా చ నాన్యథైత దుదాహృతమ్ ౯
యది నోత్సహసే యాతుం మయా సార్ధ మనిన్దితే!,
అభిజ్ఞానం ప్రయచ్ఛ త్వం జానీయా ద్రాఘవో హి*తత్. ౧౦
ఏవ ముక్తా హనుమతా సీతా సురసుతోపమా,
ఉవాచ వచనం మన్దం బాష్పప్రగ్రథితాక్షరమ్ ౧౧
ఇదం శ్రేష్ఠ మభిజ్ఞానం బ్రూయా స్త్వం తు మమ ప్రియమ్,
శైలస్య చిత్రకూటస్య పాదే పూర్వోత్తరే పురా. ౧౨
తాపసాశ్రమవాసిన్యాః ప్రాజ్యమూలఫలోదకే,
తస్మిన్ †సిద్ధాశ్రితే దేశే మన్దాకిన్యా హ్యదూరతః. ౧౩
తస్యోపవనషణ్డేషు నానాపుష్పసుగన్ధిషు,
విహృత్య సలిలక్లిన్నా తవాఙ్కే సముపావిశమ్. ౧౪
తతో మాంససమాయుక్తో వాయసః పర్యతుణ్డయత్,
త మహం లోష్ట ముద్యమ్య వారయామి స్మ వాయసమ్ ౧౫
దారయన్ స చ మాం కాక స్తత్రైవ పరిలీయతే,
న చాప్యుపారమ న్మాంసా ద్భక్షార్థీ బలిభోజనః ౧౬

---

* యత్. ఇతి పా. † సిద్ధాశ్రమే - ఇతి పా.

ఉత్కర్షన్త్యాం చ రశనాం క్రుద్ధాయాం మయి పక్షిణి,
స్రస్యమానే చ వసనే తతో దృష్ట్వా త్వయా హ్యహమ్. ౧౭
త్వయాఽపహసితా చాహం క్రుద్ధా సంలజ్జితా తదా,
భక్షగృధ్నేన కాకేన దారితా త్వా ముపాగతా ౧౮
ఆసీనస్య చ తే శ్రాన్తా పున రుత్సఙ్గ మావిశమ్,
క్రుధ్యన్తీ చ ప్రహృష్టేన త్వయాఽహం పరిసాన్త్వితా. ౧౯
బాష్పపూర్ణముఖీ మన్దం చక్షుషీ పరిమార్జతీ,
లక్షితాఽహం త్వయా నాథ! వాయసేన ప్రకోపితా ౨౦
పరిశ్రమా త్ప్రసుప్తా చ రాఘవాఙ్కేఽప్యహం చిరమ్,
పర్యాయేణ ప్రసుప్త శ్చ మమాఙ్కే భరతాగ్రజః ౨౧
స తత్ర పున రేవాథ వాయస స్సముపాగమత్,
తత స్సుప్తప్రబుద్ధాం మాం రామ స్యాఙ్కా త్సముత్థితామ్.
వాయస స్సహసాఽఽగమ్య విదదార స్తనాన్తరే,
పునఃపున రథోత్పత్య విదదార స మాం భృశమ్ ౨౩
తత స్సముక్షితో రామో ముక్తై శ్శోణితబిన్దుభిః,
వాయసేన తత స్తేన బలవత్ క్లిశ్యమానయా ౨౪
స మయా బోధిత శ్శ్రీమాన్ సుఖసుప్తః పరన్తపః,
స మాం దృష్ట్వా మహాబాహు ర్వితున్నాం స్తనయో స్తదా.
ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధ శ్శ్వసన్ వాక్య మభాషత,
కేన తే నాగనాసోరు! విక్షతం వై స్తనాన్తరమ్. ౨౬
కః క్రీడతి సరోషేణ పఞ్చవక్త్రేణ భోగినా,
వీక్షమాణ స్తత స్తం వై వాయసం సముదైక్షత. ౨౭
నఖై స్సరుధిరై స్తీక్ష్ణై ర్మామేవాభిముఖం స్థితమ్,
పుత్రః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః. ౨౮

ధరా న్తరగత శ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః,
తత స్తస్మి న్మహాబాహుః కోపసంవ ర్తి తేక్షణః. ౨౯
వాయసే కృతవాన్ క్రూరాం మతిం మతిమతాం వరః,
స దర్భం సం స్తరా ద్గృహ్య బ్రాహ్మేణా స్త్రేణ యోజయత్.
స దీ ప్త ఇవ కాలాగ్ని ర్జజ్వా లాభిముఖో ద్విజమ్,
స తం ప్రదీ ప్తం చిక్షేప దర్భం తం వాయసం ప్రతి. ౩౦
తత స్తం వాయసం దర్భ స్సోఽమ్బరేఽనుజగామ హ,
అనుసృ ష్ట స్తదా కాకో జగామ వివిధాం గతిమ్ ౩౧
లోకకామ ఇమం లోకం సర్వం వై విచచార హ,
స పిత్రా చ పరిత్య క్త స్సురై శ్చ సమహర్షిభిః ౩౩
త్రీన్ లోకాన్ సంపరిక్రమ్య తమేవ శరణం గతః,
స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్య శ్శరణాగతమ్ ౩౪
వధార్హ మపి కాకుత్థ్సః కృపయా పర్యపాలయత్,
న శర్మ లబ్ధ్వా లోకేషు త మేవ శరణం గతః ౩౫
పరిద్యూనం విషణ్ణం చ స త మాయాన్త మబ్రవీత్,
మోఘం క ర్తుం న శక్యంతుబ్రాహ్మ మస్త్రం త దుచ్యతామ్.
హినస్తు దక్షిణాక్షి త్వచ్ఛర ఇత్యథ సోఽబ్రవీత్,
తత స్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి స్మ స దక్షిణమ్. ౩౬
దత్త్వా స దక్షిణం నేత్రం ప్రాణేభ్యః పరిరక్షితః,
స రామాయ నమస్కృత్వా రాజ్ఞే దశరథాయ చ. ౩౭
విసృష్ట స్తేన వీరేణ ప్రతిపేదే స్వ మాలయమ్,
మత్కృతే కాకిమాత్రే తు బ్రహ్మాస్త్రం సముదీరితమ్. ౩౮
కస్మా ద్యో మాం హర త్త్వత్తః క్షమసే తం మహీపతే!,
స కురుష్వ మహోత్సాహః కృపాం మయి నరర్షభ!. ౪౦

త్వయా నాథవతీ నాథ! హ్యనాథా ఇవ దృశ్యతే,
ఆనృశంస్యం పరో ధర్మ స్త్వత్త ఏవ మయా శ్రుతః. ౪౧
జానామి త్వాం మహావీర్యం మహోత్సాహం మహాబలమ్,
అపారపార మక్షోభ్యం గామ్భీర్యా త్సాగరోపమమ్. ౪౨
భర్తారం ససముద్రాయా ధరణ్యా వాసవోపమమ్,
ఏవ మస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠ స్సత్యవా న్బలవానపి ౪౩
కిమర్థ మస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః,
న నాగా నాపి గన్ధర్వా నాసురా న మరుద్గణాః. ౪౪
రామస్య సమరే వేగం శక్తాః ప్రతిసమాధితుమ్,
తస్య వీర్యవతః కశ్చి ద్యద్యస్తి మయి సంభ్రమః ౪౫
కిమర్థం న శరై స్తీక్ష్ణైః క్షయం నయతి రాక్షసాన్,
భ్రాతు రాదేశ మాదాయ లక్ష్మణో వా పరన్తపః ౪౬
కస్య హేతో ర్న మాం వీరః పరిత్రాతి మహాబలః,
యది తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయ్వగ్నిసమ తేజసౌ ౪౭
సురాణా మపి దుర్ధర్షౌ కిమర్థం మా ముపేక్షతః,
మమైవ దుష్కృతం కించి న్మహ దస్తి న సంశయః. ౪౮
సమర్థా వపి తౌ య న్మాం నావేక్షేతే పరన్తపౌ,
వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితమ్. ౪౯
అథాబ్రవీ న్మహాతేజా హనుమా న్మారుతాత్మజః,
త్వచ్ఛోకవిముఖో రామో దేవి! సత్యేన మే శపే. ౫౦
రామే దుఃఖాభిపన్నే చ లక్ష్మణః పరితప్యతే,
కథంచి ద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుమ్ ౫౧
ఇమం ముహూర్తం దుఃఖానాం ద్రక్ష్య స్యన్త మనిన్దితే!,
తా వుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రౌ మహాబలౌ. ౫౨

త్వద్దర్శనకృతోత్సాహాం లఙ్కాం భస్మీకరిష్యతః,
హత్వా చ సమరే క్రూరం రావణం సహబాన్ధవమ్ ౫౪
రాఘవ స్త్వాం విశాలాక్షి! నేష్యతి స్వాం పురీం ప్రతి,
బ్రూహి యద్రాఘవో వాచ్యో లక్ష్మణ శ్చ మహాబలః.
సుగ్రీవో వాఽపి తేజస్వీ *హరయో ఽపి సమాగతాః,
ఇత్యుక్తవతి తస్మిం శ్చ సీతా సురసుతోపమా. ౫౫
ఉవాచ శోకసన్తప్తా హనుమన్తం ప్లవఙ్గమమ్,
కౌసల్యా లోకభర్తారం సుషువే యం మనస్వినీ. ౫౬
తం మమార్థే సుఖం పృచ్ఛ శిరసా చాభివాదయ,
స్రజ శ్చ సర్వరత్నాని ప్రియా యా శ్చ వరాఙ్గనాః. ౫౭
ఐశ్వర్యం చ విశాలాయాం పృథివ్యా మపి దుర్లభమ్,
పితరం మాతరం చైవ సంమాన్యాభిప్రసాద్య చ. ౫౮
అనుప్రవ్రజితో రామం సుమిత్రా యేన సుప్రజాః,
ఆనుకూల్యేన ధర్మాత్మా త్యక్త్వా సుఖ మనుత్తమమ్. ౫౯
అనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థం భ్రాతరం పాలయ న్వనే,
సింహస్కన్ధో మహాబాహు ర్మనస్వీ ప్రియదర్శనః. ౬౦
పితృవ ద్వర్తతే రామే మాతృవ న్మాం సమాచరన్,
హ్రియమాణాం తదా వీరో న తు మాం వేద లక్ష్మణః. ౬౧
వృద్ధోపసేవీ లక్ష్మీవాన్ శక్తో న బహుభాషితా,
†రాజపుత్రః ప్రియ శ్శ్రేష్ఠ స్సదృశ శ్శ్వశురస్య మే. ౬౨

---

* హరయో వా - ఇతి పా † రాజ్ఞః పుత్రః - ఇతి పా.

మమ ప్రియతరో నిత్యం భ్రాతా రామస్య లక్ష్మణః,
నియుక్తో ధురి యస్యాం తు తా ముద్వహతి వీర్యవాణ్ ౬౩
యం దృష్ట్వా రాఘవో నైవ వృత్త మార్య మనుస్మరేత్,
స మమార్థాయ కుశలం వక్తవ్యో వచనా న్మమ ౬౪
మృదు ర్నిత్యం శుచి ర్దక్షః ప్రియో రామస్య లక్ష్మణః,
యథా హి వానరశ్రేష్ఠ! దుఃఖక్షయకరో భవేత్ ౬౫
త్వ మస్మి న్కార్యనిర్యోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ!,
రాఘవ స్త్వత్సమారమ్భా న్మయి యత్నపరో భవేత్ ౬౬
ఇదం బ్రూయా శ్చ మే నాథం శూరం రామం పునః పునః,
జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ! ౬౭
ఊర్ధ్వం మాసా న్న జీవేయం సత్యే నాహం బ్రవీమి తే,
రావణే నోపరుద్ధాం మాం నికృత్యా పాపకర్మణా ౬౮
త్రాతు మర్హసి వీర! త్వం పాతాలాదివ కౌశికీమ్,
తతో వస్త్రగతం ముక్త్వా దివ్యం చూడామణిం శుభమ్. ౬౯
ప్రదేయో రాఘవా యేతి సీతా హనుమతే దదౌ,
ప్రతిగృహ్య తతో వీరో మణిరత్న మనుత్తమమ్ ౭౦
అఙ్గుల్యా యోజయామాస న హ్యస్య ప్రాభవ ద్భుజః,
మణిరత్నం కపివరః ప్రతిగృహ్యాభివాద్య చ ౭౧
సీతాం ప్రదక్షిణం కృత్వా ప్రణతః పార్శ్వత స్స్థితః,
హర్షేణ మహతా యుక్త స్సీతాదర్శనజేన సః ౭౨
హృదయేన గతో రామం శరీరేణ తు విష్ఠితః ౭౩

* మత్తః ప్రియతరో, మమ ప్రియకరో - ఇతి పా.



195. చూడామణి ప్రదానమ్.

మణివర ముపగృహ్య తం మహార్హం
జనకనృపాత్మజయా ధృతం ప్రభావాత్,
గిరిరివ పవనావధూతముక్త
స్సుఖితమనాః ప్రతిసంక్రమం ప్రపేదే ౭౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
అష్టత్రింశ స్సర్గః.

ఏకోనచత్వారింశ సర్గః—శ్లోకాః ౫౭.

చూడామణిప్రదానం, సీతావచనం చ.

మణిం దత్వా తత స్సీతా హనుమన్త మథాబ్రవీత్,
అభిజ్ఞాన మభిజ్ఞాత మేత ద్రామస్య తత్త్వతః ౧
మణిం తు దృష్ట్వా రామో వై త్రయాణాం సంస్మరిష్యతి,
వీరో జనన్యా మమ చ రాజ్ఞో దశరథస్య చ ౨
స భూయ స్త్వం సముత్సాహే చోదితో హరిసత్తమ!,
అస్మి న్కార్యసమారమ్భే ప్రచిన్తయ య దుత్తరమ్ ౩
త్వ మస్మిన్ కార్యనిర్యోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ!,
హనుమన్! యత్న మాస్థాయ దుఃఖక్షయకరో భవ. ౪
తస్య చిన్తయతో యత్నో దుఃఖక్షయకరో భవేత్,
స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ మారుతి ర్భీమవిక్రమః. ౫
శిరసా వన్ద్య వైదేహీం గమనా యోపచక్రమే,
జ్ఞాత్వా సంప్రస్థితం దేవీ వానరం *మారుతాత్మజమ్. ౬

* పవనాత్మజమ్. ఇతి. పా.

బాష్పగద్గదయా వాచా మైథిలీ వాక్య మబ్రవీత్,
కుశలం హనుమన్! బ్రూయాః సహితౌ రామలక్ష్మణౌ ౭
సుగ్రీవం చ సహామాత్యం వృద్ధాన్ సర్వాం శ్చ వానరాన్,
బ్రూయా స్త్వం వానరశ్రేష్ఠ! కుశలం ధర్మసంహితమ్ ౮
యథా స చ మహాబాహు ర్మాం తారయతి రాఘవః,
అస్మా ద్దుఃఖాంబుసంరోధా త్త్వం సమాధాతు మర్హసి ౯
జీవ న్తీం మాం యథా రామ స్సమ్భావయతి కీర్తిమాన్,
త త్తథా హనుమ! న్వాచ్యం వాచా ధర్మ మవాప్నుహి ౧౦
నిత్య ముత్సాహయుక్తా శ్చ వాచ శ్శ్రుత్వా త్వయేరితాః,
వర్ధిష్యతే దాశరథేః పౌరుషం మదవాప్తయే ౧౧
మత్సందేశయుతా వాచ స్త్వ త్త శ్శ్రుత్వైవ రాఘవః,
పరాక్రమవిధిం వీరో విధివ త్సంవిధాస్యతి ౧౨
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమా న్మారుతాత్మజః,
శిర స్యఞ్జలి మాధాయ వాక్య ముత్తర మబ్రవీత్ ౧౩
క్షిప్ర మేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృక్షప్రవరై ర్వృతః,
య స్తే యుధి విజిత్యారీన్ శోకం వ్యపనయిష్యతి ౧౪
న హి పశ్యామి మర్త్యేషు నాసురేషు సురేషు వా,
య స్తస్య క్షిపతో బాణా న్స్థాతు ముత్సహతే ఽగ్రతః. ౧౫
అప్యర్క మపి పర్జన్య మపి వైవస్వతం యమమ్,
స హి సోఢుం రణే శక్త స్తవ హేతో ర్విశేషతః ౧౬
స హి సాగరపర్యన్తాం మహీం శాసితు మీహతే,
త్వన్నిమిత్తో హి రామస్య జయో జనకనన్దిని! ౧౭
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సమ్య క్సత్యం సుభాషితమ్,
జానకీ బహుమేనే ఽథ వచనం చేద మబ్రవీత్ ౧౮

తత స్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునః పునః,
భర్తృస్నేహాన్వితం వాక్యం సౌహార్దా దనుమానయత్. ౧౯
యది వా మన్యసే వీర! వసైకాహ మరిన్దమ!,
కస్మింశ్చి త్సంవృతే దేశే విశ్రాన్త శ్శ్వో గమిష్యసి. ౨౦
మమ చే దల్పభాగ్యాయా స్సాన్నిధ్యా త్తవ వానర!,
అస్య శోకస్య మహతో ముహూర్తం మోక్షణం భవేత్ ౨౧
గతే హి హరిశార్దూల! పునరాగమనాయ తు,
ప్రాణానా మపి సన్దేహో మమ స్యా న్నాత్ర సంశయః ౨౨
తవాదర్శనజ శ్శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్,
దుఃఖా ద్దుఃఖపరామృష్టాం దీపయన్నివ వానర! ౨౩
అయం చ వీర! సన్దేహ స్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః,
సుమహాం స్త్వత్సహాయేషు హర్యృక్షేషు హరీశ్వర! ౨౪
కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యన్తి మహోదధిమ్,
తాని హర్యృక్షసైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ. ౨౫
త్రయాణా మేవ భూతానాం సాగర స్యాస్య లఙ్ఘనే,
శక్తి స్స్యా ద్వైనతేయస్య తవ వా మారుతస్య వా ౨౬
త దస్మిన్ కార్యనిర్యోగే వీరైవం దురతిక్రమే,
కిం పశ్యసి సమాధానం త్వం హి కార్యవిదాం వరః ౨౭
కామ మస్య త్వ మే వైకః కార్యస్య పరిసాధనే,
పర్యాప్తః పరవీరఘ్న! యశస్య స్తే ఫలోదయః ౨౮
బలై స్సమగ్రై ర్యది మాం రావణం జిత్య సంయుగే,
విజయీ స్వపురీం యాయా త్తత్తు మే స్యా ద్యశస్కరమ్. ౨౯
శరై స్తు సఙ్కులాం కృత్వా లఙ్కాం పరబలార్దనః,
మాం నయే ద్యది కాకుత్స్థ స్త త్తస్య సదృశం భవేత్. ౩౦

తద్యథా తస్య విక్రాన్త మనురూపం మహాత్మనః,
భవే ద్దాహవశూరస్య తథా త్వ ముపపాదయ ౩౧
తదర్థోపహితం వాక్యం సహితం హేతుసంహితమ్,
నిశమ్య హనుమాం చ్ఛేషం వాక్య ముత్తర మబ్రవీత్ ౩౨
దేవి! హర్యృక్షసైన్యానా మీశ్వరః ప్లవతాం వరః
సుగ్రీవ స్సత్త్వసంపన్న స్తవార్థే కృతనిశ్చయః ౩౩
స వానరసహస్రాణాం కోటీభి రభిసంవృతః,
క్షిప్ర మేష్యతి వైదేహి! రాక్షసానాం నిబర్హణః ౩౪
తస్య విక్రమసంపన్నా స్సత్త్వవన్తో మహాబలాః,
మనస్సఙ్కల్పసంపాతా నిదేశే హరయ స్స్థితాః ౩౫
యేషాం నోపరి నాధస్తా న్న తిర్య క్సజ్జతే గతిః,
న చ కర్మసు సీదన్తి మహ త్స్వమితతేజసః ౩౬
అసకృత్తై ర్మహోత్సాహై స్ససాగరధరా ధరా,
ప్రదక్షిణీకృతా భూమి ర్వాయుమార్గానుసారిభిః. ౩౭
మద్విశిష్టా శ్చ తుల్యా శ్చ సన్తి తత్ర వనౌకసః,
మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చి న్నాస్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ౩౮
అహం తావ దిహ ప్రాప్తః కిం పున స్తే మహాబలాః,
న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యన్తే ప్రేష్యన్తే హీతరే జనాః. ౩౯
త దలం పరితాపేన దేవి! శోకో వ్యపైతు తే,
ఏకోత్పాతేన తే లఙ్కా మేష్యన్తి హరియూథపాః. ౪౦
మమ పృష్ఠగతౌ తౌ చ చన్ద్రసూర్యా వివోదితౌ,
త్వత్సకాశం మహాసత్త్వౌ నృసింహా వాగమిష్యతః ౪౧
తౌ హి వీరౌ నరవరౌ సహితౌ రామలక్ష్మణౌ,
ఆగమ్య నగరీం లఙ్కాం సాయకై ర్విధమిష్యతః. ౪౨

సగణం రావణం హత్వా రాఘవో రఘునన్దనః,
త్వా మాదాయ వరారోహే! స్వపురం ప్రతి యాస్యతి. ౪౩
త దాశ్వసిహి భద్రం తే భవ త్వం కాలకాఙ్క్షిణీ,
న చిరా ద్ద్రక్ష్యసే రామం ప్రజ్వల న్త మివానలమ్. ౪౪
నిహతే రాక్షసేన్ద్రే ఽస్మి న్ సపుత్రామాత్యబాన్ధవే,
త్వం సమేష్యసి రామేణ శశాఙ్కే నేవ రోహిణీ ౪౫
క్షిప్రం త్వం దేవి! శోకస్య పారం యాస్యసి మైథిలి!,
రావణం చైవ రామేణ నిహతం ద్రక్ష్యసే ఽచిరాత్. ౪౬
ఏవ మాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమా న్మారుతాత్మజః,
గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీం పున రబ్రవీత్. ౪౭
త మరిఘ్నం కృతాత్మానం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్,
లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లఙ్కాద్వార ముపస్థితమ్. ౪౮
నఖదంష్ట్రాయుధా న్వీరా న్ సింహశార్దూలవిక్రమా న్,
వానరా న్వారణేన్ద్రాభా న్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సఙ్గతా న్. ౪౯
శైలామ్బుదనికాశానాం లఙ్కామలయసానుషు,
నర్దతాం కపిముఖ్యానా మార్యే! యూథా న్యనేకశః. ౫౦
స తు మర్మణి ఘోరేణ తాడితో మన్మథేషుణా,
న శర్మ లభతే రామ స్సింహార్దిత ఇవ ద్విపః. ౫౧
మా రుదో దేవి! శోకేన మా భూ త్తే మనసో ఽప్రియమ్,
శచీవ పత్యా శక్రేణ భర్త్రా నాథవతీ హ్యసి, ౫౨
రామా ద్విశిష్టః కో ఽన్యో ఽస్తి కశ్చి త్సౌమిత్రిణా సమః,
అగ్నిమారుతకల్పౌ తౌ భ్రాతరౌ తవ సంశ్రయౌ. ౫౩

నాస్మిం శ్చిరం వత్స్యసి దేవి! దేశే
రక్షోగణై రధ్యుషి తేఽతిరౌద్రే,
న తే చిరా దాగమనం ప్రియస్య
క్షమస్వ మత్సఙ్గమకాలమాత్రమ్ ४८

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

చత్వారింశ సర్గః—శ్లోకాః. ५२

అభిజ్ఞానాన్తరకథనమ్

శ్రుత్వా తు వచనం తస్య వాయుసూనో ర్మహాత్మనః,
ఉవాచాఽత్మహితం వాక్యం సీతా సురసుతోపమా ౧
త్వాం దృష్ట్వా ప్రియవక్తారం సంప్రహృష్యామి వానర!,
అర్ధసంజాతసస్యేవ వృష్టిం ప్రాప్య వసున్ధరా ౨
యథా తం పురుషవ్యాఘ్రం గాత్రైః శోకాభికర్శితైః,
సంస్పృశేయం సకామాఽహం తథా కురు దయాం మయి.
అభిజ్ఞానం చ రామస్య దద్యా హరిగణోత్తమ!,
క్షిప్తా మిషీకాం కాకస్య కోపా దేకాక్షిశాతనీమ్ ४
మనశ్శిలాయా స్తిలకో గణ్డపార్శ్వే నివేశితః,
త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కిల స్మర్తు మర్హసి ५
స వీర్యవా న్కథం సీతాం హృతాం సమనుమన్యసే,
వస న్తీం రక్షసాం మధ్యే మహేన్ద్రవరుణోపమః ౬
ఏష చూడామణి ర్దివ్యో మయా సుపరిరక్షితః,
ఏతం దృష్ట్వా ప్రహృష్యామి వ్యసనే త్వా మివానఘ!. ౭

ఏష నిర్యాతిత శ్శ్రీమాన్ మయా తే వారిసంభవః,
అతః పరం న శక్ష్యామి జీవితుం శోకలాలసా　　౯
అసహ్యాని చ దుఃఖాని వాచ శ్చ హృదయచ్ఛిదః,
రాక్షసీనాం సుఘోరాణాం త్వత్కృతే మర్షయా మ్యహమ్.
ధారయిష్యామి మాసం తు జీవితం శత్రుసూదన!,
మాసా దూర్ధ్వం న జీవిష్యే త్వయా హీనా నృపాత్మజ!. ౧౦
ఘోరో రాక్షసరాజోఽయం దృష్టి శ్చ న సుఖా మయి,
త్వాం చ శ్రుత్వా *విపజ్జన్తం న జీవేయ మహం క్షణమ్.
వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితమ్,
అథాబ్రవీ న్మహాతేజా హనుమా న్మారుతాత్మజః　　౧౨
త్వచ్ఛోకవిముఖో రామో దేవి! సత్యేన తే శపే,
రామే దుఃఖాభిభూతే తు లక్ష్మణః పరితప్యతే　　౧౩
కథంచి ద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుమ్,
ఇమం ముహూర్తం దుఃఖానా మన్తం ద్రక్ష్యసి భామిని!. ౧౪
తా వుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రౌ వరిన్దమౌ,
త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లఙ్కాం భస్మీకరిష్యతః　　౧౫
హత్వా తు సమరే క్రూరం రావణం సహబాన్ధవమ్,
రాఘవౌ త్వాం విశాలాక్షి! స్వాంపురీం ప్రాపయిష్యతః ౧౬
యత్తు రామో విజానీయా దభిజ్ఞాన మనిన్దితే!,
ప్రీతిసంజననం తస్య భూయ స్త్వం దాతు మర్హసి.　　౧౭
సాఽబ్రవీ ద్దత్తమేవేతి మయాఽభిజ్ఞాన ముత్తమమ్,
ఏతదేవ హి రామస్య దృష్ట్వా మత్కేశభూషణమ్　　౧౮

---

* విపద్యన్తమ్ - ఇతి పా.

శ్రద్ధేయం హనుమ ! న్వాక్యం తవ వీర ! భవిష్యతి,
స తం మణివరం గృహ్య శ్రీమాన్ ప్లవగసత్తమః. ౧౯
ప్రణమ్య శిరసా దేవీం గమనా యోపచక్రమే,
త ముత్పాతకృతోత్సాహ మవేక్ష్య హరిపుఙ్గవమ్ ౨౦
వర్ధమానం మహావేగ మువాచ జనకాత్మజా,
అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా బాష్పగద్గదయా గిరా ౨౧
హనుమన్ ! సింహసఙ్కాశౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ,
సుగ్రీవం చ సహామాత్యం సర్వాన్ బ్రూయా హ్యనామయమ్.
యథా చ స మహాబాహు ర్మాం తారయతి రాఘవః,
అస్మా ద్దుఃఖామ్బుసంరోధా త్త్వం సమాధాతు మర్హసి ౨౩
ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకవేగం
రక్షోభి రేభిః పరిభర్త్సనం చ,
బ్రూయాస్తు రామస్య గత స్సమీపం
శివ శ్చ తేఽధ్వాఽస్తు హరిప్రవీర ! ౨౪
స రాజపుత్ర్యా ప్రతివేదితార్థః
కపిః కృతార్థః పరిహృష్టచేతాః,
అల్పావశేషం ప్రసమీక్ష్య కార్యం
దిశం హ్యుదీచీం మనసా జగామ. ౨౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
చత్వారింశస్సర్గః.

ఏకచత్వారింశ స్సర్గః — శ్లోకాః. ౨౧

కార్యశేషం ప్రతి హనుమత స్సంచిన్తనమ్.

స చ వాగ్భిః ప్రశస్తాభి ర్గమిష్య న్పూజిత స్తయా,
తస్మా ద్దేశా దపక్రమ్య చిన్తయామాస వానరః ౧
అల్పశేష మిదం కార్యం దృష్టేయ మసితేక్షణా,
త్రీ నుపాయా నతిక్రమ్య చతుర్థ ఇహ దృశ్యతే ౨
న నామ రక్షస్సు గుణాయ కల్పతే
న దాన మర్థోపచితేషు యుజ్యతే,
న భేదసాధ్యా బలదర్పితా జనాః
పరాక్రమ స్త్వేవ మమేహ రోచతే ౩
న చాస్య కార్యస్య పరాక్రమా దృతే
వినిశ్చయః కశ్చి దిహోపపద్యతే,
హతప్రవీరా హి రణే హి రాక్షసాః
కథంచి దీయు ర్య దిహాద్య మార్దవమ్ ౪
కార్యే కర్మణి నిర్దిష్టే యో బహూ న్యపి సాధయేత్,
పూర్వకార్యావిరోధేన స కార్యం కర్తు మర్హతి ౫
న హ్యేక స్సాధకో హేతుః స్వల్పస్యాపీహ కర్మణః,
యో హ్యర్థం బహుధా వేద స సమర్థోఽర్థసాధనే ౬
ఇహైవ తావ త్కృతనిశ్చయో హ్యహం
యది వ్రజేయం ప్లవగేశ్వరాలయమ్,
పరాత్మసంమర్దవిశేషతత్త్వవి
త్తతః కృతం స్యా న్మమ భర్తృశాసనమ్ ౭
కథం ను ఖల్వద్య భవే త్సుఖాగతం
ప్రసహ్య యుద్ధం మమ రాక్షసైస్సహ,

తత్రైవ ఖ ల్వాత్మబలం చ సారవ
త్సంమానయే న్మాం చ రణే దశాననః ౮
తత స్సమాసాద్య రణే దశాననం
సమ న్త్రివర్గం సబలప్రయాయినమ్,
హృది స్థితం తస్య మతం బలం చ వై
సుఖేన మత్వాఽహ మితః పున ర్వ్రజే ౯
ఇద మస్య నృశంసస్య నన్దనోపమ ముత్తమమ్,
వనం నేత్రమనఃకాన్తం నానాద్రుమలతాయుతమ్ ౧౦
ఇదం విధ్వంసయిష్యామి శుష్కం వన మివానలః,
అస్మి న్భగ్నే తతః కోపం కరిష్యతి దశాననః ౧౧
తతో మహా త్సాశ్వమహారథద్విపం
బలం సమాదేక్ష్యతి రాక్షసాధిపః,
త్రిశూలకాలాయసపట్టిసాయుధం
తతో మహ ద్యుద్ధ మిదం భవిష్యతి ౧౨
అహం తు తై స్సంయతి చణ్డవిక్రమై
స్సమేత్య రక్షోభి రసహ్యవిక్రమః,
నిహత్య తద్రావణచోదితం బలం
సుఖం గమిష్యామి కపీశ్వరాలయమ్ ౧౩
తతో మారుతవత్ క్రుద్ధో మారుతి ర్భీమవిక్రమః,
ఊరువేగేన మహతా ద్రుమా న్క్షేప్తు మథాఽరభత్. ౧౪
తత స్తు హనుమా న్వీరో బభఞ్జ ప్రమదావనమ్,
మ త్తద్విజసమాఘుష్టం నానాద్రుమలతాయుతమ్. ౧౫
తద్వనం మథితై ర్వృక్షై ర్భిన్నై శ్చ సలిలాశయైః,
చూర్ణితైః పర్వతాగ్రై శ్చ బభూవాప్రియదర్శనమ్. ౧౬

నానాశకున్తవిరుతైః ప్రభిన్నైః సలిలాశయైః,
తామ్రైః కిసలయైః క్లాన్తైః క్లాన్తద్రుమలతాయుతమ్ ౧౭
న బభౌ తద్వనం తత్ర దావానలహతం యథా,
వ్యాకులావరణా రేజు ర్విహ్వలా ఇవ తా లతాః ౧౮
లతాగృహై శ్చిత్రగృహై శ్చ నాశితై
ర్మహోరగై ర్వ్యాలమృగై శ్చ నిర్ధుతైః,
శిలాగృహై రున్మథితై స్తథా గృహైః
ప్రణష్టరూపం తదభూ న్మహ ద్వనమ్ ౧౯
సా విహ్వలాశోకలతాప్రతానా
వనస్థలీ శోకలతాప్రతానా,
జాతా దశాస్యప్రమదావనస్య
కపే ర్బలాద్ధి ప్రమదావనస్య ౨౦
స తస్య కృత్వాఽర్థపతే ర్మహాకపి
ర్మహ ద్వ్యలీకం మనసో మహాత్మనః,
యుయుత్సు రేకో బహుభి ర్మహాబలైః
శ్రియా జ్వలం స్తోరణ మాస్థితః కపిః ౨౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

ద్విచత్వారింశ స్సర్గః— శ్లోకాః. ౪౩

హనుమన్తమవేక్ష్య తత్రత్యానాం త్రాసః.

తతః పక్షినినాదేన వృక్షభఙ్గస్వనేన చ,
బభూవు స్త్రాససమ్భ్రాన్తాః సర్వే లఙ్కానివాసినః. ౧

విద్రుతా శ్చ భయత్రస్తా వినేదు ర్మృగపక్షిణః,
రక్షసాం చ నిమిత్తాని క్రూరాణి ప్రతిపేదిరే ౨
తతో గతాయాం నిద్రాయాం రాక్షస్యో వికృతాననాః,
తద్వనం దదృశు ర్భగ్నం తం చ వీరం మహాకపిమ్ ౩
స తా దృష్ట్వా మహాబాహు ర్మహాసత్త్వో మహాబలః,
చకార సుమహ ద్రూపం రాక్షసీనాం భయావహమ్. ౪
తత స్తం గిరిసంకాశ మతికాయం మహాబలమ్,
రాక్షస్యో వానరం దృష్ట్వా పప్రచ్ఛు ర్జనకాత్మజామ్. ౫
కో౽యం కస్య కుతో వా౽యం కిన్నిమిత్త మిహా౽గతః,
కథం త్వయా సహానేన సంవాదః కృత ఇత్యుత ౬
ఆచక్ష్వ నో విశాలాక్షి! మా భూ త్తే సుభగే! భయమ్,
సంవాద మసితాపాఙ్గే! త్వయా కిం కృతవా నయమ్ ౭
అథాబ్రవీ త్తదా సాధ్వీ సీతా సర్వాఙ్గసున్దరీ,
రక్షసాం భీమరూపాణాం విజ్ఞానే మమ కా గతిః ౮
యూయ మేవాభిజానీత యో౽యం యద్వా కరిష్యతి,
అహి రేవ హ్యహేః పాదా న్విజానాతి న సంశయః ౯
అహ మప్యస్య భీతా౽స్మి నైనం జానామి కో న్వయమ్,
వేద్మి రాక్షస మేవైనం కామరూపిణ మాగతమ్ ౧౦
వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యో విద్రుతా దిశః,
స్థితాః కాశ్చి ద్గతాః కాశ్చి ద్రావణాయ నివేదితుమ్ ౧౧
రావణస్య సమీపే తు రాక్షస్యో వికృతాననాః,
విరూపం వానరం భీమ మాఖ్యాతు ముపచక్రముః ౧౨
అశోకవనికామధ్యే రాజ! న్భీమవపుః కపిః,
సీతయా కృతసంవాద స్తిష్ఠ త్యమితవిక్రమః. ౧౩

న చ తం జానకీ సీతా హరిం హరిణలోచనా,
అస్మాభి ర్బహుధా పృష్టా నివేదయితు మిచ్ఛతి. ౧౪
వాసవస్య భవే ద్దూతో దూతో వైశ్రవణస్య వా,
ప్రేషితో వాఽపి రామేణ సీతాన్వేషణకాఙ్క్షయా. ౧౫
తేన త్వద్భుతరూపేణ యత్త త్తవ మనోహరమ్,
నానామృగగణాకీర్ణం ప్రమృష్టం ప్రమదావనమ్. ౧౬
న తత్ర కశ్చి దుద్దేశో య స్తేన న వినాశితః,
యత్ర సా జానకీ సీతా స తేన న వినాశితః ౧౭
జానకీరక్షణార్థం వా శ్రమాద్వా నోపలభ్యతే,
అథవా క శ్శ్రమ స్తస్య సైవ తేనాభిరక్షితా ౧౮
చారుపల్లవపుష్పాఢ్యం యం సీతా స్వయ మాస్థితా,
ప్రవృద్ధ శ్శింశుపావృక్ష స్స చ తేనాభిరక్షితః ౧౯
తస్యోగ్రరూప స్యోగ్రత్వం దణ్డ మాజ్ఞాతు మర్హసి,
సీతా సంభాషితా యేన తద్వనం చ వినాశితమ్ ౨౦
మనఃపరిగృహీతాం తాం తవ రక్షోగణేశ్వర!,
క స్సీతా మభిభాషేత యో న స్యాత్త్యక్తజీవితః. ౨౧
రాక్షసీనాం వచ శ్శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః,
హుతాగ్నిరివ జజ్వాల కోపసంవర్తితేక్షణః. ౨౨
తస్య క్రుద్ధస్య నేత్రాభ్యాం ప్రాపత న్నాస్రబిన్దవః,
దీప్తాభ్యా మివ దీపాభ్యాం సార్చిష స్స్నేహబిన్దవః. ౨౩
ఆత్మన స్సదృశాన్ శూరా న్కిఙ్కరా న్నామ రాక్షసాన్,
వ్యాదిదేశ మహాతేజా నిగ్రహార్థం హనూమతః. ౨౪
తేషా మశీతిసాహస్రం కిఙ్కరాణాం తరస్వినామ్,
నిర్యయు ర్భవనా త్తస్మా త్కూటముద్గరపాణయః. ౨౫

మహోదరా మహాదంష్ట్రా ఘోరరూపా మహాబలాః,
యుద్ధాభిమనస స్సర్వే హనుమద్గ్రహణోన్ముఖాః ౨౬
తే కపీన్ద్రం సమాసాద్య తోరణస్థ మవస్థితమ్,
అభిపేతు ర్మహావేగాః పతఙ్గా ఇవ పావకమ్ ౨౭
తే గదాభి ర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాఞ్చనాఙ్గదైః,
ఆజఘ్ను ర్వానరశ్రేష్ఠం శరై శ్చాఽఽదిత్యసన్నిభైః ౨౮
ముద్గరైః పట్టిసై శ్శూలైః ప్రాసతోమరశక్తిభిః,
పరివార్య హనూమన్తం సహసా తస్థు రగ్రతః. ౨౯
హనుమానపి తేజస్వీ శ్రీమా న్పర్వతసన్నిభః,
క్షితా వావిధ్య లాఙ్గూలం ననాద చ మహాస్వనమ్ ౩౦
స భూత్వా సుమహాకాయో హనుమా న్మారుతాత్మజః,
ధృష్ట మాస్ఫోటయామాస లఙ్కాం శబ్దేన పూరయన్. ౩౧
తస్యాఽఽస్ఫోటితశబ్దేన మహతా సానునాదినా,
పేతు ర్విహఙ్గా గగనా దుచ్చై శ్చేద మఘోషయత్. ౩౨
జయ త్యతిబలో రామో లక్ష్మణ శ్చ మహాబలః,
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవే ణాభిపాలితః ౩౩
దాసోఽహం కోసలేన్ద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః,
హనుమా న్శత్రుసైన్యానాం నిహన్తా మారుతాత్మజః. ౩౪
న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్,
శిలాభి స్తు ప్రహరతః పాదపై శ్చ సహస్రశః ౩౫
అర్దయిత్వా పురీం లఙ్కా మభివాద్య చ మైథిలీమ్,
సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్. ౩౬
తస్య సన్నాదశబ్దేన తేఽభవ న్భయశఙ్కితాః,
దదృశు శ్చ హనూమన్తం సన్ధ్యామేఘ మివోన్నతమ్ ౩౭

స్వామిసన్దేశనిశ్శఙ్కా స్తత స్తే రాక్షసాః కపిమ్,
చిత్రైః ప్రహరణై ర్భీమై రభిపేతు స్తత స్తతః.　　౩౮
స తైః పరివృత శ్శూరై స్సర్వత స్స మహాబలః,
ఆససాదాఽయసం భీమం పరిఘం తోరణాశ్రితమ్.　　౩౯
స తం పరిఘ మాదాయ జఘాన రజనీచరాన్,
స పన్నగ మివాఽఽదాయ స్ఫురన్తం వినతాసుతః.　　౪౦
విచచా రామ్బరే వీరః పరిగృహ్య చ మారుతిః,
స హత్వా రాక్షసా న్వీరా న్కిఙ్కరా న్మారుతాత్మజః. ౪౧
యుద్ధకాఙ్క్షీ పున ర్వీర స్తోరణం సముపాశ్రితః,
తత స్తస్మా ద్భయా న్ముక్తాః కతిచి త్తత్ర రాక్షసాః　　౪౨
నిహతా న్కిఙ్కరా న్సర్వా న్రావణాయ న్యవేదయన్　　౫
స రాక్షసానాం నిహతం మహ ద్బలం
నిశమ్య రాజా పరివృత్తలోచనః,
సమాదిదే శాప్రతిమం పరాక్రమే
ప్రహ స్తపుత్రం సమరే సుదుర్జయమ్.　　౪౩౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ద్విచత్వారింశ స్సర్గః.

త్రిచత్వారింశ సర్గః — శ్లోకాః ౨౫.

హనుమత శ్చైత్యప్రాసాదనాశనమ్

తత స్స కిఙ్కరాన్ హత్వాహనుమా న్ధ్యాన మాస్థితః,
వనం భగ్నం మయా చైత్యప్రాసాదో న వినాశితః.　　౧

తస్మా త్ప్రాసాద మప్యేనం భీమం విధ్వంసయా మ్యహమ్,
ఇతి సంచిన్త్య మనసా హనుమా న్దర్శయ న్బలమ్ ౨
చైత్యప్రాసాద మాప్లుత్య మేరుశృఙ్గ మివోన్నతమ్,
ఆరురోహ కపిశ్రేష్ఠో హనుమా న్మారుతాత్మజః ౩
ఆరుహ్య గిరిసఙ్కాశం ప్రాసాదం హరియూథపః,
బభౌ స సుమహాతేజాః ప్రతిసూర్య ఇవోదితః ౪
సంప్రధృష్య చ దుర్ధర్షం చైత్యప్రాసాద ముత్తమమ్,
హనుమా న్ప్రజ్వల ల్లక్ష్మ్యా పారియాత్రోపమోఽభవత్. ౫
స భూత్వా సుమహాకాయః ప్రభావా న్మారుతాత్మజః,
ధృష్ట మాస్ఫోటయామాస లఙ్కాం శబ్దేన పూరయన్ ౬
తస్యాఽస్ఫోటితశబ్దేన మహతా శ్రోత్రఘాతినా,
పేతు ర్విహఙ్గమా స్తత్ర చైత్యపాలా శ్చ మోహితాః ౭
అస్త్రవి జ్జయతాం రామో లక్ష్మణ శ్చ మహాబలః,
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవే ణాభిపాలితః ౮
దాసోఽహం కోసలేన్ద్రస్య రామ స్యాక్లిష్టకర్మణః,
హనుమా ఞ్శత్రుసైన్యానాం నిహన్తా మారుతాత్మజః. ౯
న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్,
శిలాభి స్తు ప్రహరతః పాదపై శ్చ సహస్రశః ౧౦
అర్దయిత్వా పురీం లఙ్కా మభివాద్య చ మైథిలీమ్,
సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్ ౧౧
ఏవ ముక్త్వా విమానస్థ శ్చైత్యస్థా న్హరియూథపః,
ననాద భీమనిర్హ్రాదో రక్షసాం జనయ న్భయమ్ ౧౨
తేన శబ్దేన మహతా చైత్యపాలా శ్శతం యయుః,
గృహీత్వా వివిధా నస్త్రా న్ప్రాసా న్ఖడ్గా న్పరశ్వధాన్. ౧౩

విసృజన్తో మహాకాయా మారుతిం పర్యవారయన్
తే గదాభి ర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాఞ్చనాఙ్గదైః ౧౪
ఆజఘ్ను ర్వానరశ్రేష్ఠం బాణై శ్చాఽఽదిత్యసన్నిభైః,
ఆవర్త ఇవ గఙ్గాయా స్తోయస్య విపులో మహాన్. ౧౫
పరిక్షిప్య హరిశ్రేష్ఠం స బభౌ రక్షసాం గణః,
తతో వాతాత్మజః క్రుద్ధో భీమరూపం సమాస్థితః. ౧౬
ప్రాసాదస్య*మహా న్తస్య స్తమ్భం హేమపరిష్కృతమ్,
ఉత్పాటయిత్వా వేగేన హనుమా న్పవనాత్మజః ౧౭
తత స్తం భ్రామయామాస శతధారం మహాబలః,
తత్ర చాగ్ని స్సమభవ త్ప్రాసాద శ్చాప్యదహ్యత ౧౮
దహ్యమానం తతో దృష్ట్వా ప్రాసాదం హరియూథపః,
స రాక్షసశతం హత్వా వజ్రేణేన్ద్ర ఇవాసురాన్ ౧౯
అన్తరిక్షే స్థిత శ్శ్రీమా నిదం వచన మబ్రవీత్,
మాదృశానాం సహస్రాణి విసృష్టాని మహాత్మనా ౨౦
బలినాం వానరేన్ద్రాణాం సుగ్రీవవశవర్తినామ్,
అటన్తి వసుధాం కృత్స్నాం వయ మన్యే చ వానరాః ౨౧
దశనాగబలాః కేచి త్కేచి ద్దశగుణోత్తరాః
కేచి న్నాగసహస్రస్య బభూవు స్తుల్యవిక్రమాః ౨౨
సన్తి చౌఘబలాః కేచి త్కేచి ద్వాయుబలోపమాః,
అప్రమేయబలా శ్చాన్యే తత్రాఽఽస న్హరియూథపాః ౨౩
ఈదృగ్విధై స్తు హరిభి ర్వృతో దన్తనఖాయుధైః,
శతై శ్శతసహస్రైశ్చ కోటీభి రయుతై రపి ౨౪

* మహార్హస్య-ఇతి పా

ఆగమిష్యతి సుగ్రీవ స్సర్వేషాం వో నిషూదనః,
నేయ మస్తి పురీ లఙ్కా న యూయం న చ రావణః
యస్మా దిక్ష్వాకునాథేన బద్ధం వైరం మహాత్మనా. ౨౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
త్రిచత్వారింశ స్సర్గః

చతుశ్చత్వారింశ సర్గః — శ్లోకాః ౨౧

{హనూమతాఽఽయోధనాయ ప్రస్థానం
జమ్బుమాలినః}

సన్దిష్టో రాక్షసేన్ద్రేణ ప్రహస్తస్య సుతో బలీ,
జమ్బుమాలీ మహాదంష్ట్రో నిర్జగామ ధనుర్ధరః ౧
రక్తమాల్యామ్బరధరః స్రగ్వీ రుచిరకుణ్డలః,
మహా న్వివృత్తనయన శ్చణ్డ స్సమరదుర్జయః ౨
ధను శ్శక్రధనుఃప్రఖ్యం మహ ద్రుచిరసాయకమ్,
విస్ఫారయానో వేగేన వజ్రాశనిసమస్వనమ్ ౩
తస్య విస్ఫారఘోషేణ ధనుషో మహతా దిశః,
ప్రదిశ శ్చ నభ శ్చైవ సహసా సమపూర్యత. ౪
(ఉదయస్థ ఇవాఽఽదిత్యః ప్రభాభి రతిలోహితః,
లోహితాఙ్గేన మహతా కవచే నాభిసంవృతః ౫
తిష్ఠ తిష్ఠేతి సహసా హనుమన్త మథాబ్రవీత్,)
రథేన ఖరయుక్తేన త మాగత ముదీక్ష్య సః. ౬
హనుమా న్వేగసంపన్నో జహర్ష చ ననాద చ,
తం తోరణవిటఙ్కస్థం హనుమన్తం మహాకపిమ్, ౭

జమ్బుమాలీ మహాబాహు ర్వివ్యాధ నిశితై శ్శరైః,
అర్ధచన్ద్రేణ వదనే శిరస్యేకేన కర్ణినా ౮
బాహ్వో ర్వివ్యాధ నారాచై ర్దశభి స్తం కపీశ్వరమ్,
తస్య త చ్ఛుశుభే తామ్రం శరే ణాభిహతం ముఖమ్. ౯
శరదీవామ్బుజం ఫుల్లం విద్ధం భాస్కరరశ్మినా,
త త్తస్య రక్తం ర క్తేన రఞ్జితం శుశుభే ముఖమ్ ౧౦
యథాఽఽకాశే మహాపద్మం సి క్తం చన్దనబిన్దుభిః,
చుకోప బాణాభిహతో రాక్షసస్య మహాకపిః ౧౧
తతః పార్శ్వేఽతివిపులాం దదర్శ మహతీం శిలామ్,
తరసా తాం సముత్పాట్య చిక్షేప బలవ ద్బలీ ౧౨
తాం శరై ర్దశభిః క్రుద్ధ స్తాడయామాస రాక్షసః,
విపన్నం కర్మ త ద్దృష్ట్వా హనుమాం శ్చణ్డవిక్రమః ౧౩
సాలం విపుల ముత్పాట్య భ్రామయామాస వీర్యవాన్,
భ్రామయ న్తం కపిం దృష్ట్వా సాలవృక్షం మహాబలమ్. ౧౪
చిక్షేప సుబహూన్ బాణాన్ జమ్బుమాలీ మహాబలః,
సాలం చతుర్భి శ్చిచ్ఛేద వానరం పఞ్చభి ర్భుజే ౧౫
ఉరస్యేకేన బాణేన దశభిస్తు స్తనా న్తరే,
స శరైః పూరితతనుః క్రోధేన మహతా వృతః ౧౬
తమేవ పరిఘం గృహ్య భ్రామయామాస వేగతః,
అతివేగోఽతివేగేన భ్రామయిత్వా బలోత్కటః ౧౭
పరిఘం పాతయామాస జమ్బుమాలే ర్మహోరసి,
తస్య చైవ శిరో నా స్తి న బాహూ న చ జానునీ. ౧౮
న ధను ర్న రథో నాశ్వా స్తత్రాదృశ్య న్త నేషవః,
స హత స్తరసా తేన జమ్బుమాలీ మహాబలః. ౧౯

పపాత నిహతో భూమౌ చూర్ణితాఙ్గవిభూషణః,
జమ్బుమాలిం చ నిహతం కిఙ్కరాంశ్చ మహాబలాన్. ౨౦
చుక్రోధ రావణ శ్శ్రుత్వా కోపసంరక్తలోచనః. ½
స రోషసంవర్తితతామ్రలోచనః
ప్రహస్తపుత్రే నిహతే మహాబలే,
అమాత్యపుత్రా నతివీర్యవిక్రమాన్
సమాదిదేశాఽఽశు నిశాచరేశ్వరః. ౨౧½

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
చతుశ్చత్వారింశ స్సర్గః

పఞ్చచత్వారింశ సర్గః.—శ్లోకాః ౧౭

మన్త్రిసుతానాం యుద్ధాయ నిర్యాణమ్.

తత స్తే రాక్షసేన్ద్రేణ చోదితా మన్త్రిణ స్సుతాః,
నిర్యయు ర్భవనా త్తస్మా త్సప్తసప్తార్చివర్చసః ౧
మహాబలపరీవారా ధనుష్మన్తో మహాబలాః,
కృతాస్త్రాస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠాః పరస్పరజయైషిణః. ౨
హేమజాలపరిక్షిప్తై ర్ధ్వజవద్భిః పతాకిభిః,
తోయదస్వననిర్ఘోషై ర్వాజియుక్తై ర్మహారథైః. ౩
తప్తకాఞ్చనచిత్రాణి చాపా న్యమితవిక్రమాః,
విస్ఫారయన్త స్సంహృష్టా స్తటిత్వన్త ఇవామ్బుదాః ౪
జనన్య స్తు తత స్తేషాం విదిత్వా కిఙ్కరా న్హతాన్,
బభూవు శ్శోకసంభ్రాన్తా స్సబాన్ధవసుహృజ్జనాః. ౫

తే పరస్పరసఙ్ఘర్షా స్తప్తకాఞ్చనభూషణాః,
అభిపేతు ర్హనూమన్తం తోరణస్థ మవస్థితమ్ ౬
సృజన్తో బాణవృష్టిం తే *రథగర్జితనిస్స్వనాః,
వృష్టిమన్త ఇవామ్భోదా విచేరు ర్నైరృతామ్బుదాః ౭
అవకీర్ణ స్తత స్తాభి ర్హనుమాన్ శరవృష్టిభిః,
అభవ త్సంవృతాకార శ్శైలరాడివ వృష్టిభిః ౮
స శరా న్మోఘయామాస తేషా మాశుచరః కపిః,
రథవేగం చ వీరాణాం విచర న్విమలేఽమ్బరే ౯
స తైః క్రీడ న్ధనుష్మద్భి ర్వ్యోమ్ని వీరః ప్రకాశతే,
ధనుష్మద్భి ర్యథా మేఘై ర్మారుతః ప్రభు రమ్బరే ౧౦
స కృత్వా నినదం ఘోరం త్రాసయం స్తాం మహాచమూమ్,
చకార హనుమా న్వేగం తేషు రక్షస్సు వీర్యవాన్ ౧౧
తలేనాభ్యహన త్కాంశ్చి త్పాదైః కాంశ్చి త్పర న్తపః,
ముష్టినాఽభ్యహన త్కాంశ్చి న్నఖైః కాంశ్చి ద్వ్యదారయత్.
ప్రమమా థోరసా కాంశ్చి దూరుభ్యా మపరా న్కపిః,
కేచి త్తస్య నినాదేన తత్రైవ పతితా భువి ౧౩
తత స్తే ష్వవసన్నేషు భూమౌ నిపతితేషు చ,
తత్సైన్య మగమ త్సర్వం దిశో దశ భయార్దితమ్ ౧౪
వినేదు ర్విస్వరం నాగా నిపేతు ర్భువి వాజినః,
భగ్ననీడధ్వజచ్ఛత్రై ర్భూశ్చ కీర్ణాఽభవ ద్రథైః ౧౫
స్రవతా రుధిరేణాథ స్రవన్త్యో దర్శితాః పథి,
వివిధైశ్చ స్వరై ర్లఙ్కా ననాద వికృతం తదా. ౧౬

---

* రణ-ఇతి పా.

సతాన్ప్రవృద్ధాన్వినిహత్య రాక్షసాన్
మహాబల శ్చణ్డపరాక్రమః కపిః,
యుయుత్సు రన్యైః పునరేవ రాక్షసై
స్తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణమ్ ౧౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
పఞ్చచత్వారింశ స్సర్గః.

షట్చత్వారింశ సర్గః — శ్లోకాః ౩౯

సేనాపతీనాం యుద్ధాయ నిర్యాణమ్

హతాన్ మన్త్రిసుతాన్ బుద్ధ్వా వానరేణ మహాత్మనా,
రావణ స్సంవృతాకార శ్చకార మతి ముత్తమామ్ ౧
స విరూపాక్ష యూపాక్షౌ దుర్ధరం చైవ రాక్షసమ్,
ప్రఘసం భాసకర్ణం చ పఞ్చ సేనాగ్రనాయకాన్ ౨
సన్దిదేశ దశగ్రీవో వీరా న్నయవిశారదాన్,
హనుమద్గ్రహణే వ్యగ్రాన్ వాయువేగసమా న్యుధి ౩
యాత సేనాగ్రగా స్సర్వే మహాబలపరిగ్రహాః,
సవాజిరథమాతఙ్గా స్స కపి శ్శాస్యతా మితి ౪
యత్తై శ్చ ఖలు భావ్యం స్యా త్త మాసాద్య వనాలయమ్,
కర్మ చాపి సమాధేయం దేశకాలావిరోధినమ్ ౫
న హ్యహం తం కపిం మన్యే కర్మణా ప్రతితర్కయన్,
సర్వథా త న్మహ ద్భూతం మహాబలపరిగ్రహమ్ ౬
భవే దిన్ద్రేణ వా సృష్ట మస్మదర్థం తపోబలాత్,
సనాగయక్షగన్ధర్వా దేవాసురమహర్షయః. ౭

యుష్మాభి స్సహితై స్సర్వై ర్మయా సహ వినిర్జితాః,
తై రవశ్యం విధాతవ్యం వ్యలీకం కిఞ్చి దేవ నః ౮
త దేవ నాత్ర సన్దేహః ప్రసహ్య పరిగృహ్యతామ్,
నావమాన్యో భవద్భి శ్చ హరి ర్ధీరపరాక్రమః. ౯
దృష్టా హి హరయః పూర్వం మయా విపులవిక్రమాః,
వాలీ చ సహసుగ్రీవో జామ్బవాం శ్చ మహాబలః ౧౦
నీల స్సేనాపతి శ్చైవ యే చాన్యే ద్వివిదాదయః,
నైవం తేషాం గతి ర్భీమా న తేజో న పరాక్రమః ౧౧
న మతి ర్న బలోత్సాహౌ న రూపపరికల్పనమ్,
మహ త్సత్త్వ మిదం జ్ఞేయం కపిరూపం వ్యవస్థితమ్ ౧౨
ప్రయత్నం మహ దాస్థాయ క్రియతా మస్య నిగ్రహః,
కామం లోకా స్త్రయ స్సేన్ద్రా స్ససురాసురమానవాః. ౧౩
భవతా మగ్రతం స్థాతుం న పర్యాప్తా రణాజిరే,
తథాఽపి తు నయజ్ఞేన జయ మాకాఙ్క్షతా రణే ౧౪
ఆత్మా రక్ష్యః ప్రయత్నేన యుద్ధసిద్ధి ర్హి చఞ్చలా,
తే స్వామివచనం సర్వే ప్రతిగృహ్య మహౌజసః ౧౫
సముత్పేతు ర్మహావేగా హుతాశసమతేజసః,
రథై ర్మత్తై శ్చ మాతఙ్గై ర్వాజిభి శ్చ మహాజవైః ౧౬
శస్త్రై శ్చ వివిధై స్తీక్ష్ణై స్సర్వై శ్చోపచితా బలైః,
తత స్తం దదృశు ర్వీరా దీప్యమానం మహాకపిమ్ ౧౭
రశ్మిమన్త మివోద్యన్తం స్వతేజోరశ్మిమాలినమ్,
తోరణస్థం మహోత్సాహం మహాసత్త్వం మహాబలమ్ ౧౮
మహామతిం మహావేగం మహాకాయం మహాబలమ్,
తం సమీక్ష్యైవ తే సర్వే దిక్షు సర్వా స్వవస్థితాః ౧౯

తై స్తైః ప్రహరణై ర్భీమై రభిపేతు స్తత స్తతః,
తస్య పఞ్చాయసా స్తీక్ష్ణా శ్శితాః పీతముఖా శ్శరాః ౨౦
శిర స్యుత్పల పత్రాభా దుర్ధరేణ నిపాతితాః,
స తైః పఞ్చభి రావిద్ధ శ్శరై శ్శిరసి వానరః ౨౧
ఉత్పపాత నద న్వ్యోమ్ని దిశో దశ వినాదయన్,
తత స్తు దుర్ధరో వీర స్సరథ స్సజ్యకార్ముకః ౨౨
కిరన్ శరశతై స్తీక్ష్ణై రభిపేదే మహాబలః,
స కపి ర్వారయామాస తం వ్యోమ్ని శరవర్షిణమ్ ౨౩
వృష్టిమన్తం పయోదాన్తే పయోద మివ మారుతః,
అర్ద్యమాన స్తత స్తేన దుర్ధరే ణానిలాత్మజః ౨౪
చకార కదనం భూయో వ్యవర్ధత చ వేగవాన్,
స దూరం సహసోత్పత్య దుర్ధరస్య రథే హరిః ౨౫
నిపపాత మహావేగో విద్యుద్రాశి ర్గిరా వివ,
తత స్స మథితాష్టాశ్వం రథం భగ్నాక్షకూబరమ్ ౨౬
విహాయ న్యపత ద్భూమౌ దుర్ధర స్త్యక్తజీవితః,
తం విరూపాక్షయూపాక్షౌ దృష్ట్వా నిపతితం భువి ౨౭
సఞ్జాతరోషౌ దుర్ధర్షా వుత్పేతతు రరిన్దమౌ,
స తాభ్యాం సహసోత్పత్య విష్ఠితో విమలేఽమ్బరే ౨౮
ముద్గరాభ్యాం మహాబాహు ర్వక్షస్యభిహతః కపిః,
తయో ర్వేగవతో ర్వేగం వినిహత్య మహాబలః. ౨౯
నిపపాత పున ర్భూమౌ సుపర్ణసమవిక్రమః,
స సాలవృక్ష మాసాద్య త ముత్పాట్య చ వానరః. ౩౦

తౌ వృభౌ రాక్షసౌ వీరౌ జఘాన పవనాత్మజః,
తత స్తాం స్త్రీన్ హతాన్ జ్ఞాత్వా వానరేణ తరస్వినా ౩౧
అభిపేదే మహావేగః ప్రసహ్య ప్రఘసో హరిమ్,
భాసకర్ణ శ్చ సంక్రుద్ధ శ్శూల మాదాయ వీర్యవాన్ ౩౨
ఏకతః కపిశార్దూలం యశస్విన మవస్థితమ్,
పట్టసేన శితాగ్రేణ ప్రఘసః ప్రత్యయోధయత్ ౩౩
భాసకర్ణ శ్చ శూలేన రాక్షసః కపిసత్తమమ్,
స తాభ్యాం విక్షతై ర్గాత్రై రసృగ్దిగ్ధతనూరుహః ౩౪
అభవ ద్వానరః క్రుద్ధో బాలసూర్యసమప్రభః,
సముత్పాట్య గిరే శ్శృఙ్గం సమృగవ్యాలపాదపమ్ ౩౫
జఘాన హనుమా న్వీరో రాక్షసౌ కపికుఞ్జరః,
తత స్తే ష్వవసన్నేషు సేనాపతిషు పఞ్చసు ౩౬
బలం త దవశేషం చ నాశయామాస వానరః,
అశ్వై రశ్వాన్గజై ర్నాగాన్ యోధై ర్యోధాన్ రథై రథాన్
స కపి ర్నాశయామాస సహస్రాక్ష ఇవాసురాన్,
హతై ర్నాగై శ్చ తురగై ర్భగ్నాక్షై శ్చ మహారథైః ౩౭
హతై శ్చ రాక్షసై ర్భూమి రుద్ధమార్గా సమన్తతః ౯
తతః కపి స్తాన్ ధ్వజినీపతీ న్రణే
నిహత్య వీరాన్ సబలాన్ సవాహనాన్,
సమీక్ష్య వీరః పరిగృహ్య తోరణం
కృతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాక్షయే. ౩౮-౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
షట్చత్వారింశస్సర్గః

సప్తచత్వారింశ స్సర్గః.—శ్లోకాః. ౩౮.

అక్షకుమారస్య యుద్ధాయ నిర్యాణమ్.

సేనాపతీన్ పఞ్చ స తు ప్రమాపితాన్
హనూమతా సానుచరాన్ సవాహనాన్,
సమీక్ష్య రాజా సమరోద్ధతోన్ముఖం
కుమార మక్షం ప్రసమైక్ష తాగ్రతః ౧

స తస్య దృష్ట్యర్పణసంప్రచోదితః
ప్రతాపవా న్కాఞ్చనచిత్రకార్ముకః,
సముత్పపా తాథ సద స్యుదీరితో
ద్విజాతిముఖ్యై ర్హవిషేవ పావకః ౨

తతో మహ ద్బాలదివాకరప్రభం
ప్రతప్తజామ్బూనదజాలసన్తతమ్,
రథం సమాస్థాయ యయౌ స వీర్యవాన్
మహాహరిం తం ప్రతి నైరృతర్షభః ౩

తత స్తపస్సఙ్గ్రహసఞ్చయార్జితం
ప్రతప్తజామ్బూనదజాలశోభితమ్,
పతాకినం రత్నవిభూషితధ్వజం
మనోజవాష్టాశ్వవరై స్సుయోజితమ్. ౪

సురాసురాధృష్య మసఙ్గచారిణం
రవిప్రభం వ్యోమచరం సమాహితమ్,
సతూణ మష్టాసినిబద్ధబన్ధురం
యథాక్రమావేశితశక్తితోమరమ్. ౫

విరాజమానం * ప్రతిపూర్ణవస్తునా
సహేమదామ్నా శశిసూర్యవర్చసా,
దివాకరాభం రథ మాస్థిత స్తత
స్స నిర్జగామామరతుల్యవిక్రమః ౬
స పూరయన్ ఖం చ మహీం చ సాచలాం
తురఙ్గమాతఙ్గమహారథస్వనైః,
బలై స్సమేత స్స హి తోరణస్థితం
సమర్థ మాసీన ముపాగమత్ కపిమ్ ౭
స తం సమాసాద్య హరిం హరీక్షణో
యుగాన్తకాలాగ్ని మివ ప్రజాక్షయే,
అవస్థితం విస్మితజాతసంభ్రమ
స్సమైక్ష తాక్షో బహుమాన చక్షుషా.
స తస్య వేగం చ కపే ర్మహాత్మనః
పరాక్రమం చారిషు పార్థివాత్మజః,
†విధారయన్ స్వం చ బలం మహాబలో
హిమక్షయే సూర్య ఇవాభివర్ధతే ౮
స జాతమన్యుః ప్రసమీక్ష్య విక్రమం
స్థిరం స్థిర స్సంయతి దుర్నివారణమ్,
సమాహితాత్మా హనుమన్త మాహవే
ప్రచోదయామాస శరై స్త్రిభి శ్శితైః. ౧౦
తతః కపిం తం ప్రసమీక్ష్య గర్వితం
జితశ్రమం శత్రుపరాజయోర్జితమ్,

* పరి-ఇతి పా.   † విచారయన్-ఇతి పా.

అవైక్షతాక్ష స్సముదీర్ణమానస
స్స బాణపాణిః ప్రగృహీతకార్ముకః. ౧౧
సహేమనిష్కాఙ్గదచారుకణ్డల
స్సమాససాదాఽశు పరాక్రమః కపిమ్,
తయో ర్బభూ వాప్రతిమ స్సమాగమ
స్సురాసురాణా మపి సంభ్రమప్రదః ౧౨
రరాస భూమి ర్న తతాప భానుమా
న్వవౌ న వాయుః ప్రచచాల చాచలః,
కపేః కుమారస్య చ వీక్ష్య సంయుగం
ననాద చ ద్యౌ రుదధి శ్చ చుక్షుభే ౧౩
తత స్స వీర స్సుముఖా న్పతత్రిణ
స్సువర్ణపుఙ్ఖా న్సవిషా నివోరగాన్,
సమాధిసంయోగవిమోక్షతత్త్వవి
చ్ఛరా నథ త్రీ న్కపిమూర్ధ్న్యపాతయత్. ౧౪
స తై శ్శరై ర్మూర్ధ్ని సమం నిపాతితైః
క్షరన్న సృగ్దిగ్ధవివృత్తలోచనః,
నవోదితాదిత్యనిభ శ్శరాంశుమా
న్వ్యరాజతాఽదిత్య ఇవాంశుమాలికః ౧౫
తత స్స పిఙ్గాధిపమన్త్రిసత్తమ
స్సమీక్ష్య తం రాజవరాత్మజం రణే,
ఉదగ్రచిత్రాయుధచిత్రకార్ముకం
జహర్ష చాపూర్యత చాఽహవోన్ముఖః. ౧౬
స మన్దరాగ్రస్థ ఇవాంశుమాలికో
వివృద్ధకోపో బలవీర్యసంయుతః,

కుమార మక్షం సబలం సవాహనం
దదాహ నేత్రాగ్ని మరీచిభి స్తదా. ౧౭
తత స్స బాణాసనచిత్రకార్ముక
శ్శరప్రవర్షో యుధి రాక్షసామ్బుదః,
శరా న్ముమోచాఽఽశు హరీశ్వరాచలే
వలాహకో వృష్టి మివాచలోత్తమే ౧౮
స్తతః కపి స్తం రణచణ్డవిక్రమం
వివృద్ధతేజో బలవీర్యసంయుతమ్,
కుమార మక్షం ప్రసమీక్ష్య సంయుగే
ననాద హర్షా ద్ఘనతుల్యవిక్రమః ౧౯
స బాలభావా ద్యుధి వీర్యదర్పితః
ప్రవృద్ధమన్యుః క్షతజోపమేక్షణః,
సమాససా దాప్రతిమం కపిం రణే
గజో మహాకూపమివాఽఽవృతం తృణైః ౨౦
స తేన బాణైః ప్రసభం నిపాతితై
శ్చకార నాదం ఘననాదనిస్స్వనః,
సముత్పపాతాఽఽశు నభ స్స మారుతి
ర్భుజోరువిక్షేపణఘోరదర్శనః ౨౧
సముత్పతన్తం సమభిద్రవ ద్బలీ
స రాక్షసానాం ప్రవరః ప్రతాపవాన్,
రథీ రథిశ్రేష్ఠతమః కిరం ఛరైః
పయోధర శ్శైల మివాశ్మవృష్టిభిః ౨౨
స తాం ఛరాం స్తస్య హరి ర్విమోక్షయన్
చచార వీరః పథి వాయుసేవితే,

శరా న్తరే మారుతవ ద్వినిష్పత
న్మనోజవ స్సంయతి చణ్డవిక్రమః. ౧౩
త మాత్తబాణాసన మాహవోన్ముఖం
ఖ మాస్తృణన్తం విశిఖై శ్శరోత్తమైః,
అవైక్షతాక్షం బహుమానచక్షుషా
జగామ చిన్తాం చ స మారుతాత్మజః. ౧౪
తత శ్శరై ర్భిన్నభుజా న్తరః కపిః
కుమారవీరేణ మహాత్మనా నదన్,
మహాభుజః కర్మవిశేషతత్త్వవి
ద్విచిన్తయామాస రణే పరాక్రమమ్ ౧౫
అబాలవ ద్బాలదివాకరప్రభః
కరో త్యయం కర్మ మహ న్మహాబలః,
న చాస్య సర్వాహవకర్మశోభినః
ప్రమాపణే మే మతి రత్ర జాయతే ౧౬
అయం మహాత్మా చ మహాంశ్చ వీర్యత
స్సమాహిత శ్చాతిసహ శ్చ సంయుగే,
అసంశయం కర్మగుణోదయా దయం
సనాగయక్షై ర్మునిభి శ్చ పూజితః ౧౭
పరాక్రమోత్సాహవివృద్ధమానస
స్సమీక్షతే మాం ప్రముఖాగత స్స్థితః,
పరాక్రమో హ్యస్య మనాంసి కమ్పయే
త్సురాసురాణా మపి శీఘ్రగామినః ౧౮
న ఖల్వయం నాభిభవే దుపేక్షితః
పరాక్రమో హ్యస్య రణే వివర్ధతే,

ప్రమాపణం త్వేవ * మమాస్య రోచతే
న వర్ధమానోఽగ్ని రుపేక్షితుం క్షమః ౨౯
ఇతి ప్రవేగం తు పరస్య తర్కయన్
స్వకర్మయోగం చ విధాయ వీర్యవాన్,
చకార వేగం తు మహాబల స్తదా
మతిం చ చక్రేఽస్య వధే మహాకపిః ౩౦
స తస్య తా నష్టహయా న్మహాజవాన్
సమాహితాన్ భారసహా న్వివర్తనే,
జఘాన వీరః పథి వాయుసేవితే
తలప్రహారైః పవనాత్మజః కపిః ౩౧
తత స్తలే నాభిహతో మహారథః
స తస్య పింగాధిపమన్త్రినిర్జితః,
ప్రభగ్ననీడః పరిముక్తకూబరః
పపాత భూమౌ హతవాజి రమ్బరాత్ ౩౨
స తం పరిత్యజ్య మహారథో రథం
సకార్ముకః ఖడ్గధరః ఖ ముత్పతన్,
తపోభియోగా దృషి రుగ్రవీర్యవా
న్విహాయ దేహం మరుతా మివాఽలయమ్ ౩౩
తతః కపి స్తం విచర న్త మమ్బరే
పతత్రిరాజానిలసిద్ధసేవితే,
సమేత్య తం మారుతతుల్యవిక్రమః
క్రమేణ జగ్రాహ స పాదయో ర్దృఢమ్ ౩౪

* మమాద్య - ఇతి పా.

స తం సమావిధ్య సహస్రశః కపి
ర్మహోరగం గృహ్య ఇవాణ్డజేశ్వరః,
ముమోచ వేగాత్పితృతుల్యవిక్రమో
మహీతలే సంయతి వానరోత్తమః ౩౫

స భగ్నబాహూరుకటీశిరోధరః
క్షరన్నసృఙ్నిర్మథితాస్థిలోచనః,
స భగ్నసన్ధిః ప్రవికీర్ణబన్ధనో
హతః క్షితౌ వాయుసుతేన రాక్షసః ౩౬

మహాకపిర్భూమితలే నిపీడ్య తం
చకార రక్షోధిపతేర్మహద్భయమ్,
మహర్షిభిశ్చక్రచరైర్మహావ్రతైః
సమేత్య భూతైశ్చ సయక్షపన్నగైః ౩౭
సురైశ్చ సేన్ద్రైర్భృశజాతవిస్మయై
ర్హతే కుమారే స కపిర్నిరీక్షితః,
నిహత్య తం వజ్రిసుతోపమప్రభం
కుమారమక్షం క్షతజోపమేక్షణమ్.
తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణం
కృతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాక్షయే ౩౮ ౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

అష్టచత్వారింశస్సర్గః — శ్లోకాః ౬౨.

రావణేనయుద్ధార్థమిన్ద్రజితః ప్రోత్సాహనమ్.

తత స్స రక్షోధిపతి ర్మహాత్మా
హనూమతాఽక్షే నిహతే కుమారే,
మన స్సమాధాయ తదేన్ద్రకల్పం
సమాదిదే శేన్ద్రజితం సరోషమ్ ౧
త్వ మస్త్రవి చ్ఛస్త్రవిదాం వరిష్ఠ
స్సురాసురాణా మపి శోకదాతా.
సురేషు సేన్ద్రేషు చ దృష్టకర్మా
పితామహారాధనసఞ్చితాస్త్రః ౨
తవాస్త్రబల మాసాద్య నాసురా న మరుద్గణాః,
న శేకు స్సమరే స్థాతుం సురేశ్వరసమాశ్రితాః ౩
న కశ్చి త్త్రిషు లోకేషు సంయుగే న గతశ్రమః,
భుజవీర్యాభిగుప్త శ్చ తపసా చాభిరక్షితః. ౪
దేశకాలవిభాగజ్ఞ స్త్వమేవ మతిసత్తమః ౫
న తేఽస్త్యశక్యం సమరేషు కర్మణా
న తేఽస్త్యకార్యం మతిపూర్వమన్త్రణే,
న సోఽస్తి కశ్చి త్త్రిషు సంగ్రహేషు వై
న వేద య స్తేఽస్త్రబలం బలం చ తే ౬
మమానురూపం తపసో బలం చ తే
పరాక్రమ శ్చాస్త్రబలం చ సంయుగే,
న త్వాం సమాసాద్య రణావమర్దే
మనశ్శ్రమం గచ్ఛతి నిశ్చితార్థమ్. ౭

నిహతాః కిఙ్కరా స్సర్వే జమ్బుమాలీ చ రాక్షసః,
అమాత్యపుత్రా వీరా శ్చ పఞ్చ సేనాగ్రయాయినః ౭

బలాని సుసమృద్ధాని సాశ్వనాగరథాని చ,
సహోదర స్తే దయితః కుమారోఽక్ష శ్చ సూదితః ౮

న హి తేష్వేవ మే సారో య స్త్వ య్యరినిషూదన! ౯

ఇదం హి దృష్ట్వా మతిమ! న్మహ ద్బలం
కపేః ప్రభావం చ పరాక్రమం చ,
త్వ మాత్మన శ్చాపి సమీక్ష్య సారం
కురుష్వ వేగం స్వబలానురూపమ్ ౧౦

బలావమర్ద స్త్వయి సన్నికృష్టే
యథా గతే శామ్యతి శా న్తశత్రౌ,
తథా సమీక్ష్యాఽత్మబలం పరం చ
సమారభ స్వాస్త్రవిదాం వరిష్ఠ!. ౧౧

న వీర! సేనా గణశో చ్యవ న్తి
న వజ్ర మాదాయ విశాలసారమ్,
న మారుత స్యాస్య గతేః ప్రమాణం
న చాగ్నికల్పః కరణేన హన్తుమ్ ౧౨

త మేవ మర్థం ప్రసమీక్ష్య సమ్యక్
స్వకర్మ నామ్యా ద్ధి సమాహితాత్మా,
స్మరం శ్చ దివ్యం ధనుషోఽస్త్రవీర్యం
వ్రజాక్షతం కర్మ సమారభస్వ. ౧౩

న ఖ ల్వియం మతి శ్శ్రేష్ఠా య త్త్వాం సంప్రేషయా మ్యహమ్,
ఇయం చ రాజధర్మాణాం క్షత్రస్య చ మతి ర్మతా ౧४

నానాశస్త్రైశ్చ సఙ్గ్రామే వైశారద్య మరిన్దమ!,
అవశ్యమేవ యోద్ధవ్యం కామ్యశ్చ విజయో రణే. ౧౫
తతః పితు స్తద్వచనం నిశమ్య ప్రదక్షిణం దక్షసుతప్రభావః,
చకార భర్తార మదీనసత్త్వో రణాయ వీరః ప్రతిపన్నబుద్ధిః ౧౬
తత స్తై స్స్వగణై రిష్టై రిన్ద్రజి త్ప్రతిపూజితః,
యుద్ధోద్ధతః కృతోత్సాహ స్సంగ్రామం ప్రత్యపద్యత. ౧౭
శ్రీమా న్పద్మపలాశాక్షో రాక్షసాధిపతే స్సుతః,
నిర్జగామ మహాతేజా స్సముద్ర ఇవ పర్వసు. ౧౮
స పక్షిరాజోత్తమతుల్యవేగై
ర్వ్యాళై శ్చతుర్భి స్సితతీక్ష్ణదంష్ట్రైః,
రథం సమాయుక్త మసఙ్గవేగం
సమారురో హేన్ద్రజి దిన్ద్రకల్పః ౧౯
స రథీ ధన్వినాం శ్రేష్ఠ శ్శస్త్రజ్ఞోఽస్త్రవిదాం వరః,
రథే నాభియయా క్షిప్రం హనుమా న్యత్ర సోఽభవత్. ౨౦
స తస్య రథనిర్ఘోషం జ్యాస్వనం కార్ముకస్య చ,
నిశమ్య హరివీరోఽసౌ సంప్రహృష్టతరోఽభవత్. ౨౧
సుమహ చ్చాప మాదాయ శితశల్యాం శ్చ సాయకాన్,
హనుమన్త మభిప్రేత్య జగామ రణపణ్డితః ౨౨
తస్మిం స్తత స్సంయతి జాతహర్షే
రణాయ నిర్గచ్ఛతి బాణపాణౌ,
దిశశ్చ సర్వాః కలుషా బభూవు
ర్మృగాశ్చ రౌద్రా బహుధా వినేదుః. ౨౩

సమాగతా స్తత్ర తు నాగయక్షా
మహర్షయ శ్చక్రచరా శ్చ సిద్ధాః,
నభ స్సమావృత్య చ పక్షిసఙ్ఘా
వినేదు రుచ్చైః పరమప్రహృష్టాః ౨౪
ఆయాన్తం సరథం దృష్ట్వా తూర్ణ మిన్ద్రజితం కపిః,
వినాద మహానాదం వ్యవర్ధత చ వేగవాన్. ౨౫
ఇన్ద్రజిత్తు రథం దివ్య మాస్థిత శ్చిత్రకార్ముకః,
ధను ర్విస్ఫారయామాస తటిదూర్జితనిస్స్వనమ్. ౨౬
తత స్సమేతా వతితీక్ష్ణవేగా మహాబలౌ తౌ రణనిర్విశఙ్కౌ,
కపి శ్చ రక్షోధిపతే శ్చ పుత్ర స్సురాసురేన్ద్రావివ బద్ధవైరౌ
స తస్య వీరస్య మహారథస్య ధనుష్మత స్సంయతి సమ్మతస్య,
శరప్రవేగం వ్యహన త్ప్రవృద్ధ శ్చచార మార్గే పితు రప్రమేయే
తత శ్శరా నాయతతీక్ష్ణశల్యాన్
సుపత్రిణః కాఞ్చనచిత్రపుఙ్ఖాన్,
ముమోచ వీరః పరవీరహన్తా
సుసన్నతాన్ వజ్రనిపాతవేగాన్. ౨౯
తతస్తు తత్స్యన్దననిస్స్వనం చ మృదఙ్గభేరీపటహస్వనం చ,
వికృష్యమాణస్య చ కార్ముకస్య నిశమ్య ఘోషం పున రుత్పపాత.
శరాణా మన్తరే ష్వాశు వ్యవర్తత మహాకపిః,
హరి స్తస్యాభిలక్ష్యస్య మోఘయన్ లక్ష్యసంగ్రహమ్ ౩౧
శరాణా మగ్రత స్తస్య పున స్సమభివర్తత,
ప్రసార్య హస్తౌ హనుమా నుత్పపా తానిలాత్మజః ౩౨
తా వుభౌ వేగసంపన్నౌ రణకర్మవిశారదౌ,
సర్వభూతమనోగ్రాహి చక్రతు ర్యుద్ధ ముత్తమమ్ ౩౩

హనూమతో వేద న రాక్షసోఽన్తరం
న మారుతి స్తస్య మహాత్మనోఽన్తరమ్,
పరస్పరం నిర్విషహా బభూవతు
స్సమేత్య తౌ దేవసమానవిక్రమౌ. ౩౪
తత స్తు లక్ష్యే స విహన్యమానే
శరే ష్వమోఘేషు చ సంపతత్సు,
జగామ చిన్తాం మహతీం మహాత్మా
సమాధిసంయోగసమాహితాత్మా ౩౫
తతో మతిం రాక్షసరాజసూను శ్చకార తస్మిన్ హరివీరముఖ్యే,
అవధ్యతాం తస్య కపే స్సమీక్ష్య కథం నిగచ్ఛేదితి నిగ్రహార్థమ్. ౩౬
తతః పైతామహం వీర స్సోఽస్త్ర మస్త్రవిదాం వరః,
సన్దధే సుమహాతేజా స్తం హరిప్రవరం ప్రతి ౩౭
అవధ్యోఽయ మితి జ్ఞాత్వా త మస్త్రేణాస్త్రతత్త్వవిత్,
నిజగ్రాహ మహాబాహు ర్మారుతాత్మజ మిన్ద్రజిత్ ౩౮
తేన బద్ధ స్తతోఽస్త్రేణ రాక్షసేన స వానరః,
అభవ న్నిర్విచేష్ట శ్చ పపాత చ మహీతలే ౩౯
తతోఽథ బుద్ధ్వా స తదాస్త్రబన్ధం
ప్రభోః ప్రభావా ద్విగతాత్మవేగః,
పితామహానుగ్రహ మాత్మన శ్చ
విచి న్తయామాస హరిప్రవీరః ౪౦
తత స్స్వాయంభువై ర్మన్త్రై ర్బ్రహ్మాస్త్ర మభిమన్త్రితమ్,
హనుమాం శ్చిన్తయామాస వరదానం పితామహాత్. ౪౧
న మేఽస్త్రబన్ధస్య చ శక్తి రస్తి
విమోక్షణే లోకగురోః ప్రభావాత్,

ఇత్యేవ మత్వా విహితోఽస్త్రబన్ధో
మయాఽఽత్మయోనే రనువర్తితవ్యః. ౪౩
సవీర్య మస్త్రస్య కపి ర్విచార్య పితామహానుగ్రహ మాత్మనశ్చ,
విమోక్షశక్తిం పరిచిన్తయిత్వా పితామహాజ్ఞా మనువర్తతే స్మ.
అస్త్రేణాపి హి బద్ధస్య భయం మమ న జాయతే,
పితామహమహేన్ద్రాభ్యాం రక్షితస్యానిలేన చ. ౪౪
గ్రహణే చాపి రక్షోభి ర్మహా న్మే గుణదర్శనః,
రాక్షసేన్ద్రేణ సంవాద స్తస్మా ద్గృహ్ణన్తు మాం పరే ౪౫
స నిశ్చితార్థః పరవీరహన్తా
సమీక్ష్యకారీ వినివృత్తచేష్టః,
పరైః ప్రసహ్యాభిగతై ర్నిగృహ్య
ననాద తైస్తైః పరిభర్త్స్యమానః ౪౬
తత స్తం రాక్షసా దృష్ట్వా నిర్విచేష్ట మరిన్దమమ్,
బబన్ధు శ్శణవల్కై శ్చ ద్రుమచీరై శ్చ సంహతైః ౪౭
స రోచయామాస పరై శ్చ బన్ధనం
ప్రసహ్య వీరై రభినిగ్రహం చ,
కౌతూహలా న్మాం యది రాక్షసేన్ద్రో
ద్రష్టుం వ్యవస్యే దితి నిశ్చితార్థః ౪౮
స బద్ధ స్తేన వల్కేన విముక్తోఽస్త్రేణ వీర్యవాన్,
అస్త్రబన్ధ స్స చాన్యం హి న బన్ధ మనువర్తతే. ౪౯
అథేన్ద్రజిత్తు ద్రుమచీరబద్ధం
విచార్య వీరః కపిసత్తమం తమ్,
విముక్త మస్త్రేణ జగామ చిన్తాం
నాన్యేన బద్ధో హ్యనువర్తతేఽస్త్రమ్. ౫౦

అహో! మహ త్కర్మ కృతం నిరర్థకం
స రాక్షసై ర్మన్త్రగతి ర్విమృష్టా,
పునశ్చ నాస్త్రే విహతేఽస్త్ర మన్య
త్ప్రవర్తతే సంశయితాః స్మ సర్వే. ౫౧
అస్త్రేణ హనుమా న్ముక్తో నాత్మాన మవబుధ్యత,
కృష్యమాణ స్తు రక్షోభి స్తైశ్చ బన్ధై ర్నిపీడితః ౫౨
హన్యమాన స్తతః క్రూరై రాక్షసైః కాష్ఠముష్టిభిః,
సమీపం రాక్షసేన్ద్రస్య ప్రాకృష్యత స వానరః ౫౩
అథేన్ద్రజి త్తం ప్రసమీక్ష్య ముక్త
మస్త్రేణ బద్ధం ద్రుమచీరసూత్రైః,
వ్యదర్శయ త్తత్ర మహాబలం తం
హరిప్రవీరం సగణాయ రాజ్ఞే. ౫౪
తం మత్తమివ మాతఙ్గం బద్ధం కపివరోత్తమమ్,
రాక్షసా రాక్షసేన్ద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్ ౫౫
కోఽయం కస్య కుతో వాఽత్ర కిం కార్యం కో వ్యపాశ్రయః,
ఇతి రాక్షసవీరాణాం తత్ర సంజజ్ఞిరే కథాః. ౫౬
హన్యతాం దహ్యతాం వాఽపి భక్ష్యతా మితి చాపరే,
రాక్షసా స్తత్ర సఙ్క్రుద్ధాః పరస్పర మథాబ్రువన్. ౫౭
అతీత్య మార్గం సహసా మహాత్మా
స తత్ర రక్షోఽధిపపాదమూలే,
దదర్శ రాజ్ఞః పరిచారవృద్ధాన్
గృహం మహారత్నవిభూషితం చ ౫౮

స దదర్శ మహాతేజా రావణః కపిసత్తమమ్,
రక్షోభి ర్వికృతాకారైః కృష్యమాణ మితి స్తతః ౫౯
రాక్షసాధిపతిం చాపి దదర్శ కపిసత్తమః,
తేజోబలసమాయుక్తం తపన్త మివ భాస్కరమ్. ౬౦
స రోషసంవర్తితతామ్రదృష్టి
ర్దశానన స్తం కపి మన్వవేక్ష్య,
అథోపవిష్టా న్కులశీలవృద్ధా
న్సమాదిశ త్తం ప్రతి మన్త్రిముఖ్యాన్ ౬౧
యథాక్రమం తైః స కపి ర్విపృష్టః
కార్యార్థ మర్థస్య చ మూల మాదౌ,
నివేదయామాస హరీశ్వరస్య
దూత స్సకాశా దహ మాగతోఽస్మి ౬౨

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

ఏకోనపఞ్చాశస్సర్గః — శ్లోకాః ౨౦

హనుమతో రాక్షసైర్నీతస్య రావణసందర్శనమ్

తత స్స కర్మణా తస్య విస్మితో భీమవిక్రమః,
హనుమా న్రోషతామ్రాక్షో రక్షోధిప మవైక్షత ౧
భ్రాజమానం మహార్హేణ కాఞ్చనేన విరాజతా,
ముక్తాజాలావృతే నాథ మకుటేన మహాద్యుతిమ్ ౨
వజ్రసంయోగసంయుక్తై ర్మహార్హమణివిగ్రహైః,
హైమై రాభరణై శ్చిత్రై ర్మనసేవ ప్రకల్పితైః ౩

మహార్హక్షౌమసంవీతం రక్తచన్దనరూషితమ్,
స్వనులిప్తం విచిత్రాభి ర్వివిధాభి శ్చ భక్తిభిః ౪
వివృత్తై ర్దర్శనీయైశ్చ రక్తాక్షై ర్భీమదర్శనైః,
దీప్తతీక్ష్ణమహాదంష్ట్రైః ప్రలమ్బదశనచ్ఛదైః ౫
శిరోభి ర్దశభి ర్వీరం భ్రాజమానం మహౌజసమ్,
నానావ్యాలసమాకీర్ణై శ్శిఖరై రివ మన్దరమ్ ౬
నీలాఞ్జనచయప్రఖ్యం హారేణోరసి రాజతా,
పూర్ణచన్ద్రాభవక్త్రేణ సబలాక మివామ్బుదమ్ ౭
బాహుభి ర్బద్ధకేయూరై శ్చన్దనోత్తమరూషితైః,
భ్రాజమానాఙ్గదైః పీనైః పఞ్చశీర్షై రివోరగైః ౮
మహతి స్ఫాటికే చిత్రే రత్నసంయోగసంస్కృతే,
ఉత్తమాస్తరణాస్తీర్ణే సూపవిష్టం వరాసనే ౯
అలంకృతాభి రత్యర్థం ప్రమదాభి స్సమన్తతః,
వాలవ్యజనహస్తాభి రారా త్సముపసేవితమ్ ౧౦
దుర్ధరేణ ప్రహస్తేన మహాపార్శ్వేన రక్షసా,
మన్త్రిభి ర్మన్త్రతత్త్వజ్ఞై ర్నికుమ్భేన చ మన్త్రిణా ౧౧
సుఖోపవిష్టం రక్షోభి శ్చతుర్భి ర్బలదర్పితైః,
కృత్స్నైః పరివృతో లోక శ్చతుర్భి రివ సాగరైః ౧౨
మన్త్రిభి ర్మన్త్రతత్త్వజ్ఞై రన్యైశ్చ శుభబుద్ధిభిః,
అన్వాస్యమానం రక్షోభి స్సురై రివ సురేశ్వరమ్ ౧౩
అపశ్య ద్రాక్షసపతిం హనుమా నతితేజసమ్,
విష్ఠితం మేరుశిఖరే సతోయ మివ తోయదమ్. ౧౪

స తై స్సంపీడ్యమానోఽపి రక్షోభి ర్భీమవిక్రమైః,
విస్మయం పరమం గత్వా రక్షోధిప మవైక్షత ౧౫

భ్రాజమానం తతో దృష్ట్వా హనుమా న్రాక్షసేశ్వరమ్,
మనసా చిన్తయామాస తేజసా తస్య మోహితః ౧౬

అహో!రూప మహో ధైర్య!మహో సత్త్వ!మహోద్యుతిః!,
అహో రాక్షసరాజస్య సర్వలక్షణయుక్తతా ౧౭

య ద్యధర్మో న బలవా న్స్యా దయం రాక్షసేశ్వరః,
స్యా దయం సురలోకస్య సశక్రస్యాపి రక్షితా। ౧౮

అస్య క్రూరై ర్నృశంసై శ్చ కర్మభి ర్లోకకుత్సితైః,
తేన బిభ్యతి ఖల్వస్మా ల్లోకా స్సామరదానవాః ౧౯

అయం హ్యుత్సహతే క్రుద్ధః కర్తు మేకార్ణవం జగత్,
ఇతి చిన్తాం బహువిధా మకరో న్మతిమా న్హరిః
దృష్ట్వా రాక్షసరాజస్య ప్రభావ మమితౌజసః ౨౦౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏకోనపఞ్చాశ స్సర్గః.

పఞ్చాశసర్గః—శ్లోకాః ౧౯

హనుమన్తం ప్రతి రావణచోదితప్రహస్తప్రశ్నః.

త ముద్వీక్ష్య మహాబాహుః పిఙ్గాక్షం పురతస్స్థితమ్,
కోపేన మహతాఽఽవిష్టో రావణో లోకరావణః ౧

శఙ్కాహతాత్మా దధ్యౌ స కపీన్ద్రం తేజసా వృతమ్,
కిమేష భగవా న్నన్దీ భవే త్సాక్షా దిహాఽఽగతః. ౨

యేన శప్తోఽస్మి కైలాసే మయా సఞ్చాలితే పురా,
సోఽయం వానరమూర్తిస్స్యాత్కిం స్విద్బాణోఽపి వాఽసురః.
స రాజా రోషతామ్రాక్షః ప్రహస్తం మన్త్రిసత్తమమ్,
కాలయుక్త మువాచేదం వచో విపుల మర్థవత్ ౪
దురాత్మా పృచ్ఛ్యతా మేష కుతః కిం వాఽస్య కారణమ్,
వనభఙ్గే చ కోఽస్యార్థో రాక్షసీనాం చ తర్జనే ౫
మత్పురీ మప్రధృష్యాం వాఽఽగమనే కిం ప్రయోజనమ్,
ఆయోధనే వా కిం కార్యం పృచ్ఛ్యతా మేష దుర్మతిః ౬
రావణస్య వచ శ్శ్రుత్వా ప్రహస్తో వాక్య మబ్రవీత్,
సమాశ్వసిహి భద్రం తే న భీః కార్యా త్వయా కపే! ౭
యది తావ త్త్వ మిన్ద్రేణ ప్రేషితో రావణాలయమ్,
తత్త్వ మాఖ్యాహి మా భూత్తే భయం వానర! మోక్ష్యసే.
యది వైశ్రవణస్య త్వం యమస్య వరుణస్య చ,
చారరూప మిదం కృత్వా ప్రవిష్టో నః పురీ మిమామ్. ౯
విష్ణునా ప్రేషితో వాఽపి దూతో విజయకాఙ్క్షిణా,
న హి తే వానరం తేజో రూపమాత్రం తు వానరమ్. ౧౦
తత్త్వతః కథయ స్వాద్య తతో వానర! మోక్ష్యసే,
అనృతం వదతశ్చాపి దుర్లభం తవ జీవితమ్ ౧౧
అథవా యన్నిమిత్తం తే ప్రవేశో రావణాలయే,
ఏవ ముక్తో హరిశ్రేష్ఠ స్తదా రక్షోగణేశ్వరమ్. ౧౨
అబ్రవీ న్నాస్మి శక్రస్య యమస్య వరుణస్య వా,
ధనదేన న మే సఖ్యం విష్ణునా నాస్మి చోదితః. ౧౩
జాతి రేవ మమ త్వేషా వానరోఽహ మిహాఽగతః,
దర్శనే రాక్షసేన్ద్రస్య దుర్లభే తదిదం మయా. ౧౪

వనం రాక్షసరాజస్య దర్శనార్థే వినాశితమ్,
తత స్తే రాక్షసాః ప్రాప్తా బలినో యుద్ధకాఙ్క్షిణః ౧౫
రక్షణార్థం తు దేహస్య ప్రతియుద్ధా మయా రణే,
అస్త్రపాశై ర్న శక్యోఽహం బద్ధుం దేవాసురైరపి ౧౬
పితామహాదేవ వరో మమాప్యేషోఽభ్యుపాగతః,
రాజానం ద్రష్టుకామేన మయాఽస్త్ర మనువర్తితమ్ ౧౭
విముక్తో హ్యహ మస్త్రేణ రాక్షసై స్త్వభిపీడితః,
కేనచి ద్రాజకార్యేణ సంప్రాప్తోఽస్మి తవాన్తికమ్. ౧౮
దూతోఽహ మితి విజ్ఞేయో రాఘవ స్యామితౌజసః,
శ్రూయతాం చాపి వచనం మమ పథ్య మిదం ప్రభో! ౧౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
పఞ్చాశస్సర్గః

ఏకపఞ్చాశస్సర్గః — శ్లోకాః ౪౬

రావణం ప్రతి హనుమతః ప్రత్యుత్తరమ్

తం సమీక్ష్య మహాసత్త్వం సత్త్వవాన్ హరిసత్తమః,
వాక్య మర్థవ దవ్యగ్ర స్త మువాచ దశాననమ్ ౧
అహం సుగ్రీవసన్దేశా దిహ ప్రాప్త స్తవాఽలయమ్,
రాక్షసేన్ద్ర! హరీశ స్త్వాం భ్రాతా కుశల మబ్రవీత్ ౨
భ్రాతు శ్శృణు సమాదేశం సుగ్రీవస్య మహాత్మనః
ధర్మార్థోపహితం వాక్య మిహ చాముత్ర చ క్షమమ్. ౩
రాజా దశరథో నామ రథకుఞ్జరవాజిమాన్,
పితేవ బన్ధు ర్లోకస్య సురేశ్వరసమద్యుతిః. ౪

జ్యేష్ఠ స్తస్య మహాబాహుః పుత్రః ప్రియకరః ప్రభుః,
పితు ర్నిదేశా న్నిష్క్రాన్తః ప్రవిష్టో దణ్డకావనమ్ ౫
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చాపి భార్యయా,
రామో నామ మహాతేజా ధర్మ్యం పన్థాన మాశ్రితః ౬
తస్య భార్యా వనే నష్టా సీతా పతి మనువ్రతా,
వైదేహస్య సుతా రాజ్ఞో జనకస్య మహాత్మనః ౭
స మార్గమాణ స్తాం దేవీం రాజపుత్రః సహానుజః,
ఋశ్యమూక మనుప్రాప్త స్సుగ్రీవేణ సమాగతః ౮
తస్య తేన ప్రతిజ్ఞాతం సీతాయాః పరిమార్గణమ్,
సుగ్రీవస్యాపి రామేణ హరిరాజ్యం నివేదితమ్ ౯
తత స్తేన మృధే హత్వా రాజపుత్రేణ వాలినమ్,
సుగ్రీవః స్థాపితో రాజ్యే హర్యృక్షాణాం గణేశ్వరః. ౧౦
త్వయా విజ్ఞాతపూర్వ శ్చ వాలీ వానరపుఙ్గవః,
రామేణ నిహత స్సఙ్ఖ్యే శరేణైకేన వానరః ౧౧
స సీతా మార్గణే వ్యగ్ర స్సుగ్రీవ స్సత్యసఙ్గరః,
హరీ న్సమ్ప్రేషయామాస దిశ స్సర్వా హరీశ్వరః. ౧౨
తాం హరీణాం సహస్రాణి శతాని నియుతాని చ,
దిక్షు సర్వాసు మార్గన్తే హ్యధ శ్చోపరి చామ్బరే ౧౩
వైనతేయసమాః కేచి త్కేచి త్తత్రానిలోపమాః,
అసఙ్గగతయ శ్శీఘ్రా హరివీరా మహాబలాః ౧౪
అహం తు హనుమా న్నామ మారుత స్యౌరస స్సుతః,
సీతాయా స్తు కృతే తూర్ణం శతయోజన మాయతమ్. ౧౫
సముద్రం లఙ్ఘయిత్వైవ తాం దిదృక్షు రిహాగతః,
భ్రమతా చ మయా దృష్టా గృహే తే జనకాత్మజా. ౧౬

తద్భవాన్ దృష్టధర్మార్థ స్తపఃకృతపరిగ్రహః,
పరదారా న్మహాప్రాజ్ఞ! నోపరోద్ధుం త్వ మర్హసి ౧౭
న హి ధర్మవిరుద్ధేషు బహ్వపాయేషు కర్మసు,
మూలఘాతిషు సజ్జన్తే బుద్ధిమన్తో భవద్విధాః ౧౮
కశ్చ లక్ష్మణముక్తానాం రామకోపానువర్తినామ్,
శరాణా మగ్రత స్స్థాతుం శక్తో దేవాసురేష్వపి ౧౯
న చాపి త్రిషు లోకేషు రాజ! న్విద్యేత కశ్చన,
రాఘవస్య వ్యలీకం యః కృత్వా సుఖ మవాప్నుయాత్ ౨౦
త త్త్రికాలహితం వాక్యం ధర్మ్య మర్థానుబన్ధి చ,
మన్యస్వ నరదేవాయ జానకీ ప్రతిదీయతామ్ ౨౧
దృష్టా హీయం మయా దేవీ లబ్ధం య దిహ దుర్లభమ్,
ఉత్తరం కర్మ య చ్ఛేషం నిమిత్తం తత్ర రాఘవః ౨౨
లక్షితేయం మయా సీతా తథా శోకపరాయణా,
గృహ్య యాం నాభిజానాసి పఞ్చాస్యా మివ పన్నగీమ్. ౨౩
నేయం జరయితుం శక్యా సాసురై రమరై రపి,
విషసంసృష్ట మత్యర్థం భుక్త మన్న మివౌజసా. ౨౪
తపస్సన్తాపలబ్ధ స్తే యోఽయం ధర్మపరిగ్రహః,
న స నాశయితుం న్యాయ్య ఆత్మప్రాణపరిగ్రహః ౨౫
అవధ్యతాం తపోభి ర్యాం భవాన్ సమనుపశ్యతి,
ఆత్మన స్సాసురై ర్దేవై ర్హేతు స్తత్రాప్యయం మహాన్. ౨౬
సుగ్రీవో న హి దేవోఽయం నాసురో న చ రాక్షసః,
న దానవో న గన్ధర్వో న యక్షో న చ పన్నగః. ౨౭
తస్మా త్ప్రాణపరిత్రాణం కథం రాజ! న్కరిష్యసి,
న తు ధర్మోపసంహార మధర్మఫలసంహితమ్ ౨౮

తదేవ ఫల మన్వేతి ధర్మ శ్చాధర్మనాశనః,
ప్రాప్తం ధర్మఫలం తావ ద్భవతా నాత్ర సంశయః. ౨౯
ఫల మస్యా ప్యధర్మస్య క్షిప్ర మేవ ప్రపత్స్యసే,
జనస్థానవధం బుద్ధ్వా బుద్ధ్వా వాలివధం తథా ౩౦
రామసుగ్రీవసఖ్యం చ బుధ్యస్వ హిత మాత్మనః,
కామం ఖల్వహ మప్యేక స్సవాజిరథకుఞ్జరామ్ ౩౧
లఙ్కాం నాశయితుం శక్త స్తస్యైష తు వినిశ్చయః,
రామేణ హి ప్రతిజ్ఞాతం హర్యృక్షగణసన్నిధౌ ౩౨
ఉత్సాదన మమిత్రాణాం సీతా యై స్తు ప్రధర్షితా,
అపకుర్వన్ హి రామస్య సాక్షాదపి పురన్దరః. ౩౩
న సుఖం ప్రాప్నుయా దన్యః కిం పున స్త్వద్విధో జనః,
యాం సీతేత్యభిజానాసి యేయం తిష్ఠతి తే వశే. ౩౪
కాలరాత్రీతి తాం విద్ధి సర్వలఙ్కావినాశినీమ్,
త దలం కాలపాశేన సీతావిగ్రహరూపిణా ౩౫
స్వయం స్కన్ధావసక్తేన క్షమ మాత్మని చిన్త్యతామ్,
సీతాయా * స్తపసా దగ్ధాం రామకోపప్రపీడితామ్ ౩౬
దహ్యమానా మిమాం పశ్య పురీం సాట్టప్రతోలికామ్,
స్వాని మిత్రాణి మన్త్రీంశ్చ జ్ఞాతీన్ భ్రాతౄన్ సుతాన్ హితాన్
భోగా న్దారాం శ్చ లఙ్కాం చ మా వినాశ ముపానయ,
సత్యం రాక్షసరాజేన్ద్ర! శృణుష్వ వచనం మమ. ౩౭
రామదాసస్య దూతస్య వానరస్య విశేషతః,
సర్వాన్ లోకా న్సుసంహృత్య సభూతాన్ సచరాచరాన్. ౩౮

* స్తేజసా - ఇతి పా.

పున రేవ తథా స్రష్టుం శక్తో రామో మహాయశాః,
దేవాసురనరేన్ద్రేషు యక్షరక్షోగణేషు చ ౪౦
విద్యాధరేషు సర్వేషు గన్ధర్వే షూరగేషు చ,
సిద్ధేషు కిన్నరేన్ద్రేషు పతత్రిషు చ సర్వతః. ౪౧
సర్వభూతేషు సర్వత్ర సర్వకాలేషు నాస్తి సః,
యో రామం ప్రతియుధ్యేత విష్ణుతుల్యపరాక్రమమ్ ౪౨
సర్వలోకేశ్వర స్యైవం కృత్వా విప్రియ ముత్తమమ్,
రామస్య రాజసింహస్య దుర్లభం తవ జీవితమ్. ౪౩
దేవాశ్చ దైత్యాశ్చ నిశాచరేన్ద్ర!
గన్ధర్వ విద్యాధర నాగ యక్షాః,
రామస్య లోకత్రయనాయకస్య
స్థాతుం న శక్తా స్సమరేషు సర్వే ౪౪
బ్రహ్మా స్వయంభూ శ్చతురాననో వా
రుద్ర *స్త్రినేత్ర స్త్రిపురాన్తకో వా,
ఇన్ద్రో మహేన్ద్ర స్సురనాయకో వా
త్రాతుం న శక్తా యుధి రామవధ్యమ్ ౪౫
స సౌష్ఠవోపేత మదీనవాదినః
కపే ర్నిశమ్యాప్రతిమోఽప్రియం వచః,
దశాననః కోపవివృత్తలోచన
స్సమాదిశ త్తస్య వధం మహాకపేః. ౪౬

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏకపఞ్చాశ స్సర్గః.

---

* త్రిణేత్రః - ఇతి పా.

ద్విపఞ్చాశస్సర్గః — శ్లోకాః. ౩౩.

రావణం ప్రతి విభీషణస్యోపదేశః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరస్య మహాత్మనః,
ఆజ్ఞాపయ ద్వధం తస్య రావణః క్రోధమూర్ఛితః ౧
వధే తస్య సమాజ్ఞప్తే రావణేన దురాత్మనా,
*నివేదితవతో దౌత్యం నానుమేనే విభీషణః ౨
తం రక్షోధిపతిం క్రుద్ధం తచ్చ కార్య ముపస్థితమ్,
విదిత్వా చిన్తయామాస కార్యం కార్యవిధౌ స్థితః. ౩
నిశ్చితార్థ స్తత స్సామ్నా పూజ్య శ్శత్రుజి దగ్రజమ్,
ఉవాచ హిత మత్యర్థం వాక్యం వాక్యవిశారదః. ౪
క్షమస్వ రోషం త్యజ రాక్షసేన్ద్ర!
ప్రసీద మద్వాక్య మిదం శృణుష్వ,
వధం న కుర్వన్తి పరావరజ్ఞా
దూతస్య సన్తో వసుధాధిపేన్ద్రాః. ౫
రాజధర్మవిరుద్ధం చ లోకవృత్తే శ్చ గర్హితమ్,
తవ చాసదృశం వీర! కపే రస్య ప్రమాపణమ్ ౬
ధర్మజ్ఞ శ్చ కృతజ్ఞ శ్చ రాజధర్మవిశారదః,
పరావరజ్ఞో భూతానాం త్వమేవ పరమార్థవిత్. ౭
గృహ్యన్తే యది రోషేణ త్వాదృశోఽపి విపశ్చితః,
తత శ్శాస్త్రవిపశ్చిత్త్వం శ్రమ ఏవ హి కేవలమ్. ౮
తస్మా త్ప్రసీద శత్రుఘ్న! రాక్షసేన్ద్ర! దురాసద!,
యుక్తాయుక్తం వినిశ్చిత్య దూతదణ్డో విధీయతామ్. ౯

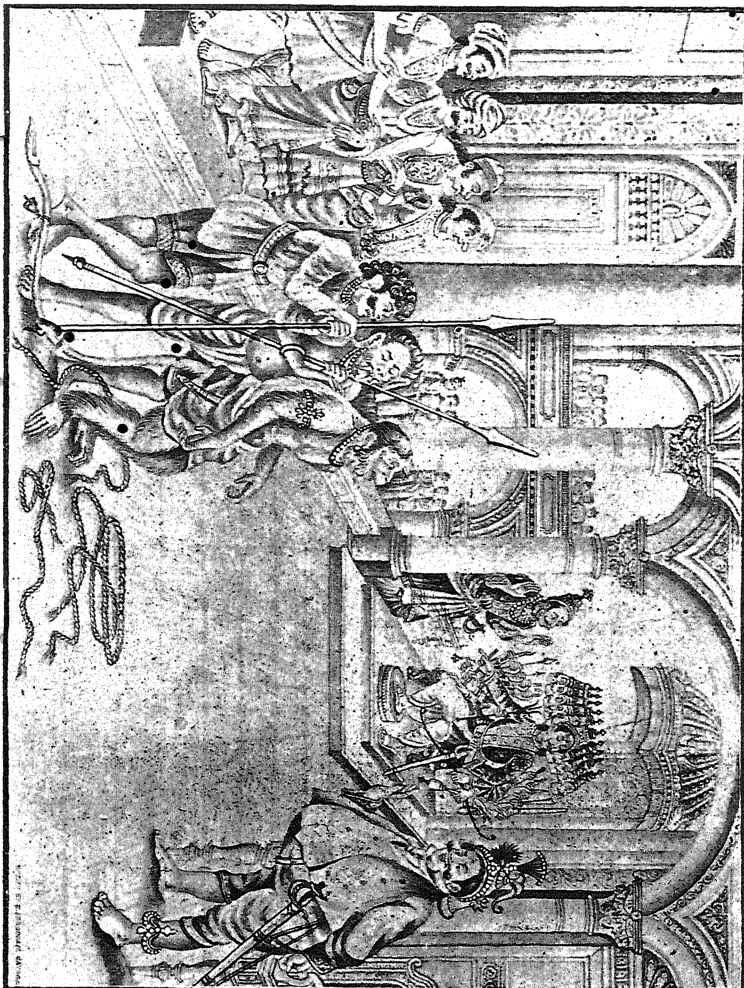
---

* నివేదితమతో దూత్యం - ఇతి పా.

విభీషణవచ శ్శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః,
రోషేణ మహతాఽఽవిష్టో వాక్య ముత్తర మబ్రవీత్. ౧౦
న పాపానాం వధే పాపం విద్యతే శత్రుసూదన!,
తస్మా దేనం వధిష్యామి వానరం పాపచారిణమ్. ౧౧
అధర్మమూలం బహుదోషయుక్త
మనార్యజుష్టం వచనం నిశమ్య,
ఉవాచ వాక్యం పరమార్థతత్త్వం
విభీషణో బుద్ధిమతాం వరిష్ఠః ౧౨
ప్రసీద లఙ్కేశ్వర! రాక్షసేన్ద్ర!
ధర్మార్థయుక్తం వచనం శృణుష్వ!,
* దూతా నవధ్యాన్ సమయేషు రాజన్!
సర్వేషు సర్వత్ర వదన్తి సన్తః ౧౩
అసంశయం శత్రు రయం ప్రవృద్ధః
కృతం హ్యనే నాప్రియ మప్రమేయమ్,
న దూతవధ్యాం ప్రవదన్తి సన్తో
దూతస్య దృష్టా బహవో హి దణ్డాః. ౧౪
వైరూప్య మఙ్గేషు కశాభిఘాతో
మౌణ్డ్యం తథా లక్షణసన్నిపాతః,
ఏతాన్ హి దూతే ప్రవదన్తి దణ్డాన్
వధ స్తు దూతస్య న న శ్శ్రుతోఽపి ౧౫
కథం చ ధర్మార్థవినీతబుద్ధిః
పరావరప్రత్యయనిశ్చితార్థః,

---

* న వధ్యా స్సమయేషు - ఇతి పాం



244 రావణేన హనుమద్వధాయాజ్ఞాపనం, తన్న కార్యమితి విభీషణేన యుక్తదణ్డప్రదర్శనమ్.

భవద్విధః కోపవశే హి తిష్ఠే
త్కోపం నియచ్ఛన్తి హి సత్త్వవన్తః ౧౬
న ధర్మవాదే న చ లోకవృత్తే
న శాస్త్రబుద్ధిగ్రహణేషు చాపి,
విద్యేత కశ్చిత్తవ వీర! తుల్య
స్త్వం హ్యుత్తమ స్సర్వసురాసురాణామ్. ౧౭
న చాప్యస్య కపే ర్ఘాతే కఞ్చి త్పశ్యా మ్యహం గుణమ్,
తేష్వయం పాత్యతాం దణ్డో యై రయం ప్రేషితః కపిః ౧౮
సాధుర్వా యదివాఽసాధుః పరై రేష సమర్పితః,
బ్రువ న్పరార్థం పరవాన్ న దూతో వధ మర్హతి. ౧౯
అపి చాస్మి న్హతే రాజ! న్నాన్యం పశ్యామి ఖేచరమ్,
ఇహ యః పున రాగచ్ఛే త్పరం పారం మహోదధేః. ౨౦
తస్మా న్నాస్య వధే యత్నః కార్యః పరపురఞ్జయ!,
భవాన్ సేన్ద్రేషు దేవేషు యత్న మాస్థాతు మర్హతి. ౨౧
అస్మి న్వినష్టే న హి దూత మన్యం
పశ్యామి య స్తౌ నరరాజపుత్రౌ,
యుద్ధాయ యుద్ధప్రియ! దుర్వినీతా
వుద్యోజయే ద్దీర్ఘపథావరుద్ధౌ. ౨౨
(అస్మి న్హతే వానరయూథముఖ్యే
సర్వాపదం సంప్రవదన్తి సర్వే,
న హి ప్రపశ్యామి గుణం యశో వా
లోకాపవాదో భవతి ప్రసిద్ధః. ౨౩
మూఢైః ప్రగల్భై రతిదుర్వినీతై
స్తై ర్వానరోఽయం పురుషై ర్విసృష్టః,

తేషాం వధార్థం కురు వీర! యత్నం
శీఘ్రం వినాశాయ నిశాచరేన్ద్ర! ౨౪
కురుష్వ తావత్ త్వరితం ప్రయత్నం
ధర్మాం సమాస్థాయ సురేన్ద్రశత్రో!
దేవేషు సేన్ద్రేషు సదానవేషు
దైత్యేషు సర్వేషు సదానవేషు ౨౫
కృత్వా ప్రయత్నం సుదృఢం సుశీఘ్రం
మద్వాక్య మేవం మనసా కురుష్వ,
తౌ రాజపుత్రౌ వినిగృహ్య వీరౌ
జయం పరం ప్రాప్స్యసి రాక్షసేన్ద్ర!.) ౨౬
పరాక్రమోత్సాహమనస్వినాం చ
సురాసురాణామపి దుర్జయేన,
త్వయా మనోనన్దన! నైరృతానాం
యుద్ధాయతి ర్నాశయితుం న యుక్తా ౨౭
హితాశ్చ శూరాశ్చ సమాహితాశ్చ
కులేషు జాతాశ్చ మహాగుణేషు,
మనస్విన శ్శస్త్రభృతాం వరిష్ఠాః
కోట్యగ్రత స్తే సుభృతాశ్చ యోధాః, ౨౮
తదేకదేశేన బలస్య తావ
త్కేచి త్తవాఽఽదేశకృతో ఽభియాన్తు,
తౌ రాజపుత్రౌ వినిగృహ్య మూఢౌ
పరేషు తే భావయితుం ప్రభావమ్. ౨౯
నిశాచరాణా మధిపోఽనుజస్య
విభీషణ స్యోత్తమవాక్య మిష్టమ్,

జగ్రాహ బుద్ధ్యా సురలోకశత్రు
ర్మహాబలో రాక్షసరాజముఖ్యః ౩౦
(కింవా పరం బ్రహ్మ పరం చ సత్యం
సర్వస్య భీతిం జగతోఽస్య విష్ణోః,
యద్దేవదేవస్య పరం చ తేజ
స్తదేవ తేజః కపి రేష వీరః ౩౧
వధాయ మే వైష్ణవతేజ ఏవ
సే సంశయోఽయం కపిరూపధారీ,
ఇత్యేవ మేత ద్బహుధా విచిన్త్య
రక్షోధిపః క్రోధవశం జగామ. ౩౨
క్రోధం తు జాతం హృదయే నిరుధ్య
విభీషణోక్తం వచనం నిశమ్య,
ఉవాచ రక్షోధిపతి ర్మహాత్మా
విభీషణం శస్త్రభృతాం వరిష్ఠమ్) ౩౩

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ద్వి ప ఞ్చా శ స్స ర్గః.

త్రిపఞ్చాశ సర్గః — శ్లోకాః ౪౪.

విభీషణం ప్రతి రావణవచనమ్.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవో మహాబలః,
దేశకాలహితం వాక్యం భ్రాతు రుత్తర మబ్రవీత్. ౧
సమ్యగుక్తం హి భవతా దూతవధ్యా విగర్హితా,
అవశ్యన్తు వధా దన్యః క్రియతా మస్య నిగ్రహః. ౨

కపీనాం కిల లాఙ్గూల మిష్టం భవతి భూషణమ్,
త దస్య దీప్యతాం శీఘ్రం తేన దగ్ధేన గచ్ఛతు. ౩
తతః పశ్య న్త్విమం దీన మఙ్గవైరూప్యకర్శితమ్,
సమిత్రజ్ఞాతయ స్సర్వే బాన్ధవా స్ససుహృజ్జనాః ౪
ఆజ్ఞాపయ ద్రాక్షసేన్ద్రః పురం సర్వం సచత్వరమ్,
లాఙ్గూలేన ప్రదీప్తేన రక్షోభిః పరిణీయతామ్ ౫
తస్య త ద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాః కోపకర్శితాః,
వేష్టయన్తి స్మ లాఙ్గూలం జీర్ణైః కార్పాసకైః పటైః ౬
సంవేష్ట్యమానే లాఙ్గూలే వ్యవర్ధత మహాకపిః,
శుష్క మిన్ధన మాసాద్య వనేష్వివ హుతాశనః ౭
తైలేన పరిషిచ్యాథ తేఽగ్నిం తత్రాభ్యపాతయన్,
లాఙ్గూలేన ప్రదీప్తేన రాక్షసాం స్తా నపాతయత్ ౮
రోషామర్షపరీతాత్మా బాలసూర్యసమాననః,
లాఙ్గూలం సంప్రదీప్త న్తు ద్రష్టుం తస్య హనూమతః. ౯
సహస్త్రీబాలవృద్ధా శ్చ జగ్ముః ప్రీతా నిశాచరాః,
స భూయ స్సఙ్గతైః క్రూరై రాక్షసై ర్హరిస త్తమః. ౧౦
నిబద్ధః కృతవా న్వీర స్తత్కాలసదృశీం మతిమ్,
కామం ఖలు న మే శక్తా నిబద్ధస్యాపి రాక్షసాః. ౧౧
ఛిత్వా పాశా న్సముత్పత్య హన్యా మహ మిమా న్పునః,
యది భర్తు ర్హితార్థాయ చర న్తం భ ర్తృశాసనాత్. ౧౨
బధ్న న్త్యేతే దురాత్మానో న తు మే నిష్కృతిః కృతా,
సర్వేషా మేవ పర్యాప్తో రాక్షసానా మహం యుధి. ౧౩

కిన్తు రామస్య ప్రీత్యర్థం విషహిష్యేఽహ మీదృశమ్,
లఙ్కా చారయితవ్యా వై పున రేవ భవే దితి ౧౪
రాత్రౌ న హి సుదృష్టా మే దుర్గకర్మవిధానతః,
అవశ్య మేవ ద్రష్టవ్యా మయా లఙ్కా నిశాక్షయే. ౧౫
కామం బద్ధస్య మే భూయః పుచ్ఛ స్యోద్దీపనేన చ,
పీడాం కుర్వన్తు రక్షాంసి న మేఽ స్తి మనస శ్శ్రమః ౧౬
తత స్తే సంవృతాకారం సత్త్వవ న్తం మహాకపిమ్,
పరిగృహ్య యయు ర్హృష్టా రాక్షసాః కపికుఞ్జరమ్ ౧౭
శఙ్ఖభేరీనినాదై స్తం ఘోషయన్త స్స్వకర్మభిః,
రాక్షసాః క్రూరకర్మాణ శ్చారయన్తి స్మ తాం పురీమ్ ౧౮
అన్వీయమానో రక్షోభి ర్యయౌ సుఖ మరిన్దమః,
హనుమాం శ్చారయామాస రాక్షసానాం మహాపురీమ్. ౧౯
అథాపశ్య ద్విమానాని విచిత్రాణి మహాకపిః,
సంవృతాన్ భూమిభాగాం శ్చ సువిభక్తాం శ్చ చత్వరాన్. ౨౦
వీథీ శ్చ గృహసమ్బాధాః కపిః శృఙ్గాటకాని చ,
తథా రథ్యోపరథ్యా శ్చ తథైవ గృహకాన్తరాన్. ౨౧
గృహాం శ్చ మేఘసఙ్కాశాన్ దదర్శ పవనాత్మజః,
చత్వరేషు చతుష్కేషు రాజమార్గే తథైవ చ. ౨౨
ఘోషయన్తి కపిం సర్వే చారీక ఇతి రాక్షసాః,
స్త్రీబాలవృద్ధా నిర్జగ్ము స్తత్ర తత్ర కుతూహలాత్ ౨౩
తం ప్రదీపితలాఙ్గూలం హనుమన్తం దిదృక్షవః,
దీప్యమానే తత స్తస్య లాఙ్గూలాగ్రే హనూమతః. ౨౪
రాక్షస్య స్తా విరూపాక్ష్య శ్శంసు ర్దేవ్యా స్తదప్రియమ్,
య స్త్వయా కృతసంవాద స్సీతే! తామ్రముఖః కపిః. ౨౫

లాఙ్గూలేన ప్రదీప్తేన స ఏష పరిణీయతే,
శ్రుత్వా తద్వచనం క్రూర మాత్మాపహరణోపమమ్ ౨౬
వైదేహీ శోకస న్తప్తా హుతాశన ముపాగమత్,
మఙ్గళాభిముఖీ తస్య సా తదాఽసీ న్మహాకపేః ౨౭
ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్,
యద్యస్తి పతిశుశ్రూషా యద్యస్తి చరితం తపః. ౨౮
యది చాస్త్యేకపత్నీత్వం శీతో భవ హనూమతః,
యది * కశ్చి దనుక్రోశ స్తస్య మయ్యస్తి ధీమతః. ౨౯
యది వా భాగ్యశేషో మే శీతో భవ హనూమతః,
యది మాం వృత్తసంపన్నాం తత్సమాగమలాలసామ్. ౩౦
స విజానాతి ధర్మాత్మా శీతో భవ హనూమతః,
యది మాం తారయే దార్య స్సుగ్రీవ స్సత్యసఙ్గరః ౩౧
అస్మా ద్దుఃఖామ్బుసంరోధా చ్ఛీతో భవ హనూమతః,
తత స్తీక్ష్ణార్చి రవ్యగ్రః ప్రదక్షిణశిఖోఽనలః ౩౨
జజ్వాల మృగశాబాక్ష్యా శ్శంసన్నివ శివం కపేః,
హనుమజ్జనక శ్చాపి పుచ్ఛానలయుతోఽనిలః ౩౩
వవౌ స్వాస్థ్యకరో దేవ్యాః ప్రాలేయానిలశీతలః,
దహ్యమానే చ లాఙ్గూలే చిన్తయామాస వానరః. ౩౪
ప్రదీప్తోఽగ్ని రయం కస్మా న్న మాం దహతి సర్వతః,
దృశ్యతే చ మహాజ్వాలః కరోతి న చ మే రుజమ్ ౩౫
శిశిరస్యేవ సంపాతో లాఙ్గూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితః,
అథవా తదిదం వ్యక్తం య ద్దృష్టం ప్లవతా మయా. ౩౬

---

* కిఞ్చి దనుక్రోశః - ఇతి పా

రామప్రభావా దాశ్చర్యం పర్వత స్సరితాం పతౌ,
యది తావ త్సముద్రస్య మైనాకస్య చ ధీమతః ౩౭
రామార్థం సమ్భ్రమ స్తాదృ క్కి మగ్ని ర్న కరిష్యతి,
సీతాయా శ్చానృశంస్యేన తేజసా రాఘవస్య చ. ౩౮
పితుశ్చ మమ సఖ్యేన న మాం దహతి పావకః,
భూయ స్స చిన్తయామాస ముహూర్తం కపికుఞ్జరః. ౩౯
ఉత్పపాతాథ వేగేన ననాద చ మహాకపిః,
పురద్వారం తత శ్శ్రీమాం శ్శైలశృఙ్గ మివోన్నతమ్ ౪౦
విభక్తరక్షస్సమ్బాధ మాససా దానిలాత్మజః,
స భూత్వా శైలసఙ్కాశః క్షణేన పున రాత్మవాన్. ౪౧
హ్రస్వతాం పరమాం ప్రాప్తో బన్ధనా న్యవశాతయత్,
విముక్త శ్చాభవ చ్ఛ్రీమా న్పునః పర్వతసన్నిభః ౪౨
వీక్షమాణ శ్చ దదృశే పరిఘం తోరణాశ్రితమ్,
స తం గృహ్య మహాబాహుః కాలాయసపరిష్కృతమ్ ౪౩
రక్షిణ స్తా న్పున స్సర్వా న్సూదయామాస మారుతిః,
స తా న్నిహత్వా రణచణ్డవిక్రమ
స్సమీక్షమాణః పున రేవ లఙ్కామ్,
ప్రదీప్తలాఙ్గూలకృతార్చిమాలీ
ప్రకాశతాఽఽదిత్య ఇవార్చిమాలీ ౪౪

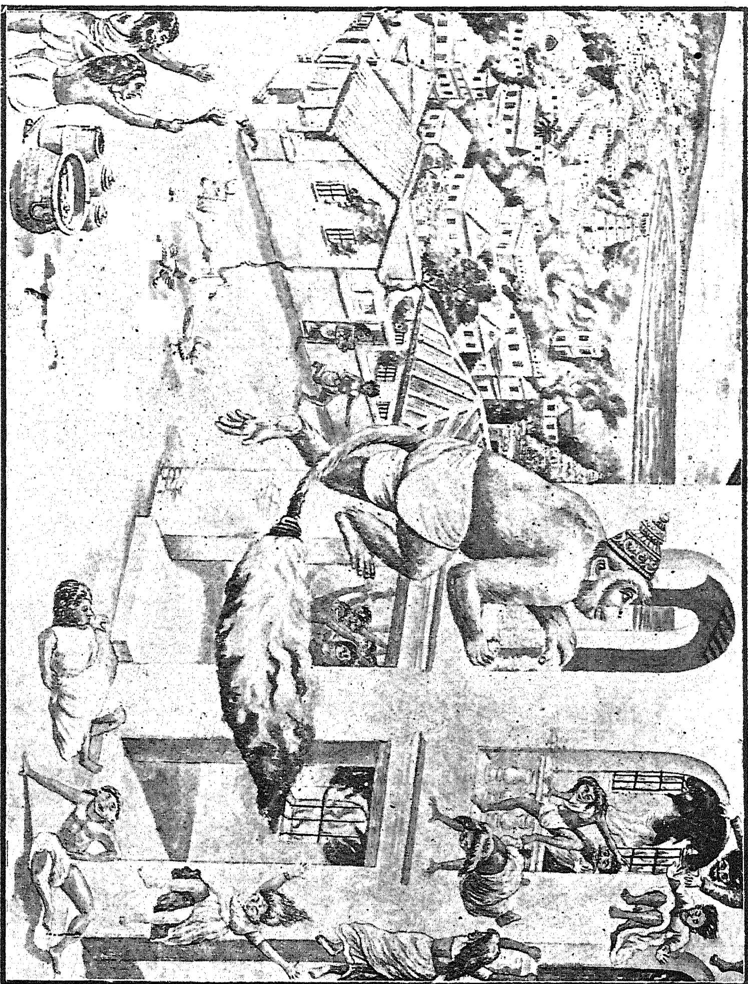
ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
త్రిపఞ్చాశ స్సర్గః

———

చతుఃపఞ్చాశః సర్గః. — శ్లోకాః ౫౧

హనుమత్కృత లఙ్కాదహనమ్

వీక్షమాణ స్తతో లఙ్కాం కపిః కృతమనోరథః,
వర్ధమానసముత్సాహః కార్యశేష మచిన్తయత్. ౧
కిన్ను ఖల్వవశిష్టం మే కర్తవ్య మిహ సాంప్రతమ్,
య దేషాం రక్షసాం భూయ స్సన్తాపజననం భవేత్. ౨
వనం తావ త్ప్రమథితం ప్రకృష్టా రాక్షసా హతాః,
బలైకదేశః క్షపిత శ్శేషం దుర్గవినాశనమ్ ౩
దుర్గే వినాశితే కర్మ భవే త్సుఖపరిశ్రమమ్,
అల్పయత్నేన కార్యేఽస్మిన్ మమ స్యా త్సఫల శ్శ్రమః. ౪
యో హ్యయం మమ లాఙ్గూలే దీప్యతే హవ్యవాహనః,
అస్య సన్తర్పణం న్యాయ్యం కర్తు మేభి ర్గృహోత్తమైః. ౫
తతః ప్రదీప్తలాఙ్గూల స్సవిద్యుదివ తోయదః,
భవనాగ్రేషు లఙ్కాయా విచచార మహాకపిః ౬
గృహా ద్గృహం రాక్షసానా ముద్యానాని చ వానరః,
వీక్షమాణో హ్యసన్త్రస్తః ప్రాసాదాం శ్చ చచార సః. ౭
అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనమ్,
అగ్నిం తత్ర స నిక్షిప్య శ్వసనేన సమో బలీ ౮
తతోఽన్య త్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్,
ముమోచ హనుమా నగ్నిం కాలానలశిఖోపమమ్. ౯
వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః,
శుకస్య చ మహాతేజా స్సారణస్య చ ధీమతః. ౧౦
తథా చేన్ద్రజితో వేశ్మ దదాహ హరియూథపః,
జమ్బుమాలే స్సుమాలే శ్చ దదాహ భవనం తతః. ౧౧



252. హనుమత్కృతలఙ్కాదహనమ్.

రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రో స్తథైవ చ,
హ్రస్వకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః. ౧౨
యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య రక్షసః,
విద్యుజ్జిహ్వస్య ఘోరస్య తథా హస్తిముఖస్య చ. ౧౩
కరాలస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి,
కుమ్భకర్ణస్య భవనం మకరాక్షస్య చైవ హి. ౧౪
యజ్ఞశత్రోశ్చ భవనం బ్రహ్మశత్రో స్తథైవ చ,
నరాన్తకస్య కుమ్భస్య నికుమ్భస్య దురాత్మనః ౧౫
వర్జయిత్వా మహాతేజా విభీషణగృహం ప్రతి,
క్రమమాణః క్రమేణైవ దదాహ *హరిపుఙ్గవః. ౧౬
తేషు తేషు మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః,
గృహే ష్వృద్ధిమతా మృద్ధిం దదాహ స మహాకపిః ౧౭
సర్వేషాం సమతిక్రమ్య రాక్షసేన్ద్రస్య వీర్యవాన్,
ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రావణస్య నివేశనమ్. ౧౮
తత స్తస్మి న్గృహే ముఖ్యే నానారత్నవిభూషితే,
మేరుమన్దరసఙ్కాశే సర్వమఙ్గళశోభితే. ౧౯
ప్రదీప్త మగ్ని ముత్సృజ్య లాఙ్గూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితమ్,
ననాద హనుమా న్వీరో యుగాన్తజలదో యథా. ౨౦
శ్వసనేన చ సంయోగా దతివేగో మహాబలః,
కాలాగ్నిరివ జజ్వాల ప్రావర్ధత హుతాశనః ౨౧
ప్రదీప్త మగ్నిం పవన స్తేషు వేశ్మ స్వచారయత్,
అభూ చ్ఛ్వసనసంయోగా దతివేగో హుతాశనః. ౨౨

---

* హరియూథపః. ఇతి పా.

తాని కాఞ్చనజాలాని ముక్తామణిమయాని చ,
భవనా న్యవశీర్య న్త రత్నవ న్తి మహా న్తి చ ౨౩
తాని భగ్నవిమానాని నిపేతు *ర్వసుధాతలే,
భవనానీవ సిద్ధానా మమ్బరా త్పుణ్యసంక్షయే. ౨౪
సంజజ్ఞే తుముల శ్శబ్దో రాక్షసానాం ప్రధావతామ్,
స్వగృహస్య పరిత్రాణే భగ్నోత్సాహోర్జితశ్రియామ్. ౨౫
నూన మేషోఽగ్ని రాయాతః కపిరూపేణ హా! ఇతి,
క్రన్దన్త్య స్సహసా పేతు స్స్తనన్ధయధరాః స్త్రియః ౨౬
కాశ్చి దగ్నిపరీతేభ్యో హర్మ్యేభ్యో ముక్తమూర్ధజాః,
పతన్త్యో రేజిరేఽభ్రేభ్య స్సౌదామిన్య ఇవామ్బరాత్. ౨౭
వజ్ర విద్రుమ వైడూర్య ముక్తా రజత సంహితాన్,
విచిత్రా న్భవనా ద్ధాతూన్ స్యన్దమానా న్దదర్శ సః ౨౮
నాగ్ని స్తృప్యతి కాష్ఠానాం తృణానాం హరియూథపః,
నాగ్నే ర్నాపి విశస్తానాం రాక్షసానాం వసున్ధరా ౨౯
క్వచి త్కింశుకసఙ్కాశాః క్వచి చ్ఛాల్మలిసన్నిభాః,
క్వచి త్కుఙ్కుమసఙ్కాశా శ్శిఖా వహ్నే శ్చకాశిరే. ౩౦
హనూమతా వేగవతా వానరేణ మహాత్మనా,
లఙ్కాపురం ప్రదగ్ధం త ద్రుద్రేణ త్రిపురం యథా. ౩౧
తతస్తు లఙ్కాపురపర్వతాగ్రే
సముత్థితో భీమపరాక్రమోఽగ్నిః,
ప్రసార్య చూడావలయం ప్రదీప్తో
హనూమతా వేగవతా విసృష్టః ౩౨

* ధరణీతలే ఇతి పా.

యుగాన్తకాలానలతుల్యవేగ
స్సమారుతోఽగ్ని ర్వవృధే దివిస్పృక్,
విధూమరశ్మి ర్భవనేషు సక్తో
రక్షశ్శరీరాజ్యసమర్పితార్చిః ౩౩
ఆదిత్యకోటీసదృశ స్సుతేజా
లఙ్కాం *సమాప్తాం పరివార్య తిష్ఠన్,
శబ్దై రనేకై రశనిప్రరూఢై
ర్భిన్ద న్నివాణ్డం ప్రబభౌ మహాగ్నిః. ౩౪
తత్రామ్బరా దగ్ని రతిప్రవృద్ధో
రూక్షప్రభః కింశుకపుష్పచూడః,
నిర్వాణధూమాకులరాజయ శ్చ
నీలోత్పలాభాః ప్రచకాశిరేఽభ్రాః ౩౫
వజ్రీ మహేన్ద్ర స్త్రిదశేశ్వరో వా
సాక్షా ద్యమో వా వరుణోఽనిలో వా,
రుద్రోఽగ్ని రర్కో ధనద శ్చ సోమో
న వానరోఽయం స్వయమేవ కాలః, ౩౬
కిం బ్రహ్మణ స్సర్వపితామహస్య
సర్వస్య ధాతు శ్చతురాననస్య,
ఇహాఽగతో వానరరూపధారీ
రక్షోపసంహారకరః ప్రకోపః. ౩౭
కిం వైష్ణవం వా కపిరూప మేత్య
రక్షోవినాశాయ పరం సుతేజః,

---

* సమస్తాం - ఇతి పా.

అనన్త మవ్యక్త మచిన్త్య మేకం
స్వమాయయా సాంప్రత మాగతం వా. ౩౮
ఇత్యేవ మూచు ర్బహవో విశిష్టా
రక్షోగణా స్తత్ర సమేత్య సర్వే,
సప్రాణిసఙ్ఘాం సగృహాం సవృక్షాం
దగ్ధాం పురీం తాం సహసా సమీక్ష్య ౩౯
తత స్తు లఙ్కా సహసా ప్రదగ్ధా
సరాక్షసా సాశ్వరథా సనాగా,
సపక్షిసఙ్ఘా సమృగా సవృక్షా
రురోద దీనా తుములం సశబ్దమ్ ౪౦
హా! తాత! హా! పుత్రక! కాన్త! మిత్ర!
హా! జీవితం భోగయుతం సుపుణ్యమ్,
రక్షోభి రేవం బహుధా బ్రువద్భి
శ్శబ్దః కృతో ఘోరతర స్సుభీమః ౪౧
హుతాశనజ్వాలసమావృతా సా
హతప్రవీరా పరివృత్తయోధా,
హనూమతః క్రోధబలాభిభూతా
బభూవ శాపోపహతేవ లఙ్కా. ౪౨
ససంభ్రమత్రస్తవిషణ్ణరాక్షసాం
సముజ్జ్వలజ్జ్వాలహుతాశనాఙ్కితామ్,
దదర్శ లఙ్కాం హనుమాన్ మహామనాః
స్వయంభుకోపోపహతా మివావనిమ్. ౪౩
భఙ్క్త్వా వనం పాదపరత్నసఙ్కులం
హత్వా తు రక్షాంసి మహాన్తి సంయుగే,

దగ్ధ్వా పురీం తాం గృహరత్నమాలినీం
తస్థౌ హనూమాన్ పవనాత్మజః కపిః ౪౪
త్రికూటశృఙ్గాగ్రతలే విచిత్రే
ప్రతిష్ఠితో వానరరాజసింహః,
ప్రదీప్తలాఙ్గూలకృతార్చిమాలీ
వ్యరాజతాదిత్య ఇవాంశుమాలీ. ౪౫

స రాక్షసాం స్తాన్ సుబహూం శ్చ హత్వా
వనం చ భఙ్క్త్వా బహుపాదపం తత్,
విసృజ్య రక్షోభవనేషు చాగ్నిం
జగామ రామం మనసా మహాత్మా. ౪౬

తతస్తు తం వానరవీరముఖ్యం
మహాబలం మారుతతుల్యవేగమ్,
మహామతిం వాయుసుతం వరిష్ఠం
ప్రతుష్టువు ర్దేవగణా శ్చ సర్వే. ౪౭

భఙ్క్త్వా వనం మహాతేజా హత్వా రక్షాంసి సంయుగే,
దగ్ధ్వా లఙ్కాపురీం రమ్యాం రరాజ స మహాకపిః. ౪౮

తత్ర దేవా స్సగన్ధర్వా స్సిద్ధా శ్చ పరమర్షయః,
దృష్ట్వా లఙ్కాం ప్రదగ్ధాం తాం విస్మయం పరమం గతాః.
తం దృష్ట్వా వానరశ్రేష్ఠం హనుమన్తం మహాకపిమ్,
కాలాగ్ని రితి సఞ్చిన్త్య సర్వభూతాని తత్రసుః. ౫౦

దేవాశ్చ సర్వే మునిపుఙ్గవా శ్చ
గన్ధర్వ విద్యాధర నాగ యక్షాః,

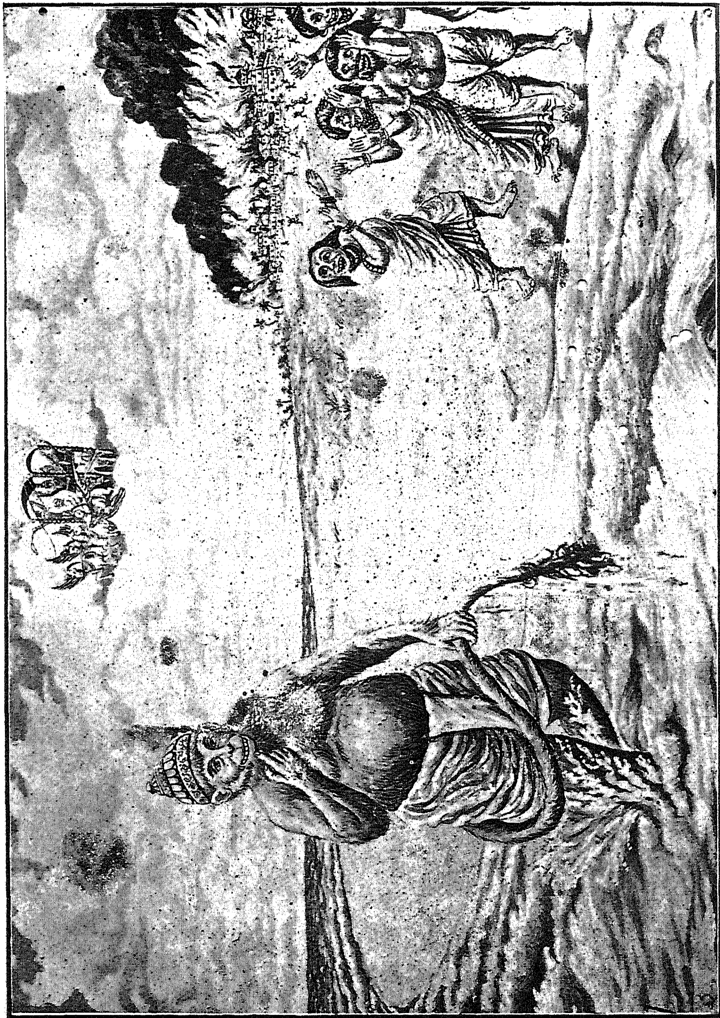
భూతాని సర్వాణి మహాన్తి తత్ర
జగ్ముః పరాం ప్రీతి మతుల్యరూపామ్. ౫౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
చతుఃపఞ్చాశస్సర్గః

పఞ్చపఞ్చాశస్సర్గః — శ్లోకాః ౩౯

హనుమతస్సీతాం ప్రత్యాశఙ్కా

లఙ్కాం సమస్తాం సన్దీప్య లాఙ్గూలాగ్నిం మహాబలః,
నిర్వాపయామాస తదా సముద్రే హరిసత్తమః ౧
సన్దీప్యమానాం విధ్వస్తాం త్రస్తరక్షోగణాం పురీమ్,
అవేక్ష్య హనుమాం ల్లఙ్కాం చిన్తయామాస వానరః ౨
తస్యాభూ త్సుమహాం స్త్రాసః కుత్సా చాఽత్మ న్యజాయత,
లఙ్కాం ప్రదహతా కర్మ కింస్వి త్కృత మిదం మయా ౩
ధన్యా స్తే పురుషశ్రేష్ఠా యే బుద్ధ్యా కోప ముత్థితమ్,
నిరున్ధన్తి మహాత్మానో దీప్త మగ్ని మివామ్భసా ౪
క్రుద్ధః పాపం న కుర్యా త్కః క్రుద్ధో హన్యా ద్గురూ నపి,
క్రుద్ధః పరుషయా వాచా నర స్సాధూ నధిక్షిపేత్ ౫
వాచ్యావాచ్యం ప్రకుపితో న విజానాతి కర్హిచిత్
నాకార్య మస్తి క్రుద్ధస్య నావాచ్యం విద్యతే క్వచిత్ ౬
య స్సముత్పతితం క్రోధం క్షమయైవ నిరస్యతి,
యథోరగ స్త్వచం జీర్ణాం స వై పురుష ఉచ్యతే. ౭
ధి గస్తు మాం సుదుర్బుద్ధిం నిర్లజ్జం పాపకృత్తమమ్,
అచిన్తయిత్వా తాం సీతా మగ్నిదం స్వామిఘాతుకమ్. ౮



259 హనుమతాలఙ్కాం సమస్తాంసన్దీప్య సముద్రే వాలజ్వాలా నిర్వాపణమ్, సీతాంప్రతివిచిన్తనంచ.

యది దగ్ధా త్వియం లఙ్కా నూన మార్యాఽపి జానకీ,
*దగ్ధా తేన మయా భర్తు ర్హతం కార్య మజానతా ౯
యదర్థ మయ మారమ్భ స్తత్కార్య మవసాదితమ్,
మయా హి దహతా లఙ్కాం న సీతా పరిరక్షితా. ౧౦
ఈషత్కార్య మిదం కార్యం కృత మాసీ న్న సంశయః,
తస్య క్రోధాభిభూతేన మయా మూలక్షయః కృతః. ౧౧
వినష్టా జానకీ నూనం న హ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే,
లఙ్కాయాం కశ్చి దుద్దేశ స్సర్వా భస్మీకృతా పురీ. ౧౨
యది త ద్విహతం కార్యం మమ ప్రజ్ఞావిపర్యయాత్,
ఇహైవ ప్రాణసన్న్యాసో మమాపి హ్యద్య రోచతే. ౧౩
కి మగ్నౌ నిపతా మ్యద్య ఆహోస్విద్ బడబాముఖే,
శరీర మాహో! సత్త్వానాం దద్మి సాగరవాసినామ్. ౧౪
కథం హి జీవతా శక్యో మయా ద్రష్టుం హరీశ్వరః,
తౌ వా పురుషశార్దూలౌ కార్యసర్వస్వఘాతినా. ౧౫
మయా ఖలు త దేవేదం రోషదోషా త్ప్రదర్శితమ్,
ప్రథితం త్రిషు లోకేషు కపిత్వ మనవస్థితమ్ ౧౬
ధి గస్తు రాజసం భావ మనీశ మనవస్థితమ్,
ఈశ్వరేణాపి య ద్రాగా న్మయా సీతా న రక్షితా. ౧౭
వినష్టాయాం తు సీతాయాం తా వుభౌ వినశిష్యతః,
తయో ర్వినాశే సుగ్రీవ స్సబన్ధు ర్వినశిష్యతి. ౧౮
ఏత దేవ వచ శ్శ్రుత్వా భరతో భ్రాతృవత్సలః,
ధర్మాత్మా సహ శత్రుఘ్నః కథం శక్ష్యతి జీవితుమ్ ౧౯

---

* మయా. ఇతి పా.

ఇక్ష్వాకువంశే ధర్మిష్ఠే గతే నాశ మసంశయమ్,
భవిష్యన్తి ప్రజా స్సర్వా శ్శోకసన్తాపపీడితాః ౧౦
త దహం భాగ్యరహితో లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః
రోషదోషపరీతాత్మా వ్యక్తం లోకవినాశనః ౧౧
ఇతి చిన్తయత స్తస్య నిమిత్తా న్యుపపేదిరే,
పూర్వ మప్యుపలబ్ధాని సాక్షా త్పున రచిన్తయత్ ౧౨
అథవా చారుసర్వాఙ్గీ రక్షితా స్వేన తేజసా,
న నశిష్యతి కల్యాణీ నాగ్ని రగ్నౌ ప్రవర్తతే ౧౩
న హి ధర్మాత్మన స్తస్య భార్యా మమితతేజసః,
స్వచారిత్రాభిగుప్తాం తాం స్ప్రష్టు మర్హతి పావకః ౧౪
నూనం రామప్రభావేన వై దేహ్యా స్సుకృతేన చ,
య న్మాం దహనక ర్మాఽయం నాదహ ద్ధవ్యవాహనః. ౧౫
త్రయాణాం భరతాదీనాం భ్రాతౄణాం దేవతా చ యా,
రామస్య చ మనఃకాన్తా సా కథం వినశిష్యతి. ౧౬
యద్వా దహనకర్మాఽయం సర్వత్ర ప్రభు రవ్యయః,
న మే దహతి లాఙ్గూలం కథ మార్యాం ప్రధక్ష్యతి. ౧౭
పున శ్చాచిన్తయ త్తత్ర హనుమా న్విస్మిత స్తదా,
హిరణ్యనాభస్య గిరే ర్జలమధ్యే ప్రదర్శనమ్ ౧౮
తపసా సత్యవాక్యేన అనన్యత్వా చ్చ భర్తరి,
అపి సా నిర్దహే దగ్నిం న తా మగ్నిః ప్రధక్ష్యతి. ౧౯
స తథా చిన్తయం స్తత్ర దేవ్యా ధర్మపరిగ్రహమ్,
శుశ్రావ హనుమా న్వాక్యం చారణానాం మహాత్మనామ్. ౩౦
అహో! ఖలు కృతం కర్మ దుష్కరం హి హనూమతా,
అగ్నిం విసృజతాఽభీక్ష్ణం భీమం రాక్షసవేశ్మని. ౩౧

ప్రపలాయితరక్షస్స్త్రీబాలవృద్ధసమాకులా,
జనకోలాహలాధ్మాతా క్రన్దన్తీ వాద్రికన్దరే ౩౨
దగ్ధేయం నగరీ సర్వా సాట్టప్రాకారతోరణా,
జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోఽద్భుత ఏవ నః. ౩౩
స నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః,
ఋషివాక్యైశ్చ హనుమా నభవత్ప్రీతమానసః. ౩౪
తతః కపిః ప్రాప్తమనోరథార్థ
స్తా మక్షతాం రాజసుతాం విదిత్వా,
ప్రత్యక్షత స్తాం పునరేవ దృష్ట్వా
ప్రతిప్రయాణాయ మతిం చకార. ౩౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
పఞ్చపఞ్చాశస్సర్గః

షట్పఞ్చాశస్సర్గః — శ్లోకాః ౩౪౯.

పునర్హనుమత స్సీతావలోకనం, మిథస్సల్లాపశ్చ

తతస్తు శింశుపామూలే జానకీం పర్యవస్థితామ్,
అభివాద్యాబ్రవీ ద్దిష్ట్యా పశ్యామి త్వా మిహాక్షతామ్ ౧
తత స్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునఃపునః,
భర్తృస్నేహాన్వితం వాక్యం హనుమన్త మభాషత. ౨
కామ మస్య త్వమే వైకః కార్యస్య పరిసాధనే,
పర్యాప్తః పరవీరఘ్న! యశస్య స్తే బలోదయః ౩
శరైస్తు సఙ్కులాం కృత్వా లఙ్కాం పరబలార్దనః,
మాం నయేద్యది కాకుత్స్థ స్త త్తస్య సదృశం భవేత్. ౪

తద్యథా తస్య విక్రాన్త మనురూపం మహాత్మనః,
*భవ త్యాహవశూరస్య తథా త్వ ముపపాదయ ౫
త దర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితమ్,
నిశమ్య హనుమాం స్తస్యా వాక్య ముత్తర మబ్రవీత్. ౬
క్షిప్ర మేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృక్షప్రవరై ర్వృతః,
య స్తే యుధి విజిత్యారీం ఛ్ఛోకం వ్యపనయిష్యతి ౭
ఏవ మాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమా న్మారుతాత్మజః,
గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీ మభ్యవాదయత్. ౮
తత స్స కపిశార్దూల స్స్వామిసన్దర్శనోత్సుకః.
ఆరురోహ గిరిశ్రేష్ఠ మరిష్ట మరిమర్దనః. ౯
తుఙ్గపద్మకజుష్టాభి ర్నీలాభి ర్వనరాజిభిః,
సోత్తరీయ మివామ్భోదై శ్శృఙ్గాన్తరవిలమ్బిభిః. ౧౦
బోధ్యమాన మివ ప్రీత్యా దివాకరకరై శ్శుభైః,
†ఉన్మిష న్త మివోద్ధూతై ర్లోచనై రివ ధాతుభిః ౧౧
తోయౌఘనిస్స్వనై ర్మన్ద్రైః ప్రాధీత మివ పర్వతమ్,
ప్రగీతమివ విస్పష్టై ర్నానాప్రస్రవణస్వనైః. ౧౨
దేవదారుభి రత్యుచ్చై రూర్ధ్వబాహు మివ స్థితమ్,
ప్రపాతజలనిర్ఘోషైః ప్రాక్రుష్ట మివ సర్వతః. ౧౩
వేపమాన మివ శ్యామైః కమ్పమానై శ్శరద్వనైః,
వేణుభి ర్మారుతోద్ధూతైః కూజ న్త మివ కీచకైః. ౧౪
నిశ్శ్వస న్త మివామర్షా ద్ఘోరై రాశీవిషో త్తమైః,
నీహారకృతగమ్భీరై ర్ధ్యాయ న్త మివ గహ్వరైః. ౧౫

* భవే దాహవ- ఇతి పా. † ఉన్మిష న్త మివోద్భూతైః-ఇతి పా.

మేఘపాదనిభైః పాదైః ప్రక్రాన్తమివ సర్వతః,
జృమ్భమాణ మివాఽఽకాశే శిఖరై రభ్రమాలిభిః ౧౬
కూటైశ్చ బహుధాకీర్ణై శ్శోభితం బహుకన్దరైః,
సాలతాలాశ్వకర్ణైశ్చ వంశైశ్చ బహుభి ర్వృతమ్. ౧౭
లతావితానై ర్వితతైః పుష్పవద్భి రలఙ్కృతమ్,
నానామృగగణాకీర్ణం ధాతునిష్యన్దభూషితమ్. ౧౮
బహుప్రస్రవణోపేతం శిలాసంచయసఙ్కటమ్,
మహర్షియక్షగన్ధర్వకిన్నరోరగసేవితమ్ ౧౯
లతాపాదపసఙ్ఘాతం సింహాధ్యుషితకన్దరమ్,
వ్యాఘ్రసఙ్ఘసమాకీర్ణం స్వాదుమూలఫలద్రుమమ్. ౨౦
త మారురోహ హనుమాన్ పర్వతం పవనాత్మజః,
రామదర్శనశీఘ్రేణ ప్రహర్షేణాభిచోదితః. ౨౧
తేన పాదతలాక్రాన్తా రమ్యేషు గిరిసానుషు,
సఘోషా స్సమశీర్యన్త శిలా శ్చూర్ణీకృతా స్తతః. ౨౨
స త మారుహ్య శైలేన్ద్రం వ్యవర్ధత మహాకపిః,
దక్షిణా దుత్తరం పారం ప్రార్థయం ల్లవణామ్భసః. ౨౩
అధిరుహ్య తతో వీరః పర్వతం పవనాత్మజః,
దదర్శ సాగరం భీమం మీనోరగనిషేవితమ్. ౨౪
స మారుత ఇవాఽఽకాశం మారుతస్యాఽఽత్మసమ్భవః,
ప్రపేదే హరిశార్దూలో దక్షిణా దుత్తరాం దిశమ్. ౨౫
స తదా పీడిత స్తేన కపినా పర్వతోత్తమః,
రరాస సహ తై ర్భూతైః ప్రవిశ న్వసుధాతలమ్. ౨౬

కమ్పమానై శ్చ శిఖరైః పతద్భి రపి చ ద్రుమైః,
తస్యోరువేగోన్మథితాః పాదపాః పుష్పశాలినః ౨౭
నిపేతు ర్భూతలే రుగ్ణా శ్శక్రాయుధహతా ఇవ,
కన్దరాన్తరసంస్థానాం పీడితానాం మహౌజసామ్ ౨౮
సింహానాం నినదో భీమో నభో భిన్దన్ స శుశ్రువే,
త్రస్త *వ్యావిద్ధవసనా వ్యాకులీకృతభూషణాః ౨౯
విద్యాధర్య స్సముత్పేతు స్సహసా ధరణీధరాత్,
అతిప్రమాణా బలినో దీప్తజిహ్వా మహావిషాః ౩౦
నిపీడితశిరోగ్రీవా వ్యవేష్టన్త మహాహయః,
కిన్నరోరగగన్ధర్వయక్షవిద్యాధరా స్తదా. ౩౧
పీడితం తం నగవరం త్యక్త్వా గగన మాస్థితాః,
స చ భూమిధర శ్శ్రీమా న్బలినా తేన పీడితః ౩౨
సవృక్షశిఖరోదగ్రః ప్రవివేశ రసాతలమ్,
దశయోజనవిస్తార స్త్రింశద్యోజన ముచ్ఛ్రితః. ౩౩
ధరణ్యాం సమతాం యాత స్స బభూవ ధరాధరః,
స లిలఙ్ఘయిషు ర్భీమం సలీలం లవణార్ణవమ్
కల్లోలాస్ఫాలవేలాన్త ముత్పపాత నభో హరిః ౩౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
షట్పఞ్చాశ స్సర్గః

---

* వ్యావృత్త - ఇతి పా.

సప్తపఞ్చాశ స్సర్గః.—శ్లోకాః. ౫౧

హనుమతో గగనమార్గేణ సముద్రలఙ్ఘనమ్.

సచన్ద్రకుముదం రమ్యం సార్కకారణ్డవం శుభమ్,
తిష్యశ్రవణకాదమ్బ మభ్రశైవాలశాద్వలమ్. ౧
పునర్వసుమహామీనం లోహితాఙ్గమహాగ్రహమ్,
ఐరావతమహాద్వీపం స్వాతీహంసవిలోలితమ్ ౨
వాతసంఘాతజాతోర్మి చన్ద్రాంశుశిశిరామ్బుమత్,
భుజఙ్గ యక్ష గన్ధర్వ ప్రబుద్ధకమలోత్పలమ్ ౩
హనుమా న్మారుతగతి ర్మహానౌరివ సాగరమ్,
అపార మపరిశ్రాన్తః పుప్లువే గగనార్ణవమ్ ౪
గ్రసమాన ఇవాఽకాశం తారాధిప మివోల్లిఖన్,
హరన్నివ సనక్షత్రం గగనం సార్కమణ్డలమ్. ౫
మారుతస్యాఽత్మజ శ్శ్రీమా న్కపి ర్వ్యోమచరో మహాన్,
హనుమా న్మేఘజాలాని వికర్ష న్నివ గచ్ఛతి. ౬
పాణ్డురారుణవర్ణాని నీలమాఞ్జిష్ఠకాని చ,
హరితారుణవర్ణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే ౭
ప్రవిశ న్నభ్రజాలాని నిష్పతం శ్చ పునఃపునః,
ప్రచ్ఛన్న శ్చ ప్రకాశ శ్చ చన్ద్రమా ఇవ లక్ష్యతే ౮
వివిధాభ్రఘనాపన్నగోచరో ధవలామ్బరః,
దృశ్యాదృశ్యతను ర్వీర స్తదా చన్ద్రాయతేఽమ్బరే. ౯
తార్క్ష్యాయమాణో గగనే బభాసే వాయునన్దనః,
దారయ న్మేఘబృన్దాని నిష్పతం శ్చ పునఃపునః ౧౦
నద న్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః,
ప్రవరా న్రాక్షసా న్హత్వా నామ విశ్రావ్య చాఽత్మనః.

ఆకులాం నగరీం కృత్వా వ్యథయిత్వా చ రావణమ్,
అర్దయిత్వా బలం ఘోరం వైదేహీ మభివాద్య చ ౧౨
ఆజగామ మహాతేజాః పున ర్మధ్యేన సాగరమ్,
పర్వతేన్ద్రం సునాభం చ సముపస్పృశ్య వీర్యవాన్. ౧౩
జ్యాముక్త ఇవ నారాచో మహావేగోఽభ్యుపాగతః,
స కిఞ్చి దనుసంప్రాప్త స్సమాలోక్య మహాగిరిమ్. ౧౪
మహేన్ద్రం మేఘసఙ్కాశం ననాద హరిపుఙ్గవః,
స పూరయామాస కపి ర్దిశో దశ సమన్తతః ౧౫
నద న్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః,
స తం దేశ మనుప్రాప్త స్సుహృద్దర్శనలాలసః. ౧౬
ననాద హరిశార్దూలో లాఙ్గూలం చాప్యకమ్పయత్,
తస్య నానద్యమానస్య సుపర్ణచరితే పథి ౧౭
ఫలతీవాస్య ఘోషేణ గగనం సార్కమణ్డలమ్,
యే తు తత్రోత్తరే తీరే సముద్రస్య మహాబలాః ౧౮
పూర్వం సంవిష్ఠితా శ్శూరా వాయుపుత్రదిదృక్షవః,
మహతో *వాయునున్నస్య తోయదస్యేవ గర్జితమ్ ౧౯
శుశ్రువు స్తే తదా ఘోషమూరువేగం హనూమతః,
తే దీప్తమనస స్సర్వే శుశ్రువుః కాననౌకసః ౨౦
వానరేన్ద్రస్య నిర్ఘోషం పర్జన్యనినదోపమమ్,
నిశమ్య నదతో నాదం వానరా స్తే సమన్తతః ౨౧
బభూవు రుత్సుకా స్సర్వే సుహృద్దర్శనకాఙ్క్షిణః,
జామ్బవాన్ స హరిశ్రేష్ఠః ప్రీతిసంహృష్టమానసః. ౨౨

* వాత - ఇతి పా

ఉపామన్త్ర్య హరీన్ సర్వా నిదం వచన మబ్రవీత్,
సర్వథా కృతకార్యోఽసౌ హనుమా న్నాత్ర సంశయః ౨౩
న హ్యస్యాకృతకార్యస్య నాద ఏవంవిధో భవేత్,
తస్య బాహూరువేగం చ నినాదం చ మహాత్మనః. ౨౪
నిశమ్య హరయో హృష్టా స్సముత్పేతు స్తత స్తతః,
తే నగాగ్రా న్నగాగ్రాణి శిఖరా చ్ఛిఖరాణి చ ౨౫
ప్రహృష్టా స్సమపద్యన్త హనూమన్తం దిదృక్షవః,
తే ప్రీతాః పాదపాగ్రేషు గృహ్య శాఖా స్సువిష్ఠితాః ౨౬
వాసాంసీవ ప్రశాఖా శ్చ సమావిధ్యన్త వానరాః,
గిరిగహ్వరసంలీనో యథా గర్జతి మారుతః ౨౭
ఏవం జగర్జ బలవాన్ హనుమా న్మారుతాత్మజః,
త మభ్రఘనసఙ్కాశ మాపతన్తం మహాకపిమ్ ౨౮
దృష్ట్వా తే వానరా స్సర్వే తస్థుః ప్రాఞ్జలయ స్తదా,
తత స్తు వేగవాం స్తస్య గిరే ర్గిరినిభః కపిః ౨౯
నిపపాత మహేన్ద్రస్య శిఖరే పాదపాకులే,
హర్షేణాఽపూర్యమాణోఽసౌ రమ్యే పర్వతనిర్ఝరే 30
ఛిన్నపక్ష ఇవాఽఽకాశా త్పపాత ధరణీధరః,
తత స్తే ప్రీతమనస స్సర్వే వానరపుఙ్గవాః 31
హనుమన్తం మహాత్మానం పరివా ర్యోపతస్థిరే,
పరివార్య చ తే సర్వే పరాం ప్రీతి ముపాగతాః 32
ప్రహృష్టవదనా స్సర్వే త మరోగ ముపాగతమ్,
ఉపాయనాని చాఽఽదాయ మూలాని చ ఫలాని చ 33
ప్రత్యర్చయన్ హరిశ్రేష్ఠం హరయో మారుతాత్మజమ్,
హనుమాం స్తు గురూ న్వృద్ధా ఞ్జామ్బవత్ప్రముఖాం స్తదా

కుమార మఙ్గదం చైవ సోఽవన్దత మహాకపిః,
స తాభ్యాం పూజితః పూజ్యః కపిభి శ్చ ప్రసాదితః ౩౫
దృష్టా సీతేతి విక్రాన్త స్సంక్షేపేణ న్యవేదయత్,
నిషసాద చ హస్తేన గృహీత్వా వాలిన స్సుతమ్ ౩౬
రమణీయే వనోద్దేశే మహేన్ద్రస్య గిరే స్తదా,
హనుమా నబ్రవీ ద్దృష్ట స్తదా తా న్వానరర్షభాన్. ౩౭
అశోకవనికాసంస్థా దృష్టా సా జనకాత్మజా,
రక్ష్యమాణా సుఘోరాభీ రాక్షసీభి రనిన్దితా. ౩౮
ఏకవేణీధరా బాలా రామదర్శనలాలసా,
ఉపవాసపరిశ్రాన్తా జటిలా మలినా కృశా ౩౯
తతో దృష్టేతి వచనం మహార్థ మమృతోపమమ్,
నిశమ్య మారుతే స్సర్వే ముదితా వానరా భవన్ ౪౦
క్ష్వేల న్త్యన్యే నద న్త్యన్యే గర్జ న్త్యన్యే మహాబలాః,
చక్రుః కిలకిలా మన్యే ప్రతిగర్జన్తి చాపరే. ౪౧
కేచి దుచ్ఛ్రితలాఙ్గూలాః ప్రహృష్టాః కపికుఞ్జరాః,
అఞ్చితాయతదీర్ఘాణి లాఙ్గూలాని ప్రవివ్యధుః. ౪౨
అపరే చ హనూమన్తం వానరా వారణోపమమ్,
ఆప్లుత్య గిరిశృఙ్గేభ్య స్సంస్పృశన్తి స్మ హర్షితాః ౪౩
ఉక్తవాక్యం హనూమన్త మఙ్గద స్త మథాబ్రవీత్,
సర్వేషాం హరివీరాణాం మధ్యే వచన ముత్తమమ్ ౪౪
సత్త్వే వీర్యే న తే కశ్చి త్సమో వానర! విద్యతే,
య దవప్లుత్య విస్తీర్ణం సాగరం పునరాగతః ౪౫
అహో! స్వామిని తే భక్తి రహో! వీర్య మహో! ధృతిః,
దిష్ట్యా దృష్టా త్వయా దేవీ రామపత్నీ యశస్వినీ. ౪౬

దిష్ట్యా త్వక్ష్యతి కాకుత్స్థ శ్శోకం సీతావియోగజమ్,
తతోఽఙ్గదం హనూమన్తం జామ్బవన్తం చ వానరాః ౪౭
పరివార్య ప్రముదితా భేజిరే విపులా శ్శిలాః,
శ్రోతుకామా స్సముద్రస్య లఙ్ఘనం వానరోత్తమాః. ౪౮
దర్శనం చాపి లఙ్కాయా స్సీతాయా రావణస్య చ,
తస్థుః ప్రాఞ్జలయ స్సర్వే హనుమద్వదనోన్ముఖాః ౪౯
తస్థౌ తత్రాఙ్గద శ్శ్రీమా న్వానరై ర్బహుభి ర్వృతః,
ఉపాస్యమానో విబుధై ర్దివి దేవపతి ర్యథా. ౫౦
హనూమతా కీర్తిమతా యశస్వినా
తథాఙ్గదే నాఙ్గదబద్ధబాహునా,
ముదా తదాధ్యాసిత మున్నతం మహ
న్మహీధరాగ్రం జ్వలితం శ్రియాఽభవత్. ౫౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
సప్తపఞ్చాశ స్సర్గః

అష్టపఞ్చాశ స్సర్గః — శ్లోకాః. ౧౬౬½

జామ్బవదాదీన్ప్రతి హనుమతః స్వప్రవృత్త్యుక్తిః.

తత స్తస్య గిరే శ్శృఙ్గే మహేన్ద్రస్య మహాబలాః,
హనుమత్ప్రముఖాః ప్రీతిం హరయో జగ్ము రుత్తమామ్. ౧
తం తతః ప్రీతిసంహృష్టః ప్రీతిమన్తం మహాకపిమ్,
జామ్బవా న్కార్యవృత్తాన్త మపృచ్ఛ దనిలాత్మజమ్. ౨
కథం దృష్టా త్వయా దేవీ కథం వా తత్ర వర్తతే,
తస్యాం వా స కథం వృత్తః క్రూరకర్మా దశాననః. ౩

త త్త్వంత స్సర్వ మేత న్నః ప్రబ్రూహి త్వం మహాకపే!,
శ్రుతార్థా శ్చిన్తయిష్యామో భూయః కార్యవినిశ్చయమ్. ౪
య శ్చార్థ స్తత్ర వక్తవ్యో గతై రస్మాభి రాత్మవాన్,
రక్షితవ్యం చ య త్తత్ర త ద్భవా న్వ్యాకరోతు నః. ౫
స నియుక్త స్తత స్తేన సంప్రహృష్టతనూరుహః,
ప్రణమ్య శిరసా దేవ్యై సీతాయై ప్రత్యభాషత ౬
ప్రత్యక్షమేవ భవతాం మహేన్ద్రాగ్రా త్ఖ మాప్లుతః,
ఉదధే ర్దక్షిణం పారం కాఙ్క్షమాణ స్సమాహితః. ౭
గచ్ఛత శ్చ హి మే ఘోరం విఘ్నరూప మివాభవత్,
కాఞ్చనం శిఖరం దివ్యం పశ్యామి సుమనోహరమ్. ౮
స్థితం పన్థాన మావృత్య మేనే విఘ్నం చ తం నగమ్,
ఉపసఙ్గమ్య తం దివ్యం కాఞ్చనం నగస త్తమమ్ ౯
కృతా మే మనసా బుద్ధి ర్భే త్తవ్యోఽయం మయేతి చ,
ప్రహతం చ మయా తస్య లాఙ్గూలేన మహాగిరేః. ౧౦
శిఖరం సూర్యసఙ్కాశం వ్యశీర్యత సహస్రధా,
వ్యవసాయం చ తం బుద్ధ్వా స హోవాచ మహాగిరిః. ౧౧
పుత్రేతి మధురాం వాణీం మనః ప్రహ్లాదయ న్నివ,
పితృవ్యం చాపి మాం విద్ధి సఖాయం మాతరిశ్వనః. ౧౨
*మైనాక ఇతి విఖ్యాతం నివస న్తం మహోదధౌ,
పక్షవ న్తః పురా పుత్ర! బభూవుః పర్వతో త్తమాః ౧౩
ఛన్దతః పృథివీం చేరు ర్బాధమానా స్సమ న్తతః,
శ్రుత్వా నగానాం చరితం మహేన్ద్రః పాకశాసనః ౧౪

---

* మైనాకమితి-ఇతి పా.

చిచ్ఛేద భగవా న్పక్షా న్వజ్రేణైషాం సహస్రశః,
అహం తు మోక్షిత స్తస్మా త్తవ పిత్రా మహాత్మనా ౧౫
మారుతేన తదా వత్స! ప్రక్షిప్తోఽస్మి మహార్ణవే,
రామస్య చ మయా సాహ్యే వర్తితవ్య మరిన్దమ! ౧౬
రామో ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో మహేన్ద్రసమవిక్రమః,
ఏత చ్ఛ్రుత్వా వచ స్తస్య మైనాకస్య మహాత్మనః ౧౭
కార్య మావేద్య తు గిరే రుద్యతం చ మనో మమ,
తేన చాహ మనుజ్ఞాతో మైనాకేన మహాత్మనా ౧౮
స చాప్య న్తర్హిత శ్శైలో మానుషేణ వపుష్మతా,
శరీరేణ మహాశైల శ్శైలేన చ మహోదధౌ. ౧౯
ఉత్తమం జవ మాస్థాయ శేషం పన్థాన మాస్థితః,
తతోఽహం సుచిరం కాలం వేగే నాభ్యగమం పథి. ౨౦
తత ప్పశ్యా మ్యహం దేవీం సురసాం నాగమాతరమ్,
సముద్రమధ్యే సా దేవీ వచనం మా మభాషత. ౨౧
మమ భక్షః ప్రదిష్ట స్త్వ మమరై ర్హరిసత్తమ!,
అత స్త్వాం భక్షయిష్యామి విహిత స్త్వం చిరస్య మే. ౨౨
ఏవ ముక్త స్సురసయా ప్రాఞ్జలిః ప్రణత స్స్థితః,
వివర్ణవదనో భూత్వా వాక్యం చేద ముదీరయమ్ ౨౩
రామో దాశరథి శ్శ్రీమా న్ప్రవిష్టో దణ్డకావనమ్,
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ పరన్తపః ౨౪
తస్య సీతా హృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా,
తస్యా స్సకాశం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్.
కర్తు మర్హసి రామస్య సాహాయ్యం విషయే సతీ,
అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్ ౨౬

ఆగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే,
ఏవముక్తా మయా సా తు సురసా కామరూపిణీ. ౨౬

అబ్రవీ న్నాతివర్తేత కశ్చి దేష వరో మమ,
ఏవ ముక్త స్సురసయా దశయోజన మాయతః ౨౭

తతోఽర్ధగుణవిస్తారో బభూవాహం క్షణేన తు,
మత్ప్రమాణానురూపం చ వ్యాదితం తు ముఖం తయా ౨౮

త ద్దృష్ట్వా వ్యాదితం చాస్యం హ్రస్వం హ్యకరవం వపుః,
తస్మి న్ముహూర్తే చ పున ర్బభూ వాఙ్గుష్ఠమాత్రకః. ౩౦

అభిపత్యాఽఽశు తద్వక్త్రం నిర్గతోఽహం తతః క్షణాత్,
అబ్రవీ త్సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ మాం పునః. ౩౧

అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ! గచ్ఛ సౌమ్య! యథాసుఖమ్,
సమానయ చ వైదేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా ౩౨

సుఖీ భవ మహాబాహో! ప్రీతాఽస్మి తవ వానర!,
తతోఽహం సాధు సాధ్వీతి సర్వభూతైః ప్రశంసితః ౩౩

తతోఽన్తరిక్షం విపులం ప్లుతోఽహం గరుడో యథా,
ఛాయా మే నిగృహీతా చ న చ పశ్యామి కిఞ్చన. ౩౪

సోఽహం విగతవేగ స్తు దిశో దశ విలోకయన్,
న కిఞ్చి త్తత్ర పశ్యామి యేన మేఽపహృతా గతిః ౩౫

తతో మే బుద్ధి రుత్పన్నా కిన్నామ గగనే మమ,
ఈదృశో విఘ్న ఉత్పన్నో రూపం యత్ర న దృశ్యతే. ౩౬

అధోభాగేన మే దృష్టి శ్శోచతా పాతితా మయా,
తతోఽద్రాక్ష మహం భీమాం రాక్షసీం సలిలేశయామ్. ౩౭

ప్రహస్య చ మహానాద ముక్తోఽహం భీమయా తయా,
అవస్థిత మసంభ్రాన్త మిదం వాక్య మశోభనమ్. ౩౮
క్వాసి గన్తా మహాకాయ! క్షుధితాయా మమేప్సితః,
భక్షః ప్రీణయ మే దేహం చిర మాహారవర్జితమ్ ౩౯
బాఢమిత్యేవ తాం వాణీం ప్రత్యగృహ్ణా మహం తతః,
ఆస్యప్రమాణా దధికం తస్యాః కాయ మపూరయమ్ ౪౦
తస్యా శ్చాఽస్యం మహ ద్భీమం వర్ధతే మమ భక్షణే,
న చ మాం సా తు బుబుధే మమ వా నికృతం కృతమ్ ౪౧
తతోఽహం విపులం రూపం సంక్షిప్య నిమిషాన్తరాత్,
తస్యా హృదయ మాదాయ ప్రపతామి నభస్స్థలమ్. ౪౨
సా విసృష్టభుజా భీమా పపాత లవణామ్భసి,
మయా పర్వతసఙ్కాశా నికృత్తహృదయా సతీ. ౪౩
శృణోమి ఖగతానాం చ సిద్ధానాం చారణై స్సహ,
రాక్షసీ సింహికా భీమా క్షిప్రం హనుమతా హతా. ౪౪
తాం హత్వా పున రేవాహం కృత్య మాత్యయికం స్మరన్,
గత్వా చాహం మహాధ్వానం పశ్యామి నగమణ్డితమ్. ౪౫
దక్షిణం తీర ముదధే ర్లఙ్కా యత్ర చ సా పురీ,
అస్తం దినకరే యాతే రక్షసాం నిలయం పురమ్. ౪౬
ప్రవిష్టోఽహ మవిజ్ఞాతో రక్షోభి ర్భీమవిక్రమైః,
తత్ర ప్రవిశత శ్చాపి కల్పాన్తఘనసన్నిభా. ౪౭
అట్టహాసం విముఞ్చన్తీ నారీ కాఽప్యుత్థితా పురః,
జిఘాంసన్తీం తత స్తాం తు జ్వలదగ్నిశిరోరుహామ్. ౪౮
సవ్యముష్టిప్రహారేణ పరాజిత్య సుభైరవామ్,
ప్రదోషకాలే ప్రవిశం భీతయాఽహం తయోదితః. ౪౯

అహం లఙ్కాపురీ వీర! నిర్జితా విక్రమేణ తే,
యస్మా త్తస్మా ద్విజేతాసి సర్వరక్షాం స్యశేషతః. ౫౦
తత్రాహం సర్వరాత్రం తు విచిన్వన్ జనకాత్మజామ్,
రావణా న్తఃపురగతో న చాపశ్యం సుమధ్యమామ్ ౫౧
తత స్సీతా మపశ్యంస్తు రావణస్య నివేశనే,
శోకసాగర మాసాద్య న పార ముపలక్షయే. ౫౨
శోచతా చ మయా దృష్టం ప్రాకారేణ సమావృతమ్,
కాఞ్చనేన విచిత్రేణ గృహోపవన ముత్తమమ్ ౫౩
స ప్రాకార మవప్లుత్య పశ్యామి బహుపాదపమ్,
అశోకవనికామధ్యే శింశుపాపాదపో మహాన్. ౫౪
త మారుహ్య చ పశ్యామి కాఞ్చనం కదలీవనమ్,
అదూరే శింశుపావృక్షా త్పశ్యామి వరవర్ణినీమ్ ౫౫
శ్యామాం కమలపత్రాక్షీ ముపవాసకృశాననామ్,
తదేకవాసస్సంవీతాం రజోధ్వ స్తశిరోరుహామ్ ౫౬
శోకసన్తాపదీనాఙ్గీం సీతాం భర్తృహితే స్థితామ్,
రాక్షసీభి ర్విరూపాభిః క్రూరాభి రభిసంవృతామ్ ౫౭
మాంసశోణితభక్షాభి ర్వ్యాఘ్రీభి ర్హరిణీ మివ,
సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః. ౫౮
ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచిన్తాపరాయణా,
భూమిశయ్యా వివర్ణాఙ్గీ పద్మినీవ హిమాగమే. ౫౯
రావణా ద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా,
కథంచి న్మృగశాబాక్షీ తూర్ణ మాసాదితా మయా. ౬౦
తాం దృష్ట్వా తాదృశీం నారీం రామపత్నీం యశస్వినీమ్,
తత్రైవ శింశుపావృక్షే పశ్య న్నహ మవస్థితః. ౬౧

తతో హలహలాశబ్దం కాఞ్చీనూపురమిశ్రితమ్,
శృణోమ్యధికగమ్భీరం రావణస్య నివేశనే. ౬౨
తతోఽహం పరమోద్విగ్న స్స్వం రూపం ప్రతిసంహరన్,
అహం తు శింశుపావృక్షే పక్షీవ గహనే స్థితః ౬౩
తతో రావణదారాశ్చ రావణశ్చ మహాబలః,
తం దేశం సమనుప్రాప్తా యత్ర సీతాఽభవత్ స్థితా ౬౪
*తం దృష్ట్వాఽథ వరారోహా సీతా †రక్షోగణేశ్వరమ్,
సంకుచ్యోరూ స్తనౌ పీనౌ బాహుభ్యాం పరిరభ్య చ. ౬౫
విత్రస్తాం పరమోద్విగ్నాం వీక్షమాణాం తత స్తతః,
త్రాణం కిఞ్చి దపశ్యన్తీం వేపమానాం తపస్వినీమ్. ౬౬
తా మువాచ దశగ్రీవ స్సీతాం పరమదుఃఖితామ్,
అవాక్ఛిరాః ప్రపతితో బహుమన్యస్వ మామితి ౬౭
యదిచే త్త్వన్తు దర్పా న్మాం నాభినన్దసి గర్వితే!,
ద్వౌ మాసా వన్తరం సీతే! పాస్యామి రుధిరం తవ. ౬౮
ఏత చ్ఛ్రుత్వా వచ స్తస్య రావణస్య దురాత్మనః,
ఉవాచ పరమక్రుద్ధా సీతా వచన ముత్తమమ్ ౬౯
రాక్షసాధమ! రామస్య భార్యా మమితతేజసః,
ఇక్ష్వాకుకులనాథస్య స్నుషాం దశరథస్య చ. ౭౦
అవాచ్యం వదతో జిహ్వా కథం న పతితా తవ,
కించిద్వీర్యం తవానార్య! యో మాం భర్తు రసన్నిధౌ ౭౧
అపహృత్యాఽగతః పాప! తేనాదృష్టో మహాత్మనా,
న త్వం రామస్య సదృశో దాస్యేఽప్యస్య న యుజ్యసే. ౭౨

---

* తద్దృష్ట్వా - ఇతి పా. † రక్షో మహాబలమ్ - ఇతి పా.

యజ్ఞీయ స్సత్యవాదీ చ రణశ్లాఘీ చ రాఘవః,
జానక్యా పరుషం వాక్య మేవ ముక్తో దశాననః. ౨౩
జజ్వాల సహసా కోపా చ్చితాస్థ ఇవ పావకః,
వివృత్య నయనే క్రూరే ముష్టి ముద్యమ్య దక్షిణమ్. ౨౪
మైథిలీం హన్తు మారబ్ధ స్త్రీభి ర్హాహాకృతం తదా,
స్త్రీణాం మధ్యా త్సముత్పత్య తస్య భార్యా దురాత్మనః ౨౫
వరా మన్దోదరీ నామ తయా స ప్రతిషేధితః,
ఉక్తశ్చ మధురాం వాణీం తయా స మదనార్దితః. ౨౬
సీతయా తవ కిం కార్యం మహేన్ద్రసమవిక్రమ !,
దేవగన్ధర్వకన్యాభి ర్యక్షకన్యాభి రేవ చ ౨౭
సార్ధం ప్రభో ! రమస్వేహ సీతయా కిం కరిష్యసి,
తత స్తాభి స్సమేతాభి ర్నారీభి స్స మహాబలః ౨౮
ప్రసాద్య సహసా నీతో భవనం స్వం నిశాచరః,
యాతే తస్మిన్ దశగ్రీవే రాక్షస్యో వికృతాననాః. ౨౯
సీతాం నిర్భర్త్సయామాసు ర్వాక్యైః క్రూరై స్సుదారుణైః,
తృణవ ద్భాషితం తాసాం గణయామాస జానకీ ౩౦
గర్జితం చ తదా తాసాం సీతాం ప్రాప్య నిరర్థకమ్,
వృథాగర్జితనిశ్చేష్టా రాక్షస్యః పిశితాశనాః ౩౧
రావణాయ శశంసు స్తా స్సీతాధ్యవసితం మహత్,
తత స్తా స్సహితా స్సర్వా విహతాశా నిరుద్యమాః ౩౨
పరిక్షిప్య సమన్తా త్తాం నిద్రావశ ముపాగతాః,
తాసు చైవ ప్రసుప్తాసు సీతా భర్తృహితే రతా ౩౩
విలప్య కరుణం దీనా ప్రశుశోచ సుదుఃఖితా,
తాసాం మధ్యా త్సముత్థాయ త్రిజటా వాక్య మబ్రవీత్. ౩౪

ఆత్మానం ఖాదత క్షిప్రం న సీతా వినశిష్యతి,
జనకస్యాఽత్మజా సాధ్వీ స్నుషా దశరథస్య చ ౮౫
స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః,
రక్షసాం చ వినాశాయ భర్తు రస్యా జయాయ చ ౮౬
అల మస్మా త్పరిత్రాతుం రాఘవా ద్రాక్షసీగణమ్,
అభియాచామ వైదేహీ మేతద్ధి మమ రోచతే ౮౭
యస్యా హ్యేవంవిధ స్స్వప్నో దుఃఖితాయాః ప్రదృశ్యతే,
సా దుఃఖై ర్వివిధై ర్ముక్తా సుఖ మాప్నోత్యనుత్తమమ్ ౮౮
ప్రణిపాతప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా,
తత స్సా హ్రీమతీ బాలా భర్తు ర్విజయహర్షితా ౮౯
అవోచ ద్యది తత్తథ్యం భవేయం శరణం హి వః,
తాం చాహం తాదృశీం దృష్ట్వా సీతాయా దారుణాం దశామ్.
చిన్తయామాస విక్రాన్తో న చ మే నిర్వృతం మనః,
సంభాషణార్థం చ మయా జానక్యా శ్చిన్తితో విధిః. ౯౧
ఇక్ష్వాకూణాం హి వంశస్తు తతో మమ పురస్కృతః,
శ్రుత్వా తు గదితాం వాచం రాజర్షిగణపూజితామ్. ౯౨
ప్రత్యభాషత మాం దేవీ బాష్పైః పిహితలోచనా,
క స్త్వం కేన కథం చేహ ప్రాప్తో వానరపుఙ్గవ! ౯౩
కా చ రామేణ తే ప్రీతి స్త న్మే శంసితు మర్హసి,
తస్యా స్తద్వచనం శ్రుత్వా హ్యహ మప్యబ్రవం వచః ౯౪
దేవి రామస్య భర్తు స్తే సహాయో భీమవిక్రమః,
సుగ్రీవో నామ విక్రాన్తో వానరేన్ద్రో మహాబలః ౯౫
తస్య మాం విద్ధి భృత్యం త్వం హనుమన్త మిహాఽగతమ్,
భర్త్రాఽహం ప్రేషిత స్తుభ్యం రామే ణాక్లిష్టకర్మణా. ౯౬

ఇదం చ పురుషవ్యాఘ్రః శ్రీమాన్ దాశరథి స్స్వయమ్,
అఙ్గులీయ మభిజ్ఞాన మదా త్తుభ్యం యశస్విని!, ౯౭
త దిచ్ఛామి త్వయాఽఽజ్ఞప్తం దేవి! కిం కరవాణ్యహమ్,
రామలక్ష్మణయోః పార్శ్వం నయామి త్వాం కిముత్తరమ్
ఏత చ్ఛ్రుత్వా విదిత్వా చ సీతా జనకనన్దినీ,
ఆహ రావణ ముత్సాద్య రాఘవో మాం నయత్వితి. ౯౯
ప్రణమ్య శిరసా దేవీ మహ మార్యా మనిన్దితామ్,
రాఘవస్య మనోహ్లాద మభిజ్ఞాన మయాచిషమ్ ౧౦౦
అథ మా మబ్రవీ త్సీతా గృహ్యతా మయ ముత్తమః,
మణి ర్యేన మహాబాహూ రామ స్త్వాం బహుమన్యతే. ౧౦౧
ఇత్యుక్త్వా తు వరారోహా మణిప్రవర మద్భుతమ్,
ప్రాయచ్ఛ త్పరమోద్విగ్నా వాచా మాం సందిదేశ హ ౧౦౨
తత స్తస్యై ప్రణమ్యాహం రాజపుత్ర్యై సమాహితః,
ప్రదక్షిణం పరిక్రామ మిహాభ్యుద్గతమానసః ౧౦౩
ఉత్తరం పున రేవేదం నిశ్చిత్య మనసా తయా,
హనుమ! న్మమ వృత్తాన్తం వక్తు మర్హసి రాఘవే. ౧౦౪
యథా శ్రుత్వైవ న చిరా త్తా వుభౌ రామలక్ష్మణౌ,
సుగ్రీవసహితౌ వీరా వుపేయాతాం తథా కురు. ౧౦౫
యద్యన్యథా భవే దేత ద్ద్వౌ మాసౌ జీవితం మమ,
న మాం ద్రక్ష్యతి కాకుత్స్థో మ్రియే సాఽహ మనాథవత్
త చ్ఛ్రుత్వా కరుణం వాక్యం క్రోధో మా మభ్యవర్తత,
ఉత్తరం చ మయా దృష్టం కార్యశేష మనన్తరమ్. ౧౦౭
తతోఽవర్ధత మే కాయ స్తదా పర్వతసన్నిభః,
యుద్ధకాఙ్క్షీ వనం తచ్చ వినాశయితు మారభే. ౧౦౮

తద్భగ్నం వనషణ్డం తు భ్రాన్తత్రస్తమృగద్విజమ్,
ప్రతిబుద్ధా నిరీక్షన్తే రాక్షస్యో వికృతాననాః. ౧౦౯
మాం చ దృష్ట్వా వనే తస్మిన్ సమాగమ్య తత స్తతః,
తా స్సమభ్యాగతాః క్షిప్రం రావణాయాచచక్షిరే. ౧౧౦
రాజ! న్వన మిదం దుర్గం తవ భగ్నం దురాత్మనా,
వానరేణ హ్యవిజ్ఞాయ తవ వీర్యం మహాబల! ౧౧౧
దుర్బుద్ధే స్తస్య రాజేన్ద్ర! తవ విప్రియకారిణః,
వధ మాజ్ఞాపయ క్షిప్రం యథాఽసౌ విలయం వ్రజేత్.
త చ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేన్ద్రేణ విసృష్టా భృశదుర్జయాః,
రాక్షసాః కిఙ్కరా నామ రావణస్య మనోనుగాః ౧౧౩
తేషా మశీతిసాహస్రం శూలముద్గరపాణినామ్,
మయా తస్మి న్వనోద్దేశే పరిఘేణ నిషూదితమ్. ౧౧౪
తేషాం తు హతశేషా యే తే గత్వా లఘువిక్రమాః,
నిహతం చ మహ త్సైన్యం రావణాయాచచక్షిరే ౧౧౫
తతో మే బుద్ధి రుత్పన్నా చైత్యప్రాసాద మాక్రమమ్,
తత్రస్థా న్రాక్షసా న్హత్వా శతం స్తమ్భేన వై పునః. ౧౧౬
లలామభూతో లఙ్కాయా స్స వై విధ్వంసితో మయా,
తతః ప్రహ స్తస్య సుతం జమ్బుమాలిన మాదిశత్. ౧౧౭
రాక్షసై ర్బహుభి స్సార్ధం ఘోరరూపై ర్భయానకైః,
త మహం బలసంపన్నం రాక్షసం రణకోవిదమ్ ౧౧౮
పరిఘేణాతిఘోరేణ సూదయామి సహానుగమ్,
తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేన్ద్ర స్తు మ న్త్రిపుత్రా న్మహాబలాన్.
పదాతిబలసంపన్నాన్ ప్రేషయామాస రావణః,
పరిఘేణైవ తాన్ సర్వా న్నయామి యమసాదనమ్. ౧౨౦

మన్త్రిపుత్త్రా న్హతాం ఛ్ఛ్రుత్వా సమరే లఘువిక్రమాన్,
పఞ్చసేనాగ్రగాం ఛ్ఛూరాన్ ప్రేషయామాస రావణః ౧౨౧
తా నహం సహసైన్యా న్వై సర్వా నేవాభ్యసూదయమ్,
తతః పున ర్దశగ్రీవః పుత్త్ర మక్షం మహాబలమ్ ౧౨౨
బహుభీ రాక్షసై స్సార్ధం ప్రేషయామాస రావణః,
తం తు మన్దోదరీపుత్త్రం కుమారం రణపణ్డితమ్ ౧౨౩
సహసా ఖం సముత్క్రాన్తం పాదయో శ్చ గృహీతవాన్,
చర్మాసినం శతగుణం భ్రామయిత్వా వ్యపేషయమ్ ౧౨౪
త మక్ష మాగతం భగ్నం నిశమ్య స దశాననః,
తత ఇన్ద్రజితం నామ ద్వితీయం రావణ స్సుతమ్ ౧౨౫
వ్యాదిదేశ సుసంక్రుద్ధో బలినం యుద్ధదుర్మదమ్,
త చ్చాప్యహం బలం సర్వం తం చ రాక్షసపుఙ్గవమ్. ౧౨౬
నష్టౌజసం రణే కృత్వా పరం హర్ష ముపాగమమ్,
మహతాఽపి మహాబాహుః ప్రత్యయేన మహాబలః. ౧౨౭
ప్రేషితో రావణేనైవ సహ వీరై ర్మదోత్కటైః,
సోఽవిషహ్యం హి మాం బుద్ధ్వా స్వబలం చావమర్దితమ్.
బ్రాహ్మేణా స్త్రేణ స తు మాం ప్రాబధ్నా చ్చాతివేగితః,
రజ్జుభి శ్చాభిబధ్నన్తి తతో మాం తత్ర రాక్షసాః. ౧౨౮
రావణస్య సమీపం చ గృహీత్వా మా ముపానయన్,
దృష్ట్వా సమ్భాషిత శ్చాహం రావణేన దురాత్మనా ౧౩౦
పృష్ట శ్చ లఙ్కాగమనం రాక్షసానాం చ తం వధమ్,
త త్సర్వం చ మయా తత్ర సీతార్థ మితి జల్పితమ్. ౧౩౧
అస్యాహం దర్శనాకాఙ్క్షీ ప్రాప్త స్త్వద్భవనం విభో!,
మారుత స్యౌరసః పుత్త్రో వానరో హనుమా నహమ్. ౧౩౨

రామదూతం చ మాం విద్ధి సుగ్రీవసచివం కపిమ్,
సోఽహం దూత్యేన రామస్య త్వత్సకాశ మిహాఽగతః. ౧౩౩
సుగ్రీవ శ్చ మహాతేజా స్స త్వాం కౌశల మబ్రవీత్,
ధర్మార్థకామసహితం హితం పథ్య మువాచ చ ౧౩౪
వసతో ఋశ్యమూకే మే పర్వతే విపులద్రుమే,
రాఘవో రణవిక్రాన్తో మిత్రత్వం సముపాగతః ౧౩౫
తేన మే కథితం రాజ్ఞా భార్యా మే రక్షసా హృతా,
తత్ర సాహాయ్య మస్మాకం కార్యం సర్వాత్మనా త్వయా.
మయా చ కథితం తస్మై వాలినశ్చ వధం ప్రతి,
తత్ర సాహాయ్యహేతో ర్మే సమయం కర్తు మర్హసి. ౧౩౭
వాలినా హృతరాజ్యేన సుగ్రీవేణ మహాప్రభుః,
చక్రేఽగ్నిసాక్షికం సఖ్యం రాఘవ స్సహలక్ష్మణః. ౧౩౮
తేన వాలిన ముత్పాట్య శరేణైకేన సంయుగే,
వానరాణాం మహారాజః కృత స్స ప్లవతాం ప్రభుః. ౧౩౯
తస్య సాహాయ్య మస్మాభిః కార్యం సర్వాత్మనా త్విహ,
తేన ప్రస్థాపిత స్తుభ్యం సమీప మిహ ధర్మతః. ౧౪౦
క్షిప్ర మానీయతాం సీతా దీయతాం రాఘవాయ చ,
యావ న్న హరయో వీరా విధమన్తి బలం తవ ౧౪౧
వానరాణాం ప్రభావో హి న కేన విదితః పురా,
దేవతానాం సకాశం చ యే గచ్ఛన్తి నిమన్త్రితాః. ౧౪౨
ఇతి వానరరాజ స్త్వా మాహే త్యభిహితో మయా,
మా మైక్షత తతః క్రుద్ధ శ్చక్షుషా ప్రదహన్నివ. ౧౪౩
తేన వధ్యోఽహ మాజ్ఞప్తో రక్షసా రౌద్రకర్మణా,
మత్ప్రభావ మవిజ్ఞాయ రావణేన దురాత్మనా. ౧౪౪

తతో విభీషణో నామ తస్య భ్రాతా మహామతిః,
తేన రాక్షసరాజోఽసౌ యాచితో మమ కారణాత్. ౧౪౫

నైవం రాక్షసశార్దూల! త్యజ్యతా మేష నిశ్చయః,
రాజశాస్త్రవ్యపేతో హి మార్గ స్సంసేవ్యతే త్వయా. ౧౪౬

దూతవధ్యా న దృష్టా హి రాజశాస్త్రేషు రాక్షస!,
దూతేన వేదితవ్యం చ యథార్థం హితవాదినా. ౧౪౭

సుమహ త్యపరాధేఽపి దూత స్యాతులవిక్రమ!,
విరూపకరణం దృష్టం న వధోఽస్తీతి శాస్త్రతః. ౧౪౮

విభీషణేనైవ ముక్తో రావణ స్సందిదేశ తాన్,
రాక్షసా నేత దేవాస్య లాఙ్గూలం దహ్యతా మితి. ౧౪౯

తత స్తస్య వచ శ్శ్రుత్వా మమ పుచ్ఛం సమ న్తతః,
వేష్టితం శణవల్కై శ్చ జీర్ణైః కార్పాసజైః పటైః. ౧౫౦

రాక్షసా స్సిద్ధసన్నాహా స్తత స్తే చణ్డవిక్రమాః,
తదాఽదహ న్త మే పుచ్ఛం నిఘ్న న్తః కాష్ఠముష్టిభిః. ౧౫౧

బద్ధస్య బహుభిః పాశై ర్యన్త్రితస్య చ రాక్షసైః,
తత స్తే రాక్షసా శ్శూరా బద్ధం మా మగ్నిసంవృతమ్. ౧౫౨

అఘోషయ న్రాజమార్గే నగరద్వార మాగతాః,
తతోఽహం సుమహ ద్రూపం సంక్షిప్య పున రాత్మనః. ౧౫౩

విమోచయిత్వా తం బన్ధం ప్రకృతిస్థ స్స్థితః పునః,
ఆయసం పరిఘం గృహ్య తాని రక్షాం స్యసూదయమ్ ౧౫౪

తత స్త న్నగరద్వారం వేగేనాఽప్లుతవా నహమ్,
పుచ్ఛేన చ ప్రదీ ప్తేన తాం పురీం సాట్టగోపురామ్. ౧౫౫

దహామ్యహ మసమ్భ్రాన్తో యుగాన్తాగ్నిరివ ప్రజాః,
వినష్టా జానకీ వ్యక్తం న హ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే ౧౫౬
లఙ్కాయాం కశ్చి దుద్దేశ స్సర్వా భస్మీకృతా పురీ,
దహతా చ మయా లఙ్కాం దగ్ధా సీతా న సంశయః. ౧౫౭
రామస్య హి మహత్కార్యం మయేదం వితథీకృతమ్,
ఇతి శోకసమావిష్ట శ్చిన్తా మహ ముపాగతః ౧౫౮
అథాహం వాచ మశ్రౌషం చారణానాం శుభాక్షరామ్,
జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోదన్త *భాషితామ్ ౧౫౯
తతో మే బుద్ధి రుత్పన్నా శ్రుత్వా తా మద్భుతాం గిరమ్,
అదగ్ధా జానకీత్యేవం నిమిత్తై శ్చోపలక్షితా, ౧౬౦
దీప్యమానే తు లాఙ్గూలే న మాం దహతి పావకః,
హృదయం చ ప్రహృష్టం మే వాతా స్సురభిగన్ధినః. ౧౬౧
తై ర్నిమిత్తై శ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః,
ఋషివాక్యై శ్చ సిద్ధార్థై రభవం హృష్టమానసః. ౧౬౨
పున ర్దృష్ట్వా చ వైదేహీం విసృష్ట శ్చ తయా పునః,
తతః పర్వత మాసాద్య తత్రారిష్ట మహం పునః ౧౬౩
ప్రతిప్లవన మారేభే యుష్మద్దర్శనకాఙ్క్షయా,
తతః పవనచన్ద్రార్క సిద్ధగన్ధర్వసేవితమ్ ౧౬౪
పన్థాన మహ మాక్రమ్య భవతో దృష్టవా నిహ,
రాఘవస్య ప్రభావేన †భవతాం చైవ తేజసా ౧౬౫

---

* భాషితామ్ ఇతి పా. † భవతాం చైవ తేజసా। సుగ్రీవస్య చ కార్యార్థమ్" ఇత్యేతత్పాదద్వయం ప్రాచీనతాలపత్ర పుస్తకే నదృశ్యత ఇతి విద్వన్మోదనకారాః.

సుగ్రీవస్య చ కార్యార్థం మయా సర్వ మనుష్ఠితమ్,
ఏతత్సర్వం మయా తత్ర యథావ దుపపాదితమ్.
అత్ర యన్న కృతం శేషం తత్సర్వం క్రియతా మితి.౧౬౬౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
అష్టపఞ్చాశస్సర్గః

ఏకోనషష్టితమ సర్గః.—శ్లోకాః ౩౮౭.

జామ్బవదాదీన్ప్రతిపునర్హనుమతోవచనమ్

ఏత దాఖ్యాయ తత్సర్వం హనుమా న్మారుతాత్మజః,
భూయ స్సముపచక్రామ వచనం వక్తు ముత్తరమ్. ౧
సఫలో రాఘవోద్యోగ స్సుగ్రీవస్య చ సంభ్రమః,
శీల మాసాద్య సీతాయా మమ చ ప్రవణం మనః. ౨
తపసా ధారయే ల్లోకా న్క్రుద్ధో వా నిర్దహే దపి,
సర్వథాఽతిప్రవృద్ధోఽసౌ రావణో రాక్షసాధిపః ౩
తస్య తాం స్పృశతో గాత్రం తపసా న వినాశితమ్,
న త దగ్నిశిఖా కుర్యా త్సంస్పృష్టా పాణినా సతీ ౪
జనకస్యాఽఽత్మజా కుర్యా ద్యత్క్రోధకలుషీకృతా,
జామ్బవత్ప్రముఖా న్సర్వా ననుజ్ఞాప్య మహాహరీన్. ౫
అస్మి న్నేవం గతే కార్యే భవతాం చ నివేదితే,
న్యాయ్యం స్మ సహ వైదేహ్యా ద్రష్టుం తౌ పార్థివాత్మజౌ.
అహ మేకోఽపి పర్యాప్త స్సరాక్షసగణాం పురీమ్,
తాం లఙ్కాం తరసా హన్తుం రావణం చ మహాబలమ్. ౬

కిం పున స్సహితో వీరై ర్బలవద్భిః కృతాత్మభిః,
కృతాస్త్రైః ప్లవగైః శూరై ర్భవద్భి ర్విజయైషిభిః ౮
అహన్తు రావణం యుద్ధే ససైన్యం సపురస్సరమ్,
సహపుత్త్రం వధిష్యామి సహోదరయుతం యుధి ౯
బ్రాహ్మ మైన్ద్రం చ రౌద్రం చ వాయవ్యం వారుణం తథా,
యది శక్రజితోఽస్త్రాణి దుర్నిరీక్షాణి సంయుగే ౧౦
తాన్యహం విధమిష్యామి నిహనిష్యామి రాక్షసాన్,
భవతా మభ్యనుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణద్ధి తమ్. ౧౧
మయాఽతులా విసృష్టా హి శైలవృష్టి ర్నిరన్తరా,
దేవానపి రణే హన్యా త్కిం పున స్తా న్నిశాచరాన్ ౧౨
సాగరోఽప్యతియా ద్వేలాం మన్దరః ప్రచలే దపి,
న జామ్బవన్తం సమరే కమ్పయే దరివాహినీ ౧౩
సర్వరాక్షససఙ్ఘానాం రాక్షసా యే చ పూర్వకాః,
అల మేకో వినాశాయ వీరో వాలిసుతః కపిః ౧౪
పనస స్యోరువేగేన నీలస్య చ మహాత్మనః,
మన్దరోఽప్యవశీర్యేత కిం పున ర్యుధి రాక్షసాః ౧౫
సదేవాసురయక్షేషు గన్ధర్వోరగపక్షిషు,
మైన్దస్య ప్రతియోద్ధారం శంసత ద్వివిదస్య వా. ౧౬
అశ్విపుత్త్రౌ మహాభాగా వేతౌ ప్లవగసత్తమౌ,
ఏతయోః ప్రతియోద్ధారం న పశ్యామి రణాజిరే. ౧౭
పితామహవరోత్సేకా త్పరమం దర్ప మాస్థితౌ,
అమృతప్రాశినా వేతౌ సర్వవానరసత్తమౌ. ౧౮
అశ్వినో ర్మాననార్థం హి సర్వలోకపితామహః,
సర్వావధ్యత్వ మతుల మనయో ర్దత్తవా న్పురా. ౧౯

వరోత్సేకేన మత్తా చ ప్రమథ్య మహతీం చమూమ్,
సురాణా మమృతం వీరా పీతవన్తా ప్లవఙ్గమా. ౨౦
ఏతావేవ హి సంక్రుద్ధా సవాజిరథకుఞ్జరామ్,
లఙ్కాం నాశయితుం శక్తా సర్వే తిష్ఠన్తు వానరాః. ౨౧
మయైవ నిహతా లఙ్కా దగ్ధా భస్మీకృతా పునః,
రాజమార్గేషు సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా. ౨౨
జయ త్యతిబలో రామో లక్ష్మణ శ్చ మహాబలః,
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవే ణాభిపాలితః. ౨౩
అహం కోసలరాజస్య దాసః పవనసంభవః,
హనుమా నితి సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా. ౨౪
అశోకవనికామధ్యే రావణస్య దురాత్మనః,
అధస్తా చ్ఛింశుపావృక్షే సాధ్వీ కరుణ మాస్థితా. ౨౫
రాక్షసీభిః పరివృతా శోకసన్తాపకర్శితా,
మేఘలేఖాపరివృతా చన్ద్రలేఖేవ నిష్ప్రభా ౨౬
అచిన్తయన్తీ వైదేహీ రావణం బలదర్పితమ్,
పతివ్రతా చ సుశ్రోణీ అవష్టబ్ధా చ జానకీ. ౨౭
అనురక్తా హి వైదేహీ రామం సర్వాత్మనా శుభా,
అనన్యచిత్తా రామే చ పౌలోమీవ పురన్దరే. ౨౮
తదేకవాససంవీతా రజోధ్వస్తా తథైవ చ,
శోకసన్తాపదీనాఙ్గీ సీతా భర్తృహితే రతా. ౨౯
సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః,
రాక్షసీభి ర్విరూపాభి ర్దృష్టా హి ప్రమదావనే. ౩౦
ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచిన్తాపరాయణా,
అధశ్శయ్యా వివర్ణాఙ్గీ పద్మినీవ హిమాగమే. ౩౧

రావణా ద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా,
కథంచి న్మృగశాబాక్షీ విశ్వాస ముపపాదితా. ౩౨
తత స్సమ్భాషితా చైవ సర్వ మర్థం చ దర్శితా,
రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతి ముపాగతా. ౩౩
నియత స్సముదాచారో భక్తి ర్భర్తరి చోత్తమా,
య న్న హన్తి దశగ్రీవం స మహాత్మా కృతాగసమ్. ౩౪
నిమిత్తమాత్రం రామస్తు వధే తస్య భవిష్యతి,
సా ప్రకృత్యైవ తన్వఙ్గీ తద్వియోగాచ్చ కర్శితా. ౩౫
ప్రతిపత్పాఠశీలస్య విద్యేవ తనుతాం గతా,
ఏవ మాస్తే మహాభాగా సీతా శోకపరాయణా.
య దత్ర ప్రతికర్తవ్యం త త్సర్వ ముపపద్యతామ్. ౩౬

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏకోనషష్టితమ స్సర్గః.

షష్టితమ స్సర్గః — శ్లోకాః ౯౫.

అఙ్గదవచనమ్.

తస్య త ద్వచనం శ్రుత్వా వాలిసూను రభాషత,
అయుక్తం తు వినా దేవీం దృష్టవద్భి శ్చ వానరాః. ౧
సమీపం గన్తు మస్మాభీ రాఘవస్య మహాత్మనః,
దృష్టా దేవీ న చాఽనీతా ఇతి తత్ర నివేదనమ్. ౨
అయుక్త మివ పశ్యామి భవద్భిః ఖ్యాతవిక్రమైః,
న హి నః ప్లవనే కశ్చి న్నాపి కశ్చి త్పరాక్రమే. ౩

తుల్యా స్సామరదైత్యేషు లోకేషు హరిసత్తమాః,
తేష్వేవం హతవీరేషు రాక్షసేషు హనూమతా ౪
కి మన్య దత్ర కర్తవ్యం గృహీత్వా యామ జానకీమ్,
తమేవం కృతసఙ్కల్పం జామ్బవాన్హరిసత్తమః. ౫
ఉవాచ పరమప్రీతో వాక్య మర్థవ దర్థవిత్ ౬
న తావ దేషా మతి రక్షమా నో
యథా భవా న్పశ్యతి రాజపుత్ర!,
యథా తు రామస్య మతి ర్నివిష్టా
తథా భవా న్పశ్యతు కార్యసిద్ధిమ్ ౬౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
షష్టితమస్సర్గః

ఏకషష్టితమ సర్గః — శ్లోకాః ౨౩.

వానరాణాం ప్రత్యాగమనమ్

తతో జామ్బవతో వాక్య మగృహ్ణన్త వనౌకసః,
అఙ్గదప్రముఖా వీరా హనుమాం శ్చ మహాకపిః. ౧
ప్రీతిమన్త స్తత స్సర్వే వాయుపుత్రపురస్సరాః,
మహేన్ద్రాగ్రం పరిత్యజ్య పుప్లువుః ప్లవగర్షభాః. ౨
మేరుమన్దరసఙ్కాశా మత్తా ఇవ మహాగజాః,
ఛాదయన్త ఇవాఽఽకాశం మహాకాయా మహాబలాః. ౩
సభాజ్యమానం భూతై స్త మాత్మవన్తం మహాబలమ్,
హనుమన్తం మహావేగం వహన్త ఇవ దృష్టిభిః. ౪

రాఘవే చార్థనిర్వృత్తిం కర్తుం చ పరమం యశః,
సమాధాయ సమృద్ధార్థాః కర్మసిద్ధిభి రున్నతాః. ౫
ప్రియాఖ్యానోన్ముఖా స్సర్వే సర్వే యుద్ధాభినన్దినః,
సర్వే రామప్రతీకారే నిశ్చితార్థా మనస్వినః. ౬
ప్లవమానాః ఖ మాప్లుత్య తత స్తే కాననౌకసః,
నన్దనోపమ మాసేదు ర్వనం ద్రుమలతాయుతమ్. ౭
య త్త న్మధువనం నామ సుగ్రీవ స్యాభిరక్షితమ్,
అధృష్యం సర్వభూతానాం సర్వభూతమనోహరమ్. ౮
య ద్రక్షతి మహావీర్య స్సదా దధిముఖః కపిః,
మాతులః కపిముఖ్యస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః. ౯
తే తద్వన ముపాగమ్య బభూవుః పరమోత్కటాః,
వానరా వానరేన్ద్రస్య మనఃకాన్తతమం మహత్. ౧౦
తత స్తే వానరా హృష్టా దృష్ట్వా మధువనం మహత్,
కుమార మభ్యయాచన్త మధూని మధుపిఙ్గలాః. ౧౧
తతః కుమార స్తా న్వృద్ధా ఞ్జామ్బవత్ప్రముఖా న్కపీన్,
అనుమాన్య దదౌ తేషాం నిసర్గం మధుభక్షణే. ౧౨
తత శ్చానుమతా స్సర్వే సంప్రహృష్టా వనౌకసః,
ముదితాః ప్రేరితా శ్చాపి ప్రనృత్యన్తోఽభవం స్తతః. ౧౩
గాయన్తి కేచి త్ప్రణమన్తి కేచి
న్నృత్యన్తి కేచి త్ప్రహసన్తి కేచిత్,
పతన్తి కేచి ద్విచరన్తి కేచిత్
ప్లవన్తి కేచిత్ ప్రలపన్తి కేచిత్. ౧౪
పరస్పరం కేచి దుపాశ్రయన్తే
పరస్పరం కేచి దుపాక్రమన్తే

పరస్పరం కేచి దుపబ్రువన్తే
పరస్పరం కేచి దుపారమన్తే. ౧౫

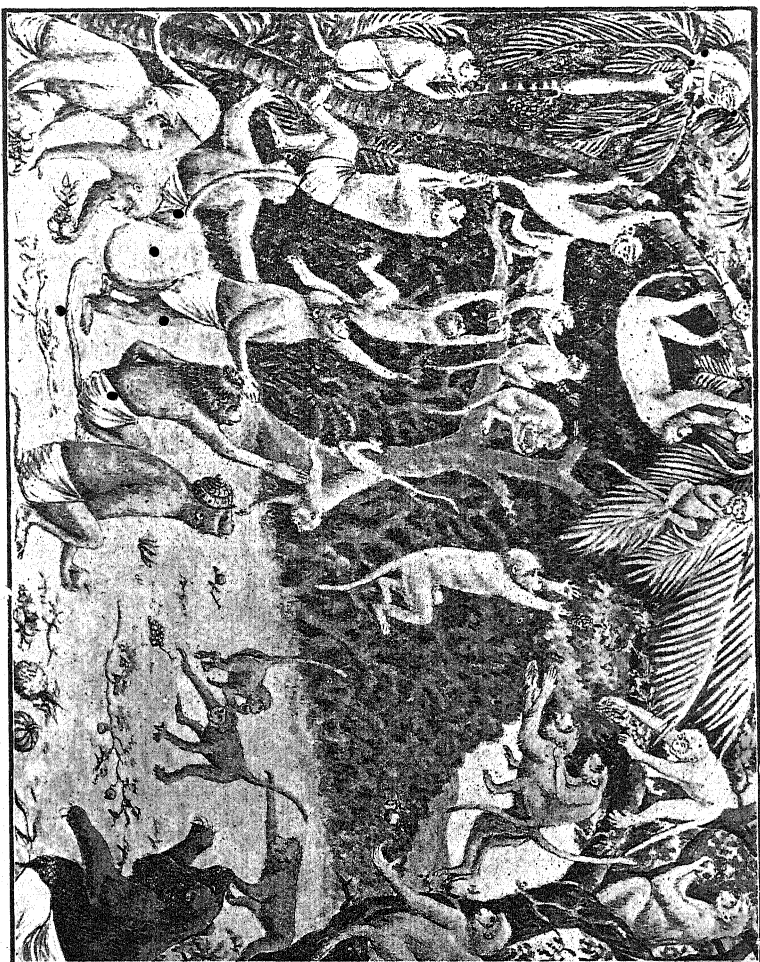
ద్రుమా ద్ద్రుమం కేచి దభిద్రవన్తే
క్షితౌ నగాగ్రా న్నిపతన్తి కేచిత్,
మహీతలా త్కేచి దుదీర్ణవేగా
మహాద్రుమాగ్రా ణ్యభిసంపతన్తి. ౧౬

గాయన్త మన్యః ప్రహస న్నుపైతి
హసన్త మన్యః ప్రరుద న్నుపైతి,
రుదన్త మన్యః ప్రణుద న్నుపైతి
నుదన్త మన్యః ప్రణద న్నుపైతి ౧౭

సమాకులం తత్కపిసైన్య మాసీ
న్మధుప్రపానోత్కటసత్త్వచేష్టమ్,
న చాత్ర కశ్చి న్న బభూవ మత్తో
న చాత్ర కశ్చి న్న బభూవ తృప్తః. ౧౮

తతో వనం తత్పరిభక్ష్యమాణం
ద్రుమాంశ్చ విధ్వంసితపత్రపుష్పాన్,
సమీక్ష్య కోపా ద్దధివక్త్రనామా
నివారయామాస కపిః కపీం స్తాన్. ౧౯

స తైః ప్రవృద్ధైః పరిభర్త్స్యమానో
వనస్య గోప్తా హరివీరవృద్ధః,
చకార భూయో మతి ముగ్రతేజా
వనస్య రక్షాం ప్రతి వానరేభ్యః. ౨౦



290 వానరాణాం మధువనభఞ్జనం; తదుపరోధశ్చ

ఉవాచ కాంశ్చి త్పరుషాణి ధృష్ట
మసక్త మన్యాం శ్చ తలై ర్జఘాన,
సమేత్య కైశ్చి త్కలహం చకార
తథైవ సామ్నోపజగామ కాంశ్చిత్. ౨౧
స తై ర్మదా త్సంపరివార్య వాక్యై
ర్బలాచ్చ తేన ప్రతివార్యమాణైః,
ప్రధర్షిత స్త్యక్తభయై స్సమేత్య
ప్రకృష్యతే చాప్యనవేక్ష్య దోషమ్ ౨౨
నఖై స్తుదన్తో దశనై ర్దశన్త
స్తలైశ్చ పాదైశ్చ సమాపయన్తః,
మదా త్కపిం తం కపయ స్సమగ్రా
మహావనం నిర్విషయం చ చక్రుః. ౨౩

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ఏ క ష ష్టి త మ స్స ర్గః.

ద్విషష్టితమ సర్గః — శ్లోకాః ౪౦.

మధువనభఙ్గనం, వనపాలోపరోధశ్చ.

తా నువాచ హరిశ్రేష్ఠో హనుమా న్వానరర్షభః,
*అవ్యగ్రమనసో యూయం మధు సేవత వానరాః! ౧
అహ మావారయిష్యామి యుష్మాకం పరిపన్థినః,
శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం హరీణాం ప్రవరోఽఙ్గదః. ౨

---

* అవ్యగ్రమనసా - ఇతి పా.

ప్రత్యువాచ ప్రసన్నాత్మా పిబన్తు హరయో ! మధు,
అవశ్యం కృతకార్యస్య వాక్యం హనుమతో మయా. ౩
అకార్య మపి కర్తవ్యం కిమఙ్గ ! పున రీదృశమ్,
అఙ్గదస్య ముఖా చ్ఛ్రుత్వా వచనం వానరర్షభాః. ౪
సాధుసాధ్వితి సంహృష్టా వానరాః ప్రత్యపూజయన్,
పూజయిత్వాఽఙ్గదం సర్వే వానరా వానరర్షభమ్ ౫
జగ్ము ర్మధువనం యత్ర నదీవేగా ఇవ ద్రుతమ్,
తే ప్రవిష్టా మధువనం పాలా నాక్రమ్య వీర్యతః. ౬
అతిసర్గా చ్చ పటవో దృష్ట్వా శ్రుత్వా చ మైథిలీమ్,
పపు స్సర్వే మధు తదా రసవ త్ఫల మాదదుః. ౭
ఉత్పత్య చ తత స్సర్వే వనపాలాన్ సమాగతాన్,
తాడయన్తి స్మ శతశ స్సక్తా న్మధువనే తదా ౮
మధూని ద్రోణమాత్రాణి బాహుభిః పరిగృహ్య తే,
పిబన్తి సహితా స్సర్వే నిఘ్నన్తి స్మ తథా పరే. ౯
కేచి త్పీత్వాఽపవిధ్యన్తి మధూని మధుపిఙ్గలాః,
మధూచ్ఛిష్టేన కేచిచ్చ జఘ్ను రన్యోన్య ముత్కటాః ౧౦
అపరే వృక్షమూలే తు శాఖాం గృహ్య వ్యవస్థితాః,
అత్యర్థం చ మదగ్లానాః పర్ణా న్యాస్తీర్య శేరతే. ౧౧
ఉన్మత్తభూతాః ప్లవగా మధుమత్తాశ్చ హృష్టవత్,
క్షిపన్తి చ తదాఽన్యోన్యం స్ఖలన్తి చ తథా పరే. ౧౨
కేచిత్ క్ష్వేలాం ప్రకుర్వన్తి కేచి త్కూజన్తి హృష్టవత్,
హరయో మధునా మత్తాః కేచి త్సుప్తా మహీతలే ౧౩
కృత్వా కేచి ద్ధసన్త్యన్యే కేచి త్కుర్వన్తి చేతరత్,
కృత్వా కేచి ద్వదన్త్యన్యే కేచి ద్బుధ్యన్తి చేతరత్. ౧౪

యేఽప్యత్ర మధుపాలా స్స్యుః ప్రేష్యా దధిముఖస్య తు,
తేఽపి తై ర్వానరై ర్భీమైః ప్రతిషిద్ధా దిశో గతాః. ౧౫
జానుభిస్తు ప్రకృష్టా శ్చ దేవమార్గం ప్రదర్శితాః,
అబ్రువన్ పరమోద్విగ్నా గత్వా దధిముఖం వచః. ౧౬
హనూమతా దత్తవరై ర్హతం మధువనం బలాత్,
వయం చ జానుభిః కృష్టా దేవమార్గం చ దర్శితాః. ౧౭
తతో దధిముఖః క్రుద్ధో వనప స్తత్ర వానరః,
హతం మధువనం శ్రుత్వా సా న్త్వయామాస తాన్ హరీన్
ఇహాఽగచ్ఛత గచ్ఛామో వానరాన్ బలదర్పితాన్,
బలేన వారయిష్యామో మధు భక్షయతో వయమ్. ౧౯
శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం వచనం వానరర్షభాః,
పున ర్వీరా మధువనం తేనైవ సహసా యయుః. ౨౦
మధ్యే చైషాం దధిముఖః ప్రగృహ్య తరసా తరుమ్,
సమభ్యధావ ద్వేగేన తే చ సర్వే ప్లవఙ్గమాః. ౨౧
తే శిలాః పాదపాం శ్చాపి పర్వతాం శ్చాపి వానరాః,
గృహీత్వాఽభ్యగమన్ క్రుద్ధా యత్ర తే కపికుఞ్జరాః. ౨౨
తే స్వామివచనం వీరా హృదయే ష్వవసజ్య తత్,
త్వరయా హ్యభ్యధావ న్త సాలతాలశిలాయుధాః. ౨౩
వృక్షస్థాం శ్చ తలస్థాం శ్చ వానరా న్బలదర్పితాన్,
అభ్యక్రామం స్తతో వీరాః పాలా స్తత్ర సహస్రశః ౨౪
అథ దృష్ట్వా దధిముఖం క్రుద్ధం వానరపుఙ్గవాః,
అభ్యధావ న్త వేగేన హనుమత్ప్రముఖా స్తదా. ౨౫
తం సవృక్షం మహాబాహు మాపత న్తం మహాబలమ్,
ఆర్యకం ప్రాహర త్తత్ర బాహుభ్యాం కుపితోఽఙ్గదః. ౨౬

మదాన్ధ శ్చ న వేదైన మార్యకోఽయం మమేతి సః,
అథైనం నిష్పిపేషాఽఽశు వేగవ ద్వసుధాతలే ౨౭
స భగ్నబాహూరుభుజో విహ్వల శ్శోణితోక్షితః,
ముమోహ సహసా వీరో ముహూర్తం కపికుఞ్జరః ౨౮
స సమాశ్వస్య సహసా సంక్రుద్ధో రాజమాతులః,
వానరా న్వారయామాస దణ్డేన మధుమోహితాన్ ౨౯
స కథంచి ద్విముక్త స్తై ర్వానరై ర్వానరర్షభః,
ఉవాచైకాన్త మాశ్రిత్య భృత్యా న్స్వా న్సముపాగతాన్
ఏతే తిష్ఠన్తు గచ్ఛామో భర్తా నో యత్ర వానరః,
సుగ్రీవో విపులగ్రీవ స్సహ రామేణ తిష్ఠతి. ౩౧
సర్వం చైవాఙ్గదే దోషం శ్రావయిష్యామ పార్థివే,
అమర్షీ వచనం శ్రుత్వా ఘాతయిష్యతి వానరాన్ ౩౨
ఇష్టం మధువనం హ్యేత త్సుగ్రీవస్య మహాత్మనః,
పితృపైతామహం దివ్యం దేవై రపి దురాసదమ్ ౩౩
స వానరా నిమా న్సర్వా న్మధులుబ్ధా న్గతాయుషః,
ఘాతయిష్యతి దణ్డేన సుగ్రీవ స్ససుహృజ్జనాన్ ౩౪
వధ్యా హ్యేతే దురాత్మానో నృపాజ్ఞాపరిభావినః,
అమర్షప్రభవో రోష స్సఫలో నో భవిష్యతి ౩౫
ఏవ ముక్త్వా దధిముఖో వనపాలా న్మహాబలః,
జగామ సహసోత్పత్య వనపాలై స్సమన్వితః ౩౬
నిమేషాన్తరమాత్రేణ స హి ప్రాప్తో వనాలయః,
సహస్రాంశుసుతో ధీమా న్సుగ్రీవో యత్ర వానరః ౩౭
రామం చ లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా సుగ్రీవ మేవ చ,
సమప్రతిష్ఠాం జగతీ మాకాశా న్నిపపాత హ ౩౮

సన్నిపత్య మహావీర్య స్సర్వై స్తైః పరివారితః,
హరి ర్దధిముఖః పాలైః పాలానాం పరమేశ్వరః. ౩౯
స దీనవదనో భూత్వా కృత్వా శిరసి చాఞ్జలిమ్,
సుగ్రీవస్య శుభౌ మూర్ధ్నా చరణౌ ప్రత్యపీడయత్. ౪౦

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
ద్విషష్టితమ స్సర్గః.

త్రిషష్టితమ సర్గః.—శ్లోకాః. ౨౯.

సుగ్రీవాయ దధిముఖస్య వానరచర్యా నివేదనమ్

తతో మూర్ధ్నా నిపతితం వానరం వానరర్షభః,
దృష్ట్వైవోద్విగ్నహృదయో వాక్య మేత దువాచ హ. ౧
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కస్మాత్త్వం పాదయోః పతితో మమ,
అభయం తే భవే ద్వీర! సర్వమేవాభిధీయతామ్. ౨
స తు విశ్వాసిత స్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా,
ఉత్థాయ సుమహాప్రాజ్ఞో వాక్యం దధిముఖోఽబ్రవీత్. ౩
నైవర్క్షరజసా రాజ! న్న త్వయా నాపి వాలినా,
వనం నిసృష్టపూర్వం హి భక్షితం తచ్చ వానరైః. ౪
ఏభిః ప్రధర్షితా శ్చైవ వానరా వనరక్షిభిః,
మధూ న్యచిన్తయిత్వేమా న్భక్షయన్తి పిబన్తి చ. ౫
శిష్ట మత్రాపవిధ్యన్తి భక్షయన్తి తథా పరే,
నివార్యమాణా స్తే సర్వే భ్రువౌ వై దర్శయన్తి హి. ౬

ఇమే హి సంరబ్ధతరా స్తథా తైః స్సంప్రధర్షితాః,
వారయన్తో వనా త్తస్మా త్క్రుద్ధై ర్వానరపుఙ్గవైః ౭

తత స్తై ర్బహుభి ర్వీరై ర్వానరై ర్వానరర్షభ!,
సంరక్తనయనైః క్రోధా ద్ధరయః ప్రవిచాలితాః. ౮

పాణిభి ర్నిహతాః కేచి త్కేచి జ్జానుభి రాహతాః,
ప్రకృష్టాశ్చ యథాకామం దేవమార్గం చ దర్శితాః ౯

ఏవ మేతే హతా శ్శూరా స్త్వయి తిష్ఠతి భ ర్తరి,
కృత్స్నం మధువనం చైవ ప్రకామం తైః ప్రభక్ష్యతే ౧౦

ఏవం విజ్ఞాప్యమానం తం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్,
అపృచ్ఛ త్తం మహాప్రాజ్ఞో లక్ష్మణః పరవీరహా. ౧౧

కి మయం వానరో రాజన్! వనపః ప్రత్యుపస్థితః,
కం చార్థ మభినిర్దిశ్య దుఃఖితో వాక్య మబ్రవీత్. ౧౨

ఏవము క్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా,
లక్ష్మణం ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః. ౧౩

ఆర్య! లక్ష్మణ! సంప్రాహ వీరో దధిముఖః కపిః,
అఙ్గదప్రముఖై ర్వీరై ర్భక్షితం మధు వానరైః ౧౪

విచిత్య దక్షిణా మాశా మాగతై ర్హరిపుఙ్గవైః,
నైషా మకృతకృత్యానా మీదృశ స్స్యా దుపక్రమః. ౧౫

ఆగతైశ్చ ప్రమథితం యథా మధువనం హి తైః,
ధర్షితం చ వనం కృత్స్న ముపయు క్తం చ వానరైః. ౧౬

వనం యదాఽభిపన్నా స్తే సాధితం కర్మ వానరైః,
దృష్టా దేవీ న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా. ౧౭

న హ్యాన్య స్సాధనే హేతుః కర్మణోఽస్య హనూమతః,
కార్యసిద్ధి ర్మతిశ్చైవ తస్మి న్వానరపుఙ్గవే. ౧౮
వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ శ్రుతం చాపి ప్రతిష్ఠితమ్,
జామ్బవా న్యత్ర నేతా స్యా దఙ్గదశ్చ మహాబలః. ౧౯
హనుమాం శ్చాప్యధిష్ఠాతా న తస్య గతి రన్యథా,
అఙ్గదప్రముఖై ర్వీరై ర్హతం మధువనం కిల ౨౦
వారయన్త శ్చ సహితా స్తథా జానుభి రాహతాః,
ఏతదర్థ మయం ప్రాప్తో వక్తుం మధురవా గిహ. ౨౧
నామ్నా దధిముఖో నామ హరిః ప్రఖ్యాతవిక్రమః,
దృష్టా సీతా మహాబాహో! సౌమిత్రే! పశ్య తత్త్వతః.
అభిగమ్య తథా సర్వే పిబన్తి మధు వానరాః,
న చాప్యదృష్ట్వా వైదేహీం విశ్రుతాః పురుషర్షభ!. ౨౩
వనం దత్తవరం దివ్యం ధర్షయేయు ర్వనౌకసః,
తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్మా లక్ష్మణ స్సహరాఘవః. ౨౪
శ్రుత్వా కర్ణసుఖాం వాణీం సుగ్రీవవదనా చ్చ్యుతామ్,
ప్రాహృష్యత భృశం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః. ౨౫
శ్రుత్వా దధిముఖ స్యైవం సుగ్రీవస్తు ప్రహృష్య చ,
వనపాలం పునర్వాక్యం సుగ్రీవః ప్రత్యభాషత. ౨౬
ప్రీతోఽస్మి సోఽహం యద్భుక్తం వనం తైః కృతకర్మభిః,
మర్షితం మర్షణీయం చ చేష్టితం కృతకర్మణామ్. ౨౭
ఇచ్ఛామి శీఘ్రం హనుమత్ప్రధానాన్
శాఖామృగాం స్తాన్ మృగరాజదర్పాన్,
ద్రష్టుం కృతార్థాన్ సహ రాఘవాభ్యాం
శ్రోతుం చ సీతాధిగమే ప్రయత్నమ్. ౨౮

ప్రీతిస్స్ఫీతాక్షౌ సంప్రహృష్టౌ కుమారౌ
దృష్ట్వా సిద్ధార్థౌ వానరాణాం చ రాజా,
అఙ్గైః సంహృష్టైః కర్మసిద్ధిం విదిత్వా
బాహ్వో రాసన్నాం సోఽతిమాత్రం ననన్ద ౨౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
త్రిషష్టితమస్సర్గః.

చతుష్షష్టితమ సర్గః — శ్లోకాః ౩౯

దధిముఖస్య మధువనం ప్రత్యాగమనమ్.

సుగ్రీవేణైవ ముక్తస్తు హృష్టో దధిముఖః కపిః,
రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీవం చాభ్యవాదయత్ ౧
స ప్రణమ్య చ సుగ్రీవం రాఘవౌ చ మహాబలౌ,
వానరైస్సహితైశ్శూరైర్దివ మేవోత్పపాత హ. ౨
స యథైవాఽగతః పూర్వం తథైవ త్వరితం గతః,
నిపత్య గగనాద్భూమౌ తద్వనం ప్రవివేశ హ. ౩
స ప్రవిష్టో మధువనం దదర్శ హరియూథపాన్,
విమదానుత్థితాన్ సర్వాన్ మేహమానాన్ మధూదకమ్ ౪
స తానుపాగమద్వీరో బద్ధ్వా కరపుటాఞ్జలిమ్,
ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణ మిదం హృష్టవదఙ్గదమ్ ౫
సౌమ్య! రోషో న కర్తవ్యో యదేభి రభివారితః,
అజ్ఞానాద్రక్షిభిః క్రోధాద్భవన్తః ప్రతిషేధితాః ౬
యువరాజస్త్వ మీశశ్చ వనస్యాస్య మహాబల!,
మౌర్ఖ్యాత్పూర్వం కృతో దోషస్తం భవాన్ క్షన్తు మర్హతి. ౭

ఆఖ్యాతం హి మయా గత్వా పితృవ్యస్య తవానఘ!,
ఇహోపయాతం సర్వేషా మేతేషాం వనచారిణామ్ ౮
స త్వదాగమనం శ్రుత్వా సహైభి ర్హరియూథపైః,
ప్రహృష్టో న తు రుష్టోఽసౌ వనం శ్రుత్వా ప్రధర్షితమ్. ౯
ప్రహృష్టో మాం పితృవ్య స్తే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః,
శీఘ్రం ప్రేషయ సర్వాం స్తా నితి హోవాచ పార్థివః ౧౦
శ్రుత్వా దధిముఖ స్యేదం వచనం శ్లక్ష్ణ మఙ్గదః,
అబ్రవీ త్తా న్హరిశ్రేష్ఠో వాక్యం వాక్యవిశారదః ౧౧
శఙ్కే శ్రుతోఽయం వృత్తాన్తో రామేణ హరియూథపాః,
తత్క్షమం నేహ నః స్థాతుం కృతే కార్యే పరన్తపాః. ౧౨
పీత్వా మధు యథాకామం విశ్రాన్తా వనచారిణః,
కిం శేషం గమనం తత్ర సుగ్రీవో యత్ర మే గురుః ౧౩
సర్వే యథా మాం వక్ష్యన్తి సమేత్య హరియూథపాః,
తథాఽస్మి కర్తా కర్తవ్యే భవద్భిః పరవా నహమ్ ౧౪
నాజ్ఞాపయితు మీశోఽహం యువరాజోఽస్మి యద్యపి,
అయుక్తం కృతకర్మాణో యూయం ధర్షయితుం మయా ౧౫
బ్రువత శ్చాఙ్గద స్యైవం శ్రుత్వా వచన మవ్యయమ్,
ప్రహృష్టమనసో వాక్య మిద మూచు ర్వనౌకసః ౧౬
ఏవం వక్ష్యతి కో రాజన్! ప్రభు స్సన్ వానరర్షభ!,
ఐశ్వర్యమదమత్తో హి సర్వోఽహ మితి మన్యతే. ౧౭
తవ చేదం సుసదృశం వాక్యం నాన్యస్య కస్యచిత్,
సన్నతి ర్హి తవాఽఽఖ్యాతి భవిష్యచ్ఛుభయోగ్యతామ్ ౧౮
సర్వే వయ మపి ప్రాప్తా స్తత్ర గన్తుం కృతక్షణాః,
స యత్ర హరివీరాణాం సుగ్రీవః పతి రవ్యయః. ౧౯

త్వయా హ్యనుమతై ర్హరిభి ర్నైవ శక్యం పదా త్పదమ్,
క్వచి ద్గన్తుం హరిశ్రేష్ఠ! బ్రూమ స్సత్య మిదం తు తే. ౨౦
ఏవం తు వదతాం తేషా మఙ్గదః ప్రత్యభాషత,
బాఢం గచ్ఛామ ఇత్యుక్త్వా ఖ ముత్పేతు ర్మహాబలాః ౨౧
ఉత్పతన్త మనూత్పేతు స్సర్వే తే హరియూథపాః,
కృత్వాఽఽకాశం నిరాకాశం యన్త్రోత్క్షిప్తా ఇవాచలాః. ౨౨
తేఽమ్బరం సహసోత్పత్య వేగవన్తః ప్లవఙ్గమాః,
వినదన్తో మహానాదం ఘనా వాతేరితా యథా. ౨౩
అఙ్గదే హ్యననుప్రాప్తే సుగ్రీవో వానరాధిపః,
ఉవాచ శోకోపహతం రామం కమలలోచనమ్ ౨౪
సమాశ్వసిహి భద్రం తే దృష్టా దేవీ న సంశయః,
నాగన్తు మిహ శక్యం తై రతీతే సమయే హి నః ౨౫
న మత్సకాశ మాగచ్ఛే త్కృత్యే హి వినిపాతితే,
యువరాజో మహాబాహుః ప్లవతాం ప్రవరోఽఙ్గదః. ౨౬
యద్య ప్యకృతకృత్యానా మీదృశ స్స్యా దుపక్రమః,
భవే త్స దీనవదనో భ్రాన్తవిప్లుతమానసః. ౨౭
పితృపైతామహం చైత త్పూర్వకై రభిరక్షితమ్,
న మే మధువనం హన్యా దహృష్టః ప్లవగేశ్వరః. ౨౮
కౌసల్యా సుప్రజా రామ! సమాశ్వసిహి సువ్రత!,
దృష్టా దేవీ న సన్దేహో న చాన్యేన హనూమతా. ౨౯
న హ్యన్యః కర్మణో హేతు స్సాధనేఽస్య హనూమతః,
హనూమతి హి సిద్ధి శ్చ మతి శ్చ మతిసత్తమ! ౩౦
వ్యవసాయ శ్చ వీర్యం చ సూర్యే తేజ ఇవ ధ్రువమ్,
జామ్బవా న్యత్ర నేతా స్స్యా దఙ్గదశ్చ బలేశ్వరః. ౩౧

హనుమాం శ్చాప్యధిష్ఠాతా న తస్య గతి రన్యథా,
మాభూ శ్చిన్తాసమాయుక్త స్సంప్రత్యమితవిక్రమ!. ౩౨
తతః కిలకిలాశబ్దం శుశ్రావాఽసన్న మమ్బరే,
హనుమత్కర్మదృప్తానాం నర్దతాం కాననౌకసామ్. ౩౩
కిష్కిన్ధా ముపయాతానాం సిద్ధిం కథయతా మివ,
తత శ్శ్రుత్వా నినాదం తం కపీనాం కపిసత్తమః. ౩౪
ఆయతాఞ్చితలాఙ్గూల స్సోఽభవ ద్ధృష్టమానసః,
ఆజగ్ము స్తేఽపి హరయో రామదర్శనకాఙ్క్షిణః. ౩౫
అఙ్గదం పురతః కృత్వా హనుమన్తం చ వానరమ్,
తేఽఙ్గదప్రముఖా వీరాః ప్రహృష్టా శ్చ ముదాఽన్వితాః. ౩౬
నిపేతు ర్హరిరాజస్య సమీపే రాఘవస్య చ,
హనుమాం శ్చ మహాబాహుః ప్రణమ్య శిరసా తతః ౩౭
నియతా మక్షతాం దేవీం రాఘవాయ న్యవేదయత్,
నిశ్చితార్థ స్తత స్తస్మిన్ సుగ్రీవః పవనాత్మజే. ౩౮
లక్ష్మణః ప్రీతిమా న్ప్రీతం బహుమానా దవైక్షత,
ప్రీత్యా చ రమమాణోఽథ రాఘవః పరవీరహా.
బహుమానేన మహతా హనుమన్త మవైక్షత ౩౯ ౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
చతుష్షష్టితమస్సర్గః.



సఞ్చషష్టితమ సర్గః — శ్లోకాః ౨౭.

రామంప్రతి హనుమతస్సీతావృత్తాన్తకథనమ్

తతః ప్రస్రవణం శైలం తే గత్వా చిత్రకాననమ్,
ప్రణమ్య శిరసా రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ ౧
యువరాజం పురస్కృత్య సుగ్రీవ మభివాద్య చ,
ప్రవృత్తి మథ సీతాయాః ప్రవక్తు ముపచక్రముః ౨
రావణాన్తఃపురే రోధం రాక్షసీభిశ్చ తర్జనమ్,
రామే సమనురాగం చ య శ్చాయం సమయః కృతః ౩
ఏత దాఖ్యాన్తి తే సర్వే హరయో రామసన్నిధౌ,
వైదేహీ మక్షతాం శ్రుత్వా రామ స్తూత్తర మబ్రవీత్. ౪
క్వ సీతా వర్తతే దేవీ కథం చ మయి వర్తతే,
ఏత న్మే సర్వ మాఖ్యాత వైదేహీం ప్రతి వానరాః!. ౫
రామస్య గదితం శ్రుత్వా హరయో రామసన్నిధౌ
చోదయన్తి హనూమన్తం సీతావృత్తాన్తకోవిదమ్ ౬
శ్రుత్వా తు వచనం తేషాం హనుమా న్మారుతాత్మజః,
ప్రణమ్య శిరసా దేవ్యై సీతాయై తాం దిశం ప్రతి. ౭
ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞః సీతాయా దర్శనం యథా,
సముద్రం లఙ్ఘయిత్వాఽహం శతయోజన మాయతమ్ ౮
అగచ్ఛం జానకీం సీతాం మార్గమాణో దిదృక్షయా,
తత్ర లఙ్కేతి నగరీ రావణస్య దురాత్మనః. ౯
దక్షిణస్య సముద్రస్య తీరే వసతి దక్షిణే,
తత్ర దృష్టా మయా సీతా రావణాన్తఃపురే సతీ ౧౦
సన్న్యస్య త్వయి జీవన్తీ రామా రామ! మనోరథమ్,
దృష్టా మే రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః. ౧౧

రాక్షసీభి ర్విరూపాభీ రక్షితా ప్రమదావనే,
దుఃఖ మాసాద్యతే దేవీ తథాఽదుఃఖోచితా సతీ. ౧౨
రావణాన్తఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభి స్సురక్షితా,
ఏకవేణీధరా దీనా త్వయి చిన్తాపరాయణా ౧౩
అధశ్శయ్యా వివర్ణాఙ్గీ పద్మినీవ హిమాగమే,
రావణా ద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా. ౧౪
దేవీ కథంచి త్కాకుత్స్థ! త్వన్మనా మార్గితా మయా,
ఇక్ష్వాకువంశవిఖ్యాతిం శనైః కీర్తయతాఽనఘ! ౧౫
సా మయా నరశార్దూల! విశ్వాస ముపపాదితా,
తత స్సమ్భాషితా దేవీ సర్వ మర్థం చ దర్శితా. ౧౬
రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతి ముపాగతా,
నియత స్సముదాచారో భక్తి శ్చాస్యా స్తథా త్వయి. ౧౭
ఏవం మయా మహాభాగా దృష్టా జనకనన్దినీ,
ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా త్వద్భక్త్యా పురుషర్షభ!. ౧౮
అభిజ్ఞానం చ మే దత్తం యథావృత్తం తవాన్తికే,
చిత్రకూటే మహాప్రాజ్ఞ! వాయసం ప్రతి రాఘవ!. ౧౯
విజ్ఞాప్య శ్చ నరవ్యాఘ్రో రామో వాయుసుత! త్వయా,
అఖిలేనేహ యద్దృష్ట మితి మా మాహ జానకీ. ౨౦
*అయం చాస్మై ప్రదాతవ్యో యత్నా త్సుపరిరక్షితః,
బ్రువతా వచనా న్యేవం సుగ్రీవ స్యోపశృణ్వతః ౨౧
ఏష చూడామణి శ్శ్రీమా న్మయా సుపరిరక్షితః,
మనశ్శిలాయా స్తిలకో గణ్డపార్శ్వే నివేశితః. ౨౨

---

* 'ఇదం చాస్మై ప్రదాతవ్యం యత్నాత్సుపరిరక్షితమ్, మణిరత్నం కపిశ్రేష్ఠ! శిరోభూషణ ముత్తమ్.' - ఇతి పా.

త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కిల స్మర్తు మర్హసి,
ఏష నిర్యాతిత శ్శ్రీమా న్మయా తే వారిసంభవః ౨౩
ఏతం దృష్ట్వా ప్రమోదిష్యే వ్యసనే త్వా మివానఘ!,
జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ!. ౨౪
ఊర్ధ్వం మాసా న్న జీవేయం రక్షసాం వశ మాగతా,
ఇతి మా మబ్రవీ త్సీతా కృశాఙ్గీ ధర్మచారిణీ. ౨౫
రావణా న్తఃపురే రుద్ధా మృగీ వ్రోత్ఫుల్లలోచనా,
ఏతదేవ మయాఽఽఖ్యాతం సర్వం రాఘవ! యద్యథా. ౨౬
సర్వథా సాగరజలే సన్తారః ప్రవిధీయతామ్. ౪
తౌ జాతాశ్వాసౌ రాజపుత్రౌ విదిత్వా
త చ్చాభిజ్ఞానం రాఘవాయ ప్రదాయ,
దేవ్యా చాఽఽఖ్యాతం సర్వ మేవానుపూర్వ్యా
ద్వాచా సంపూర్ణం వాయుపుత్ర శ్శశంస. ౨౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
పఞ్చషష్టితమ స్సర్గః

షట్షష్టితమ సర్గః—శ్లోకాః ౧౫.

రామస్య చూడామణిం దృష్టవతో విషాదాది

ఏవ ముక్తో హనుమతా రామో దశరథాత్మజః,
తం మణిం హృదయే కృత్వా ప్రరురోద సలక్ష్మణః. ౧
తం తు దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం రాఘవ శ్శోకకర్శితః,
నేత్రాభ్యా మశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్. ౨



304. హనుమతా శ్రీరామసన్నిధౌ సీతావృత్తాన్తకథనపూర్వకం
చూడామణిప్రదానమ్

యథైవ ధేను స్స్రవతి స్నేహా ద్వత్సస్య వత్సలా,
తథా మమాపి హృదయం మణిరత్నస్య దర్శనాత్ ౩
మణిరత్న మిదం దత్తం వైదేహ్యా శ్శ్వశురేణ మే,
వధూకాలే యథా బద్ధ మధికం మూర్ధ్ని శోభతే. ౪
అయం హి జలసంభూతో మణి స్సజ్జనపూజితః,
యజ్ఞే పరమతుష్టేన దత్త శ్శక్రేణ ధీమతా. ౫
ఇమం దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం యథా తాతస్య దర్శనమ్,
అద్యాస్మ్యవగత స్సౌమ్య! వైదేహస్య తథా విభోః. ౬
అయం హి శోభతే తస్యాః ప్రియాయా మూర్ధ్ని మే మణిః,
అస్యాద్య దర్శనే నాహం ప్రాప్తాం తా మివ చిన్తయే. ౭
కిమాహ సీతా వైదేహీ బ్రూహి సౌమ్య! పునఃపునః,
పిపాసు మివ తోయేన సిఞ్చన్తీ వాక్యవారిణా. ౮
ఇతస్తు కిం దుఃఖతరం యదిమం వారిసంభవమ్,
మణిం పశ్యామి సౌమిత్రే! వైదేహీ*మాగతం వినా. ౯
చిరం జీవతి వైదేహీ యది మాసం ధరిష్యతి,
క్షణం సౌమ్య! న జీవేయం వినా తా మసితేక్షణామ్ ౧౦
నయ మామపి తం దేశం యత్ర దృష్టా మమ ప్రియా,
న తిష్ఠేయం క్షణమపి ప్రవృత్తి ముపలభ్య చ ౧౧
కథం సా మమ సుశ్రోణీ భీరుభీరు స్సతీ సదా,
భయావహానాం ఘోరాణాం మధ్యే తిష్ఠతి రక్షసామ్. ౧౨
శారద స్తిమిరోన్ముక్తో నూనం చన్ద్ర ఇవామ్బుదైః,
ఆవృతం వదనం తస్యా న విరాజతి రాక్షసైః. ౧౩

---

* మాగతాం వినా. ఇతి పా.

కి మాహ సీతా హనుమం! స్తత్త్వతః కథయాద్య మే,
ఏతేన ఖలు జీవిష్యే భేషజేనాఽతురో యథా. ౧౪
మధురా మధురాలాపా కి మాహ మమ భామినీ,
మద్విహీనా వరారోహా హనుమ! న్కథయస్వ మే. ౧౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
షట్ షష్టితమస్సర్గః.

సప్తషష్టితమ సర్గః —శ్లోకాః. 324

రామంప్రతి హనుమత స్సీతోదిత వాయస వృత్తాన్తోక్తిః

ఏవము క్త స్తు హనుమా న్రాఘవేణ మహాత్మనా,
సీతాయా భాషితం సర్వం న్యవేదయత రాఘవే ౧
ఇద ముక్తవతీ దేవీ జానకీ పురుషర్షభ!,
పూర్వవృత్త మభిజ్ఞానం చిత్రకూటే యథాతథమ్ ౨
సుఖసుప్తా త్వయా సార్ధం జానకీ పూర్వ ముత్థితా,
వాయస స్సహసోత్పత్య * విదదార స్తనాన్తరే. ౩
పర్యాయేణ చ సుప్త స్త్వం దేవ్యఙ్కే భరతాగ్రజ!,
పునశ్చ కిల పక్షీ స దేవ్యా జనయతి వ్యథామ్ ౪
పునఃపున రుపాగమ్య † విదదార భృశం కిల,
తత స్త్వం బోధిత స్తస్యా శ్శోణితేన సముక్షితః ౫
వాయసేన చ తేనైవ సతతం బాధ్యమానయా,
బోధితః కిల దేవ్యా త్వం సుఖసుప్తః పరన్తప!. ౬

---

* విరరాద-ఇతి పా. † విరరాద-ఇతి పా

తాం తు దృష్ట్వా మహాబాహో! దారితాం చ స్తనాన్తరే,
ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధో నిశ్శ్వస న్నభ్యభాషథాః ౭

నఖాగ్రైః కేన తే భీరు! దారితం తు స్తనాన్తరమ్,
కః క్రీడతి సరోషేణ పఞ్చవక్త్రేణ భోగినా ౮

నిరీక్షమాణ స్సహసా వాయసం సమవైక్షథాః,
నఖై స్సరుధిరై స్తీక్ష్ణై ర్మామేవాభిముఖం స్థితమ్ ౯

సుతః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః,
ధరాన్తరచర శ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః ౧౦

తత స్తస్మి న్మహాబాహో! కోపసంవర్తితేక్షణః,
వాయసే త్వం కృథాః క్రూరాం మతిం మతిమతాం వర! ౧౧

స దర్భం సంస్తరా ద్గృహ్య బ్రహ్మాస్త్రేణ హ్యయోజయః,
స దీప్త ఇవ కాలాగ్ని ర్జజ్వాలాభిముఖః ఖగమ్ ౧౨

క్షిప్తవాం స్త్వం ప్రదీప్తం హి దర్భం తం వాయసం ప్రతి,
తత స్తు వాయసం దీప్త స్స దర్భోఽనుజగామ హ ౧౩

స పిత్రా చ పరిత్యక్త స్సురైశ్చ సమహర్షిభిః,
త్రీం ల్లోకాన్ సంపరిక్రమ్య త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి ౧౪

పున రేవాఽఽగత స్త్రస్త స్త్వత్సకాశ మరిన్దమ!,
స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్య శ్శరణాగతమ్. ౧౫

వధార్హమపి కాకుత్స్థ! కృపయా పర్యపాలయః,
మోఘ మస్త్రం న శక్యం తు కర్తు మిత్యేవ రాఘవ!. ౧౬

భవాం స్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి స్మ స దక్షిణమ్,
రామ! త్వాం స నమస్కృత్య రాజ్ఞే దశరథాయ చ. ౧౭

విసృష్ట స్తు తదా కాకః ప్రతిపేదే స్వమాలయమ్,
ఏవ మస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠ స్సత్త్వవాఞ్ఛీలవా నపి. ౧౮
కిమర్థ మస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః,
న నాగా నాపి గన్ధర్వా నాసురా న మరుద్గణాః ౧౯
న చ సర్వే రణే శక్తా రామం ప్రతి సమాసితుమ్,
తస్య వీర్యవతః కశ్చి ద్యద్య స్తి మయి సంభ్రమః ౨౦
క్షిప్రం సునిశితై ర్బాణై ర్హన్యతాం యుధి రావణః,
భ్రాతు రాదేశ * మాస్థాయ లక్ష్మణో వా పరన్తపః. ౨౧
స కిమర్థం నరవరో న మాం రక్షతి రాఘవః,
శక్తౌ తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయ్వగ్నిసమతేజసౌ. ౨౨
సురాణా మపి దుర్ధర్షౌ కిమర్థం మా ముపేక్షతః,
మమైవ దుష్కృతం కించి న్మహ దస్తి న సంశయః ౨౩
సమర్థౌ సహితౌ య న్మాం నావేక్షేతే పరన్తపౌ,
వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితమ్. ౨౪
పునర ప్యహ మార్యాం తా మిదం వచన మబ్రవమ్,
త్వచ్ఛోకవిముఖో రామో దేవి! సత్యేన తే శపే. ౨౫
రామే దుఃఖాభిభూతే తు లక్ష్మణః పరితప్యతే,
కథంచి ద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుమ్ ౨౬
అస్మి న్ముహూర్తే దుఃఖానా మన్తం ద్రక్ష్యసి భామిని!,
తా వుభౌ నరశార్దూలౌ రాజపుత్రా వనిన్దితౌ ౨౭
త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లఙ్కాం భస్మీకరిష్యతః,
హత్వా చ సమరే రౌద్రం రావణం సబాన్ధవమ్. ౨౮

* మాజ్ఞాయ-ఇతి పా.

రాఘవ స్త్వాం వరారోహే! స్త్వాం పురీం నయ తే ధ్రువమ్,
యత్తు రామో విజానీయా దభిజ్ఞాన మనిన్దితే!. ౨౯

ప్రీతిసంజననం తస్య ప్రదాతుం త్వ మిహార్హసి,
సాఽభివీక్ష్య దిశ స్సర్వా వేణ్యుద్గ్రథన ముత్తమమ్. ౩౦

ముక్త్వా వస్త్రా ద్దదౌ మహ్యం మణి మేతం మహాబల!,
ప్రతిగృహ్య మణిం దివ్యం తవ హేతో రఘూద్వహ! ౩౧

శిరసా తాం ప్రణమ్యాఽఽర్యా మహ మాగమనే త్వరే,
గమనే చ కృతోత్సాహ మవేక్ష్య వరవర్ణినీ. ౩౨

వివర్ధమానం చ హి మా మువాచ జనకాత్మజా,
అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా బాష్పసన్దిగ్ధభాషిణీ ౩౩

మమోత్పతనసంభ్రాన్తా శోకవేగసమాహతా,
హనుమన్! సింహసఙ్కాశౌ వృభా తౌ రామలక్ష్మణౌ. ౩౪

సుగ్రీవం చ సహామాత్యం సర్వాన్ బ్రూయా హ్యనామయమ్,
యథా చ స మహాబాహు ర్మాం తారయతి రాఘవః. ౩౫

అస్మా ద్దుఃఖామ్బుసంరోధా త్త్వం సమాధాతు మర్హసి. ౪

ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకవేగం
రక్షోభి రేభిః పరిభర్త్సనం చ,
బ్రూయాస్తు రామస్య గత స్సమీపం
శివశ్చ తేఽధ్వాఽస్తు హరిప్రవీర! ౩౬

ఏత త్తవాఽఽర్యా నృపరాజసింహ!
సీతా వచః ప్రాహ విషాదపూర్వమ్,

ఏతచ్చ బుద్ధ్వా గదితం మయా త్వం
శ్రద్ధత్స్వ సీతాం కుశలాం సమగ్రమ్ ౩౭

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే సున్దరకాణ్డే
సప్తషష్టితమస్సర్గః.

అష్టషష్టితమ సర్గః — శ్లోకాః ౨౯

రామం ప్రతి హనుమతః పునస్సీతావృత్తాన్తోక్తిః

అథాహ ముత్తరం దేవ్యా పునరుక్తస్ససంభ్రమః,
తవ స్నేహా న్నరవ్యాఘ్ర! సౌహార్దా దనుమాన్య వై
ఏవం బహువిధం వాచ్యో రామో దాశరథి స్త్వయా,
యథా మా మాప్నుయా చ్ఛీఘ్రం హత్వా రావణ మాహవే
యది వా మన్యసే వీర! వసైకాహ మరిన్దమ!,
కస్మింశ్చి త్సంవృతే దేశే విశ్రాన్త శ్శ్వో గమిష్యసి. ౩
మమ చాప్యల్పభాగ్యాయా స్సాన్నిధ్యా త్తవ వీర్యవన్!,
అస్య శోకవిపాకస్య ముహూర్తం స్యా ద్విమోక్షణమ్ ౪
గతే హి త్వయి విక్రాన్తే పునరాగమనాయ వై,
ప్రాణానా మపి సన్దేహో మమ స్యా న్నాత్ర సంశయః. ౫
తవాదర్శనజ శ్శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్,
దుఃఖా ద్దుఃఖపరాభూతాం దుర్గతాం దుఃఖభాగినీమ్. ౬
అయం చ వీర! సన్దేహ స్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః,
సుమహాం స్త్వత్సహాయేషు హర్యృక్షేషు హరీశ్వర! ౭
కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యన్తి మహోదధిమ్,
తాని హర్యృక్షసైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ. ౮

త్రయాణా మేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లఙ్ఘనే,
శక్తి స్స్యా ద్వైనతేయస్య తవ వా మారుతస్య వా. ౯
త దస్మి న్కార్యనిర్యోగే వీరైవం దురతిక్రమే,
కిం పశ్యసి సమాధానం బ్రూహి కార్యవిదాం వర!. ౧౦
కామ మస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే,
పర్యాప్తః పరవీరఘ్న! యశస్య స్తే బలోదయః. ౧౧
బలై స్సమగ్రై ర్యది మాం హత్వా రావణ మాహవే,
విజయీ స్వాం పురీం రామో నయే త్త త్స్యా ద్యశస్కరమ్.
యథాఽహం తస్య వీరస్య వనా దుపధినా హృతా,
రక్షసా తద్భయాదేవ తథా నార్హతి రాఘవః. ౧౩
బలైస్తు సంకులాం కృత్వా లఙ్కాం పరబలార్దనః,
మాం నయే ద్యది కాకుత్స్థ స్త త్తస్య సదృశం భవేత్. ౧౪
తద్యథా తస్య విక్రాన్త మనురూపం మహాత్మనః,
భవత్యాహవశూరస్య తథా త్వ ముపపాదయ. ౧౫
తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితమ్,
నిశమ్యాహం తత శ్శేషం వాక్య ముత్తర మబ్రవమ్. ౧౬
దేవి! హర్యృక్షసైన్యానా మీశ్వరః ప్లవతాం వరః,
సుగ్రీవ స్సత్త్వసంపన్న స్తవార్థే కృతనిశ్చయః ౧౭
తస్య విక్రమసంపన్నా స్సత్త్వవన్తో మహాబలాః,
మనస్సంకల్పసంపాతా నిదేశే హరయ స్స్థితాః. ౧౮
యేషాం నోపరి నాధస్తా న్న తిర్యక్ సజ్జతే గతిః,
న చ కర్మసు సీదన్తి మహ త్స్వమితతేజసః. ౧౯

అసకృ త్తై ర్మహాభాగై ర్వానరై ర్బల*గర్వితైః,
ప్రదక్షిణీకృతా భూమి ర్వాయుమార్గానుసారిభిః. ౨౦

మద్విశిష్టా శ్చ తుల్యా శ్చ స న్తి తత్ర వనౌకసః,
మ త్తః ప్రత్యవరః కశ్చి న్నా స్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ౨౧

అహం తావ దిహ ప్రా ప్తః కిం పున స్తే మహాబలాః,
న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్య న్తే ప్రేష్య న్తే హీతరే జనాః. ౨౨

త దలం పరితాపేన దేవి' మన్యు ర్వ్యపైతు తే,
ఏకోత్పాతేన † తే లఙ్కా మేష్య న్తి హరియూథపాః. ౨౩

మమ పృష్ఠగతౌ తౌ చ చన్ద్రసూర్యా వివోదితౌ,
త్వత్సకాశం మహాభాగే! నృసింహా వాగమిష్యతః. ౨౪

అరిఘ్నం సింహసఙ్కాశం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్,
లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లఙ్కాద్వార ముపస్థితమ్ ౨౫

నఖదంష్ట్రాయుధా న్వీరాన్ సింహశార్దూలవిక్రమాన్,
వానరా న్వారణేన్ద్రాభాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సఙ్గతాన్ ౨౬

శైలామ్బుదనికాశానాం లఙ్కామలయసానుషు,
నర్దతాం కపిముఖ్యానా మచిరా చ్ఛ్రోష్యసి స్వనమ్. ౨౭

నివృ త్తవనవాసం చ త్వయా సార్ధ మరిన్దమమ్,
అభిషి క్త మయోధ్యాయాం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్. ౨౮

తతో మయా వాగ్భి రదీనభాషిణా
శివాభి రిష్టాభి రభిప్రసాదితా,

---

* దర్పితైః ఇతి పా † వై - ఇతి పా.

జగామ శాన్తిం మమ మైథిలాత్మజా
తవాపి శోకేన తథాఽభిపీడితా. ౨౯

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే
వాల్మీకీయే చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం
శ్రీమత్సున్దరకాణ్డే అష్టషష్టితమ స్సర్గః
సున్దరకాణ్డ స్సమాప్తః



శ్రీ ర స్తు

శ్రీరామచన్ద్రార్యయ పరబ్రహ్మణేనమః

యు ద్ధ కా ణ్డే

పఞ్చాశసర్గః — శ్లోకాః ౬౫.

నాగపాశబన్ధ విమోచనమ్

అథోవాచ మహాతేజా హరిరాజో మహాబలః,
కిమియం వ్యథితా సేనా మూఢవాతేవ నౌ ర్జలే ౧
సుగ్రీవస్య వచ శ్శ్రుత్వా వాలిపుత్రో౽ఙ్గదో౽బ్రవీత్,
న త్వం పశ్యసి రామఞ్చ లక్ష్మణఞ్చ మహాబలమ్. ౨
శరజాలాచితౌ వీరా వుభౌ దశరథాత్మజౌ,
శరతల్పే మహాత్మానౌ శయానౌ రుధిరోక్షితౌ. ౩
అథాబ్రవీ ద్వానరేన్ద్ర స్సుగ్రీవః పుత్ర మఙ్గదమ్,
నానిమిత్త మిదం మన్యే భవితవ్యం భయేన తు ౪
విషణ్ణవదనా హ్యేతే త్యక్తప్రహరణా దిశః,
ప్రపలాయన్తి హరయ స్త్రాసా దుత్ఫుల్లలోచనః ౫
అన్యోన్యస్య న లజ్జన్తే న నిరీక్షన్తి పృష్ఠతః,
విప్రకర్షన్తి చాన్యోన్యం పతితం లఙ్ఘయన్తి చ. ౬

ఏతస్మిన్నన్తరే వీరో గదాపాణి ర్విభీషణః,
సుగ్రీవం వర్ధయామాస రాఘవఞ్చ నిరైక్షత. ౭
విభీషణం తం సుగ్రీవో దృష్ట్వా వానరభీషణమ్,
ఋక్షరాజం సమీపస్థం జామ్బవన్త మువాచ హ ౮
విభీషణోఽయం సమ్ప్రాప్తో యం దృష్ట్వా వానరర్షభాః,
విద్రవన్తి-పరిత్రస్తా రావణాత్మజశఙ్కయా ౯
శీఘ్ర మేతాన్ సుసంత్రస్తాన్ బహుధా విప్రధావితాన్,
పర్యవస్థాపయాఽఽఖ్యాహి విభీషణ ముపస్థితమ్ ౧౦
సుగ్రీవేణైవ ముక్తస్తు జామ్బవా నృక్షపార్థివః,
వానరాన్ సాన్త్వయామాస సన్నిరుధ్య ప్రధావతః ౧౧
తే నివృత్తాః పున స్సర్వే వానరా స్త్యక్తసమ్భ్రమాః,
ఋక్షరాజవచ శ్శ్రుత్వా తం చ దృష్ట్వా విభీషణమ్ ౧౨
విభీషణస్తు రామస్య దృష్ట్వా గాత్రం శరై శ్చితమ్,
లక్ష్మణస్య చ ధర్మాత్మా బభూవ వ్యథితేన్ద్రియః ౧౩
జలక్లిన్నేన హస్తేన తయో ర్నేత్రే ప్రమృజ్య చ,
శోకసమ్పీడితమనా రురోద విలలాప చ ౧౪
ఇమౌ తౌ సత్త్వసమ్పన్నౌ విక్రాన్తౌ ప్రియసంయుగౌ,
ఇమా మవస్థాం గమితౌ రాక్షసైః కూటయోధిభిః ౧౫
భ్రాతుః పుత్రేణ మే తేన దుష్పుత్రేణ దురాత్మనా,
రాక్షస్యా జిహ్మయా బుద్ధ్యా చాలితా వృజువిక్రమౌ ౧౬
శరై రిమౌ ఎలం విద్ధౌ రుధిరేణ సముక్షితౌ,
వసుధాయా మిమౌ సుప్తౌ దృశ్యేతే శల్యకావివ ౧౭
యయో ర్వీర్య ముపాశ్రిత్య ప్రతిష్ఠా కాఙ్క్షితా మయా,
తా వుభౌ దేహనాశాయ ప్రసుప్తౌ పురుషర్షభౌ. ౧౮

జీవ న్నద్య విపన్నోఽస్మి నష్టరాజ్యమనోరథః,
ప్రాప్తప్రతిజ్ఞశ్చ రిపు స్సకామో రావణః కృతః. ౧౯
ఏవం విలపమానం తం పరిష్వజ్య విభీషణమ్,
సుగ్రీవ స్సత్త్వసమ్పన్నో హరిరాజోఽబ్రవీ దిదమ్ ౨౦
రాజ్యం ప్రాప్స్యసి ధర్మజ్ఞ! లఙ్కాయాం నాత్ర సంశయః,
రావణ స్సహ పుత్త్రేణ స కామం నేహ లప్స్యతే. ౨౧
న రుజా పీడితా వేతా వుభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ,
త్యక్త్వా మోహం వధిష్యేతే సగణం రావణం రణే ౨౨
త మేవం సాన్త్వయిత్వా తు సమాశ్వాస్య చ రాక్షసమ్,
సుషేణం శ్వశురం పార్శ్వే సుగ్రీవ స్త ముబాచ హ ౨౩
సహ శూరై ర్హరిగణై ర్లబ్ధసంజ్ఞా వరిన్దమౌ,
గచ్ఛ త్వం! భ్రాతరౌ గృహ్య కిష్కిన్ధాం రామలక్ష్మణౌ ౨౪
అహం స్తు రావణం హత్వా సపుత్రం సహబాన్ధవమ్,
మైథిలీ మానయిష్యామి శక్రో నష్టామివ శ్రియమ్ ౨౫
శ్రుత్వైత ద్వానరేన్ద్రస్య సుషేణో వాక్య మబ్రవీత్,
దైవాసురం మహ ద్యుద్ధ మనుభూతం సుదారుణమ్ ౨౬
తదా స్మ దానవా దేవా౯ శరసంస్పర్శకోవిదాః,
నిజఘ్ను శ్శస్త్రవిదుష శ్ఛాదయన్తో ముహుర్ముహుః ౨౭
తా నార్తా న్నష్టసంజ్ఞాంశ్చ పరాసూంశ్చ బృహస్పతిః,
విద్యాభి ర్మన్త్రయుక్తాభి రోషధీభి శ్చికిత్సతి ౨౮
తా న్యౌషధా న్యానయితుం క్షీరోదం యాన్తు సాగరమ్,
జవేన వానరా శ్శీఘ్రం సమ్పాతిపనసాదయః ౨౯
హరయ స్తు విజాన న్తి పార్వతీ స్తా మహౌషధీః,
సంజీవకరణీం దివ్యాం విశల్యాం దేవనిర్మితామ్. ౩౦



317 నాగపాశబన్ధవిమోచనమ్

చన్ద్రశ్చ నామ ద్రోణశ్చ క్షీరోదే సాగరోత్తమే,
అమృతం యత్ర మథితం తత్ర తే పరమౌషధీ		౩౧
తే తత్ర నిహితే దేవైః పర్వతే పరమౌషధీ,
అయం వాయుసుతో రాజన్! హనుమాం స్తత్ర గచ్ఛతు.	౩౨
ఏతస్మిన్నన్తరే వాయు ర్మేఘాంశ్చాపి సవిద్యుతః,
పర్యస్యన్ సాగరే తోయం కమ్పయన్నివ మేదినీమ్.		౩౩
మహతా పక్షవాతేన సర్వద్వీపమహాద్రుమాః,
నిపేతు ర్భగ్నవిటపా స్సమూలా లవణామ్భసి		౩౪
అభవన్ పన్నగా స్త్రస్తా భోగిన స్తత్రవాసినః,
శీఘ్రం సర్వాణి యాదాంసి జగ్ముశ్చ లవణార్ణవమ్		౩౫
తతో ముహూర్తా ద్గరుడం వైనతేయం మహాబలమ్,
వానరా దదృశు స్సర్వే జ్వలన్తమివ పావకమ్		౩౬
త మాగత మభిప్రేక్ష్య నాగా స్తే విప్రదుద్రువుః,
యై స్తౌ సత్పురుషౌ బద్ధౌ శరభూతై ర్మహాబలౌ.		౩౭
తత స్సుపర్ణః కాకుత్స్థౌ దృష్ట్వా ప్రత్యభినన్దితః,
విమమర్శ చ పాణిభ్యాం ముఖే చన్ద్రసమప్రభే		౩౮
వైనతేయేన సంస్పృష్టా స్తయో స్సంరురుహు ర్వ్రణాః,
సువర్ణే చ తనూ స్నిగ్ధే తయో రాశు బభూవతుః		౩౯
తేజో వీర్యం బలం చౌజ ఉత్సాహశ్చ మహాగుణః,
ప్రదర్శనఞ్చ బుద్ధి శ్చ స్మృతిశ్చ ద్విగుణం తయోః.		౪౦
తా వుత్థాప్య మహావీర్యౌ గరుడో వాసవోపమౌ,
ఉభౌ తౌ సస్వజే హృష్టో రామ శ్చైన మువాచ హ.	౪౧
భవత్ప్రసాదా ద్వ్యసనం రావణిప్రభవం మహత్,
ఆవా మిహ వ్యతిక్రాన్తౌ పూర్వవ ద్బలినౌ కృతౌ		౪౨

యథా తాతం దశరథం యథాఽజం చ పితామహమ్,
తథా భవన్త మాసాద్య హృదయం మే ప్రసీదతి. ౪౩
కో భవా న్రూపసమ్పన్నో దివ్యస్రగనులేపనః,
వసానో విరజే వస్త్రే దివ్యాభరణభూషితః. ౪౪
త మువాచ మహాతేజా వైనతేయో మహాబలః,
పతత్రిరాజః ప్రీతాత్మా హర్షపర్యాకులేక్షణః. ౪౫
అహం సఖా తే కాకుత్స్థ! ప్రియః ప్రాణో బహిశ్చరః,
గరుత్మా నిహ సమ్ప్రాప్తో యువాభ్యాం సాహ్యకారణాత్ ౪౬
అసురా వా మహావీర్యా దానవా వా మహాబలాః,
సురాశ్చాపి సగన్ధర్వాః పురస్కృత్య శతక్రతుమ్. ౪౭
నేమం మోక్షయితుం శక్తా శ్శరబన్ధం సుదారుణమ్,
మాయాబలా దిన్ద్రజితా నిర్మితం క్రూరకర్మణా ౪౮
ఏతే నాగాః కాద్రవేయా స్తీక్ష్ణదంష్ట్రా విషోల్బణాః,
రక్షోమాయాప్రభావేన శరా భూత్వా త్వదాశ్రితాః. ౪౯
సభాగ్య శ్చాసి ధర్మజ్ఞ! రామ! సత్యపరాక్రమ!,
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సమరే రిపుఘాతినా ౫౦
ఇమం శ్రుత్వా తు వృత్తాన్తం త్వరమాణోఽహ మాగతః,
సహసా యువయోః స్నేహాత్ సఖిత్వ మనుపాలయన్. ౫౧
మోక్షితౌ చ మహాఘోరా దస్మాత్ సాయకబన్ధనాత్,
అప్రమాద శ్చ కర్తవ్యో యువాభ్యాం నిత్యమేవ హి. ౫౨
ప్రకృత్యా రాక్షసా స్సర్వే సంగ్రామే కూటయోధినః,
శూరాణాం శుద్ధభావానాం భవతా మార్జవం బలమ్. ౫౩
తన్న విశ్వసితవ్యం వో రాక్షసానాం రణాజిరే,
ఏతేనై వోపమానేన నిత్యం జిహ్మా హి రాక్షసాః ౫౪

ఏవ ముక్త్వా తతో రామం సుపర్ణ స్సుమహాబలః,
పరిష్వజ్య సుహృత్ స్నిగ్ధ మాప్రష్టు ముపచక్రమే. ౫౫
సఖే! రాఘవ! ధర్మజ్ఞ! రిపూణామపి వత్సల!,
అభ్యనుజ్ఞాతు మిచ్ఛామి గమిష్యామి యథాగతమ్ ౫౬
న చ కౌతూహలం కార్యం సఖిత్వం ప్రతి రాఘవ!,
కృతకర్మా రణే వీర! సఖిత్వ మనువేత్స్యసి. ౫౭
బాలవృద్ధావశేషాం తు లఙ్కాం కృత్వా శరోర్మిభిః,
రావణఞ్చ రిపుం హత్వా సీతాం సముపలప్స్యసే ౫౮
ఇత్యేవ ముక్త్వా వచనం సుపర్ణ శ్శీఘ్రవిక్రమః,
రామం చ విరుజం కృత్వా మధ్యే తేషాం వనౌకసామ్. ౫౯
ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా పరిష్వజ్య చ వీర్యవాన్,
జగామాఽకాశ మావిశ్య సుపర్ణః పవనో యథా. ౬౦
విరుజౌ రాఘవౌ దృష్ట్వా తతో వానరయూథపాః,
సింహనాదాం స్తదా నేదు ర్లాఙ్గూలాన్ దుధువు స్తదా. ౬౧
తతో భేరీ స్సమాజఘ్ను ర్మృదఙ్గాం శ్చాప్యనాదయన్,
దధ్ము శ్శఙ్ఖాన్ సంప్రహృష్టాః క్ష్వేళ న్త్యపి యథాపురమ్. ౬౨
ఆస్ఫోట్యాఽఽస్ఫోట్య విక్రాన్తా వానరా నగయోధినః,
ద్రుమా నుత్పాట్య వివిధాన్ తస్థు శ్శతసహస్రశః. ౬౩
విసృజన్తో మహానాదాన్ త్రాసయన్తో నిశాచరాన్,
లఙ్కాద్వారా ణ్యుపాజగ్ము ర్యోద్ధుకామాః ప్లవఙ్గమాః. ౬౪
తత స్తు భీమ స్తుములో నినాదో
బభూవ శాఖామృగయూథపానామ్,

క్షయే నిదాఘస్య యథా ఘనానాం
నాద స్సుభీమో నదతాం నిశీథే ౬౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే యుద్ధకాణ్డే
నాగపాశబన్ధవిమోచనం నామ
పఞ్చాశస్సర్గః

సప్తోత్తరశతతమ సర్గః.—శ్లోకాః. ౩౧.

ఆదిత్యహృదయమ్

తతో యుద్ధపరిశ్రాన్తం సమరే చిన్తయా స్థితమ్,
రావణ ఞ్చాగ్రతో దృష్ట్వా యుద్ధాయ సముపస్థితమ్ ౧
దైవతైశ్చ సమాగమ్య ద్రష్టు మభ్యాగతో రణమ్,
ఉపగమ్యాబ్రవీ ద్రామ మగస్త్యో భగవా నృషిః. ౨
రామ! రామ! మహాబాహో! శృణు గుహ్యం సనాతనమ్,
యేన సర్వా నరీన్ వత్స! సమరే విజయిష్యసి ౩
ఆదిత్యహృదయం పుణ్యం సర్వశత్రువినాశనమ్,
జయావహం జపే న్నిత్య మక్షయ్యం పరమం శుభమ్. ౪
సర్వమఙ్గళమాఙ్గల్యం సర్వపాపప్రణాశనమ్,
చిన్తాశోకప్రశమన మాయుర్వర్ధన ముత్తమమ్ ౫
రశ్మిమన్తం సముద్యన్తం దేవాసురనమస్కృతమ్,
పూజయస్వ వివస్వన్తం భాస్కరం భువనేశ్వరమ్. ౬
సర్వదేవాత్మకో హ్యేష తేజస్వీ రశ్మిభావనః,
ఏష దేవాసురగణాన్ లోకాన్ పాతి గభస్తిభిః ౭

ఏష బ్రహ్మా చ విష్ణుశ్చ శివ స్స్కన్దః ప్రజాపతిః,
మహేన్ద్రో ధనదః కాలో యమ స్సోమో హ్యపాంపతిః. ౮
పితరో వసవ స్సాధ్యా హ్యశ్వినౌ మరుతో మనుః,
వాయు ర్వహ్నిః ప్రజా ప్రాణ ఋతుకర్తా ప్రభాకరః. ౯
ఆదిత్య స్సవితా సూర్యః ఖగః పూషా గభస్తిమాన్,
సువర్ణసదృశో భాను స్స్వర్ణరేతా దివాకరః ౧౦
హరిదశ్వ స్సహస్రార్చి స్సప్తసప్తి ర్మరీచిమాన్,
తిమిరోన్మథన శ్శమ్భు స్త్వష్టా మార్తణ్డ - అంశుమాన్. ౧౧
హిరణ్యగర్భ స్త్రిశిరా స్తపనో భాస్కరో రవిః,
అగ్నిగర్భో దితేః పుత్ర శ్శఙ్ఖ శ్శిశిరనాశనః ౧౨
వ్యోమనాథ స్తమోభేదీ ఋగ్యజుస్సామపారగః,
ఘనవృష్టి రపాంమిత్రో విన్ధ్యవీథీప్లవఙ్గమః ౧౩
ఆతపీ మణ్డలీ మృత్యుః పిఙ్గళ స్సర్వతాపనః,
కవి ర్విశ్వో మహాతేజా రక్త స్సర్వభవోద్భవః ౧౪
నక్షత్రగ్రహతారాణా మధిపో విశ్వభావనః,
తేజసామపి తేజస్వీ ద్వాదశాత్మ! న్నమోఽస్తు తే. ౧౫
నమః పూర్వాయ గిరయే పశ్చిమే గిరయే నమః,
జ్యోతిర్గణానాం పతయే దినాధిపతయే నమః. ౧౬
జయాయ జయభద్రాయ హర్యశ్వాయ నమోనమః,
నమోనమ స్సహస్రాంశో! ఆదిత్యాయ నమోనమః. ౧౭
నమ ఉగ్రాయ వీరాయ సారఙ్గాయ నమోనమః,
నమః పద్మప్రబోధాయ మార్తాణ్డాయ నమోనమః. ౧౮
బ్రహ్మేశానాచ్యుతేశాయ సూర్యాయాఽదిత్యవర్చసే,
భాస్వతే సర్వభక్షాయ రౌద్రాయ వపుషే నమః. ౧౯

తమోఘ్నాయ హిమఘ్నాయ శత్రుఘ్నాయామితాత్మనే,
కృతఘ్నఘ్నాయ దేవాయ జ్యోతిషాంపతయే నమః. ౨౦
తప్తచామీకరాభాయ వహ్నయే విశ్వకర్మణే,
నమ స్తమోఽభినిఘ్నాయ రుచయే లోకసాక్షిణే ౨౧
నాశయత్యేష వై భూతం తదేవ సృజతి ప్రభుః,
పాయత్యేష తపత్యేష వర్షత్యేష గభస్తిభిః ౨౨
ఏష సుప్తేషు జాగర్తి భూతేషు పరినిష్ఠితః,
ఏష చైవాగ్నిహోత్రఞ్చ ఫలఞ్చైవాగ్నిహోత్రిణామ్. ౨౩
వేదాశ్చ క్రతవశ్చైవ క్రతూనాం ఫలమేవ చ,
యాని కృత్యాని లోకేషు సర్వ ఏష రవిః ప్రభుః ౨౪
ఏన మాపత్సు కృచ్ఛ్రేషు కాన్తారేషు భయేషు చ,
కీర్తయన్ పురుషః కశ్చి న్నావసీదతి రాఘవ! ౨౫
పూజయస్వైన మేకాగ్రో దేవదేవం జగత్పతిమ్,
ఏతత్త్రిగుణితం జప్త్వా యుద్ధేషు విజయిష్యసి ౨౬
అస్మిన్ క్షణే మహాబాహో! రావణం త్వం వధిష్యసి,
ఏవముక్త్వా తదాఽగస్త్యో జగామ చ యథాగతమ్. ౨౭
ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాతేజా నష్టశోకోఽభవత్తదా,
ధారయామాస సుప్రీతో రాఘవః ప్రయతాత్మవాన్. ౨౮
ఆదిత్యం ప్రేక్ష్య జప్త్వా తు పరం హర్షమవాప్తవాన్,
త్రిరాచమ్య శుచి ర్భూత్వా ధను రాదాయ వీర్యవాన్. ౨౯
రావణం ప్రేక్ష్య హృష్టాత్మా యుద్ధాయ సముపాగమత్,
సర్వయత్నేన మహతా వధే తస్య ధృతోఽభవత్. ౩౦
అథ రవి రవద న్నిరీక్ష్య రామం
ముదితమనాః పరమం ప్రహృష్యమాణః,

నిశిచరపతిసంక్షయం విదిత్వా
సురగణమధ్యగతో వచ స్త్వరేతి. ౩౧

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే యుద్ధకాణ్డే
ఆదిత్యహృదయం నామ సప్తోత్తరశతతమ స్సర్గః.

ఏకాదశోత్తరశతతమ సర్గః — శ్లోకాః ౩౮.

రావణ వధః.

అథ సంస్మారయామాస రాఘవం మాతలి స్తదా,
అజానన్నివ కిం వీర! త్వ మేన మనువర్తసే ౧
విసృజాస్మై వధాయ త్వ మస్త్రం పైతామహం ప్రభో!,
వినాశకాలః కథితో య స్సురై స్సోఽద్య వర్తతే ౨
తత స్సంస్మారితో రామ స్తేన వాక్యేన మాతలేః,
జగ్రాహ స శరం దీప్తం నిశ్వసన్త మివోరగమ్ ౩
య మస్మై ప్రథమం ప్రాదా దగస్త్యో భగవా నృషిః,
బ్రహ్మదత్తం మహాబాణ మమోఘం యుధి వీర్యవాన్. ౪
బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వ మిన్ద్రార్థ మమితౌజసా,
దత్తం సురపతేః పూర్వం త్రిలోకజయకాఙ్క్షిణః ౫
యస్య వాజేషు పవనః ఫలే పావక భాస్కరౌ,
శరీర మాకాశమయం గౌరవే మేరుమన్దరౌ ౬
జాజ్వల్యమానం వపుషా సుపుఙ్ఖం హేమభూషితమ్,
తేజసా సర్వభూతానాం కృతం భాస్కరవర్చసమ్ ౭
సధూమమివ కాలాగ్నిం దీప్త మాశీవిషం యథా,
పరనాగాశ్వబృన్దానాం భేదనం క్షిప్రకారిణమ్. ౮

ద్వారాణాం పరిఘాణాం చ గిరీణామపి భేదనమ్,
నానారుధిరసిక్తాఙ్గం మేదోదిగ్ధం సుదారుణమ్ ౯
వజ్రసారం మహానాదం నానాసమితిదారుణమ్,
సర్వవిత్రాసనం భీమం శ్వసన్తమివ పన్నగమ్ ౧౦
కఙ్కగృధ్రబలానాం చ గోమాయుగణరక్షసామ్,
నిత్యం భక్ష్యప్రదం యుద్ధే యమరూపం భయావహమ్ ౧౧
నన్దనం వానరేన్ద్రాణాం రక్షసా మవసాదనమ్,
వాజితం వివిధై ర్వాజై శ్చారుచిత్రై ర్గరుత్మతః ౧౨
త ముత్తమేషుం లోకానా మిక్ష్వాకుభయనాశనమ్,
ద్విషతాం కీర్తిహరణం ప్రహర్షకర మాత్మనః ౧౩
అభిమన్త్ర్య తతో రామ స్తంమహేషుం మహాబలః,
వేదప్రోక్తేన విధినా సన్దధే కార్ముకే బలీ ౧౪
తస్మిన్ సన్ధీయమానే తు రాఘవేణ శరోత్తమే,
సర్వభూతాని విత్రేసు శ్చచాల చ వసున్ధరా ౧౫
స రావణాయ సంక్రుద్ధో భృశ మాయమ్య కార్ముకమ్,
చిక్షేప పరమాయత్త స్తం శరం మర్మఘాతినమ్. ౧౬
స వజ్ర ఇవ దుర్ధర్షో వజ్రిబాహువిసర్జితః,
కృతాన్త ఇవ చావార్యో న్యపత ద్రావణోరసి ౧౭
స విసృష్టో మహావేగ శ్శరీరాన్తకర శ్శరః,
బిభేద హృదయం తస్య రావణస్య దురాత్మనః. ౧౮
రుధిరాక్త స్స వేగేన జీవితాన్తకర శ్శరః,
రావణస్య హరన్ ప్రాణాన్ వివేశ ధరణీతలమ్ ౧౯
స శరో రావణం హత్వా రుధిరార్ద్రీకృతచ్ఛవిః,
కృతకర్మా నిభృతవత్ స్వతూణీం పున రాగమత్. ౨౦



324 రావణవధః.

తస్య హస్తా ద్ధతస్యాఽశు కార్ముకం త త్ససాయకమ్,
నిపపాత సహ ప్రాణై ర్భ్రశ్యమానస్య జీవితాత్ ౨౧
గతాసు ర్భీమవేగస్తు నైరృతేన్ద్రో మహాద్యుతిః,
పపాత స్యన్దనా ద్భూమౌ వృత్రో వజ్రహతో యథా. ౨౨
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ హతశేషా నిశాచరాః,
హతనాథా భయత్రస్తా స్సర్వత స్సమ్ప్రదుద్రువుః ౨౩
నర్దన్త శ్చాభిపేతు స్తాన్ వానరా ద్రుమయోధినః,
దశగ్రీవవధం దృష్ట్వా విజయం రాఘవస్య చ ౨౪
అర్దితా వానరై ర్హృష్టై ర్లఙ్కా మభ్యపతన్ భయాత్,
గతాశ్రయత్వా త్కరుణై ర్బాష్పప్రస్రవణై ర్ముఖైః. ౨౫
తతో వినేదు స్సంహృష్టా వానరా జితకాశినః,
వదన్తో రాఘవజయం రావణస్య చ తద్వధమ్ ౨౬
అథా న్తరిక్షే వ్యనద త్సౌమ్య స్త్రిదశదున్దుభిః,
దివ్యగన్ధవహ స్తత్ర మారుత స్సుసుఖం వవౌ ౨౭
నిపపాతా న్తరిక్షాచ్చ పుష్పవృష్టి స్తదా భువి,
కిర న్తీ రాఘవరథం దురవాపా మనోరమా. ౨౮
రాఘవ స్తవసంయుక్తా గగనేఽపి చ శుశ్రువే,
సాధు సాధ్వితి వాగగ్ర్యా దైవతానాం మహాత్మనామ్ ౨౯
ఆవివేశ మహాహర్షో దేవానాం చారణై స్సహ,
రావణే నిహతే రౌద్రే సర్వలోకభయఙ్కరే 30
తత స్సకామం సుగ్రీవ మఙ్గదం చ మహాబలమ్,
చకార రాఘవః ప్రీతో హత్వా రాక్షసపుఙ్గవమ్ 3౧

తతః ప్రజగ్ముః ప్రశమం మరుద్గణా
దిశః ప్రసేదు ర్విమలం నభోఽభవత్,
మహీ చకమ్పే న హి మారుతో వవౌ
స్థిరప్రభ శ్చాప్య భవద్దివాకరః. 3౨
తత స్తు సుగ్రీవ విభీషణాదయ
స్సుహృద్విశేషా స్సహలక్ష్మణా స్తదా,
సమేత్య హృష్టా విజయేన రాఘవం
రణేఽభిరామం విధినాఽ భ్యపూజయన్ 33
స తు నిహతరిపుః స్థిరప్రతిజ్ఞ
స్స్వజనబలాభివృతో రణే రరాజ,
రఘుకులనృపనన్దనో మహౌజా
స్త్రిదశగణై రభిసంవృతో యథేన్ద్రః 3౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే రావణవధోనామ
ఏకాదశోత్తరశతతమ స్సర్గః

ఏకత్రింశదుత్తరశతతమ సర్గః.—శ్లోకాః ౧౨౪.

శ్రీరామపట్టాభిషేకః.

శిరస్యఞ్జలి మాధాయ కైకేయ్యానన్దవర్ధనః,
బభాషే భరతో జ్యేష్ఠం రామం సత్యపరాక్రమమ్ ౧
పూజితా మామికా మాతా దత్తం రాజ్య మిదం మమ,
త ద్దదామి పున స్తుభ్యం యథా త్వ మదదా మమ ౨
ధుర మేకాకినా న్యస్తా మృషభేణ బలీయసా,
కిశోరీవ గురుం భారం న వోఢు మహ ముత్సహే 3

వారివేగేన మహతా భిన్నస్సేతురివ క్షరన్,
దుర్బన్ధన మిద మ్మన్యే రాజ్యచ్ఛిద్ర మసంవృతమ్. ౪
గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య హంసస్యేవ చ వాయసః,
నాన్వేతు ముత్సహే రామ! తవ మార్గ మరిన్దమ!. ౫
యథా చాఽఽరోపితో వృక్షో జాత శ్చాన్తర్ని వేశనే,
మహాంశ్చ సుదురారోహో మహాస్కన్ధప్రశాఖవాన్. ౬
శీర్యేత పుష్పితో భూత్వా న ఫలాని ప్రదర్శయన్,
తస్య నానుభవే దర్థం యస్య హేతో స్స రోప్యతే ౭
ఏషోపమా మహాబాహో! త్వ మర్థం వేత్తు మర్హసి,
యద్యస్మా న్మనుజేన్ద్ర! త్వం భక్తాన్ భృత్యాన్న శాధి హి ౮
జగ దద్యాభిషిక్తం త్వా మనుపశ్యతు సర్వతః,
ప్రతపన్తమివా దిత్యం మధ్యాహ్నే దీప్తతేజసమ్. ౯
తూర్యసఙ్ఘాతనిర్ఘోషైః కాఞ్చీనూపురనిస్వనైః,
మధురై ర్గీతశబ్దైశ్చ ప్రతిబుధ్యస్వ రాఘవ! ౧౦
యావ దావర్తతే చక్రం యావతీ చ వసున్ధరా,
తావ త్త్వ మిహ సర్వస్య స్వామిత్వ మనువర్తయ ౧౧
భరతస్య వచ శ్శ్రుత్వా రామః పరపురఞ్జయః,
తథేతి ప్రతిజగ్రాహ నిషసాదాఽసనే శుభే ౧౨
తత శ్శత్రుఘ్నవచనా న్నిపుణాః శ్మశ్రువర్ధకాః,
సుఖహస్తా స్సుశీఘ్రాశ్చ రాఘవం పర్యుపాసత. ౧౩
పూర్వం తు భరతే స్నాతే లక్ష్మణే చ మహాబలే,
సుగ్రీవే వానరేన్ద్రే చ రాక్షసేన్ద్రే విభీషణే ౧౪

విశోధితజట స్స్నాత శ్చిత్రమాల్యానులేపనః,
మహార్హవసనో రామ స్తస్థౌ తత్ర శ్రియా జ్వలన్. ౧౫
ప్రతికర్మ చ రామస్య కారయామాస వీర్యవాన్,
లక్ష్మణస్య చ లక్ష్మీవా నిక్ష్వాకుకులవర్ధనః ౧౬
ప్రతికర్మ చ సీతాయా స్సర్వా దశరథస్త్రియః,
ఆత్మనైవ తదా చక్రు ర్మనస్విన్యో మనోహరమ్ ౧౭
తతో వానరపత్నీనాం సర్వాసామేవ శోభనమ్,
చకార యత్నా త్కౌసల్యా ప్రహృష్టా పుత్రలాలసా. ౧౮
తత శ్శత్రుఘ్నవచనా త్సుమన్త్రో నామ సారథిః,
యోజయిత్వాఽభిచక్రామ రథం సర్వాఙ్గశోభనమ్. ౧౯
అర్కమణ్డలసఙ్కాశం దివ్యం దృష్ట్వా రథోత్తమమ్,
ఆరురోహ మహాబాహూ రామస్సత్యపరాక్రమః ౨౦
సుగ్రీవో హనుమాంశ్చైవ మహేన్ద్రసదృశద్యుతీ,
స్నాతౌ దివ్యనిభై ర్వస్త్రై ర్జగ్మతు శ్శుభకుణ్డలౌ ౨౧
వరాభరణసమ్పన్నా యయు స్తా శ్శుభకుణ్డలాః,
సుగ్రీవపత్న్య స్సీతా చ ద్రష్టుం నగర ముత్సుకాః. ౨౨
అయోధ్యాయాం తు సచివా రాజ్ఞో దశరథస్య యే,
పురోహితం పురస్కృత్య మన్త్రయామాసు రర్థవత్ ౨౩
అశోకో విజయశ్చైవ సుమన్త్రశ్చైవ సఙ్గతాః,
మన్త్రయన్ రామవృద్ధ్యర్థ మృద్ధ్యర్థం నగరస్య చ ౨౪
సర్వమేవాభిషేకార్థం జయార్హస్య మహాత్మనః,
కర్తు మర్హథ రామస్య యద్యన్మఙ్గళపూర్వకమ్ ౨౫
ఇతి తే మన్త్రిణస్సర్వే సన్దిశ్య తు పురోహితమ్,
నగరా న్నిర్యయు స్తూర్ణం రామదర్శనబుద్ధయః ౨౬

హరియుక్తం సహస్రాక్షో రథ మిన్ద్ర ఇవానఘః,
ప్రయయౌ రథ మాస్థాయ రామో నగర ముత్తమమ్ ౨౭

జగ్రాహ భరతో రశ్మీన్ శత్రుఘ్న శ్ఛత్ర మాదదే,
లక్ష్మణో వ్యజనం తస్య మూర్ధ్ని సమ్పర్యవీజయత్ ౨౮

శ్వేతఞ్చ వాలవ్యజనం జగ్రాహ పురత స్స్థితః,
అపరం చన్ద్రసఙ్కాశం రాక్షసేన్ద్రో విభీషణః ౨౯

ఋషిసఙ్ఘై స్తదాఽఽకాశే దేవైశ్చ సమరుద్గణైః,
స్తూయమానస్య రామస్య శుశ్రువే మధురధ్వనిః ౩౦

తత శ్శత్రుఞ్జయం నామ కుఞ్జరం పర్వతోపమమ్,
ఆరురోహ మహాతేజా స్సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః ౩౧

నవనాగసహస్రాణి యయు రాస్థాయ వానరాః,
మానుషం విగ్రహం కృత్వా సర్వాభరణభూషితాః ౩౨

శఙ్ఖశబ్దప్రణాదైశ్చ దున్దుభీనాం చ నిస్వనైః,
ప్రయయౌ పురుషవ్యాఘ్ర స్తాం పురీం హర్మ్యమాలినీమ్ ౩౩

దదృశు స్తే సమాయాన్తం రాఘవం సపురస్సరమ్,
విరాజమానం వపుషా రథేనాతిరథం తదా ౩౪

తే వర్ధయిత్వా కాకుత్స్థం రామేణ ప్రతినన్దితాః,
అనుజగ్ము ర్మహాత్మానం భ్రాతృభిః పరివారితమ్. ౩౫

అమాత్యై ర్బ్రాహ్మణైశ్చైవ తథా ప్రకృతిభి ర్వృతః,
శ్రియా విరురుచే రామో నక్షత్రై రివ చన్ద్రమాః ౩౬

స పురోగామిభి స్తూర్యై స్తాలస్వస్తికపాణిభిః,
ప్రవ్యాహరద్భి ర్ముదితై ర్మఙ్గళాని యయౌ వృతః. ౩౭

అక్షతం జాతరూపఞ్చ గావః కన్యా స్తథా ద్విజాః,
నరా మ్మోదకహస్తాశ్చ రామస్య పురతో యయుః. ౩౮
సఖ్యఞ్చ రామ స్సుగ్రీవే ప్రభావం చానిలాత్మజే,
వానరాణాం చ తత్కర్మ రాక్షసానాం చ తద్బలమ్. ౩౯
విభీషణస్య సంయోగ మాచచక్షే చ మన్త్రిణామ్,
శ్రుత్వా తు విస్మయం జగ్ము రయోధ్యాపురవాసినః ౪౦
ద్యుతిమా నేత దాఖ్యాయ రామో వానరసంవృతః,
హృష్టపుష్టజనాకీర్ణా మయోధ్యాం ప్రవివేశ హ ౪౧
తతో హ్యభ్యుచ్ఛ్రియన్ పౌరాః పతాకాస్తే గృహే గృహే,
ఐక్ష్వాకాధ్యుషితం రమ్య మాససాద పితు ర్గృహమ్ ౪౨
అథాబ్రవీ ద్రాజసుతో భరతం ధర్మిణాం వరమ్,
అర్థోపహితయా వాచా మధురం రఘునన్దనః ౪౩
పితు ర్భవన మాసాద్య ప్రవిశ్య చ మహాత్మనః,
కౌసల్యాఞ్చ సుమిత్రాఞ్చ కైకేయీ మభివాద్య చ. ౪౪
యచ్చ మద్భవనం శ్రేష్ఠం సాశోకవనికం మహత్,
ముక్తావైడూర్యసఙ్కీర్ణం సుగ్రీవాయ నివేదయ ౪౫
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భరత స్సత్యవిక్రమః,
పాణౌ గృహీత్వా సుగ్రీవం ప్రవివేశ త మాలయమ్. ౪౬
తత స్తైలప్రదీపాంశ్చ పర్యఙ్కాస్తరణాని చ,
గృహీత్వా వివిశుః క్షిప్రం శత్రుఘ్నేన ప్రచోదితాః ౪౭
ఉవాచ చ మహాతేజా స్సుగ్రీవం రాఘవానుజః,
అభిషేకాయ రామస్య దూతా నాజ్ఞాపయ ప్రభో!. ౪౮
సౌవర్ణాన్వానరేన్ద్రాణాం చతుర్ణాం చతురో ఘటాన్,
దదౌ క్షిప్రం స సుగ్రీవ స్సర్వరత్నవిభూషితాన్. ౪౯

యథా ప్రత్యూషసమయే చతుర్ణాం సాగరామ్భసామ్,
పూర్ణై ర్ఘటైః ప్రతీక్షధ్వం తథా కురుత వానరాః ౫౦

ఏవముక్తా మహాత్మానో వానరా వారణోపమాః,
ఉత్పేతు ర్గగనం శీఘ్రం గరుడా ఇవ శీఘ్రగాః ౫౧

జామ్బవాంశ్చ హనూమాంశ్చ వేగదర్శీ చ వానరాః,
ఋషభశ్చైవ కలశా జ్జలపూర్ణా నథాఽనయన్ ౫౨

నదీశతానాం పఞ్చానాం జలం కుమ్భేషు చాఽహరన్,
పూర్వా త్సముద్రా త్కలశం జలపూర్ణ మథాఽనయత్ ౫౩

సుషేణ స్సత్త్వసమ్పన్న స్సర్వరత్నవిభూషితమ్,
ఋషభో దక్షిణా త్తూర్ణం సముద్రా జ్జల మాహరత్. ౫౪

రక్తచన్దనశాఖాభి స్సంవృతం కాఞ్చనం ఘటమ్,
గవయః పశ్చిమా త్తోయ మాజహార మహార్ణవాత్ ౫౫

రత్నకుమ్భేన మహతా శీతం మారుతవిక్రమః,
ఉత్తరాచ్చ జలం శీఘ్రం గరుడానిలవిక్రమః. ౫౬

ఆజహార స ధర్మాత్మా నల స్సర్వగుణాన్వితః,
తత స్తై ర్వానరశ్రేష్ఠై రానీతం ప్రేక్ష్య తజ్జలమ్ ౫౭

అభిషేకాయ రామస్య శత్రుఘ్న స్సచివై స్సహ,
పురోహితాయ శ్రేష్ఠాయ సుహృద్భ్యశ్చ న్యవేదయత్ ౫౮

శ్రీరామస్య పట్టాభిషేక ఘట్టః.

తత స్స ప్రయతో వృద్ధో వసిష్ఠో బ్రాహ్మణై స్సహ,
రామం రత్నమయే పీఠే సహసీతం న్యవేశయత్. ౫౯

వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలి రథ కాశ్యపః,
కాత్యాయన స్సుయజ్ఞశ్చ గౌతమో విజయ స్తథా. ౬౦

అభ్యషిఞ్చ న్నరవ్యాఘ్రం ప్రసన్నేన సుగన్ధినా,
సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా ౬౧

ఋత్విగ్భి ర్బ్రాహ్మణైః పూర్వం కన్యాభి ర్మన్త్రిభి స్తథా,
యోధై శ్చైవాభ్యషిఞ్చం స్తే సమ్ప్రహృష్టా స్సనైగమైః

సర్వౌషధిరసై ర్దివ్యై ర్దైవతై ర్నభసి స్థితైః,
చతుర్భి ర్లోకపాలై శ్చ సర్వై ర్దేవై శ్చ సఙ్గతైః ౬౩

బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వం కిరీటం రత్నశోభితమ్,
అభిషిక్తః పురా యేన మను స్తం దీప్తతేజసమ్. ౬౪

తస్యాన్వవాయే రాజానః క్రమా ద్యేనాభిషేచితాః,
సభాయాం హేమక్లృప్తాయాం శోభితాయాం మహాజనైః ౬౫

రత్నై ర్నానావిధై శ్చైవ చిత్రితాయాం సుశోభనైః,
నానారత్నమయే పీఠే కల్పయిత్వా యథావిధి ౬౬

కిరీటేన తతః పశ్చా ద్వసిష్ఠేన మహాత్మనా,
ఋత్విగ్భిర్ ఋషిభి శ్చైవ సహ తేనాభిషేచితః ౬౭

ఛత్రం తు తస్య జగ్రాహ శత్రుఘ్నః పాణ్డురం శుభమ్,
శ్వేతఞ్చ వాలవ్యజనం సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ౬౮

అపరం చన్ద్రసఙ్కాశం (వాలవ్యజన ముత్తమమ్,
హృష్టో రామస్య జగ్రాహ) రాక్షసేన్ద్రో విభీషణః. ౬౯

మాలాం జ్వలన్తీం వపుషా కాఞ్చనీం శతపుష్కరామ్,
రాఘవాయ దదౌ వాయు ర్వాసవేన ప్రచోదితః ౭౦



332 పట్టాభిషేకః.



332 కిరీటధారణమ్

సర్వరత్నసమాయుక్తం మణిరత్నవిభూషితమ్,
ముక్తాహారం నరేన్ద్రాయ దదౌ శక్రప్రచోదితః ౭౧
ప్రజగు ర్దేవగన్ధర్వా ననృతు శ్చాప్సరోగణాః,
అభిషేకే తదర్హస్య తదా రామస్య ధీమతః. ౭౨
భూమి స్సస్యవతీ చైవ ఫలవన్త శ్చ పాదపాః,
గన్ధవన్తి చ పుష్పాణి బభూవూ రాఘవోత్సవే ౭౩
సహస్రశత మశ్వానాం ధేనూనాం చ గవాం తథా,
దదౌ శతం వృషాన్ పూర్వం ద్విజేభ్యో మనుజర్షభః. ౭౪
త్రింశత్కోటీ ర్హిరణ్యస్య బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పునః,
నానాభరణవస్త్రాణి మహార్హాణి చ రాఘవః ౭౫
అర్కరశ్మిప్రతీకాశాం కాఞ్చనీం మణివిగ్రహామ్,
సుగ్రీవాయ స్రజం దివ్యాం ప్రాయచ్ఛ న్మనుజర్షభః. ౭౬
వైడూర్యమణిచిత్రే చ వజ్రరత్నవిభూషితే,
వాలిపుత్రాయ ధృతిమా నఙ్గదాయాఙ్గదే దదౌ ౭౭
మణిప్రవరజుష్టం చ ముక్తాహార మనుత్తమమ్,
సీతాయై ప్రదదౌ రామ శ్చన్ద్రరశ్మిసమప్రభమ్. ౭౮
అరజే వాససీ దివ్యే శుభాన్యాభరణాని చ,
అవేక్షమాణా వైదేహీ ప్రదదౌ వాయుసూనవే ౭౯
అవముచ్యాఽఽత్మనః కణ్ఠా ద్ధారం జనకనన్దినీ,
అవైక్షత హరీన్ సర్వాన్ భర్తారం చ ముహుర్ముహుః. ౮౦
తా మిఙ్గితజ్ఞ స్సమ్ప్రేక్ష్య బభాషే జనకాత్మజామ్,
ప్రదేహి సుభగే! హారం యస్య తుష్టాఽసి భామిని!. ౮౧
పౌరుషం విక్రమో బుద్ధి ర్యస్మి న్నేతాని సర్వశః,
దదౌ సా వాయుపుత్రాయ తం హార మసితేక్షణా. ౮౨

హనూమాం స్తేన హారేణ శుశుభే వానరర్షభః,
చన్ద్రాంశుచయగౌరేణ శ్వేతాభ్రేణ యథాఽచలః. ౮౩
తతో ద్వివిదమైన్దాభ్యాం నీలాయ చ పరన్తపః,
సర్వాన్ కామగుణాన్ వీక్ష్య ప్రదదౌ వసుధాధిపః ౮౪
సర్వవానరవృద్ధాశ్చ యే చాన్యే వానరేశ్వరాః.
వాసోభి ర్భూషణైశ్చైవ యథార్హం ప్రతిపూజితాః. ౮౫
విభీషణోఽథ సుగ్రీవో హనుమాన్ జామ్బవాం స్తథా,
సర్వవానరముఖ్యాశ్చ రామేణాక్లిష్టకర్మణా ౮౬
యథార్హం పూజితా స్సర్వైః కామై రత్నైశ్చ పుష్కలైః,
ప్రహృష్టమనస స్సర్వే జగ్మురేవ యథాగతమ్ ౮౭
నత్వా సర్వే మహాత్మానం తత స్తే ప్లవగర్షభాః,
విసృష్టాః పార్థివేన్ద్రేణ కిష్కిన్ధా మభ్యుపాగమన్. ౮౮
సుగ్రీవో వానరశ్రేష్ఠో దృష్ట్వా రామాభిషేచనమ్,
(పూజితశ్చైవ రామేణ కిష్కిన్ధాం ప్రావిశ త్పురీమ్). ౮౯
రామేణ సర్వకామైశ్చ యథార్హం ప్రతిపూజితః,
లబ్ధ్వా కులధనం రాజా లఙ్కాం ప్రాయా ద్విభీషణః. ౯౦
స రాజ్య మఖిలం శాస న్నిహతారి ర్మహాయశాః,
రాఘవః పరమోదార శ్శశాస పరయా ముదా. ౯౧

ఉవాచ లక్ష్మణం రామో ధర్మజ్ఞం ధర్మవత్సలః. ౪
ఆతిష్ఠ ధర్మజ్ఞ! మయా సహేమాం
గాం పూర్వరాజాధ్యుషితాం బలేన,
తుల్యం మయా త్వం! పితృభి ర్ధృతా యా
తాం యౌవరాజ్యే ధుర ముద్వహస్వ.

సర్వాత్మనా పర్యనునీయమానో
యదా న సౌమిత్రి రుపైతి యోగమ్,
నియుజ్యమానోఽపి చ యౌవరాజ్యే
తతోఽభ్యషిఞ్చ ద్భరతం మహాత్మా. ౯౩

పౌణ్డరీకాశ్వమేధాభ్యాం వాజపేయేన చాసకృత్,
అన్యైశ్చ వివిధై ర్యజ్ఞై రయజ త్పార్థివర్షభః. ౯౪

రాజ్యం దశసహస్రాణి ప్రాప్య వర్షాణి రాఘవః,
శతాశ్వమేధా నాజహ్రే సదశ్వాన్ భూరిదక్షిణాన్. ౯౫

ఆజానులమ్బబాహు స్స మహాస్కన్ధః ప్రతాపవాన్,
లక్ష్మణానుచరో రామః పృథివీ మన్వపాలయత్. ౯౬

రాఘవ శ్చాపి ధర్మాత్మా ప్రాప్య రాజ్య మనుత్తమమ్,
ఇయాజ బహుభిర్యజ్ఞై స్ససుహృద్ జ్ఞాతిబాన్ధవః ౯౭

న పర్యదేవ న్విధవా న చ వ్యాళకృత మ్భయమ్,
న వ్యాధిజం భయం వాఽపి రామే రాజ్యం ప్రశాసతి. ౯౮

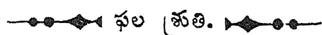
నిర్దస్యు రభవ ల్లోకో నానర్థః కిఞ్చి దస్పృశత్,
న చ స్మ వృద్ధా బాలనాం ప్రేతకార్యాణి కుర్వతే. ౯౯

సర్వం ముదితమేవాఽఽసీ త్సర్వో ధర్మపరోఽభవత్,
రామ మేవానుపశ్యన్తో నాభ్యహింసన్ పరస్పరమ్ ౧౦౦

ఆసన్ వర్షసహస్రాణి తథా పుత్రసహస్రిణః,
నిరామయా విశోకాశ్చ రామే రాజ్యం ప్రశాసతి ౧౦౧

రామో రామో రామ ఇతి ప్రజానా మభవన్కథాః,
రామభూతం జగ దభూ ద్రామే రాజ్యం ప్రశాసతి. ౧౦౨

నిత్యపుష్పా నిత్యఫలా స్తరవ స్స్కన్ధవిస్తృతాః,
కాలే వర్షీ చ పర్జన్య స్సుఖస్పర్శశ్చ మారుతః ౧౦౩
బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యా శ్శూద్రా లోభవివర్జితాః,
స్వకర్మసు ప్రవర్తన్తే తుష్టా స్స్వైరేవ కర్మభిః ౧౦౪
ఆస న్ప్రజా ధర్మరతా రామే శాసతి నానృతాః,
సర్వే లక్షణసమ్పన్నా స్సర్వే ధర్మపరాయణాః ౧౦౫
దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ,
భ్రాతృభి స్సహిత శ్శ్రీమా న్రామో రాజ్య మకారయత్


ఫలశ్రుతి.

ధన్యం యశస్య మాయుష్యం రాజ్ఞాం చ విజయావహమ్,
ఆదికావ్య మిదం త్వార్షం పురా వాల్మీకినా కృతమ్. ౧౦౭
యః పఠే చ్ఛృణుయా ల్లోకే నరః పాపా ద్విముచ్యతే,
పుత్రకామస్తు పుత్రా న్వై ధనకామో ధనాని చ ౧౦౮
లభతే మనుజో లోకే శ్రుత్వా రామాభిషేచనమ్,
మహీం విజయతే రాజా రిపూం శ్చాప్యధితిష్ఠతి ౧౦౯
రాఘవేణ యథా మాతా సుమిత్రా లక్ష్మణేన చ,
భరతేనేవ కైకేయీ జీవపుత్రా స్తథా స్త్రియః. ౧౧౦
(భవిష్యన్తి సదానన్దాః పుత్రపౌత్రసమన్వితాః),
శ్రుత్వా రామాయణ మిదం దీర్ఘ మాయుశ్చ విన్దతి. ౧౧౧
రామస్య విజయం చైవ సర్వ మక్లిష్టకర్మణః,
శృణోతి య ఇదం కావ్య మార్షం వాల్మీకినా కృతమ్. ౧౧౨
శ్రద్దధానో జితక్రోధో దుర్గాణ్యతితర త్యసౌ,
సమాగమం ప్రవాసాన్తే లభతే చాపి బాన్ధవైః ౧౧౩

ప్రార్థితాంశ్చ వరాన్సర్వాన్ ప్రాప్నుయా దిహ రాఘవాత్
శ్రవణేన సురా స్సర్వే ప్రీయ న్తే సం ప్రశృణ్వతామ్ ౧౧౪
వినాయకాశ్చ శామ్య న్తి గృహే తిష్ఠ న్తి యస్య వై,
విజయేత మహీం రాజా ప్రవాసీ స్వ స్తిమాన్ వ్రజేత్. ౧౧౫
స్త్రియో రజస్వలా శ్శ్రుత్వా పుత్రాన్ సూయు రను త్తమాన్,
పూజయం శ్చ పఠం శ్చైన మితిహాసం పురాతనమ్ ౧౧౬
సర్వపాప త్ప్రముచ్యేత దీర్ఘ మాయు రవాప్నుయాత్,
ప్రణమ్య శిరసా నిత్యం శ్రోతవ్యం క్షత్రియై ర్ద్విజాత్ ౧౧౭
ఐశ్వర్యం పుత్రలాభశ్చ భవిష్యతి న సంశయః,
రామాయణ మిదం కృత్స్నం శృణ్వతః పఠత స్సదా. ౧౧౮
ప్రీయతే సతతం రామ స్స హి విష్ణు స్సనాతనః,
ఆదిదేవో మహాబాహు ర్హరి ర్నారాయణః ప్రభుః ౧౧౯
(సాక్షాద్రామో రఘుశ్రేష్ఠ శ్శేషో లక్ష్మణ ఉచ్యతే) 4
కుటుమ్బవృద్ధిం ధనధాన్యవృద్ధిం
స్త్రియశ్చ ముఖ్యా స్సుఖ ముత్తమం చ,
శ్రుత్వా శుభం కావ్య మిదం మహార్థం
ప్రాప్నోతి సర్వాం భువి చార్థసిద్ధిమ్. ౧౨౦
ఆయుష్య మారోగ్యకరం యశస్యం
సౌభ్రాత్రకం బుద్ధికరం సుఖం చ,
శ్రోతవ్యమేతన్నియమేన సద్భి
రాఖ్యాన మోజస్కర మృద్ధికామైః ౧౨౧
ఏవ మేతత్పురావృత్త మాఖ్యానం భద్ర మస్తు వః,
ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతామ్. ౧౨౨

దేవాశ్చ సర్వే తుష్యన్తి గ్రహణా చ్ఛ్రవణా త్తథా.
రామాయణస్య శ్రవణా త్తుష్యన్తి పితర స్తథా ౧౨౩
భక్త్యా రామస్య యే చేమాం సంహితా మృషిణా కృతామ్,
లేఖయన్తీహ చ నరా స్తేషాం వాసస్త్రివిష్టపే. ౧౨౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే చతుర్వింశత్
సహస్రికాయాం సంహితాయాం శ్రీమద్యుద్ధ
కాణ్డే శ్రీరామపట్టాభిషేకో నామ
ఏకత్రింశదుత్తర శతతమ స్సర్గః
సమాప్తోయం గ్రన్థః.



శ్లో॥ చన్ద్రబిమ్బసమాకారం వాఞ్ఛితార్థప్రదాయకమ్,
హనూమత్సేవితం ధ్యాయే త్సున్దరే కాణ్డ ఉత్తమే
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ! నారాయణ! నమోఽస్తు తే.



Printed at Ananda Press, Madras —1931